

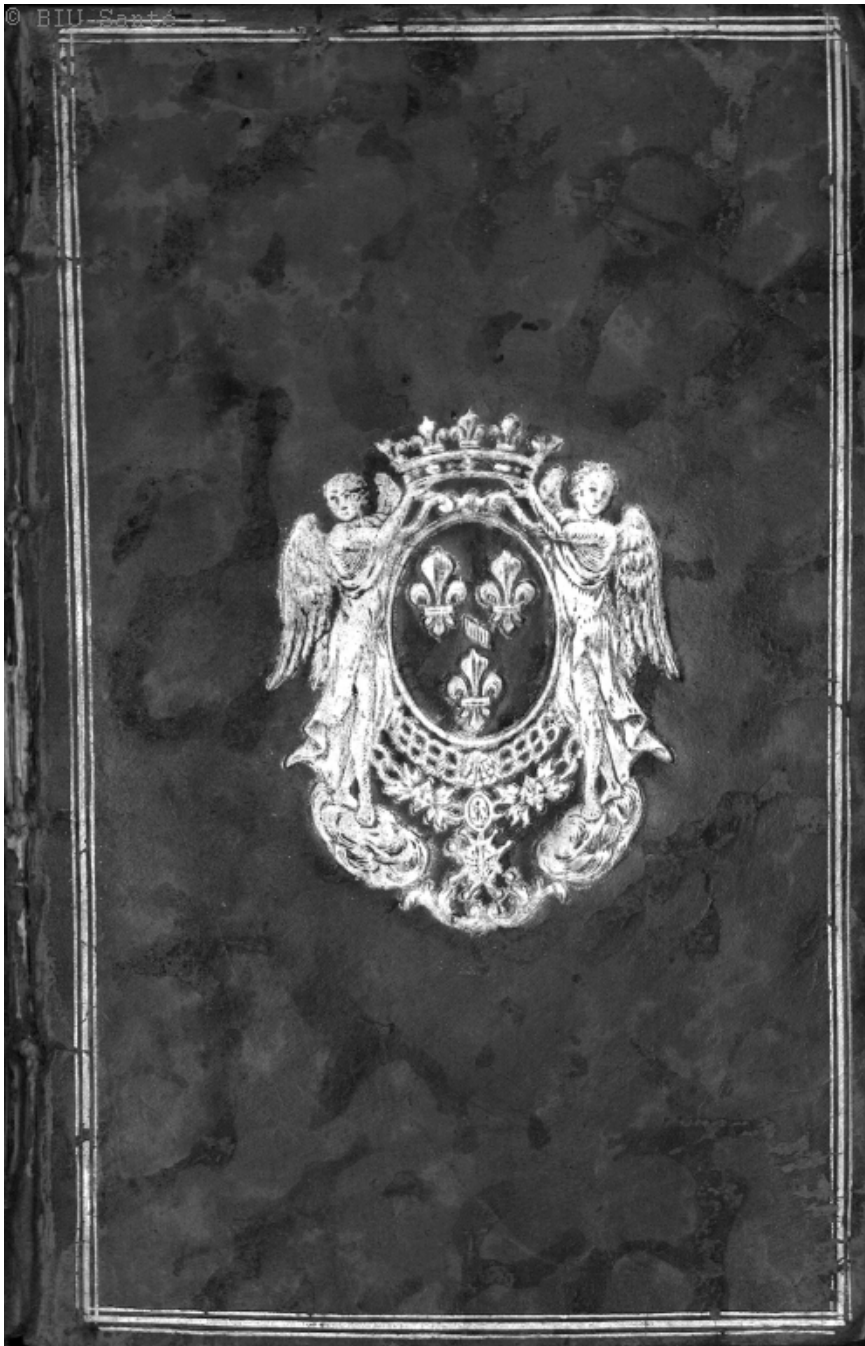
Bibliothèque numérique

medic@

**Guidi de Lonterocherio. Liber qui
manipulus curatorum inscribitur,...**

S.l., Robinet Mace, [1500].

Cote : 35188

35188

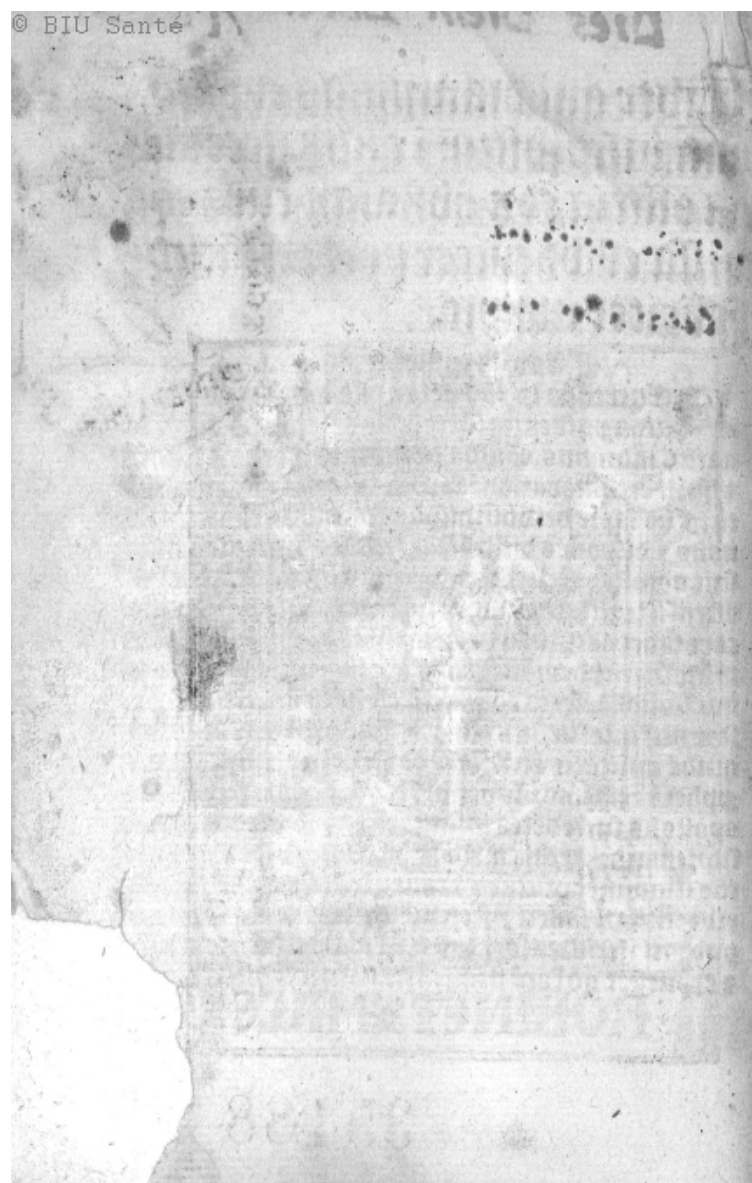
Dies Diem Docet Aedans

Liber qui manipulus cura-
rum inscribitur i quo pne-
ria officia eoz qb⁹ aiaz ci-
missa est bz euitet pertra-
Feliciter incipit.

35188

Liber qui manipulus curatorum
 inscribitur i quo pnestia
 ria officia eoz qbz aiaz cura
 missa est bz euter pertractat
 Feliciter incipit.

Autoris epistola

Ruerendo in xpo pti ac dno dno Raymundo di
 uina prudentia sacre sedis valentie epo tuoz de
 uotoz minimus. Guido de mote rocherii cu deuota
 & huili recomedatione se totu suis obsequiis mancipa
 tu. flos sapie dei bñ: dispone mirabili cuncta ordi
 nans & dispones militatem eccliam ordinauit & dispo
 suit adinstar ecclesie triuphantis qd figuratiue fuit
 ostensu legislatozi moysi qñ preceptu fuit sibi edifi
 care tabernaculu in deserto iuxta exēplat qd in
 mote fuerat demonstratu Tabernaculu liquet in
 huius mundi deserto constructu est militas ecclia
 dinstar illi que sursum est iherusalē ordiata. Cuius si
 quide militatis ecclie fundamēta in motibz sanctis
 ppheta rememozas per motes superiores prelatoz
 apostolis succedētes insinuat. qui ad modu spūum
 supreme iherarchie medios inferiores uidelicet & pla
 tos illuminēt pficiāt & expurgēt ut sic medii a supio
 ribz illuati sancti pfecti virtutibus ac erroribus ex
 purgati inferiores scz laicos sibi modo illuāt pficiāt
 & expurgēt qd facē nequeūt: nisi fuerit dinis doctis

Folio:

in buti. Nec ergo attendēs te vigili meditatio per
pensās sequēs opusculū de instructione neophitorū
curatorū cōposui: rudi quidē nullo sed vtili non eu
rās de vborū ornatu: sed aiarū cōmodo et pfectū
Quod quidē opusculū ad vos q̄ estis sacrosancte ec
clesie lumīare pclarū. q̄ lucetis velut lucerna lucēs
ī firmamēto eccle militātis: qui radio diuīe sapiētīe
& sciētīe exēploq; vite sacratissīe. ac sacculo correctio
nis charitatiue subditos vōs illuminatis pficitis et
purgatis duxi hūiliter destinēdū. vt lima correctōis
vōe politū p̄deat ī publicū qd sine illa p̄dere non
audat. Suscipiatis vos igit̄ pat̄ cū affectu beniuolo
p̄s opusculū qd offert hūilitas comitat̄ affectio et
charitas p̄suadet correctūq; & emēdatū: si vōe videf
dñatōi cōuēire cōmunicare curetis neophitis id est
nouiciis vt q̄ nesciūt addiscāt & q̄ sciūt scire se gau
deant & ad maiora p̄cedāt. Vestrā reuerēdā psonā
cōseruet dñs: cui me hūiliter recōmēdo. Scriptum
Caroli. Anno dñi millesimo trecentesimo tertio

Prologus

Quoniam scdm q̄ dicit p̄pheta malachias ca:
secundo imo dñs per malachiā. Vabā sacerdo
tis custodiūt sapientiā ac scientiā & legē requirēt de
ore ei⁹. xi. q. i. Sacerdotib; Angel⁹ enī dñt exercitū
est. Idcirco ne sacerdotib; legis euāgelice contigat
illd qd dñs cuidā sacerdoti legis mosaice p̄ eūdē p
phetā cōminat dicēs. Quia tu sciētā repulisti. ego
repellā te ne sacerdotio fungaris: michi dignū duxi
aliq̄ ad neophito p̄ sacerdotū instructioēz maxie cura
torū scribere: p̄ q̄ possint se ī executioē sui officii diri
gere & deo suo scz xp̄o debite mīstrare. Nemo aut̄ de p̄
sūptiōis temeritate me iudicet q̄ ego pctōz ignozās

et isci⁹ p^{ri}ma sacros sacerdotes q^{ui} sacrare legis p^{er}fectos
 sunt instruere. Cōfili⁹ ei de illi⁹ adiutorio q^{ui} ora
 mutor^{um} apte et ligas iⁿfatū desertas facit loqui simi
 lis p^{ro} canic^o qui latratu suo magnos leporarios
 facit ad currēdū tractabo aliq^{ui} breuiter scribere utro
 nē magis p^{er}fectis et peritiorib^{us} materiā in altiora et
 subtiliora et magis vtilia cōscribēdi. Cōfido ei q^{ui} ille
 qui dedit aⁿime balaā loquelā: michi sue rationabili
 creature iⁿfundat sciētā. Nec erubescāt venerabiles
 sacerdotes a me eor^{um} seruitore nūmo edoceri, sed cō
 siderēt illū d^{omi}nū doctoris eximii augustini q^{ui} pon
 tur in decretis. i. 3. q. 3. c. Si heres. Ego iam senex et
 sexagita āno^{rum} etati si erubescerē a puero ānic^o edo
 ceri. Licet enī ut dicit seneca verecūdosū sit senes ad
 discere: t^{amen} magis verecūdosū est eos ignorare. Q^{ui} t^{amen}
 autē q^{ui}libet si vult officiū suū debite exequi: d^ebet scire
 ea q^{ui} ad suū officiū spectant. Officiū autē sacerdotum
 maxie curator^{um} p^{ro}sistit iⁿ q^{ui}ttuor scdm q^{ui}ttuor ethiolo
 gias isti⁹ nois sacerdos q^{ui} habent iⁿ damasceno. 1°
 sacerdotes sūt missar^{um} celebratores. ideo dicit q^{ui}li sa
 cra d^{omi}nas cōfessionū auditores. ideo dicit quasi sacer
 dux. plebis doctores ideo dicit sacerdos q^{ui}li sacra do
 cēs. ergo p^{ro}pter p^{ri}mā debēt habere t^{amen} de scia: q^{ui} sci
 ant recte et disticte legere ea q^{ui} iⁿ missae officio p^{ro}tinētur
 etiā cōgrue p^{ro}nūciare et accētuate et ad minus grā
 maticalit^{er} intelligere. P^{ro}pter scdm debēt h^{ab}ere t^{amen} de
 scia q^{ui} sciāt numerū sacramēto^{rum} et q^{ui} sit debita for
 ma et debita mat^{er}ia cuiuslibet sacramēti et modū de
 bite ea ministrādi potissime de sacramētis que ad eos
 spectāt. P^{ro}pter terciū debēt habere t^{amen} de scētia q^{ui} sci
 ant discernē iter leprā et leprā. i. p^{ec}catū et peccatū: et iⁿ
 ponere penitētiās salutares. P^{ro}pter quartū t^{amen} de

bent habere de sciētia q̄ sciāt ad min⁹ ppli in art-
culis et aliis rudimētis fidei iformare. Omisso autē
p̄rio q̄ illd̄ spectat ad grāmaticā: & satis suppono q̄
dñi epi nullū ad sacerdotii ordīnē pmoueāt. nisi fu-
erit sufficiēter grāmaticalibz ibutus. et q̄ de hoc a-
get q̄ de sac̄to eucharistie tractabit. de trib⁹ aliis i
hoc libello est agendū. Quē libellū manipulū cura-
torū volui vocari: ex eo q̄ sacerdotes potissime cura-
ti debēt illū libellū h̄re in manibz. vt videāt ea que
circa suū officiū sūt agēda. Finit prologus.

Diuisio huius libri.

Dividitur ergo presens opusculū in tres ptes
In quartā p̄ima agit de sacramētis et de his
que pertinet ad sacramētorū administrationē In se-
cūda de penitētia et his q̄ pertinet ad p̄fessionū au-
dientia et penitentiā ip̄sitionē. In t̄cia de articu-
lis fidei et his q̄ p̄tinet ad ppli iformationē. Quātū
ad p̄imā p̄tē p̄rio videbit aliqd̄ de sacramēt i ḡna-
li. secūdo de quolz eorū in speciali. Quātū ad sacra-
mēta in ḡnali. P̄rimo videndū est de eorū institutio-
ne. sc̄do de eorū efficacia et virtute. t̄cio de eorū nu-
mero et distictione. Quā aut agetur de quolz eorū in
speciali. P̄rimo videbitur de sacramēto baptismi.
sc̄do de eucharistia. t̄cio de p̄firmatione. quarto de
p̄nā. quinto de sacramēto ordīs. sexto de extrema vn-
ctione. septimo de sacramēto matrimonii.

Tracatus p̄rim⁹ p̄le ptis p̄cipalis q̄ est de sa-
c̄tis in ḡnali. Cap. i. De institutione sacramentorū.

Sciendū ergo q̄ oīa sacramēta noue legis fuēt
immediate īstituta a x̄po qd̄ pbant doctores sic.
illi⁹ est sacramēta alicui⁹ legis īstituere cui⁹ est le-
gē dare & p̄dere. sed x̄ps fuit immediate cōditōr statu

cor & datoꝝ noue legis. vt diffuse pbat apo. i epi. ad
 galathas. et hētur ab isaya dicēte. Dñs rex nŕ dñs
 legifer nŕ ipse veniet et saluabit nos. ergo ad solum
 xpm ptinuit istituere noue legis sacra. Sacm enī
 baptismi istituī qñ baptismū in iordane a iohanne
 suscepit. tñc enī vt dicit beda. Tactu sue mūdissime
 carnis vī regnatuā ptulit aq̃s. Licet aut tñc sacm
 baptismi istituērit: tñ nullus ad baptismi susceptio
 nē erat obligat⁹ vsq; post resurrectionē qñ .i. in die
 ascensionis dixit aplis et aliis discipulis Eūtes i mū
 dū vniuersū p̃dicate euāgeliū oī creature. q̃ credide
 rit et baptizat⁹ fuerit salu⁹ erit. qui vero nō credi
 derit p̃denabitur. Sacm p̃firmationis istituī qñ
 posuit man⁹ sup̃a capita puuloꝝ et apl̃s phibēti
 bz dixit. Sinite puulos venire ad me. I. aliq̃ docto
 res dicāt q̃ sacm p̃firmationis istituī in die p̃the
 costes qñ misit visibilib. n. sup̃ apl̃s. p̃imū tñ repu
 to verius. Sacm eucharistie istituī i die cene post
 comestione agni paschalis qñ panē et vinū in suū
 corpus et sanguinē sua ineffabili p̃tate quertit dicēs
 Accipite & māducate hoc ē corp⁹ meū. & sūpto calice
 dixit. Accipite & bibite ex eo oēs. hic est calix sāguis
 mei. Sacm p̃sue istituī qñ exordiu sue saluberri
 me p̃dicationis assūp̃it dicēs: Penitentia agite ap
 propinquabit enī regnū celoꝝ. q̃ aut p̃tā eēnt p̃fitem
 da sacerdotibz figuratiue istituī qñ decē leprosis ab
 ipso mūdatis p̃cepit dī. Luce vii. Ite ostendite vos
 sacerdotibz. I. enī i teste p̃phā ezechī. c. viii. q̃ dicit i
 p̃sona xpi. Quacūq; hoꝝ i gemitu petōꝝ oīm iūq̃
 tatū ei⁹ nō recoꝝdaboꝝ. p̃tā i p̃tritiōe dimittant: tñ
 sūt in p̃fessioe cōfitenda sacerdotibz si possibilitas oc
 currat. Sacm ordiis istituī deus qñ i die cene post

Et cōdicauit aplos dixit eis hoc facite i meā 2 mēozati
 onem. Tūc ei scōz doctozes oēs aplōs ordiauit. Sac
 mētū dō ordiis xps instituit septupliciter: scōz q sūt se
 prē ordies. qttuoz nō sacri: 2 mīozes, vt ostiariatus,
 lectoriatus, exorcistat^o, 2 acolitat^o, et tres sacri ma
 iores, vt subdynconatus, dyaconat^o, 2 p̄biteratus
 qui oēs dñr vnū sacramētū qz ad vnū puta p̄biter
 ratū p̄cipalit ordinātur. Ordine ergo ostiariatus
 instituit, qñ fecit flagellū de funiculis et eiecit de tem
 plo vēdētes 2 emētes. Ordine lectoriat^o instituit qñ
 legēdo verba ysaie p̄dicauit dicēs. Sps dñi sup me
 eo q vnixerit me paupibz euāgelizare misit me. Or
 dinē exorcistat^o instituit qñ demōes ab hoibz obsessis
 eici p̄cepit, Ordine acolitat^o instituit: qñ p̄dicādo
 dixit. Ego sū lux mūdi. Ordine aut subdiaconatus
 instituit qñ post cenā pedes discipulorū suozū lauit.
 Ordine dyaconat^o: qñ discipulos velut leuita vigi
 lare monuit. Ordine p̄biterat^o instituit qñ discipulis
 suis corp^o 2 sāguinem suū sumēdū p̄buit dicēs hec:
 Quotiescūqz fecerit i mei mēozia faciat. Quāqz patri
 corp^o 2 sāguinem suū i ara crucis semet hostiā obtu
 lit. Sacramētū vero extreme vnetōis instituit quādo
 aplōs misit vngē 2 sanare ifirmos. Qñ aliq doctozes
 dicūt q btūs iacobz instituit sacramētū istū qñ i ca
 nonica sua dixit Infirmitatē qz ex vobis iducat p̄bros
 ecclie vt ozēt sup eū vngētes oleo scō. s; salua eoz re
 tierētia nō reputo verū p̄pter rōem super i^o dictā in
 p̄ciplo huius capi. Credo ei q illud dictū bti iaco
 bi nō fuit institutio hui^o sacramēti: sed eius pmulga
 tio. Vnde beat^o iacobz nō fuit institutor huius sacra
 mēti: s; solū pmulgator. De sacramēto aut matrio
 nii qñ fuerit institutū et vtrum fuerit institutum a

xpo incarnato: est dubiū cū mēionū fuerit in statu
 nocētē et i tpe qd fuit ante incarnationē. ideo ad hu-
 ius dubitatōis solutionē. Sciendū q mēionū pōt
 tribz modis p̄siderari. Uno mō put est officiū nate
 Secdo mō put est remediū carnalis cōcupiscētie qd
 p mēionū satisfacit cōcupiscētie carnali Tercio mō
 put est signū cōiūctionis alicui⁹ rei puta xpi et eccle
 quā signat p̄iūctio aiorū viri et vxoris et p̄iūctōis nāe
 humane et diuine i p̄sona filii dei quaz signat p̄iū-
 ctio corporū. Matrimoniu p̄io et secundo modo cō-
 sideratū: nō est sacramētum put loqmur hic de sa-
 cramēto matrimonii. sed tercio mō cōsideratū est
 sacramētū. et sic fuit institutū a xpo qn in vtero vir-
 ginis marie voluit nām nrām diuine nature vnire
 i vnitatē sui suppositi seu p̄sonae. quā vnionē signat
 matrimoniu. Sicut enī in actu matrimoniali vir et
 vxor duo sūt in carne vna sic due nature. scilicet humana
 et diuina sūt in vna p̄sona. scilicet in p̄sona filii

De efficacia et virtute sacramētorū ¶ Ca. ii.
De efficacia aut et virtute sacramētorū sciendū ē
 q virtus sacramētorū i ḡnālī qz postea dicitur
 de virtute cuiuslibet in speciali. in duobz cōsistit scilicet i au-
 ferendo culpā et cōferendo grām. Dē enī sacramētū
 noue legis. nisi sit obex. id est impedimētū ex parte recipi-
 entis aufert culpā si iuenit eā et cōfert velut auget gra-
 tiā. Et p hoc differūt sacramēta noue legis a sacra-
 mēto circuncisionis excepto: quantū ex parte operis
 opati. nullā hēbant virtutē q̄tū ad ablationē culpe
 et collationē gratie s; totā virtutē et efficaciam suā habe-
 bāt ex pte opis operātis. Sacramēta autē noue legis
 nō solū hnt efficaciam ex pte opis opati immo etiam
 ex pte opis operātis. Op⁹ operātis vocatur deuotio

suscipiētis sacramentū. opus operatū vocatur ad
 exercitatus circa sacramēta. sicut opus opatū in ba
 ptismo est asplio vel imersio aq̄ et platio verborū.
 Qd̄ aut sacramenta noue legis quantum est ex pte
 operis operātis cōferāt grām et sint causa grē. p̄ p
 diffinitionē sacramēti q̄ ponitur a magistro senten
 ciarū in quarto vbi sic dē. Sacramentū est iuisibi
 lis grē et visibilis forme signū. qd̄ ita signū est grē
 dei et iuisibilis grē forma vt ei⁹ similitudinē gerat
 et causa existat. Qtrū aut sacramēta noue legis sint
 causa grē sine qua nō. vel causa ppter quā indiget
 studio maioris inquisitionis q̄ p̄s opusculū expo
 nit. est etiā alia virtus sacramētorū noue legis. qz
 quedā eorū imprimunt caracterē i suscipiētibz ea scilz
 sacramēta baptismi p̄firmationis ⁊ ordīs. Et est ca
 racter potestas spūalis quedā per quā suscipiēs sa
 cramentū potest aliquid facere vel recipere qd̄ non
 poterat ante: sicut baptizat⁹ pōt recipere alia sacra
 mēta ecclesie quod nō potest facere nō baptizatus. ⁊
 ordinatus potest exercere officiū sui ordīs quod nō
 potest facere nō ordinatus. et cōfirmat⁹ tenetur au
 dacter cōfiteri fidē xp̄i t̄p̄e persecutionis fidei. ad qd̄
 nō tenetur nō cōfirmat⁹: nisi forte id̄ reretur i speci
 ali de fide. Alia aut sacramēta. s. eucharistia. penitē
 tia. matrimoniu et extrema vnetio nō imprimūt talē
 caracterē. qz possūt multoties iterari sicut hō mul
 totiens cōmunicare. cōfiteri iangi. et mortua vna
 vxore pōt cū alia cōtrahere. Sed sac̄a que imprimūt
 caracterē nō debent nec possūt iterari sicut null⁹ dz
 bis baptizari nec p̄firmari. nec eodē ordine bis ordi
 nari. Et rō est qz virt⁹ eorū sēper manet. s. caracter
 qui est i delibillis

De numero et distinctioe sacramentorum. Ca. iiii.
Quātū ad numerū sacramentorū sciēdū est q̄ sa-
 cramenta sūt septē. puta baptism⁹. confirmatio
 eucharistia. penitētia. extrema vinctio. ordo. et mēio
 nū. Distinctio istorū sacramentorū dat p̄ sufficiētā.
 quozūdā doctozū q̄ talis ē Sicut ē i vita corporali: sic
 suo modo debet eē i vita spūali. In vita autē corpo-
 rali videm⁹ q̄ p̄io gñatur hō. secundo auget. tercio
 nutritur. quarto venit ad tātā perfectionē virtutis
 q̄ potest sibi similit̄ gñare: et sic genus hūanū multi-
 plicatur. Et q̄ sanitas hoīs potest impediri per infir-
 mitatē. ideo homo indiget duplici medicina vna cō-
 tra infirmitatē. alia cōtra reliquias infirmitatis. et si-
 cut i vita corporali quiq̄ necessaria sūt. scilicet generatio
 augmentū. nutrimentū. multiplicatio et medicina. sic
 simili mō i vita spūali qual̄ est vita fidelīū viuen-
 tū i fide et vnitatē ecclie sūt quiq̄ necessaria. scilicet spūa-
 lis gñatio q̄ fit i baptismo p̄ quā hō regenerat̄ xp̄o
 Spūale augmentū qd̄ fit i cōfirmatione i qua gr̄a
 baptismatis augetur. Spūale nutrimentū qd̄ dat̄
 i eucharistia q̄ est cibus spūalis aīe. et q̄ fideles idē
 gent multiplicari spūaliter et corporaliter quātūz
 ad multiplicationē spūalē accipiūt sacramētū ordi-
 nis per qd̄ mīstri ecclie multiplicantur. Itē ad multi-
 plicationē corporālē accipiūt sacramētum matrimonii
 qd̄ ordiat̄ ad multiplicationē corporālē fidelīū Spū-
 alis medicina cōtra spūalē infirmitatē q̄ est p̄cām: ē pe-
 nitētia. alia est cōtra reliquias p̄cōz q̄ est extrema vn-
 ctio. Et hec de sacramētū in gñali

Tractatus scd̄s p̄ie parti p̄cipalis ē de baptismo.
Ca. i. qd̄ sit baptismus. et vnde dicat̄

Nunc dicēdū est de sacramētū in speciali ⁊ p̄rio
de baptismo. Circa quod cōsiderāda sunt octo
p̄mo qđ est baptism⁹. Scđo de materia eiusdem
scđo de forma. quarto de mīstro. q̄nto de suscipiētib⁹
sexto de ritu baptismi. septio de effectū eiusdē. octauo
de anexis ei⁹. Baptism⁹ ē absolutio corp⁹is exteri
oris cū p̄scripta. i. taxata d̄bōzū forma facte ita qđ il
la ablutio materialis q̄ fit exteri⁹ in corp⁹e ē signū
absolutiōis spūalis quā de⁹ facit itē in mēte. Et d̄z
baptismus a baptiso cas. care. qđ idē ē abluo is. ere.
Unde baptism⁹ grece idē est qđ absolutio latine.

Ca. ii. de materia baptismi

Materia baptismi est aqua simplex elemētāris.
Quod autē ista aqua sit p̄pria materia baptis
mi habes totā rōez ex institutiōe xp̄i q̄ instituit baptis
mū fieri in aq̄. si autē instituit baptismū in vino vel in a
lio aliquo liquore vinū vel ille ali⁹ liquor eēt p̄pria
materia baptismi. Alique tñ cōgruētie solēt assignari
a doctozib⁹ q̄re xp̄s instituit baptismū fieri magis in
aqua q̄ in alio liquore quāvis vna ē q̄ sacramētū maxie
necessitatis d̄z habere materiā maxie cōm ne pro
pter defectū materie aliq̄s impediret a susceptiōe bap
tismi s̄z baptism⁹ ē sacramētū maxie necessitatis. q̄
tñ baptismō null⁹ pōt saluari Ideo vt null⁹ posset
se excusare a susceptiōe baptismi p̄pter defectū ma
tericie vel p̄pter caristiā ei⁹ baptism⁹ d̄z h̄re materiā
maxie cōmunē. talis autē materia ē aqua q̄ inueniē
t in qualibet t̄ra ⁊ de facili potest haberi. Possēt enī alī
q̄s se excusare si mā baptismi eēt vinū vel oleū. vel
aliquis ali⁹ liquor p̄ciosior q̄ nō inueniret in oī terra
nec posset ita de facili haberi. Alia cōgruētia seu rō
est qđ p̄prietas aq̄ maxie cōgruētiēs baptismō. ē enī

vlt.

aqua mūdificatiua ſordiu ⁊ refrigeratiua eſtuātis
peruia. ſ. lucida oculis intuitiū. Similiter baptiſmus
mūdāt ſordes aīe. idē vocat baptiſm⁹. qz baptiſmus
grece idē eſt q lotio latine. vñ baptiſcare idē eſt q la
uare. Itē baptiſm⁹ refrigerat eſtū carnalis ꝓcupiſcē
tie. illuiat etiā oclōs mēd respectu diuīe noticie. Ar
guūt ergo doctores ſic. Illud eſt ꝓꝓia materia bap
tiſmi cui⁹ ꝓꝓietas maxie ꝓueit baptiſmo: ſed aqua
eſt hūdi: ergo aqua eſt ꝓꝓia matia baptiſmi. Vt rē
aūt aqua ſit bñdicta vel nō nichil facit ad baptiſmū
qz ita bene pōt fieri baptiſm⁹ in aqua nō bñdicta ſi
cut in bñdicta. ſed aqua baptiſmalis in eccleſiis bñ
dicitur ꝓꝓt ſolēnitatē et maioꝛē reuerētiā circa bap
tiſmū. Sed nūqđ in aqua roſacea vel i aqua ardēte
vel in aliqbus aq̄s diſtillatis poſſet fieri baptiſmus
ſi aqua elemētariſ iueniri nō poſſz. Dicēdū eſt q nō
qz tales aq̄ nō ſūt ꝓꝓie aque: ſed humores illoꝝ coꝝ
poꝝ a q̄bus diſtillātur. In lixiuio tñ ſi aqua non
poſſet iueniri: poſſet fieri baptiſm⁹ cū lixiuū nichil
aliud ſit q aqua colata per cinereſ. Et ꝓꝓt eādē ra
tionē dicūt aliq doctores q in vꝛina ꝓꝓter defectum
aque poſſet baptiſari qđ nō credobertū: qz vꝛina nō
eſt aq̄: ſed hūoꝝ reſolut⁹ a cibis cometiſ. Et idē dico
de ſaliua. Sed nōne in bzodio carniſ poſſet fieri ba
ptiſm⁹ vbi alia aqua nō poſſet iueniri. Dicendū eſt
q aut tāta reſolutio carniſ ē ſcētā i bzodio illo qđ de
ſinit ſpecies aq̄ eē ⁊ ē alia ſpēs de nouo gñata: ⁊ tñc
nō pōt fieri baptiſm⁹ at nō eſt ibi tāta reſolutio car
niſ facta et tunc fieri pōt ⁊ in tali bzodio baptiſari.
Quā aūt ſit talis reſolutio facta et qñ nō pōt ꝓꝓedi
ex ſpīſſitudine. Si ei ſit tanta ſpīſſitudo illi⁹ bzodii
q̄ta eſt i carne vel aliq̄tulū mioꝝ: nō credo q poſſz ē

Solutio:

Illo hzodio baptisari Si autē nō sit tāta spissitudo s; hzodiū sit pigue: credo q tūc i illo hzodio posset baptisari. Et idē dico de luto. s. si aqua exprimat ex illo i aqua illa expssa posset fieri baptism⁹. etiā si nix liq fieret: in illa aqua liqfacta ex nixe poss; fieri baptism⁹. Solutio autē ex aliqbz talis qstio fieri Si eēt vn⁹ puer baptisand⁹ iuxta vñ puteū pfundū: ⁊ ille q debet eū baptisare nō haberet cū quo traheret aquaz de puteo: nec posset aliūde aquā habere ⁊ puer eēt i periculo mortis: nūqd deberet eū in puteū plicere dicēdo. baptiso te in noie pa. ⁊ fi. ⁊ c. dicēdū q non qz scdm q dicit bñs paulus. Nō sunt faciēda mala vt inde eueniāt bona. licet ergo ex hoc istud bonū eueniret q aīa illius pueri saluaretur tñ ille q pliceret eū faceret istud malū q peccaret mortaliter: ⁊ sic qtu i se eēt dānaret aīam suā. et qlibet scdm exordiu caritatis plus dz diligere aīam suā q aīam cuiuscūq alterius. ⁊ si dicatur q talis pōt confiteri de isto peccato ⁊ sic non dannaret aīam suam. Dicendū q istd est fatuum dicere: quia nullus certus est de vīta sua Vnde iste nō est certus si statī postq pliceret puerū vel etiam in ipso actu proiectionis moreretur. vnde habere talē spē est pprie tētare deū. qz certū est si talis pliciat puerū peccat mortalit: incertus est autē si deus dabit sibi spaciū penitendi: quare faciendum est secundū consiliū beati augustini dicētis. Tene certum et dimitte incertū. Notandū autē q si aqua sit calida vel frigida nichil facit ad baptismū: sed se per vitandum periculum baptisandi

Ca. iiii. de forma baptismi

Quia forma baptismi sciendum q alia forma obtinentur greci i baptisādo: ⁊ alia forma latini

Greci ei vtunt tali forma. baptiset seru⁹ xpi i noie
 p̄is ⁊ filii ⁊. A. ā. Latini aut vtunt tali forma. Ba-
 ptiso te i noie p̄is ⁊ filii ⁊. A. ā. Et quis ex vtraqz for-
 ma sequat baptism⁹ nā greci baptizati sūt sicut la-
 tīni. qđ patet. qz q̄ rediūt ad vnitatē ecclie romane
 nō rebaptisāt tñ forma latīnōz zūenietioz est q̄ for-
 ma grecoz. qđ pz. quo ad nūc ex duobz p̄mo qz for-
 ma illa baptismi zūenietioz ē q̄ magis cōcordat cū
 v̄bis xpi i stituētis baptismū. sed xps i stituens ba-
 ptismū dixit apl̄s. vt recitat beñs math. i euāgelio
 suo. c. vlt. Ite docete v̄s gētes baptisātes eos i noie
 p̄is ⁊ filii ⁊. A. et cū istis v̄bis magis zcordat istud
 v̄bū baptiso q̄ baptiset. qz baptiso ē actiuū ⁊ bap-
 tiset ē passiū. et istud participiū baptisātes descēdit
 ab actiuo et nō a passiuo. q̄re zūenietioz ē forma la-
 tīnōz q̄ dicit baptiso: q̄ grecoz q̄ dicit baptiset. Se-
 cūdo pōt illud idē patere sic. Illa forma baptismi ē
 cōuenietioz i qua et p̄ quā exprīmūt ea q̄ sūt neces-
 saria i baptismo. sed talis est forma latīnōz per cō-
 parationē ad formā grecoz. qz i baptismo ē neces-
 saria virt⁹ dei cōferētis efficacīā baptismi. ⁊ istud tā-
 gīt i vtraqz forma cū dicit. In noie p̄is ⁊ filii ⁊ spr-
 itus sancti amen Est etiā ibi necessaria plona suscipi-
 tis baptismū. ⁊ istud exprīmūt i forma grecoz cū dē
 seru⁹ xpi In forma aut latīnōz exprīmūt cū dicit te
 Est etiā ibi necessaria plona ministri baptisantis q̄
 nō exprīmūt ad min⁹ explicite i forma grecoz In for-
 ma aut latīnōz exprīmūt explicite: p̄ hoc qđ dicit ba-
 ptiso. q̄re zūenietioz ē forma latīnōz q̄ grecoz v̄rissi-
 mile est etiā q̄ forma q̄ vtitur romana ecclia q̄ dñō
 disponēte oīm ecclesiay caput ē ⁊ magistra. extra de
 hap. et eius effretu. c. Maiorēs. sit cōuenietioz qua

Notio

eūq; alia. Est ergo debita forma baptismi. Baptizo te in noie patris et filii et spūſſcti amē. Qd aut noia tur baptizād? vel addat ei? nomē. at ponat ibi ego dicēdo. petre vel maria ego baptizo te i noie patris et filii et spūſſcti amē. nō sūt de eēntia forme cū sū ipis possit fieri baptism? tñ debēt pōi i forma ppter maiore expreſſionē. l3 nō sit necessariū q; ponantur. Ista aut forma pōt pferri i latino vel quocūq; alio ydiomate. Vtrū aut possit aliqd imutari circa istaz formā? Sciendū est q; ille q; aliqd mutaret aut intēderet mutare ritū ecclie sic nō esset baptism?. aut is tēderet facere illud idē qd facit eccl'a l3 ex quadam ignorātia vel iaduertētia aliqd circa istā formā mutaret tūc circa hoc sciēdū est q; talis mutatio potest fieri qnq; modis. vno mō totalit omittēdo vba ipi? Et tūc nō sit baptism? ex tali forma sicut si diceret. Baptizo te in nomie geitoris et geiti et pcedētis ab vtroq; l3 ei ex cōvſu loquēdi geitor significet pēz & geitus filiū. et pcedēs ab vtroq; spm scm: tñ ppe loquēdo in diuinis geitor et geitus et pcedēs expſius ſignit actus notionales ipaz personaz q; ipas pſonas. In forma aut baptismi debet fieri mētio expſa de personis. Alio modo potest fieri mutatio circa formā ipsius baptismi transponendo vba ipsius forme sicut si diceretur. Baptizo te in noie pa. et filii. & ſ. amē. vel quolibet aliter transponendo. et tūc euz maneat idē ſensus verborū ex tali mutatione nō impeditur baptismus. Alio mō pōt fieri mutatio addēdo aliqd ad ipsā formā et tūc talis additio corūpit ſenſū verborū forme sicut mutabat formā arri? dicto sic. Baptizo te in noie patris maioris & filii minoris & ſ. et tūc non sit baptism? Aut talis additio non

corrupte sensu verborum forme eo quod non obstat talis ad
dictionem adhuc manet idem sensus verborum: tunc ille qui addit
aliquid intendat mutare formam nichil facit cum non bapti-
set in fide ecclesie. Si autem non intendit mutare formam ecclesie
sed ex quadam fatua deuotione addat aliquid sic dicens Ba-
ptizo te in nomine patris. et filii. et sancti spiritus vel beatus spiritus iuuuet te.
vel aliquid aliud simile: talis additio non impedit baptis-
mum: Alio modo potest mutari forma baptismi diminu-
endo aliquid de ea et tunc si diminuat dictio integra quantum-
cumque sit illa de omnibus istis. baptizo te in nomine patris. et filii. et sancti. autem
nichil fit quia omnia ista verba sunt de essentia forme. Si autem
non diminuat dictio integra sed pars dictionis tunc
si diminutio talis fit in principio dictionis sicut si de
ista dictione patris vel quantumcumque alia subtrahat prima
litera vel syllaba talis diminutio impedit baptismum cum
tollat sanctum verborum. Si autem talis diminutio fiat de fine
dictionis sicut de ista dictione patris reuertat se: vel aliquid
tale diminutio talis non impedit baptismum cum maneat
idem sensus verborum. sicut narratur in decretis tracta-
tu de consensu. d. llii. c. Retulerunt nuntii quod quando sacerdos
ignarus lingue latine baptizabat sub ista forma. bapti-
zo te in nomine patrie et filie et spiritus sancti. dicit papa in de-
creto illo quod vere baptizabat. Alio modo potest fieri mu-
tatio circa formam baptismi interruptendo verba istius forme:
et tunc si sit tanta interruptio quod mutet intentionem ba-
ptizantis sicut si de mane diceret. Ego baptizo te et
postea iret ad expediendum negotia sua. et postea quando
rediret diceret in nomine patris. etc. nichil faceret. Si autem
non sit tanta interruptio quod non mutet intentionem baptiza-
ntis. sicut si diceret. baptizo te in nomine patris. et hoc di-
cto dicat assistentibus. tacete orate deus. vel aliquid tale
et postea perficeret non impeditur baptismus b. i

Minister baptismi est duplex. vn^o extra casum necessitatis & iste ē solus sacerdos ē: Ad solū ē sacerdotem extra casum necessitatis pertinet baptizare. cuius rō assignatur a doctoꝝ talis Ille est pꝑrius et ordinaris minister sacramētoꝝ q̄ h̄z potestātē supꝛa corpus xp̄i verum: sed sacerdos est h̄mōi ergo solus sacerdos est pꝑri⁹ & ordinaris minister sacramētoꝝ. q̄ autē ad illū pertineat ministratio sacramētoꝝ qui habet potestātē supꝛa corp⁹ xp̄i verum pꝑrobatur sic. Qz ad illū pertinet ministratio corpꝝis m̄stici quod est eccl̄ia. i. congregatio fidelium q̄ h̄z potestātē supꝛa corp⁹ xp̄i verū. sed talis est sacerdos: q̄re ad solū sacerdotē pertinet dispensare siue ministrare sacramēta. Alius est minister baptismi i casu necessitatis: ex iste pōt eē tā vir q̄ mulier: tā fidelis q̄ infidelis: hoc enī interest inter baptismū et alia sacramēta q̄ minister baptismi pōt eē alius q̄ sacerdos non autē m̄ster alioꝝ sacramētoꝝ. Et rō istius ē qz baptismus est sacramentum maxime necessitatis non autem alia sacramenta: qz sine baptīmo nō potest aliquis saluus fieri: sine vero aliis sacramentis multi saluantur. Arguunt ergo doctores sic. Illud sacm̄ quod est tante necessitatis q̄ sine eius susceptione nullus pōt saluari debet habere ministrū tā cōm q̄ ppter defectum m̄stri nullus ab ei⁹ susceptione excuset. sed sacramētū baptismi est tante necessitatis q̄ sine eius susceptione nullus saluari potest dicente xp̄o saluatore nostro in Iohanne. ca. 3. Nisi q̄s renatus fuerit ex aqua et spū scō non potest introire in regnum dei. Ideo sacramentum debet habere ministrū cōm q̄ nemo pꝑri defectū m̄stri excusetur a susceptione baptismi. et ideo in casu necessitatis

tā vīr q̄ mulier. tā infidelis q̄ fidelis sicut inde pa-
 ganus hereticus potest baptizare: dūmodo baptizet
 in aqua: et debite pferat x̄ba forme baptismi: et habe-
 at intētionē faciēdi illd̄ quod facit ecclesia. l3 fidelis cre-
 dat illud nichil valere: ita tñ q̄ semp̄ deferēdū est ce-
 teris parib⁹ digniori: vnde infidelis i pñtia fidelis nō
 debet baptizare: mulier etiā in pñtia viri nō debet
 baptizare. nō p̄motus ad sacros ordines in pñtia pro-
 moti non debet baptizare. Sicut nec laicus in pñtia
 clerici cōscurati non debet baptizare. Et rō illorū est
 q̄ ille qui baptizat in pñtia x̄pi baptizat et replētat
 eius personā q̄ perfectius repñtat per fidelē q̄ per in-
 fidelē. p virū q̄ per mulierē. per p̄motū q̄ per nō p̄-
 motū. per cōscuratū q̄ per nō cōscuratū. Sciendū
 tamē q̄ in illo qui baptizat requiritur sp̄ intentio bap-
 tizandi. s. illud faciēdi quod intendit seu facit eccle-
 sia: aliter nō est baptism⁹. Quis alia necessaria ad ba-
 ptismū sint ibi: non autem requiritur de necessitate
 q̄ sit talis intentio q̄ baptizans intendat baptismū
 valere baptizato ad vitā etnā imo cum intētionē cō-
 traria. s. cum intētionē q̄ baptism⁹ nichil valeat po-
 test etiam baptismus fieri. solum ei requiritur q̄ ba-
 ptizans intendat facere illud qd̄ facit ecclesia: et sic qd̄
 cūq̄ sit illud valet baptismus. Sed nunquid si ali-
 quis minimus vel quicūq̄ alius ludendo aspergat
 aquā sup aliquos nō baptizatos: dicēdo baptizo vos
 in noīe pa. etc. tales erūt baptizati? Dicēdū q̄ talis
 aut itendit baptizare: intendēdo facere illud qd̄ fa-
 cit ecclesia: l3 de hoc faciat trufas et derisiones suas: et
 tunc talis quis graviter peccet faciēdo irreuerētiaz
 sacramēto: tñ vere cōfert baptismū. Si autē in mē-
 te nō itendat facere illud qd̄ facit ecclesia: nichil facit

Folio.

Aliqd in casu necessitat aliqs pōt baptizare seipm
 Dicēdū est q iste casus poitur in quadā decretali in
 cipiēte Debitū. extra de baptismo ⁊ ei⁹ esse. vbi nar-
 rat de quodā iudeo q ppt metū iudroz nō audebat
 vocare aliquē fidelē sed accipiēs aquā dixit: baptiso
 me ⁊ c. Et ad eius euidētiā notādūq triplex est ba-
 ptism⁹. s. fluminis: qñ aliqs baptizat i aqua: et iste
 baptism⁹ ē sacramētum ecclie. de isto loquimur hic.
 Et loquēdo de tali baptismo null⁹ potest baptizare
 seipz: ⁊ ratio reddit alapa i illa decretali qz baptis-
 mus est quedā gñatio spūalis: et sicut seipm nemo
 potest gñare corporaliter. dicēte augu. in lib. de tri.
 Nullus seipsū gignit corporaliter: quare null⁹ pōt
 seipm gñare spūalit baptizādo seipm Et ⁊ ali⁹ bap-
 tism⁹. s. flaminis: qñ spūctūs mādāt ⁊ abluīt aīaz
 alicui⁹ iuisibilit a pctō. et tali baptismo pōt aliquis
 seipm baptizare disponēdo se ad grām dei. vt nō ba-
 ptizat⁹ adult⁹ habēdo deuotiōē ad baptismū et eū
 do in proposito q si haberet oportunitatē susciperet
 baptismi sacramētū. Unde et si moriatur in tali p-
 posito saluatur: nec est ztrahbū allegatū: nisi qz re-
 nat⁹ fuerit ⁊ c. qz itelligēdū ē regnat⁹ ex aqua i par-
 tibus in re. i adultis in re vel in voto. licet ei iste nō
 sit regnat⁹ ex aqua i re: ē tñ in voto. Et est alius ba-
 ptism⁹. s. sanguis qñ aliquis nō baptizat⁹ suscipit
 mortē p fide xpi: ⁊ talis baptism⁹ pficit ad salutem
 dum tñ habeat baptism⁹ aq in voto: si ille qui susci-
 pit mortē sit adultus sicut habetur i legēda brē ha-
 therine de rhetorib⁹: q ad ei⁹ pdicationē zuerfi sūt
 quos imperatoz fecit zburī. Si aut nō sit adultus
 nō requiritur tale votū. sed sufficit mors tolerata p
 xpo sicut fuit de innocētibus: ⁊ tali baptismo null⁹

potest se baptizare qz nulli licitū est seipm interfice-
re p quacūq; cā. nec ē 2tra hoc de cāone et solia qui
infecterūt scripos. qz vt ait hiero. Factū eoz nō est
trahendū ad 2triam: qz priuilegia paucoz nō faciūt
legē 2munē. Aliquid etiā in mīstro requiritur boni-
tas vite. l. q. sit sine pccō mortali: Dicendū q illa q
istio itelligenda est de sacerdote: qz vt dictū est ille p
prius est mīster baptismi. Vñ ad huius solutionem
dicendū est q qdū est ad effectiōnē baptismi nichil fa-
cit bonitas vel malitia mīstri. qz siue sit bonus siue
malus 2fertur: vt dictū est: baptismus vere. Sed q
tū ad mīstrū vtrū peccet vel nō baptizando: dicen-
dū q aut sacerdos baptizat i casu necessitatis & so-
lennitate aliqua sicut facit vna antiqua vetula. et
etū nō peccat mortaliē si baptiset exis i pccō morta-
li. aut baptizat extra casū necessitatē cū solennitate: &
tūc peccat mortaliē exis i pccō mortali si baptiset.
qz facit irreuerentiā sacramēto. Vtrū est q dñs du-
randus quondā ep̄s anticiēsis q fuit doctor sacri pa-
latii dicit i suo sacramēto q quomocūq; sacerdos
exis i pccō mortali baptiset peccat mortaliē. Vtrū
aut eius opinio sit vera nescio: scio tamē q est bene-
dura: Sciendū ituper q mīster baptismi debet esse
vnus. Et ratio comuni assignatur a doctoribus. qz
baptizans baptizat i persona xpi que est vna. & ideo
persona baptizantis debet eē vna: vnde plures non
possunt baptizare vnū. Et si dicatur q vnus potest
baptizare plures dicendo Ego baptizo vos i nomie
patris. &c. Dicendum est q non est simile. qz quādo
dē baptizo vos idē est ac si diceretur baptizo te & te:
qñ aut dicitur nos baptizam⁹ te. idē est si diceretur
ego et tu baptizam⁹ te: qz dñs est iter nos & vos:

Holio:

qz nos idē ē q ego ⁊ tu. vos aut idē ē q te et te. ideo
dicendo vos. nichil mutatur i forma. s; dicendo nos
aliquid mutatur i forma. Solet aut poni talis cas⁹
ponatur q hic sit duo. vnus sit mut⁹ et alius man
etis ⁊ sit ibi puer baptisad⁹. ⁊ mut⁹ aspgat cū aqua:
⁊ manc⁹ pferat verba. Querit vtrū talis puer sit
baptisatus: Dicēdū q aut isti baptisat i forma gre
corū aut latiorū. si i forma latinozū. tūc dicūt aliq
doctozes q talis puer nō est baptisatus. qz vt dictū
ē i quacūq; forma baptiset baptisās i forma xpī ba
ptisat vt dicit brās iohēs baptista dicens de xpō Qui
me misit baptizare ipse michi dixit. sup quē videris
spī descēdētē: hic ē qui baptisat. psona aut xpī est
vna. vnde athanasi⁹. Non duo sed vn⁹ ē xpīs quare
oportet q ille q baptisat. sit vnus i quacūq; forma
baptiset. Alii aut doctozes sicut iohēs scotus ⁊ sui se
quaces dicūt q si baptisat i forma grecoz baptisat⁹
est qz vt dictū est licet ille qui baptisat in psona xpī
cuius est vna persona: baptisat tū in nomine trinit
tatis in qua sunt plures psonae. ⁊ sic nō 2trariat ba
ptismo secūdum formā grecorū: si sint plures bapti
santes. Que istazū opinionū sit vera nescio sed iudi
cio meo papa esset cōsulēd⁹ sup hoc ad quē maiores
questiones potissime circa articulos fidei cōtingētes
sūt referēde. extra de baptiza. ppter ratiōē supra
dictam. de differētia scilicet inter nos ⁊ vos q est r a
tio venerabilis doctozis sancti thome i vltima par
te sūme sue. Signatur etiam talis ratio a magistro
herueo brixone. qz in sacramento maxime veritatis
nichil debet esse falsitatis. Sed baptisat⁹ est sacra
mentum maxime veritatis. ergo in baptismo nichil
debet ēē falsitatis. Sed si isti vterentur forma

latinoꝝ qua vtitur romana ecclesia ⁊ sibi adherētes
 esset in tali baptismo falsitas. qz si mancus diceret :
 ego baptiso te. i. abluo te: mētiretur. qz ipse nō ab-
 luit. imo hoc facit mutus. quare manifestū est qz ta-
 lis baptismus est nullus. Hāc autē rationē conātur
 solvere aliqui doctores dicētes qz si ille mācus nō di-
 ceret ego baptiso te. sed diceret nos baptisam⁹ te. et
 sic nō diceret falsū imo verū: qz ista oīo nos bapti-
 samus te vera est ꝑ synodoche sicut si essēt duo scri-
 ptōres q̄ scripsissent vnū libzū: ita qz vnus scripsis-
 set vnā medietatē ⁊ alius aliā. vn⁹ eorū posset hē dī-
 cere nos scripsim⁹ istū libzū. ⁊ simili cū mut⁹ i tali
 baptismo allegat seu infūdat aquā. ⁊ mācus ꝑferat
 verba: pterqz pōt dicere nos baptisam⁹ te. Hoc autē
 nichil valet. qz ad hoc qz aliq̄ ꝑpositio vificet ꝑ syno-
 dochē de duobz oportet qz ābo fecerit act⁹ eiusdē rō-
 nis. qz si fecisset act⁹ diuersarū rōnū: vna ꝑpō non
 posset verificari de eis. sicut si vn⁹ rasisset ꝑgamentū
 de quo eēt fact⁹ liber. et ali⁹ scripsisset libzū. ista ꝑ-
 pō nos scripsim⁹ istū libzū nullo mō posset vificari
 de illis: Sic de istis ē dicendū nos baptisamus te qz
 infūdere aquā et dicere verba: sūt actus diuersarū
 rōnū. Ideo nullo mō de eis pōt ꝑpō verificari

Ca. v. de suscipiētibz baptismū.

Baptismū debēt suscipe tā viri q̄ mulieres. qz si
 de baptismo vel i re vel i voto: vt dictum est.
 nullus pōt saluari. s. alit est de adult⁹ ⁊ alit de par-
 uulis qz in adulto q̄ recipit baptismū requirit intētio
 ꝑpā suscipiēdi illd qd ꝑfert ecclesia: qz nemo ex aqua
 et spūscō renascit nisi volēs saltē i adult⁹ sue volū-
 tatis arbitris i capi. nēo de ꝑle. di. liii. In paruulo
 sūt sufficit fides et intētio eorū q̄ eū offerunt ad ba-

Folio:

ptisimū. Sed nūquid pōt aliquis i vētre matris baptisari sicut si vna mulier pgnās de vno puero sit i periculo mortis: nūquid i vētre ei? d3 puer baptisari: Dicendū est q nō. cui? rō assignat a doctoribus talis: qz ille q suscipit baptismū d3 suscipi a manibz mīstri ecclie, et aspergi aqua, vel imergi, sed ista nō pnt fieri circa exstē in vtero matris. qz exstēs i vtero matris nō debet nec pōt baptisari. vide supra ca. Qm̄ in maternis. i p̄cipio de 2^{se}. di. iiii. vbi d3 q qui scdm adā adhuc nat? non est: scdm xpm adhuc generari nō pōt. Et i ca. Si quicqd est i hoīe. S3 p natur q aliq ps pueri appareat extra: nūquid talis puer: si timeatur de p̄culo ita q nō pōt expectari q totalit nascat pōt baptisari? Dicendū est q illa ps q appet extra aut est caput aut est alia ps corporis si sit caput d3 aspgi aqua dicēdo Ego baptiso te i nō. pa, et fi. ⁊ c. ⁊ est hē baptisat? ⁊ si nascatur postea nō debet āplius baptisari. Et rō est qz caput est p̄cipalior ps corporis nā in eo vigēt oēs sensus corporis. Si aut illa ps q appet est alia q caput: sicut manus vel pes: tūc dicunt aliqui doctores q illa ps debet aspgi aqua et baptisari. et tūc est hē baptisatus et si nascatur: nō debet ampli? baptisari. ⁊ rō est. qz baptismus sit ppter aīam ⁊ nō ppter corp? aīa aut quantū ad suā eēntiā est tota in toto, et tota in qz parte corporis: ideo vna pte corporis baptisata: totū est baptisatū. et si nascat postea: nō debet āplius baptisari. Alij aut dicūt q talis pars q appet extra d3 aspergi aqua et baptisari. si puer nascatur postea d3 baptisari sub ista forma. Si tu es baptisat? ego nō baptiso te. s3 si tu nō es baptisatus: ego baptiso te in noīe p̄ris. ⁊c. Quis illorū verius dicat nescio.

sed tñ credo qd istud vltimū sit secretus. sed nunqd
 si esset aliquis scificatus in vtero matris debet ba-
 ptisari. Dicendū qd sic. non quidē ppter culpā quā
 hñet. sed vt scriberet nūero fidelū in susceptione ca-
 racteris baptisatis. et vt impletur pceptū xpi. de
 susceptione baptismi. Sed nūquid filii iudeorū put-
 ti sūt baptisādi iuitis parētibz? Dicendū qd aliq do-
 ctiores sicut iohēs scot⁹ et dñs durāndus ep̄s anicien-
 sis et sui seq̄ces dicūt qd sic. dicūt enī p̄p̄cipes et dñi
 terrarū i q̄b⁹ hñant iudei: possūt eis auferre filios
 et eis inuitis facere eos baptisari: cū iudei sint eorū
 serui. et scdm leges: filii seruorū sint dñorū quorū sūt
 serui. ita qd possūt eos v̄dere vel ip̄gnorare. Argu-
 unt ergo sic. maius est aliquē posse obligare vel ab-
 dicare seruituti alicuius dñi t̄p̄alis q̄ seruituti dei:
 cui oīs hō de iure naturali tenetur seruire. sed dñi
 terrarū in q̄bus hñant iudei possūt v̄dere filios iu-
 deorū et tradere eos alteri dño inuitis parētibus. er-
 go possunt eos inuitis parētibus tradere seruituti
 xpi quod fit i suscipiēdo baptismū. Alii vero docto-
 res sicut sc̄t̄s thomas de aquino et sui sequaces di-
 cunt qd filii iudeorū paruuli nō sunt inuitis parētibz
 baptisādi. et hoc ppter periculū quod posset p̄tin-
 gere qñ isti paruuli qui inuitis parētibus essent ba-
 ptisati: essent adulti cū p̄les naturaliter sequatur
 patrē ipsi forte abnegarēt baptismū et redirēt ad iu-
 daismū. Verisimile est enī qd si iudeorū filii paruuli
 essent inuitis parētibus baptisādi: christianissimis
 imperatores et reges qui p̄cesserūt et fuerūt tantī
 zelatores fidei fecissent filios iudeorū baptisari. et et-
 iam summi p̄fices inducerent reges et p̄ncipes in
 quorū terris habitant iudei ad hoc faciendū. Quis

istoy veritas dicat iudicio lectoris relinquo. Sed nū
 quid furiosi et amētes debēt baptisari? Dicendū q
 isti furiosi aut fuerūt furiosi a natiuitate ita q nū
 q habuerūt vsū rationis, aut habuerūt aliquotiēs
 vsū rationis: sed amiserūt ipsū ppter aliquā cau-
 sā. Si fuerūt furiosi a natiuitate nō sūt baptisadi,
 qz vt dictū est in abulso requiritur fides ⁊ deuotio su-
 scipiēdi illud qd offert ecclia. S; tales nō possūt hēre fi-
 dē neq; itentionē cū supponatur eos nūq; habuisse
 vsū rōis, ergo tales nō possunt suscipere baptismū.
 Si aut fuerūt furiosi a natiuitate s; habuerūt aliquo-
 tiēs vsū rōis, vel habebāt aliquotiēs perlucida in-
 tervalla sine tpa, tūc si in tpe quo hēbant lucida in-
 tervalla aut vsū rōis habebāt fidē et deuotionem
 ad baptismū ⁊ petierit ipm, debēt baptisari si neces-
 sitas sit quāq; sint in furia. Si aut tpe quo hēbant
 vsū rōis vel tpe quo habebāt perlucida interual-
 la nō habebāt fidē et deuotionē ad baptismū et nō
 petebāt ipsū: nō debent baptisari. Et idē dico de de-
 moniacis: qz si anteq; essent demoniaci habebāt fidē
 et deuotionē ad baptismū et petebāt baptisari: de-
 bent baptisari. Si aut non hēbant: nō debēt baptisa-
 ri. Simile iudiciū est de frenetico. Vtrū aut tormen-
 tus debeat baptisari. Dicendū est q si possit excita-
 ri: tūc distinguendū est vt superius, qz aut tpe vigi-
 lie habuit deuotionē ad baptismū et petiuit ipm, et
 tunc debet baptisari, aut non habuit fidē nec deuo-
 tionē ad baptismū, et tunc nō debet baptisari. Sed
 quid si sit vnū monstrū qd habeat duo corpora con-
 iuncta: debet ne baptisari vt vna persona vel due?
 Dico q cū baptismus fiat ppter aīam et nō ppter
 corpus: quicūq; essent duo corpora si solū esset vna

aia deberet baptizari vt vna persona: sed si esset due
aie: deberet baptizari vt due plone. Sed quō scietur
vtrā sint vna plona vel due. dico q si sint duo cor-
pora ⁊ duo capita: supponēdū ē duas eē aias. si autē
vnū eēt caput: esset vna aia. et idro si sit duo pecto-
ra et duo capita: supponēdū est duas eē aias si autē
vnū eēt pectus et vnū caput: q̄tūcūq; oīa alia mē-
bra multiplicata: erit vna aia. ¶ **C.** vi. de ritu ba-
ptismi. ¶ Baptismus fit duobz modis. vno mō imergēdo
in aquā. alio mō aspergēdo aquā. q̄s autē fiat me-
lius. dicendū q nisi timeat de pīculo. vel ppter ba-
ptisatis debilitatē. vel pueri. vel aliqd aliud melius
sit imergēdo in aquā q̄ aspergendo. cuius rō assigna-
tur. qz baptisim⁹ signat sepulturā xpī. vñ dicit ap̄.
Cōsepulti enī estis xpō p baptisimū. Sed melius fi-
guretur sepultura qñ sit imergēdo q̄ qñ sit i asper-
gendo. Sciendū q vnusq; debet seruare ritū ecclē
nec debet ipsū mutare. Vtrū autē requiratur terna
imersio vel aspersio. vel sufficiat vna. Dicendū est q
sufficit vna. i ca. Propter. de cōse. di. iiii. Sed cete-
ris paribz sit melius p ternā. i ca. Postq. di. iiii. et
qz baptismus dat in noīe totius trinitatis. q̄ meli⁹
rephatur per ternā immersionē vel aspercionē q̄ per
vnā. ita tñ q vba nō finiantur anteq̄ oēs tres sint
cōplete. In hoc autē q fiat vna vel terna: quibz de-
bet seruare ritū ecclē sue.

Ca. vii. de effectu baptismi

Effectus p̄cipales baptismi sūt delere oēm cul-
pā tā originālē q̄ actualē et p̄ferre grām. et a-
perire ianuā regni celestis. i quo differt a circūcisio-
ne. qm̄ licet ante passionē xpī circūcisio deleat culpā

Holio:

originalē & p̄fert gr̄am tñ ianuā regni celestis apert
re nō poterat. Et ista est sētentia venerabilis bede
qui dicit i omelia sua de circūcissione dñi. Scire iqt
debet fratnitas v̄ra q̄ idem salutifere curatiōis re-
mediū olim circūcissio in lege p̄ra originale pctm a-
gebat. qđ nūc tpe gr̄e reuelate baptismus agere cō-
suevit. excepto ianuam regni celestis aperire nō pote-
rat Sciēdū q̄ baptismus aliter operatur in puulis
& aliter i adultis. i paruulis nichil requiritur a parte
ipsoꝝ. sed in adultis requiritur a parte ipsoꝝ q̄ nō po-
nant obicē. i. non habeant p̄trariam dispositionem
.i. q̄ non accedant fictē ad baptismū: sed accedant.
cum debita deuotione. nō solū autē baptism⁹ con-
fert gr̄am imo etiā oibz ipsū suscipientibus tā par-
uulis q̄ adultis qui nō ponūt obicē confert omnes
v̄tutes: tam theologicas q̄ morales. & si nō quantū
ad v̄sum. ad min⁹ quantū ad habitū: & ista est sēten-
tia p̄siliū ḡnālis & h̄etur i p̄stitutionibus dñi clemē-
tis q̄nti extra de sc̄. tri. & fide catho. c. fidei catholi-
ce Et & isup alius effectus baptismi. qz p̄ ipsum cō-
trahetur cognatio sp̄ualis qua ipedit matrimoniū
p̄trahēdū: & dirimit iā cōtractū. De hoc tamē dicet
infra qñ agetur de matrimonio. Per baptismū etiā
imprimitur caracter vt dictū est sup̄a ideo baptis-
mus non debet iterari. imo pena illius qui iteraret
secundum leges esset decapitatio c. Ne sc̄m baptis-
mū iteretur. le. ii. secundum vero canones est q̄ nō
promoueat ad sacros ordines

Ca. viii: de annexis baptismō

Baptismū qñ sit cum debita solēnitate p̄cedūt
catechism⁹ & exorcism⁹. catechism⁹ idē ē q̄ in-
structio qz i catechismo instruitur baptisād⁹ de fide &

merito fidei. Unde baptisādo petit sacerdos Quid pe-
tis ab ecclia. Et ipse si sit adultus rñdet: fidē, si autē
sit paruulus rñdent in psona eius patrini. Et tunc
sacerdos petit Fides quid tibi prestabit. Et illi respō-
det. vitā etnā. Tūc dicit sacerdos Hec ē vitā etnā
et c. Et i isto cathecismo facit tria sacerdos. Prio mi-
tit digi tū i aures eius. et ponit de salina ei? i ore ei?
et signat q baptisāndus debet habere aures apertas
ad audiēdum vba dei et documēta fidei. positis sal-
ue signat q debet esse p̄ptus ad loquendū de fide.
qz locutio fit mediāte salina. secūdo facit ei crucē in
frōte et i pectoze: et signat q baptisāndus debet habe-
re et recipere fidem xpī in cozde. quam signat crux fa-
cta i pectoze et in ore et iteri fidē xpī: nec debet erube-
scere fidē xpī qd signat crux facta in frōte qz i frōte
stati appet verecūdia. qm scdm q dicit apls ad ro-
m. Corde credit ad iusticiā: ore aut cōfessio fit ad sa-
lutē. Tercio poit ei sal i ore. qd sūt sapiāz iuxta do-
ctrinā apli ad collo. iii. Dis sermo eius debet ēē sa-
le diuine sapientie conditus. Exorcismus idē est q
adiuratio. quia adiuratur demō vt recedat de aīma
baptisādi: et det locū spūscō aduentienti. Et facit
tria sacerdos baptisādo. qz prio facit ei crucē i frōte
cū police: et sūt q baptisāndus et signat vt sit tēplū
dei seu hitaculū spūscō. Secūdo facit ei crucem de
spūto ad aures. ad nares: et ad os: et signat q bap-
tisāndus dz hē aures cordis clausas ne audiat sugge-
stiones dyaboli. Os etiā dz hē clausū ne loquatur
mala vba. et dz sic viuere vt sit scdm doctrinā apli bo-
nus doctor xpī in vita sua vel istū signat q dz emis-
tere fumū ozōis deuote per quam effugatur demon.
Iuxta vbu raphaelis i thobia. c. iiii. Fumus ei? et

fugat omne gen^o demonioꝝ. & ista facit cū sputo. id ē
 virtute xpi que signatur p sputū. scdm q dicit glo. su
 per illud io. ix. Autū fecit de sputo. nā sicut sputū
 emittit ab interiorib⁹ cordis: ita fili⁹ di gignit ex sub
 stantia dei patris. Tercio facit ei crucē de oleo exorcis
 tato in pectore & int⁹ spatulas. & signat q baptisādu
 dz ē fort⁹ ad luctandū ptra dyabolū: & ad portandū
 onera pnie: et ista fiūt mediante oleo vine grē. Post
 baptismūz aūt tria facit sacerdos baptisato: qz pzo
 ungit eū crismate. & signat virtutem gratie sps scī
 quā suscepit in baptismo. Secūdo tradit ei vestē al
 bā. & signat inocētiā baptismalē. Tercio tradit ei
 cereū accēdū. et signat lumē fidei qd dat⁹ i baptismo
 Sciendū insup q ista nō sunt de eētia baptismi qz
 sine ipis bene pōt dari baptism⁹ in casu necessitatis
 Sed in tali casu si baptisat⁹ supervenerit dz portari
 ad eccliam & ibidez cathecisari & exorcisari ppter itūz
 ecclie seruandū: nō aūt dz iterū baptisari si sit certūz
 q sit recte baptisat⁹. sed si nō sit certū dz baptisari
 sub ista forma. Si tu es baptisatus ego nō baptiso
 te. sed si tu nō es baptisatus: ego baptiso te: in nomi
 ne ptris & fi. et gl. amē. Et hec de baptismo sufficiant.
Tracat⁹ terci⁹ prime partis pīcipalis de confir
 matione **Ca. i. quid est confirmatio.**

Quia spūalē gñationē seqtur augmētū spūale:
 ideo postq de spūali gñatione q sit in baptismo
 dictū est restat dicere de augmēto qd sit in 2firmati
 one. Circa quā cōsideranda sunt septē. Pzo qd est
 cōfirmatio. Secundo de mō 2firmatōis. Tercio de
 forma eiusdē. Quarto de eius ministro. Quinto de
 suscipientibus 2firmationem. Sexto de ritu ipsius:
 Septimo de ei⁹ effectu. Cōfirmatio pōt sic diffiniri:

Confirmatio est consignatio facta cū crismate i seba
te baptisati ab episcopo cū certa forma d'hoꝝ ad au-
dacter confitendum nomen xpi

Ca.ii. de materia confirmationis

Materia 2firmationis vt pz ex predicta diffinitio-
ne est crisma: i quo qdē crismate sūt duo. scz
oleū oliuaz et balsam⁹. Et rō quare ista duo sunt
mā huius sacri: est institutio xpi: qui instituit ista duo
ēē mā hui⁹ sacramenti: licet ei nō inueniat i enan-
gelis qd xps istud sacm instituerit: tñ bñs petr⁹ q
fuit vicari⁹ xpi pastoz ac rectoz vniuersalis ecclie ita
docuit ita predicauit ⁊ pmulgauit xpm instituisse.
Et licet ista pmulgatio non inueniat i canonicis. sē
in epistolis bñi pe: tñ dñs papa habet i decretis roma-
ne ecclie. et pōt haberi ex obseruātia pmeua toti⁹ ec-
clesie vniuersalis a tpe petr⁹ vsqz nūc qdē obseruan-
tia peminet auctoritati cuiuscūqz: cū vniuersalis ec-
clesia regat a spū scō ⁊ errare nō possit Et si qreatur
qre euāgeliste nō posuerūt i euāgelis matias ⁊ loz-
mas sacmētoꝝ. ad hoc rñdet bñs dyonisi⁹ in libro
de celesti iherachia dicens qd euāgeliste noluerūt hoc sa-
cere ne matie ⁊ forme sacmētoꝝ veiret i derisionē isti
deliū. qñ scdm qd dicit saluator. margarite nō sunt
ponēde āte pozcos. Decus tñ est de baptismo. qz ba-
ptism⁹ ē sacm maxime necessitat. cū sine baptismo
nullus saluari possit. id oportuit qd forma ei⁹ eēt oī-
bus cois et manifesta. idcirco euāgeliste posuerūt eā
exple in euāgelis Assignatur tñ a doctoꝝib⁹ talis rō
qre crisma ē ppria mā hui⁹ sacramēti. qz i crismate
vt dictū est sūt duo. sc. oleū oliuarū et balsamus. Et
pprietates ipoz maxie conueniūt huic sacramento

qz oleū oliuay est nutrimentū splēdoris. ⁊ id ponit ⁊
lāpadebt lumē possit ibi durare. ideo oleū est signū
maioris voti et lumis fidei. quā fidē d3 habere pre ce
teris ⁊ firmat⁹: qz tenet se exp̄lle obicere p̄secutori
bus fidei. et ⁊iteri fidē etiā absqz hoc qz req̄rat. Qñ
de cōfirmato d3 in psalmo. Inuei dauid seruū meū
in baptisimi susceptōe. oleo scō meo unxi eū in cōfir
matione. auxiliabitur ei ei man⁹ mea i fidei p̄secuti
one. Balsam⁹ aut rōe sue fragrantie designat odores
bone fame: et opinionis q̄ d3 eē in ⁊firmato. vñ i ec
clesiastico. c. xxi. Sicut cynamomū ⁊ balsamū aro
matilās odozē dedi. Arguit ergo doctores sic. Illū
ē pp̄ia mā sacramēti ⁊firmatōis c⁹ p̄p̄tates marie
⁊ueniūt effectui ip̄ius sacramēti. sed ista. s. oleū oli
uarū et balsam⁹ sunt h̄m̄bi. ergo ista sūt pp̄ia mate
ria sacramēti cōfirmatōis. ¶ Sciēdū aut qz ista p̄t
mo debēt eē sc̄tificata seu b̄ndicta abe p̄o anteq̄ sit
pp̄ia materia hui⁹ sacramēti. Cui⁹ rō assignatur a
scō thoma de aq̄no in quarto suo: qz in sacramētis
q̄ x̄ps recepit in corpore suo nō req̄ritur sc̄tificatio
materie eoz: qz ip̄e tactu sui sc̄tissimi corp̄is sc̄tifi
cauit ea. ⁊ ideo qz x̄ps fuit baptisatus nō req̄ritur de
necessitate sacramēti qz aqua p̄p̄i b̄ndicatur anteq̄
mā baptisimi. qm̄ vt dicit Beda. Christus tactu sue
m̄dissime carnis v̄i reḡnationis cōtulit aq̄s. Quia
etiā x̄ps suscepit sacramentum eucharistie in seip̄so
nō req̄ritur qz panis et vinū p̄p̄ius b̄ndicatur anteq̄
sint mā sacramēti eucharistie: Sed in illis sacramē
tis que x̄ps non suscepit in seip̄so: requiritur qz p̄e
dat materie sanctificatio. Et qm̄ x̄ps nō suscepit sa
cramentum cōfirmationis in seip̄so: ideo in cōfir
matione req̄ritur materie ⁊secratio Et idem dico de

sacramēto ordinis ⁊ de sacramēto extreme unctionis
Alia rō assignat ab eodē doctore i vltima parte sum-
me sue qz i illis sacramētis in quibus requiritur minister
specialiter consecratus requiritur qd mā sacramēti pfoz
mister se hēat ad mīstrū sacramēti. Sed i sacramento
cōfirmationis requiritur mīster specialit cōsecrat⁹. c.
ep̄s: qre i sacramēto pfirmatōis requiritur matia sp̄a-
līter psecrata. In alia aut materia non potest fieri
hoc sacramentum

Ca. iiii. de forma confirmationis

Forma istius sacramēti sunt vba q ep̄s dicit qñ
facit crucē in frōte cōfirmandi cum crismate: q
sunt ista. Cōsigno te signo crucis. pfirmo te crisma-
te salutis. In noīe pa. ⁊ c. Qd aut forma illa sit con-
ueniēs forma hui⁹ sacramēti: pz. qñ illa forma ē cō-
ueniēs forma sacramēti. per quā ⁊ i q exprimitur ea
q sūt necessaria ad sacm cōfirmatōis: sed i ista for-
ma q sūt necessaria ad sacm cōfirmatōis exprimunt
qz i cōfirmatōe ē necessaria persona mīstri cōferend
sacm. ⁊ istud exprimit cū dī. Cōsigno et cōfirmo. ⁊ c.
Est insup ibi necā psona suscipiēs sacm: que exprī-
mitur cū dī te. Est ibi etiā necā matia sacramenti q
exprimitur cum dī crismate. Est insup ibi necā hē⁹
dei pferētis efficacīā sacramēto: que exprimitur cum
dī In noīe pa. ⁊ c. Efficet⁹ etiā sacramēti exprimitur i
ista forma: sed istud videbit infra qñ agetur de effe-
ctu eiusdē. quare manifestū est q ista forma ē est cō-
ueniens forma huius sacramenti

Ca. iiii. de mīstro cōfirmatōis

Mīster huius sacramenti pfirmatōis ē sol⁹ e-
p̄iscop⁹ Cuius rō assignatur a doctoribus ta-
lis Sicut est in polīcia corporeali bñ ordinata: ita suo

modo debet eē in polīcia spūali: sed sic est in polīcia
 corpōali bene ordinata q̄ pmouere aliquem ad sta-
 tum ⁊ gradum excellentie super alios pertinet ad il-
 lum qui habet curam cōmunitat. .C. ad p̄cipem: q̄
 ergo confirmatus per sacramentum confirmatiois
 ponitur in statu excellentie super alios: cum confir-
 matus efficiatur miles xp̄i. ideo conferre sacramen-
 tum confirmationis pertinet ad solum episcopum:
 qui habet curam totius communitatis in sua dioce-
 si: Sed q̄ritur vtrū in casu necessitatis alius q̄ ep̄s
 possit cōfirmare. Dicendū q̄ i materia ista doctores
 contrariantur sibi inuicem. Aliqui dicūt q̄ papa pos-
 set cōmittere cuiuscūq̄ fidelī viro q̄ ministrat sacramen-
 tum cōfirmationis. et assignant talē rōem. Ille qui
 tenet locū xp̄i i terris: ⁊ h̄ plenitudinē potestatis in
 ecclia dei: potest dispensare in sacramentis oībus q̄
 non sūt instituta a xp̄o. sed nō legitur in toto cano-
 ne noui testamenti q̄ xp̄s instituerit sacramentū cō-
 firmationis dari a solis ep̄s: ergo papa qui h̄ plei-
 tudinē pt̄atis in ecclia ⁊ tenet locū xp̄i: pōt ordina-
 re q̄ istud sacramentum conferatur ab aliis q̄ ep̄s.
 Alii doctores dicunt contrarium. .C. q̄ papa non po-
 test cōmittere alicui nisi sit ep̄s q̄ conferat sacramē-
 tum cōfirmatōis. Quorū rō est q̄ in illis q̄ sūt de ne-
 cessitate sacramenti nō potest per papam aliqd̄ imu-
 tari. sed ep̄s de necessitate sacramēti confirmatiois
 est minister huius sacramēti. ergo non pōt p̄ aliquē
 fieri. puta q̄ alius q̄ ep̄s conferat istud sacramentū
 Maior huius rōis ab oībus conceditur. minor p̄ba-
 tur quia sicut de eius necessitate est q̄ eius materia
 sit sanctificata: nec aliq̄s potest istud mutare: sic de
 necessitate eius est q̄ ei⁹ minister sit sanctificat⁹: qui

sanctificatio fit in spirituali vel episcopali cōsecratōe: quare solus eps de necessitate est minister hui⁹ sacramenti. Alii tñ doctores tenent viam mediā dicentes q̄ papa non potest committere cuiusq̄ fidei indifferentē q̄ conferat hoc sacramentum: sed omni sacerdoti potest remittere. & rōez p̄mī dīcti assignāt q̄ nulli pōt cōmitteri q̄ hēat potestatem supra corp⁹ xp̄i mīsticū: ad minus quo ad dispensationē sacramētum: nisi hēat potestē supra corp⁹ xp̄i verum: que supra corpus xp̄i mīsticum potestas descendit a potestate super corpus xp̄i verū. sed sol⁹ sacerdos h̄z potestatem supra corpus xp̄i verum. ergo soli sacerdoti potest cōmitteri q̄ hēat potestatem supra corpus xp̄i mīsticū & hoc in dispensando sacramenta: sed ministrando sacramentum cōfirmationis hētur potestas supra corp⁹ xp̄i mīsticum: quare soli sacerdoti pōt cōmitteri q̄ sit minister sacramenti cōfirmationis. Rationē scđi dīcti assignant ex quodā decreto i quo legit q̄ gregorius papa remisit quibusdā sacerdotibus āgle q̄ vngerēt baptisatos in fide cruz crismate. sed in tali vncione cōfertur sacramentum cōfirmationis. quare potest cōmitteri sacerdotibus a papa q̄ cōferant hoc sacramentum. Et hoc vltimum reputo verius

¶ Ca. v. de suscipientibus confirmationem

Sacramentum cōfirmationis debent recipere omnes baptisati: tam viri q̄ mulieres: q̄ secus est de militia seculari: et de militia spirituali. quoniam militiam secularem non debent recipere mulieres. sed solum viri. quia mulieres non sunt apte ad pugnam corporealem. militiam autē spūale possunt recipere omēs indifferentē tā viri q̄ mulieres: q̄

tambiel q̄ mulieres sūt apti ad pugnādū spūaliter
 ztra psecutores fidei: s; militiā spūalis datur i cōfir-
 matione. quare sacramētum illud pnt recipere tam
 viri q̄ mulieres. Et hoc ē q̄ dicit apls: In xpo testu
 neq; mascul⁹ neq; feia. q̄i velit dicē q̄ quo ad xpm
 nō ē differētia de masculo et feina. Sed nūqd pueri
 sūt zfirmandi. Dicēdū est q̄ sic. statī cū incipiūt ha-
 bere vsum rōnis. qz tunc sūt apti ad zfitēdum fidē
 xpi. z i sacramēto isto datur spū sctus ad robur vt
 fides xpi audacter recipiat z zfiteatur. Sed nūqd
 sine pctō pōt aliquis omittere nevnq̄ recipiat sacra-
 mentū zfirmatiōis: Dicēdū q̄ sine isto sacramento
 potest eē aliquis salu⁹ qz multi nō zfirmati saluan-
 tur s; si occurrat oportunitas suscipiēdi illud sacra-
 mētum. quilibet dz illud suscipere. Et si sine causa
 rationabili omītat ipm suscipere peccat mortalitē.
 Cuius ratio est. qz q̄libet quātū est i se: debet se dis-
 ponere ad suscipiēdū grām vel etus augmētum si sit
 capax eius sed i sacramēto zfirmatiōis si digne susci-
 piatur zfert grā vel augetur. ergo quilibet habita
 oportunitate debet suscipere illud sacramētū. Ideo
 sacerdotes curas aīar habētes debēt instruere parro-
 chianos suos vt qñ ep̄s erit i parrochia pzses susci-
 piant illud sacramentum.

Ca. vi. De ritu confirmationis.

Ritus istius sacramēti zfirmatiōis est quādo
 aliquis zfirmatur: inungitur. p modū crucis
 ab episcopo i fronte cū crismate sub forma verborū
 predicta: puta: Consigno te. z c. Et iste rit⁹ est cōse-
 crans. Cuius ratio est. qz i ritu sacramēti. debet si-
 gnari virtus. z effectus sacramēti. modo virtus et
 effectus sacramēti cōfirmatiōis est. q̄ p ipm datur

spūs sc̄tūs ad audacter fidē xp̄i cōfitemdū. ⁊ q̄ p̄ ip̄m
cōfirmat⁹ efficitur pugil xp̄i. ⁊ ista signatur i ritu ip̄
sū sacramētī. Nā p̄ vncionē signat q̄ cōfirmatus
in cōfirmatōe efficit pugil xp̄i. nā antiq̄tus pugilles
inūgebant. p̄ alia aut̄ signat q̄ cōfirmatus d̄z auda-
cter cōfiteri fidē xp̄i. Nā a cōfessione xp̄i potest aliq̄s
impediri p̄pter duo. s. p̄pter verecundiā vel p̄pter ti-
more. Cōtra p̄mū fit cōfirmato. crux in fronte cū
crismate. v̄t videlicet nō erubescat cōfiteri fidē xp̄i
q̄ in frōte p̄io apparet verecūdia. q̄ qñ hō verecū-
datur: frons incipit p̄mo erubescere. ideo p̄tra ru-
bozem verecūdie inūgitur frons. Sed p̄tra timores
fit etiā crux i frōte: q̄ qñ hō timet incipit frōs ⁊ etiā
tota facies palescere. ideo p̄tra timorē cōfirmat⁹ mu-
niture signo crucis. A lapa aut̄ q̄ datur cōfirmato nō
est de necessitate sacramētī. sed solū p̄pter memoriā
datur. Locus autem vncionis debet etiā aliquo
panno mundo inuolui p̄pter reuerentiā sacra-
mentī.

Ca. vii. de effectū cōfirmationis

Effectus hui⁹ sacramētī est: q̄ v̄t dictū est spūs sc̄tūs
ad robur ⁊ audaciā cōfitemdi nomē xp̄i et fi-
dē in eo dat. vñ nisi sit obax. i. impedimentū ex pte
suscipientis in sacramēto isto dat noua gr̄a. v̄t atq̄
auge. Est etiā ali⁹ effectus istius sacramētī. q̄ p̄ ip̄-
sū si hñ ⁊ digne suscipiat pctā oblita. mortalia ⁊ ve-
nialia dimittū. Per istud etiā sacramētū imprimi-
tur caracter v̄t sup̄a dictū est. ideo istud sacramentum
non debet nec potest bis suscipi. imo q̄ sciēter bis su-
sciperet meret sc̄dm leges decapitari. v̄t sup̄a dictū
de bapti. Sciendū aut̄ q̄ caracter cōfirmatōis p̄sup-
ponit caracterē baptismi. q̄ null⁹ pōt suscipere istud

sacramētū nisi fuerit baptisatus: Per istud etiā sacramētū trahit cognatio spūalis sicut p baptismū q̄ ipedit matrimoniū & trahēdū. & dirimit iam & trahēdū. De hoc dicitur ifra: qñ agē de matrimōio. Et hec de sacramento & firmatōis dicta sufficiant.

Tractatus quartus prime partis principalis est de sacramento eucharistie.

Ca. i. quid sit eucharistia & vñ dicatur

Quod dictū est de generatione spūali q̄ sit i baptismō & de augmēto spūali qd sit i firmatōe dicendū est de spūali nutrimentō. qd datur in sacramento eucharistie. Circa qd consideranda sunt. xi. Primo qd sit eucharistia: secūdo de ministro eucharistie seu misse: q̄s & qualis d̄ esse. tercio de matia eucharistie. que & qualis d̄ eē. quarto de forma eucharistie. quinto i quo loco debet celebrari missa. sexto de tempore quo debet celebrari missa. septimo quotiēs in die debet celebrari. Octauo de vestibus. quibz debet indui sacerdos i missa nono cui debet dari sacramentū eucharistie. decimo de ritu misse. vñcimo de defectibus. qui p̄fit occurrere in missa. Eucharistia potest sic diffiniri. Est sacramentum corporis et sanguinis & tentorū sub speciebus panis et vini. virtute verborū a sacerdote platonē. & dicitur ab eu qd ē bonum. et casus gēa. quia i eo cōtinetur ille qui est fōs gēe scilicet xps: de cuius plenitudine om̄s accepim⁹ gratiam. vt dicitur. Johā. ii. ca.

Ca. ii. de ministro eucharistie.

Minister sacramēti eucharistie. id ē minister. q̄ pōt & d̄ celebrare missā est sacerdos rite & legitime ordinat⁹ sine pctō mortali existēs. & cui nō ē p̄hibitū celebrare. Dico qui pōt & d̄: qz mlti p̄nt qui

non debet celebrare. sicut sacerdotes heretici. vel excommunicati. vel scismatici. vel degradati. qz si celebrat veraciter perficit corpus xpi. tñ peccat mortaliter dicendo missam et non solum ipsi celebrantes. imo oēs qui audiunt eorum missam si sint notorie tales. Dico rite et legitime ordinatus. qz nullus nisi sit rite et legitime ordinatus in sacerdotem potest celebrare missam. Intelligendum est tñ qd aliquis non rite et legitime ordinatus potest esse duobus modis. Uno modo q. s. in ordinatione sua omittatur aliquid quod sit de essentia ordinis vel ordinationis. sicut qd non ordinetur ab episcopo. vel qd quando ordinatur: ei manus non iungantur. vel qd non tradatur ei calix. vel qd ordinatus non dicat verba debita et statuta. vel qd non habeat intentionem ordinandi. et talis nullo modo potest celebrare. qz talis non est sacerdos. Alio modo. s. qd in ordinatione sua servati omnibus qui sunt de essentia ordinis seu ordinationis omittatur aliquid eorum qui sunt de solennitate ordinis vel ordinationis. et talis bene potest celebrare: tñ credo qd non debet. potissime si ex negligentia sua fuerit aliquid tale omittitur. Quid autem sit de essentia ordinis vel ordinationis et quid de solennitate. non est propriis speculationis. qz scire istud magis spectat ad episcopum quam ad simplicem sacerdotem. Dico etiam sine peccato mortali ex his: qz nullus in peccato mortali ex his debet celebrare missam. Notandum tñ qd aliquis esse in peccato mortali potest intelligi duobus modis. uno modo ut sit in peccato notorio. alio modo qd sit in peccato mortali occulto. Primo modo si sit notorius hereticus. scismaticus. excommunicatus. symoniacus vel fornicarius. non solum peccat in celebrando. immo oēs qui audiunt missam eius. Et ratio est quia ista qua tuorum criminum maxime repugnant huic sacramento. Nam in hoc sacramento est secretum vestre fidei: ideo

repelluntur heretici. et est vinculum caritatis. ideo repelluntur scismatici et excommunicati. Est etiam vas gratie
 ubi vocatur eucharistia. ideo repelluntur simoniaci qui gratiam emunt et vendunt. Eleuat itaque hominem ad statum spiritalem: ideo repelluntur fornicarii notorii qui omnes sunt carnales. Et dicuntur notorii fornicarii: non propter suspicionem vel alia signa probabilia. sed quia sunt secundum iuris ordinem condemnati de tali crimine. vel sponte in iudicio confessi. vel canonice convicti. vel propter evidentiam facti quando factum est ita notorium quod non indiget testimoniis: cum non possunt aliqua tergiversatione celari.
 Si sit in peccato mortali occulto. Sciendum est quod aliquem esse in peccato mortali occulto: potest intelligi tribus modis. Uno modo quia iam commisit vel scit se commississe tempore preterito aliquod peccatum mortale de quo non dolet. nec penitet. nec conteritur. Et talis sic celebrans non solum peccat mortaliter. imo mortalissime. Et de tali dicit apostolus quod qui manducat et bibit indigne. iudicium scilicet mortis eterne sibi manducat et bibit. Alio modo aliquis potest esse in peccato mortali occulto. quia scilicet commisit aliquod peccatum mortale quod non fuit confessus: tamen non recollit de illo peccato. Et talis aut diligenter examinavit conscientiam suam antequam poneret se ad celebrandum et nullo modo potuit recordari de illo peccato. et est in proposito quod si recordaretur confiteretur illud peccatum et faceret penitentiam de illo. et in generali confiteretur de omnibus peccatis oblitis. et tunc iste non peccat celebrando. imo virtute sacramenti misse meretur veniam et absoluitur de illo peccato. Et ita intelligitur illud verbum eximii doctoris augustinus quod istud sacramentum vivificat mortuos. id est illos qui illo modo existentes in mortali peccato celebrant. tamen si postea

talis recordatur de illo peccato: tenetur de illo confiteri.
 Et ideo quilibet tenetur antequam ponat se ad celebrandum
 diligenter examinare conscientiam suam si sit in peccato
 mortali vel non. Et ita precepit beatus paulus dicens.
 Probet autem, id est, examinet seipsum homo, et sic de pane
 illo edat et de calice bibat. Si autem exis in peccato mor-
 tali de quo non recordatur exponat se ad celebrandum
 antequam examinaverit aliquo modo conscientiam suam:
 credo quod peccat, quia est transgressor precepti apostoli-
 cam dicti, scilicet illius probet seipsum homo, &c. Tercio
 modo aliquis potest esse in peccato mortali, scilicet, quia recorda-
 tur se determinate aliquod peccatum mortale commississe
 et tunc aut iste habet in presenti copiam confessionis aut non
 si sic tenetur antequam celebret confiteri, et nisi confitea-
 tur peccat mortaliter celebrando, nec sibi sufficit con-
 fessio generalis que fit in principio missae, quia ista con-
 fessio extendit se solum ad peccata venialia et non ad mor-
 talia, maxime ad illa de quibus homo recordatur.
 Si autem talis non habet copiam sacerdos, aut imminet sibi necessitas
 celebrandi, puta quia iste est curatus et est dies domi-
 nica vel dies sollemnis: et populus sibi commissus vult
 audire missam, et esset scandalum in populo nisi ipse
 se celebraret, vel forte aliquis parochianus suus est
 infirmus periculose, et requirit istum quod det sibi cor-
 pus christi, et iste non habet hostiam consecratam quam
 det sibi, vel imminet sibi aliqua necessitas celebrandi:
 sicut sunt nuptie vel aliquid tale. In istis casibus
 et similibus ipse tenetur dolere et penitere de peccato suo
 et esse in proposito confitendi ipsum quando habebit oportu-
 nitatem: et dicat missam in nomine domini, quia christus qui est sum-
 mus sacerdos absoluit eum, sed confiteatur postea quando
 habebit copiam confessionis. Si autem isti viderentur est

qui sic existit i pccō mortali nulla imineat necessitas
 celebrādi nullo mō se exponat ad celebrandū. qz abs
 q dubio si celebraret mortalissime peccaret. Sz po
 ne aliquis sacerdos recipit pecuniā ab aliquo vt di
 cat missā de requiē vel aliquā aliā: nūquid talis sa
 cerdos habet necessitatē legitimā celebrādi: ita qz
 sit celebrare ex his in pccō mortali absqz hoc qz cōfite
 atur qñ non hz copiā cōfessoris Dico salvo meliori
 iudicio qñ michi videt qz nullus sacerdos dz acci
 pere pecuniā pro dicēdo missā: ita qz intētio sua sit
 sic. qz missā equiparet precio pecunie. tñ scdm qz di
 cit aplūs. Si spūalia vobis seminam⁹: non ē mirū
 si tñalia vōa metamus. Non est ergo phibitū quā
 do sacerdos p sustentatione vite sue. non p precio mis
 se recipiat pecuniā ab eo pro quo dicit missam. ma
 xime qñ sacerdos non habet sufficiens redditus pro
 sustentatione vite. Sed nūquid talis receptio pecu
 nie est necessitas legitima celebrandi excusans illuz
 vt existens in pccō mortali possit celebrare missam
 absqz pccō sine hoc qz confiteatur si non habet copiā
 cōfessoris. Dico salvo meliori iudicio qz iste sacer
 dos aut est obligatus rōne beneficii sibi collati p su
 periorē. vel per illū qui habet ius patronatus i illo
 bñficio ad dicendū qualz die missā sicut sūt illi qui
 habēt vicarias ppetuas i aliqua ecclia. Et de tali id
 michi videtur dicendū sicut dixi supza de curato cui
 iminet necessitas celebrādi. l. qz iteratur et peniteat
 de pccō suo. et sit in proposito confitēdi et celebret i
 noīe dñi. ⁊ pteatur qñ occurreret sibi cōfessor. Aut
 iste sacerdos recipit pecuniā pro dicēdo aliā aliā mis
 sa singulari. sicut sūt multi qz recipiūt pecuniā p mis
 sis rogat sicut p vna missa vel p pluribz de requiē

vel de scđo spū. vel de brā virgine: vel de infirmis.
 Et de isto dico. q̄ existēs i peccato mortali: nullo mo
 do anteq̄ p̄stet debet se exponere ad dicēdū missā
 q̄ peccaret mortali in dicēdo. nec exis in tali casu
 d̄ recipere pecuniā p̄ dicēdo missā statī: imo debet
 se excusare dicēdo. Amice non sū bñ dispositus pro
 nūc dicēdo missā. sed q̄ deus voluerit q̄ ego sim dē
 spoliatus ego libēter faciā qd̄ petitis. Et si ali⁹ instā
 ter petat q̄ statī dicat missā: si recipere pecuniā. cā
 sibi statī restituat. et nullo modo se exponat ad cele
 brandū. Dicit aut̄ q̄s et qualis debet eē mīster misse
 in descriptione predicta. cui non est phibitū celebra
 re. quod dixi p̄pter aliquos religiosos. quibz scđm
 statuta sue religionis inhibetur q̄ nō celebret q̄ dicit
 sūt in aliq̄bus penitētis p̄ quibz dā pctis preterit
 Sed nunq̄ angelus pōt eē mīster hui⁹ sacramē
 ti. i. nunquid angelus potest ministrare seu p̄secrare.
 Dicendū est q̄ angelus neq̄ bonus neq̄ malus po
 test celebrare vel p̄secrare. q̄ nō est susceptibilis ea
 racteris sacerdotalis. Q̄do enī p̄supponit caracte
 rē baptismalē. vñ nullus pōt ordinari in sacerdotē
 nisi sit baptisat⁹. Arguūt ergo doctores sic. nullus
 pōt suscipere caracterē sacerdotalē nisi fuerit bapti
 sat⁹. sed angelus non pōt baptisari. q̄ oportet q̄
 ille qui baptisatur asp̄gat aqua. angel⁹ aut̄ nō pōt
 asp̄gi aqua cū nō sit res corporea. ergo non pōt ba
 ptisari. ⁊ p̄ q̄s nō pōt i sacerdotē ordinari. Et si di
 cat q̄ lz angelus nō sit res corporea. tñ pōt assumer
 e corpus ⁊ sic i illo corpore poterit baptisari sicut
 aīa rōnalis nō ē res corporea. et tñ baptisat i corpe
 Dicendū q̄ nō est simile. q̄ ali⁹ vñt aīa corpi ⁊ ali⁹
 angel⁹. q̄ aīa vñt corpi vt forma mat̄is. angelus

aut non unitur sic sed sicut motor mobili: ideo anima baptisato corpore baptisatur. non aut angelus. quia anima et corpus faciunt unum suppositum. non sic angelus cum corpore quod assumit. Et ideo secundum philo. in phemio methaphisice. Actiones sunt suppositoꝝ. anima baptisato corpore baptisatur: non aut angelus. et sic per quod anima potest suscipere caracterem baptismalem: non autem angelus. quare angelus consecrare non potest. Sed quod si angelus prestatet unam hostiam dicendo eam esse consecratam: nunquid illa hostia deberet adorari. Dicendum est quod si angelus malus prestatet eam non esset adoranda: nisi constaret pro certo quod esset rite consecrata. sed si angelus bonus prestatet eam esset adoranda. Et ratio est. quia angelus malus teste salvatore mendax est et pater mendacii. et semper nititur decipere hominem: quare nunquam debet sibi credi. angelus autem bonus est semper verax et veritatis alumnus. et semper nititur ad hominis saluationem. et ideo debet semper sibi credi: unde quia ut dicit apostolus. Angelus malus sepe transfiguratur in angelum lucis. ideo semper hostia ab angelo prestatata est adoranda cum conditione scilicet quod rite sit consecrata: nisi constaret pro certo quod esset angelus bonus.

Ca. iiii. de materia eucharistie

Materia sacramenti misse est duplex. scilicet ille panis et vinum. ratio quare ista duo sunt materia huius sacramenti. est quia illud sacramentum ordinatur ad spirituale nutritionem. tunc autem sicut nutritio corporis consistit in cibo et potu corporalibus. et panis habet maxime rationem cibi. et vinum habet rationem potus: ita nutritio hec spiritualis consistit in cibo et potu spiritualibus: ideo in isto sacramento datur corpus christi sub specie panis in cibum. et sanguis christi sub

specie vini in potu. Et ita dicit ipemet xps. Joh: v: Caro mea vere est cibus. ⁊ sanguis meus vere est potus. Sciendum est tñ q panis q est mā huius sacramenti est panis de tritico: aqua elementari qfectus. Dico panis: qz in pasta nō posset confici corpus xpi. Dico etiā de tritico. quia i alio pane sicut i pane de siligine: vel de ordeo: vel de quocūq alio grano: nisi de tritico: non posset celebrari missa. Dico etiā qfectus aq elementari: qz dato q sit qfectus alia aq: qnis eēt de tritico: vel cū alio liquore sicut cū vino: vel cū lacte: vel cū aq rosacea: ⁊ sic de aliis vlr: nisi eēt confectus cū aqua simplici: ex tali pane nō posset confici corpus xpi. Sciendū etiā q ex pcepto ⁊ vlu romane ecclie q domino disponente oim eccliesiarum caput ⁊ mat ē et magistra de foro cōpetenti c. vltimo. Et ideo omnes ecclie sibi tanq mti et magistre debent i oibus obedire. Panis de quo conficitur corp⁹ xpi debet eē azim⁹ qz licet ex vi sacramēti in pane fermentato posset cōfici corpus xpi: nichilominus qui in pane fermentato celebraret: peccaret mortaliter: ⁊ eēt grauiter puniendus. Notandū in super q vinnm qd est matia huius sacramēti debet eē vinū debite: qz i alio vino: sicut in vino malorum granatorū vel mororū vel pomorū vel i quocūq alio vino nisi in vino viti. nō potest celebrari. Notandū psequenter q i aceto vel i agresta nō potest celebrari: ⁊ itellige de aceto qd oino est acetū: qz in vino alī quantalū acetoso posset celebrari. l3 non deberet: si posset haberi aliud vinum. Et ratio est. qz acetū nō est eiusdē speciei cū vino: cū hēat cōtrarias virtutes. In musto vero posset celebrari. tñ credo q meli⁹ est expectare quosqz sit bene defecatum cū mustū rōs

sue limositis vix posset bene euelli qui aliqd de eo remaneat in vase. Rñ quare ista duo. scilicet panis de tritico: et vinu de vite sūt magis mā huius sacri q̄ aliq̄ alia duo. ē ipsa potissima. qz xps instituit sacm hoc in ista mā celebrari: si enī in alia mā instituisset: illa eēt ppria mā huius sacri. sed 2gruēter xps i ista mā magis instituit istud sacm celebrari q̄ in alia. qz effectus corporales panis et vini maxie spūaliter conueniunt huic sacramento. Panis ei habet naturalit 2 fortare. Juxta illud. ps. Panis cor hoīs confirmet. Vinu autem habet letificare. Juxta illud eiusdem. Vinu letificet cor hoīs. Et illud sacramētum digne sumptū 2 fortat sumēte spūaliter ne vbi hui⁹ mundi deficiat. ideo vocatur viaticū. i. viatores 2 fortans et letificans. Et ideo vocat eucharistia. ab eu qd est bonū et charos quod est gratia. q̄ bona gratia: que summe habentem letificat. Dicit enim panis ex multis granis conficitur: et vinum ex multis racemis cōfluit. sic in perceptione corporis et sanguinis dñi xpī fideles adinuicem spūaliter vniuntur. ideo vocat 2 unio. a con. quod est simul. et vniō. quasi simul vniō Ipse etiā xps 2parauit se grano frumēti. dicens. Jo. xii. Nisi grū frumēti cadēs i terra mortuum fue. &c. Cōparauit se etiā viti dicens. Jo. v. Ego cū vitis vera. ideo sacramentum corporis et sanguis vino debite: et i pane de tritico conficitur. Sciēduz est qz lʒ aqua nō sit de eētia matie hui⁹ sacramenti cū debet amisceri vino i calice sed modica q̄titate. qz aqua signat pplm. iuxta illud. ihe. xli. Nā multe ppli multi. Ideo mixtio aque cū vino i calice signat vniōnem spūalem xpī et ppli: que fit vīrtute huius sacramenti. Sed nunquid sacerdos possit i quacun

q̄ quantitate de ista mat̄ia cōsecrare? Dicūt aliq̄ doctores q̄ nō: sed solū q̄tū sufficeret sibi & populo sibi cōmisso. Qui rō est. q̄ cū istud sac̄m ordinetur ad v̄lū fidelīū: sacerdos nō pōt plus consecrare: nisi q̄tū sufficit v̄lū fidelīū. Alii doctores dicūt q̄ nō ē determinata q̄ritas vltra quā sacerdos nō posset cōsecrare. imo in quacūq̄ q̄ritate p̄tetur sibi panis & vinū in tanta quantitate posset celebrare. Lū ei i for̄ma cōsecrationis ponat illud p̄nomen hic. hec. hoc demonstratiuū. ōz q̄ mat̄ia cōsecranda subiciatur oculis sacerdotis. vñ dicūt q̄ sacer̄d. ex̄hs i altari n̄ pōt cōsecrare totū panē q̄ est in platea vel totū vinū q̄ est in celario: sed totū panē & vinū q̄ sibi offert: in q̄cūq̄ q̄ritate posset cōsecrare. Et rō est. q̄ si p̄ia opinio eēt vera: sequēretur q̄ sacerdos ex̄hs in deserto nō posset tot hostias cōsecrare: q̄d polz vn⁹ qui eēt i vna magna citate. nec etiā sacer̄d. simplex polz tot hostias cōsecrare: quot polz sacerdos curat⁹. q̄ om̄ia sunt abiq̄ ratione dicta. Et respondēt ad rationem eorū. Et dicunt q̄ d̄ia est iter istud sacramentū & alia sacramenta: quia eēntia aliozū sacramētōz cōsistit in dispensatione & v̄lū mat̄ie. sicut eēntia baptismi cōsistit i asperzione aque & p̄olatione forme. et ita est de aliis sacramentis. sed eēntia sacramenti eucharistie cōsistit in consecratione mat̄ie: & non in v̄lū eius. quia posito q̄ hostia cōsecrata n̄ s̄ sumeretur: verum eēt sacramentum. Et ideo l̄ sacerdos nō debeat consecrare nisi tot hostias quot sibi et populo suo sunt necesse. tñ si cōsecraret mille milia omnes eēt consecrate. Solet autem circa istam mat̄iam ab aliquibus tali ē moueri questio:

Si eēt. xlii. hostie consecrante. et sacerdos non

crederet eē nisi: xlii. nūq̄d oēs. xlii. eēnt cōsecrate Ad hoc rēdet dñs herēgari? archieps cōpostellan? mgē in theologia parisiēsis in quodā q̄libet suo. q̄ at ille sacerō. itendit cōsecrare omēs hostias q̄ sunt ante se quotquot sūt. tñ credit q̄ nō sūt nisi. xlii. et tñc dicit oēs sūt q̄secrate. Aut itendit q̄secrare p̄ciso. xlii. & nō plures: & nō determinat q̄ sunt ille. xlii. & tunc dicit q̄ nulla ē q̄secrata. q̄ cū q̄libet sit q̄secrabilis ita q̄ nō magis vna q̄ alia. & sacerdos nō magis se determinet ad istā q̄ ad aliā: q̄ rōe tu dices q̄ ista nō est consecrata. eadē rōe ego dicā q̄ nec illa. & sic possit dici de q̄libet quare neutra erit cōsecrata. Vñ qñ sacerō. habz consecrare plures hostias nō determinare se debet ad certum numerum: sed dz habere intentionē vt consecret quidq̄d est ante se

Ca. iiii. de forma eucharistie: & q̄secratōis s̄guis. **O**mnīū sacramētōz forme q̄sistūt in v̄bis certis & deteriatīs. et iō forma sacramēti eucharistie & aliq̄bus v̄bis limitat consistit. Ad sciēdum autem in quibus verbis forma istius sacramenti consistit: Notandum q̄ in missa sunt quedam verba q̄ sūt de solennitate tantum: & q̄dā de necessitate requiruntur verba que sunt de solennitate sūt illa que solū faciūt adoznatum: & quedam deozem missę. sicut p̄se. glā in excelsis deo: & q̄dam versus q̄ dicunt ifra Dñs & agnus dei. & ista nichil faciūt ad eēntiam missę. imo credo q̄ qñ debet eē sermo: debēt dimitti totalibz melodie: vel ad minus abbreviari: quia plus p̄ficiť sermo q̄ talia carmīa: cū ista mulceant aures corpois: et sermo mediceť languozes cordis. Verba que sunt de necessitate sunt illa q̄ directe sunt de officio missę. **N**otandum tamen q̄ duplex est necessitas

qz quedā est necessitas sacramēti. ⁊ quedā precepti.
 In missa ergo quedā sūt verba de nccāte sacramēti
 ⁊ quedā de nccāte precepti. De nccāte precepti sunt
 oia illa verba que a brō petro aplo: ⁊ ab aliis sūmis
 pōtificibus successoribus suis fuerunt instituta dicti
 in missa. De necessitate aut sacramēti sunt illa que
 xps in cena ptulit: quando illud sacramentum insti-
 tuit. Et est dca iter ista verba. qz si qs dimittere ver-
 ba q sunt de necessitate pcepti: ⁊ diceret illa que sūt
 de nccāte sacramēti: ⁊ hēret itentionē consecrandi.
 consecraret: tñ mortu lissime peccaret: ⁊ eēt gravis
 puniendus. Si autē diceret oia verba que sunt de
 nccāte precepti ⁊ dimitteret illa q sunt de nccāte sa-
 cramenti: quātūcūqz intenderet consecrare: tñ nō
 consecraret. Cum ergo scōz philosophum forma sic
 q dat eē rei ⁊ sine qua res eē nō potest. manifestū est
 q illa sola verba que sunt de nccāte sacramenti: sūt
 forma huius sacramēti. Ista autem verba quātūm
 ad formam consecrationis corporis xpi. sunt hec
 Hoc est enim corpus meum. Sciendum autē q hec
 dictio enim non est de necessitate sacramenti. qz po-
 sito q aliquis sacerdos cum intentione consecrande
 pferret ista verba. Hoc est corpus meum. ⁊ non dice-
 ret enim. vere consecraret. Utrum autem oporteat
 q precedant aliqua vba q sunt de integritate forme.
 Notandum q doctor subtilis in.iiii. suo dicit q om-
 nia illa vba ab illo loco: q p̄die. i.clusiue. vsqz ad il-
 lum locum: simili modo. ⁊.c. exclusiue: sūt nccāria
 ad formā consecrationis corporis xpi. ⁊ rō sua ē. qz
 sacerdos consecrans pferat vba cōsecrationis in p̄sona
 xpi. oportet ergo q vba cōsecrationis p̄cedēt aliq vba
 q dēmonstretur q sacerdos loquitur in p̄sona xpi.

Illa autē sūt illa. q̄ p̄dīe q̄ pa. r̄. ergo de necessita-
 te oportet q̄ illa verba p̄cedant. Et illd̄ declarat ip̄e
 p̄ tale exēplū. Si aliq̄s diceret: dico iesū xpm̄ mīstrū
 fuisse circūcisionis. iterū eēt vtrū illd̄ vtrū dictū fū-
 isset a b̄tō paulo: sed si diceret. paul⁹ dicit. dico iesū
 xpm̄. r̄. tūc eēt cūctis audiētib⁹ certū q̄ illd̄ vtrū eēt
 dictū a b̄tō paulo. Sile in p̄posito. ad hoc q̄ denote-
 tur q̄ sacerdos dicat illa v̄ba. s. Hoc ē ei corp⁹ meū.
 i p̄sona xpi. o3 q̄ p̄cedāt aliq̄ alia v̄ba p̄ que detur
 intelligi q̄ xps̄ dicit illa v̄ba. Hoc est ei corpus meū
 Illa autē sunt v̄ba illa. puta Qui p̄dīe. r̄. Alii autē
 doctores dicūt vt dictū est. q̄ duplex ē necessitas. scz
 sacramēti et p̄cepti Dicūt ergo q̄ de n̄c̄ate sacramē-
 ti sūt tñ illa q̄ttuor v̄ba. hoc est corpus meū. qz cum
 illis quattuor v̄bis fieret cōsecratio si sacerdos dice-
 ret ea cū it̄tione q̄secrādi. oia autē alia sūt tñ de ne-
 cessitate p̄cepti: qz l3 omittēs aliqd̄ eozū mortālīter
 peccet: tñ q̄secraret. Et r̄ndent ad r̄dem suā qñ dicit
 sacerdos q̄secrās loq̄tur i p̄sona xpi. r̄ iō o3 q̄ dicat
 aliqua verba per q̄ denote q̄ loquitur i p̄sona xpi
 dicūt q̄ de necessitate sacramēti nō req̄ritur sed suf-
 ficit itentio sacerdotis intēdētis loq̄ in p̄sona xpi. r̄
 p̄pterea illa v̄ba Hoc est corp⁹ meū satis ostendūt q̄
 sacerdos nō loq̄tur in p̄sona xpi: qz nullus credit q̄
 sacerdos velit dicere q̄ est suū p̄p̄iū corpus: sed loq̄-
 tur in p̄sona xpi cuius est illud corpus. Dicendum
 ergo q̄ forma cōsecratōis corporis xpi q̄sistit p̄cise
 in his verbis. hoc est enim corpus meum. De hoc au-
 tem q̄ demonstrat illud p̄nomen demonstratiuū hoc
 dixerunt aliqui doctores q̄ illud p̄nomen hoc demō-
 strat corp⁹ xpi: alii autē dicunt q̄ non: sed substantiā
 panis: Sed illud salua reuerentia dicentium: non ē

verum. Et arguo sic contra eos. Secundum sententiam omnium doctorum: et secundum veritatem, verba sacramentalia efficiunt illud quod significant: scilicet verba predicta. scilicet hoc est enim corpus meum: non efficiunt quod corpus christi sit corpus christi verum, quia antequam ista verba proferantur corpus christi erat corpus christi nec efficiunt etiam quod panis sit corpus christi, quia ista est falsa substantia: panis est corpus christi, ergo istud nomen hoc non demonstrat corpus christi: nec substantiam panis. Et propter hoc dicunt aliqui quod istud nomen hoc nichil demonstrat: quia verba dicuntur recitative a sacerdote: et ideo istud nomen hoc non tenet demonstrative: sed materialiter tantum. Sed istud nichil est dicere, quia non tollit difficultatem, quoniam licet ista verba dicantur modo recitative a sacerdote consecrante, tamen christus consecrans in die cene non dixit ista verba recitative, et ideo quod dixit ista verba: istud nomen hoc aliquid demonstrabat: et ideo quero quid tunc demonstrabat: et sic remanet eadem difficultas que prius: ideo dicunt aliqui quod istud nomen hoc nichil demonstrat determinatum, sed demonstrat aliquid indeterminatum. Unde quando dicitur, Hoc est enim corpus meum in persona christi: oportet quod precedant aliqua verba per que detur intelligi quod christus dixit hec verba. Hoc est enim corpus meum, et est sensus quod hoc quod continetur sub illis speciebus quidquid sit illud, est corpus christi. Et si obijciatur quod illud quod continetur sub illis speciebus per totum tempore quo dicuntur verba, est panis: quia corpus christi non incipit ibi esse nisi post prolationem ultime syllabe, scilicet, am, ergo si quando dicitur hoc est, sit sensus quod illud quod continetur sub illis

lis speciebus sit corpus christi: erit falsus quod panis erit corpus quod est falsum. Dicendum quod ista propositio. hoc est corpus meum. sicut et quilibet alia donec proferatur: non est perfecta: nec perfectum sensum gerit: in animo auditoris ideo non est iudicandum de eius veritate. quousque sit tota plata. Constat autem secundum fidem: quod illud quod retinetur sub istis speciebus post translationem ultime syllabe est corpus christi Ideo vere dicitur: quod illud pronomen hoc demonstrat illud. quod retinetur sub istis speciebus: quodcumque sit illud. Et hec de forma consecrationis corporis.

Sequitur de forma consecrationis sanguinis.

Quoniam circa formam consecrationis sanguinis christi: sciendum est in quibus verbis consistit. Illius enim est duplex opinio. Primum secutus thomas de aquino et sui sequaces. dicunt quod forma consecrationis sanguinis. consistit in his verbis. Hic est enim calix sanguinis mei novi. et eterni testamenti: mittere um fidei: qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ita quod omnia ista verba. sunt de essentia forme et quod aliquid istorum dimitteret: nichil faceret. Et ratio est. quia de essentia et integritate alicuius propositio. non solum sunt subiectum. et predicatum. sed etiam ea que sunt determinationes subiecti et predicati. sed ista verba novi. et eterni testamenti. peccatorum sunt determinationes. istius predicati. Hic est calix sanguinis mei. quare omnia sunt: de essentia forme. Magister autem. henricus de gandavo et sui sequaces dicunt. quod in istis verbis tantum. Hic est calix sanguinis mei consistit. forma consecrationis sanguinis. et quod tunc istis verbis dictis. statim est ibi sanguis christi. Alia autem verba que sequuntur. scilicet novi. et eterni. testamenti. et c. non sunt secundum istos. de essentia forme: nec de necessitate sacramenti. sed solum de necessitate precepti Unde qui dimitteret. aliquid istorum verborum: puta novi

et eterni. &c. lz gratiſſe peccaret: tñ vere ſecraret:
 Et ratio iſtoꝝ eſt iſta. qz p formas ſacramētales nō
 ipotatur de neceſſitate ſacramēti niſi illud qđ effi-
 ciūt. lz eēntia ſanguis xpi in iſto ſacramēto directe
 et explicitē ſignificat per iſta vba. ergo pñſe in iſtis
 verbis pñſit forma ſecrationis ſanguis xpi. Que
 iſtarū opinionē ſit vertoz. fateoz me nescire. primū
 tñ reputo ſecurioꝝ. et ad eā ſfirmandā adducit fra-
 ter bern de gueraco quōdā elect⁹ claremontenſis bac-
 calariuſ parieſen. in theologia i coꝛectoꝛio ſuo ſtra-
 magēm henricū talia duo ſigna. Primū eſt qđ ſacer-
 dos nō oñdit pſo ſanguinē xpi i miſſa ad adorandū
 quouſqz ſpleuerit oīa vba pñſta. l. Hic eſt calix. vl
 ad remiſſionē pctōꝝ. Et ſtatī dictis hiſ vbis eleuat
 calicē oñdens ſanguinē xpi pſo ad adorandū ſignū
 eſt qđ tñ ſpleta eſt ſecratio ſanguis ⁊ nō ate. Scđz
 ſignū eſt qđ btñs ſbzo. qđ eſt vn⁹ de q̄ttuoz doctoꝛibz
 pñcipalibz ecclie in miſſali ſuo ſcripſit oīa iſta vba
 litteris aureis. et gñaliter formas oīm ſacramento-
 rū. ergo de intētiōe beati ambroſii fuit qđ oīa vba
 pñdicta eēnt de forma ſecrationis ſanguis. Judi-
 cio etiā meo pūo illud videtur eē de intētiōe illius
 decretalis cū marthe. extra de cele. miſ. Calus enim
 decretalis eſt iſte. Quidā epūſ attendēs et vidēs qđ
 in nullo euangelioꝝ inuenitur qđ aliquis euangeli-
 ſtarū poſuerit iſta verba miſteriū fidei: mirabatur
 quis fuerit tante audacie qđ fuerit auſus verbis ſa-
 cramētalibus interponere iſta verba. Et ſup hoc cō-
 ſulit dñm papā Et conſtat qđ intētiō ſua erat qđ iſtū
 eēnt de integritate forme. alias queſtiō ſua eēnt nulla
 qz eodē modo poſſet querere de quolqz verbo totius
 canonis. Et papa non reprehendit illū de queſtiōe

illa. imo qm̄dat. ergo videtur q̄ oīa illa verba sint
 de integritate forme. Et quicqd̄ sit de veritate istarū
 opinionū: nescio. s̄ulo tñ cuīz celebrātī q̄dicat oīa
 verba p̄dicta sub vno t̄extu. et cū actuali intētiō
 ne cōsecrandi q̄tū poterit. Sciendū aut̄ q̄ p̄ ista v̄-
 ba istius forme tangūt̄ur quattuor b̄nficia q̄ recipi-
 mus a passione xp̄i cuius passionis istud sacramen-
 tū est rememoratiū. Juxta verbū apl̄i ad cor. c. xi
 Quotiescūq̄ māducabitis panē hūc et calicē bibetis
 &c. Prim⁹ effectus siue p̄mū b̄nficiū passionis xp̄i
 est q̄ per ip̄sū sumus a potestate demonis liberati. &
 istud t̄angitur in forma sacramētī cū d̄r. Hic est calix
 sanguis mei. Sicut enī olīm filii israel fuerūt de po-
 testate et seruitute pharaonis liberati per sanguinē
 agni paschalis: sic populus fidelis est de potestate de-
 monis liberatus per sanguinē xp̄i: scdm̄ q̄ cōfiteetur
 ioh. in apo. c. v. dicēs de xp̄o. Redemisti nos deus in
 sanguine tuo. Scdūs effectus siue b̄nficiū quod reci-
 pimus a passione xp̄i est q̄ per ipsam sumus celestis
 glorie heredes effecti. et istud tangitur in forma ista
 cū dicitur: noui et eterni testamētī. Sicut enī pater
 cōdens testamētū filios heredes cōstituit: sic xp̄s
 nouū testamētū ordinās cōstituit nos heredes gl̄ie
 paradisi. Et istud testamētū fuit in sui p̄missione or-
 dinatū atq̄ confirmatū: q̄ testamētū morte testato-
 ris cōfirmat̄ vt dicit apl̄s pau. c. ix. Et hoc est quod
 ponit ī eadē epl̄a dicens de xp̄o. p̄ nouū testamētū me-
 diator est: vt morte interueniēte rep̄missionē acci-
 piant q̄ vocati sunt eterne hereditatis Sciendū aut̄
 q̄ lex euāgelica d̄r nouū et eternū testamētū. ad dif-
 ferentiā legis moysaice que fuit vetus testamētū et
 transitoriū. Et d̄r nouū: q̄ noua p̄mittit. s. bona ce-

testia que nūq̃ legūtur p̃missa fuisse in veteri testa
 mēto s̃z solū tēporalia. ⁊ ideo q̃ bona tēporalia trā
 sitoria sūt. ideo testamentū vetus fuit transitorium
 et q̃ bona celestia eterna sūt: ideo testamentū nouū
 dē eternū. Dicitur etiā nouū. q̃ nouo modo fuit in
 stitūtū. s̃. a sanguie xp̃i: Lex enī moysaica fuit insti
 tuta cū sanguie aialī. scdm q̃ legit et recitat apls
 in epi. ad heb̃. ix. c. dicēs q̃ postq̃ moyses scripsit le
 gē in lib̃ro et legerat corā q̃i pp̃lo aspersit lib̃rū suū
 et populū sanguie vitulorū et hircorū dicēs. Hic ē sā
 guis testamētī. ⁊c. S̃z lex euāgelica fuit instituta me
 diāte sanguie xp̃i scdm q̃ dicit ip̃emet xp̃s xxi. Dic
 calix noui testamētī est in meo sanguie. et istā cōm
 tāgit apls ad heb̃. ix. c. dicēs. Non enī p̃ sanguinē
 vitulorū et hircorū: sed per pp̃riū sanguinē introiit
 semel in scā eterna redēptione inuenta. ⁊ ideo nouū
 testamētī mediator est. Terci⁹ effectus siue tercium
 bñficiū qđ per passionē xp̃i accepimus est q̃ per ipsā
 sumus de fide catholica informati. et istud tangitur
 in forma istius sc̃tissimi sacramētī. cū dē misterium
 fidei. Sicut enī scdm qđ dicit amb̃ro. in lib̃ro q̃ vo
 catur exameron. Sanguis extractus de sub ala dex
 tra colābe valet ad illuminandū oculos corporales
 ita sanguis xp̃isti qui exiit de latere eius dextro pē
 dentis in cruce. valet ad illuminandum spirituales
 oculos anime ad credendum ea que sunt fidei. Et i
 huius figuram velum templi quod occultabat ea
 que erant infra sancta sanctorū fuit in passione xp̃i
 sc̃i sc̃itum: in signū q̃ ea que erant occultata ⁊ vela
 ta sub vmbra legis ac prophetarum. fuerunt mani
 festata et reuerata. Quartus effectus siue bñficiū
 qđ per passionem xp̃isti accepimus est q̃ sumus per

spū a peccatis emūdati. et hoc tāgītur in forma ista
 cū dē in remissionē pctōy. Et de hoc loquitur beat⁹
 iohēs euangel. in apo. c. iiii. di. Dilexit nos et lauit
 nos a pctis nrīs in sanguine suo. Ex his pz qz forma
 cōsecrationis corporis xpi p̄cise p̄stīit i his v̄bis.
 Hoc est enī corpus meū. math. xxvi. marci. iiii. lu.
 xxi. ioh. xix. c. Forma p̄secrationis sāguis xpi cōsi
 stit in his verbis. Hic est calix sanguis mei noui et
 nī testamēti mīsteriū fidei qui p vobis et p multis
 effūdetur in remissionē pctōy. vnde cū oīa ista ver
 ba canonis debeant dici cū magna reuerētia. cōtri
 tione. deuotione et mentis recollectione: ista verba
 specialiter cum sūma deuotione et actuali intētiōne
 quantū possibile est debēt dici. Et si aliquis quera
 vel dubitet quare in forma cōsecrationis sanguinis
 non dē. hic est sanguis meus. et. sicut in forma cōse
 crationis corporis dē hoc est corpus meū. Potest di
 ci qz causa hui⁹ est: qm hoc sacramentū ordinat ad
 v̄tū fidelīū qz v̄tus est spūalis et sacramētalis mādu
 ratio quantū ad corpus. et sacramētalis ac spūalis
 potus q̄tū ad sanguinē et qz hoīes magis abhorrēt
 bibere sāguinē qz comedere carnes. ideo ad remouē
 dū horrozē nō dē i forma p̄secratiōis sāguis. hic est
 sāguis me⁹ sicut dē i forma p̄secrationis corporis xpi
 hoc est corp⁹ meū. Et est ibi qdā figura quā grāma
 tici vocāt methonomiā. l. qm cōtinēs ponitur p cō
 tēto. sicut qm dicitur bibatis illud vas vīni. qz non
 est sensus qz hō bibat vas. sed qz bibat vīnū qd est i
 vase. Sīc qm dē. hic est calix sanguis mei non est sē
 sus qz virtute verborū sit ibi calix qz antea erat: sed
 qz ibi sit sanguis xpi. Sed aliquis dubitaret quare
 in forma p̄secrationis corporis xpi nō dē hoc est cor

pus meū qđ pro vobis tradetur sicut dicitur in forma consecrationis sanguis: qui pro vobis effundetur cū ita bene fuerit corpus traditū p vobis sicut sanguis effusus. Ad hoc est dicendū q istud sacramētū est rememoratiū passionis et mortis xpī. ita dī. apō. i. cōf. xi. c. Quotiescūq; māducabitis panem hūc et calicē bibetis mortē dñi annūciabitis donec veniat dies. i. iudicii. xps etiā hoc sacramentū instītuens dicit lu. xxi. Quotiescūq; sumetis hoc facite in meā cōmemoratiōe. hoc est in memoriā meī passionis. Passio aut et mors xpī melius repitatur per effusiōe sanguis q̄ per traditiōe corporis. id ē in forma consecrationis sanguis: q̄ pro vobis effundetur in remissionē pccōr. et nō ē in forma consecrationis corporis: q̄ p vobis tradetur. Notandū etiā q licet ex virtute verborū forme consecrationis corporis sub spē panis sit tñ corpus xpī. et virtute vborū consecrationis sanguis sub specie vini sit tantū sanguis xpī. tñ ex quadā naturali cōmitantia sub vtraq; spē est totus xps verus de⁹ et verus homo. ita ē in p̄sa de corpore xpī vbi ē. Caro cib⁹. sanguis potus. manet tñ xps totus sub vtraq; specie

Ca. v. in quo loco debeat celebrari missa.

Ultatur oīm philozophorū sentēcia q mirabilis est influētia loci p̄piti et reuera est mirabilis in tantū q rē mutat ⁊ alterat a sua natura sicut narrat phīs in libro de plātis de pomis p̄se dictis a p̄sa. vbi p̄mitus inuēta fuerūt. nā ea que nascuntur ibi comesta interficiunt. ea autem que nascuntur apud nos sunt ad comedendū s̄raua et locūda: Ex quo patet manifeste quātū facit locus ad mutationē rei. Et ppter hoc fuit p̄ceptū filiis israel in

ff. numeri. ca. v. q̄ nō offerrent sacrificiū. nisi i loco
 quē dñs elegisset. Si enī sacrificiū israeliticū. qđ de
 carnibz hircorū: vitulorū agnorū fiebat: offerri nō de
 bebat nisi in loco scđo et mūdo: q̄tomagis sacrificiū
 catholicū in quo xp̄ist⁹ verus deus ⁊ verus hō
 offertur: nō debet fieri nisi in loco scđo et mūdo. vñ
 locus in quo debet missa regulariter celebrari est ec
 clesia. ⁊ ita ponit aug. dicens. Extra ecclesiam non
 est locus veri sacrificiū. et dico regulariter. qz in ali
 quibz casibz potest missa celebrari extra ecclesiam.
 Notandū q̄ quo ad nunc ecclesia potest capi duobz
 modis. vno modo ecclia idē est q̄ cōgregatio fidelū
 qui congregatur in fide et caritate. et ita accepit au
 gu: eccliam qñ dē q̄ extra eccliam. i. extra fidē ecclē
 sic nō est locus veri sacrificiū. Alio mō ecclia idē est
 q̄ ipsa domus materialis i qua dñr hoze ⁊ misse. et
 extra eccliam sic dictā pōt aliquibz casibz missa cele
 brari. sicut i honesto exercitu. vel qñ ad aliquā festi
 uitatē. vel ad inuocationē alicuius scđi. vel obsequū
 alicuius defūcti. vel ad aliquā missā nouā. vel ad a
 liqđ aliđ tale quērit multitudo magna ppli ⁊ ecclia
 est parua. ita q̄ nō ibi possit recipi ppli: pōt i cimate
 rio vel in aliqua alia platea honesta et munda erigi
 altare. ⁊ debet ibi decēter aptari ne puluis vel flat⁹
 venti vel aliqđ tale possit offendiculū offerre. De li
 cētia etiā diocesani ep̄i ppter aliquā necessitatē pōt
 missa celebrari i domo alicuius i aliqua parte apta
 ad hoc: ita tñ q̄ sup altare portatile ponāt desuper
 aliquā tabulā lapideā alicui stipiti annexā hñdictā
 ab episcopo. Et ista tabula debet eē integra. qz si eēt
 fracta nō debet ibi missa celebrari. nec etiam si eēt a
 stipite amota. immo peccarent qui ibi celebrarent

Et etiā ista tabula debet lapidea ēē: et nō de aliqua alia materia. Et hui⁹ rō est vna. qz xp̄us qui imolatur ibi vocat petra vñ dicit apls. i. ad cor. x. Petra aut erat chris̄us. Alia causa ē. qz sepulchru: xp̄i qd representat altare fuit excisū de petra. vt dicit euāgelista marcus. Et p̄pter eādē rōnē. corporalia debēt ēē linea. ⁊ nō de aliqua alia materia. qz chris̄us i illo montemēto fuit inuolutus i syndone mūda. id ē li no candidissimo. ⁊ corporalia signāt. illa licheamina i qbz chris̄us mortu⁹ fuit inuolut⁹. Calix etiā nō debet ēē de vitro: qz de facili posset frāgi: nec de ligno qz lignū porousū est: et in porous posset sāguis subtrahere. nec de calibe. nec de cupro. nec de auricalco: qz i ducit fastidiū: ⁊ esset periculū de vomitu. Id ē aut fieri de auro. argēto ⁊ stāno. Sciēdū aut. q qd altare ē totū cōsecratū. seu bñdictū: nō oportet q ibi sit tabula alia. Notādū etiā q altare: siue sit i ecclia. siue extra ecclia. sēp debet erigi. versus oriētē. ita q ille qui dicit missā. habeat faciē ad oriētē. ⁊ rō ē qz chris̄us vocatur oriens luce. i. Misit nos oriens ex alto. et de ipso xp̄o cātat ecclia. O oriēs splēdoz lucis eterne Alia causa est: qz scdm qd dicit philosophi. pars oriētalīs est dextra ps celi. scdm autē q dicit xp̄us math. xxv. ca. De⁹ statuet bonos a dextris. Ut ergo in iudiciū mereamur poni a dextris debemus orare versus oriētē. ⁊ qz p̄cipalioz oō est missa: ideo ille q dicit missam debet habere faciē versus oriētē. Qd aut ecclia i qua dē missa sit cōsecrata vel non: nichil facit ad missā licet quantū ad solemnitatē misse sepe si possibile est debet dici i ecclia cōsecrata. cum sit multū honorificū ⁊ vtile eccliam ēē cōsecratā. qz quādo aliqz intrat eccliam conse-

eratā causa orationis: remittūtur sibi pñā venialia
 Sciendū autē q̄ in naui nunq̄ debet missa celebrari
 propter periculū effusionis sanguis. In ecclia autē
 sanguis vel semis effusione polluta: nō debet missa
 celebrari. Et si aliquis ibi celebraret: peccaret mor-
 taliter. non tamen ex hoc efficereetur irregularis si-
 cut fuit declaratum per dñm bonifacium octauum.
 extra de sentēcia excommunicationis. ca. i. Is qui. li.
 vi. Si etiā ecclia eēt p̄dicto modo polluta: non
 posset in cimiterio sibi p̄tigno celebrari. q̄ quando
 ecclia est polluta: cimiteriū sibi contiguū similiter
 est pollutum: sed si cimiteriū sit pollutum nō opor-
 tet q̄ ecclia sibi contigua sit polluta. cū p̄ncipale
 trahat annexū & non annexū p̄ncipale. vt habetur
 extra de cōse. ecclie. vel altaris. 1c. Si eccliam. li. vi.
 Vnde sicut in cimiterio contiguo ecclie pollute non
 debet aliquis celebrare. nec etiā debet aliquis ibi
 sepeliri. Secus eēt si cimiteriū non eēt contiguū
 ecclie. q̄ posito q̄ ecclia eēt polluta: cimiteriū ta-
 men non contiguū ipsi ecclie non eēt pollutum.
 vtraq̄ i ca. p̄eallegato. Tempore etiā iterdicti
 non debet dici alta voce. nec ianuis apertis missa.
 nec etiā alie hoze in ecclia nisi in quattuor festi-
 tatibus. s. i die natalis dñi. i die resurrectionis. i die
 penthecostes. et i die assumptionis beate v̄rgis ma-
 rie. Ne autem ecclie fraudentur seruitiis suis debi-
 tis et ne diuinū officium negligatur. et fidelium de-
 uotio minuat̄ & idē uotio infidelium augeatur: spe-
 cuiusq̄ iterdicti ianuis clausis excommunicatis
 & iterdicti exclusis. campanis etiā non pulsatis debet
 missa: totum reliquum diuinum officium tā diu-
 num q̄ nocturnum dici submissa voce ieccl̄a. ita q̄

non possit audiri ab his qui sunt extra. **D**ia ista hñt
extra de snia excoicationis & infidit. c. Alma mat. li.
vi. Et q̄ contrariū fecerit: est irregularis & ineligibi
lis. nec etiā ip̄e pōt eligere: nec pōt absolui: nisi i ca
su mortis tñi. nisi p̄ sedem aplicam. vt hētur extra
de snia excoicationis. c. Is qui in ecclia. lib. vi. Ali.
quo etiā excoicato pñte nullus dz celebrare missam
in ecclia: nec alibi. alioqui peccaret mortalit̄ & ultra
hoc eēt suspēsus ab ingressu ecclie. nec posset absol
ui nisi ab illo q̄ tulit sniam excoicationis. vt hētur ex
tra de p̄uilegiis. c. Episcopoz. li. vi. Et nō dz istd̄
ptenni: qz si sic suspēsus celebraret: eēt irregularis:
vt habet extra de snia excoicationis. & c. Si cui.
libro sexto.

Ca. vi. de tpe quo celebratur missa

Ut dicit salomon. Omnia tēpus habēt. et hoc
rationabiliter. Res enī penes varietatē ip̄m
maximam req̄runt immutationem. Quod euiden
tissime apparet in lactuca: q̄ cum tēpore sue iuuetud
frigide & huide sit nature. feruoreqz sanguinis & cole
re ē extinctua. & qñ frōdescit: i humore quertit̄ cali
dum & siccū. et amarū. qđ obest colericis & supcales
centis. Ex quo liquide a3 quātum res penes mutati
onē ip̄m mutant & alterant. Quod satis pulchre fu
it figuratum Exodi. xvi. ca. vbi legit̄ qđ manna colle
ctum tpe debito erat habēs omne delectamentū & oēm
sapore suauitatis. qñ autē nō colligebat iēpore de
bito. ē. in die sabbati cōputrescebat. & vñib⁹ scatu
rebat. Illud erat figura corp̄is xpi. sicut dz in le
gēda corp̄is xpi. vbi dicit̄. huius sacramēti figura
p̄cessit quādo pluit dñs manna patribus in deser
to. sicut ergo manna non debebat colligi nisi debito

tempore: ita illud sacratissimum sacrificium non debet offerri nisi tpe debito. Sciendum ergo q missa debet celebrari de die & nō de nocte. nisi in festo natiuitatis christi in quo missa celebratur media nocte. qz illa hora fuit natus christus. De hoc tamen magis infra dicitur. Antiquitus etiam dicebatur missa de nocte in vigilia resurrectionis dñi. vnde in orōne misse adhuc dicit. Deus q hanc sacratissimā noctē. &c. Ratio quare missa de die dicitur et non de nocte est vna. qz in missa rememoratur passio xpi que fuit de die & non de nocte. Alia ratio ē. quia per noctē status peccati p diē status gratie figuratur. Vnde dicit glossa sup illud apost. ad ro. xiii. ca. Abiciamus ergo opera tenebrarum: id ē pctā. & induamur arma lucis. i. virtutes q sunt arma gratie. Ad figuradū ergo q ille q dicit missam dicit eē in statu grē & lā pctō. id ē missa de die et non de nocte. Quia autē hora dicit missa. Notandum q tres sunt hore principales quib⁹ debet missa celebrari. scilicet. tertia: sexta. & nona. Et quare magis in illis tribus horis q in aliis debet dici missa. rō est. quia vt frequēter dictū ē: missa dē i mēoriā passionis xpi. christus autem in his trib⁹ horis fuit passus & crucifixus. hora enim tertia fuit crucifixus ligatus iudeorum. et sententia pylati. quia hora tertia clamabant iudei: crucifige: crucifige eum. Et illa hora pylatus adiudicauit satisfieri petitioni eorū. Hora sexta fuit eleuatus in cruce. vñ dē io. xliiii. c. Erat autem hora quasi sexta: & crucifixerunt eum. Hora autē nona emisit spm. vñ dē math. xxvi. Et circa horam nonā clamauit voce magna. Et sequit: et emisit spm. Et illd intelligo de missa q dē solent i ecclesia quia misse particulares possunt dici a pñcto aurore

vltq; ad sextā: i diebus ieiunior vltq; ad nonā. Post
 autē nonā nō debet celebrari missa: nisi forsitā i die
 bus ieiunior. & rōe ordinū. Incidentaliter autem est
 notandum q nō solū missa verūetia alie hoze cano-
 nice dicuntur & cātant i mēziā passionis xpi. Matu-
 tinū namq; officiū dē in mēziā q xps hoza matutia
 li fuit captus: vinctus. & multipliciter delusus in do-
 mo anne p̄cipis sacerdotū ad quā tūc fuit ductus
 Et debet dici media nocte iuxta illud psal. xviii. Me-
 dia nocte surgebā ad cōfiteūdū nōi tuo. Prima dē i
 mēziā q illa hoza xps in domo caiphe fuit ligatus
 ad colūā: et durissime ac grauissime flagellat⁹. ita
 q scdm quod dixerat. Illa, p̄phe. A plāta pedis vltq;
 ad verticē capitis nō erat i eo sanitas. Tercia dē in
 mēziā q illa hoza xps fuit ductus ad pylatū: & cru-
 cifixus fuit linguis iudeorū clamātū et dicentium.
 Colle tolle crucifige eū. Et tunc fuit impletū illud
 psal. po. xxi. A p̄uerāt super me os suū: sicut leo ra-
 piēs et rugiēs. Sexta dē in mēziā q i illa hoza xps
 fuit spoliat⁹. illusus. & a militibus clauellat⁹ i cruce
 et tūc fuit impleti illud psal. po. xxi. Foderūt manus
 meas & pedes meos. &c. Nonā dē in mēziā q in illa
 hoza xps felle et aceto potat⁹ expirauit dicēs Pater
 mi. In man⁹ tuas cōmendo spm̄ meū. tūc impletū
 est illud psal. po. lxxviii. Dederūt in escā meam fel:
 & in siti mea potauerūt me aceto. Vespere dicuntur i
 mēziā q in illa hoza christus fuit datus a pylato
 nobili decurioni: et per ioseph fuit de cruce deposit⁹
 Cōpletorium dē in mēziā q in illa hoza christus
 a sua matre tristissima: et ab aliis mulierib⁹ lamēta-
 tus: et aromatibus conditus fuit posit⁹ in sepulchro
 et sic bonum esset et congruum vt quelibet illarum

hozar diceretur hoza determiata. Juxta illud psal
 10. cxviii. Septies in die laudē dixi tibi Verū qz p
 pter rei familiaris occupationē: vel ppter humanā
 fragilitatē neq̄t illd̄ seruari: seruetur tñ illud quod
 ordiatum est extra de celebrazione missa. ca. Presbi
 terozū. vbi d̄r. Presbiter matutinali officio expleto.
 scz media nocte: mane censum sue seruitut. videlz
 primā. terciā. sextā: et nonā. vespertūq̄ psoluat. Ita
 tñ q̄ hozis ppetentibz. aut a se: aut a scolari: pple
 antur. deniqz peractis hozis: et visitatis infirmis si vo
 luerit exeat ad opus rurale ieiunus. Et dicatur os
 iste hoze p modū: q̄ p̄cipitur extra. c. lvi. Dolentes:
 vbi p̄cipitur q̄ diuinum officium tā diurnū q̄ no
 cturnū dicatur studiose: pariter et deuote. Et q̄ sciē
 ter transgreditur illud mandatū sciat se mortaliter
 peccare. vt p̄. qz est transgressor p̄cepti ecclesie. No
 tandū insuper q̄ nullus debet dicere missā quousq̄
 dixerit matutinas. et congruū est etiā q̄ prima di
 catur ante missam. Notandū etiā q̄ sacerdos nō de
 bet dicere seu facere officiū p voluntate sua: sed de tē
 pore: vel de scis de q̄bus agitur in illa terra

¶ Ca. vii. quoties i die d̄r celebrari missa.
Et quo dictū ē q̄ missa d̄r celebrari de die restat
 dicere quoties i die d̄r celebrari missa Et ē sciē
 dum q̄ scdm q̄ d̄r extra de cele. mis. ca. Consuluit.
 Nullus debet dicere missā nisi limel in die. Valde
 enī felix est q̄ digne celebraret vnam. Excipitur dies
 natiuitatis dñi: qua die celebrantur tres. ita q̄ illa
 die potest vnus sacerdos celebrare tres missas vt ha
 betur de cōsec. di. i. c. Nocte sancta Et rō quare illa
 die dñt tres missas vna ē ppter misterii: qm̄ p istas
 tres missas rep̄tantur tres status. sc. status aq̄ legē

Status legis et status gracie. Illa missa que cantatur media
 nocte repñtat statum qui fuit ante legem: quando totus mundus
 erat in tenebris. Unde in illa missa cantatur illa prophetia e-
 saye: Populus gentium qui ambulabat in tenebris vidit lucem
 magnam. Secunda missa que cantatur in aurore: signat statum
 secundum qui fuit sub lege. in quo statu inceperunt homines scire
 christum propter dicta legis et prophetarum: sed non habebant per-
 fectam noticiam de eo. Et ideo cantatur in aurore quando lux in-
 cipit apparere sed non bene clare. Unde in illa missa cantatur:
 Lux fulgebit hodie. etc. Tercia missa dicitur in claro die.
 et signat statum gratie in quo sumus: et dicitur officium. Quem
 natus est nobis. etc. Illa causa est ad repñtandum tres nati-
 vitates christi. Prima dicitur ad repñtandum natiuitatem
 eternam: qui natus est ex patre. Unde dicitur in introitu illius: Omnis
 dixit ad me filii me es tu ego hodie genui te. et dicitur il-
 la missa de nocte quando tempus est obscurum: ad denotandum quod
 illa natiuitas est nobis occulta. Secunda missa dicitur ad re-
 pñtandum natiuitatem spiritalem qua nascitur christus in animabus
 iustorum per gratiam. Unde cantatur in illa missa. Lux
 fulgebit hodie super nos. Lux. id est gratia dei. Tercia missa
 repñtat natiuitatem temporalem qua natus est ex beata virgine
 maria pro salute nostra. Unde canitur. Quem natus est nobis
 etc. verumtamen si considerentur euangelia que leguntur in istis
 missis. Prima missa repñtat natiuitatem temporalem que christus
 natus est secundum carnem ex maria virgine. Unde illud euan-
 gelium quod legitur in illa missa. puta. Exiit edictum a ce-
 sare augusto. loquitur totum de ista natiuitate. ut per-
 intuenti ipsum. Secunda repñtat spiritalem natiuitatem
 tunc enim legitur istud euangelium. Pastores loque-
 bantur adinuicem. quod totum potest intelligi de ista
 spirituali natiuitate. Tercia repñtat natiuitatem eternam
 qua natus est ex patre. Unde tunc legitur euangelium iohannis
 1. 1.

In principio erat verbum. quod totum loquitur de nativitate eterna filii dei. Notandum etiam quod in die pasce non debet dici missa. et ratio est: quia illud sacrum est figura passionis christi: quod tali die fuit factum: et veniente veritate. scilicet passione per illam die debet cessare figura. scilicet sacrum. Aliis autem diebus non debet dicere sacerdos. nisi una missa. nisi in causa necessitatis in quo potest celebrare duas missas tamen. Et unus casus est. Si aliquis moriatur: et sacerdos celebraverit missam de die: potest dicere missam per defunctis. scilicet Requiem. dummodo sit ieiunus et non sit alius sacerdos. qui celebraret. Alius casus est. si sit aliquis in periculo mortis: et petat corpus christi sibi dari. et sacerdos. non habeat hostiam consecratam: potest iterum celebrare. dummodo ut predictum sit ieiunus. et non sit alius paratus celebrare. quia illud semper est intelligendum. Alius casus est propter necessitatem nuptiarum. scilicet quando tempus nuptiarum transit. et missa dicta supveniat aliqui qui habeant et tunc potest iterum sacerdos celebrare dum sit ieiunus ut dixi. Alius casus est propter necessitatem peregrinorum. quando. scilicet. supvenit peregrini missa dicta. et istum casum ponit Ray. in summa sua. sed salva eius reverentia: istud videtur expellere contra capitulum. Et referre. extra de cele. missa. Casus est illius capituli est: quod archiepiscopus pontinus in die cene domini de antiqua consuetudine tenetur perficere crisma in ecclesia pontina. Et ibi archiepiscopus ascendit de mane de consuetudine ad gargarinam ecclesiam ut recipiat ibi peregrinos illius loci: et ibi a clero et populo compellitur celebrare. unde super hoc impetravit consilium pape. qui papa respondit quod ecclesia pontina in qua tenetur crisma perficere: tamen debet celebrare. Ex quo manifeste apparet quod tunc peregrinorum non debet transgredi institutio de una et missa celebranda in die Salvo tamen meliori iudicio

magis approbo circa istā consuetudinē q̄ observabatur
 in aliquibus ecclesiis gallicanis q̄n. l. dā missa veni-
 unt aliqui peregrini ad aliquā ecclesiā: si nō sit ibi
 alius sacerdos paratus celebrare. sacerdos ibi se
 sicut si deberet dicere missā: et dicit eis mis. de beata
 virgine. vel de sc̄to spiritu. vel de illo sancto p̄ quo
 fit peregrinatio. nō tñ dicit canonē. nec consecrat s̄
 ostendit eis reliquas aliquas loco elevationis corporis
 xpi: et ista mis. vocatur missa sicca. tñ si alibi servet
 alia consuetudo iuxta opinionē Ray. nō p̄tēno eam:
 Alius casus est p̄pter necessitatem honestatis vel utilita-
 tis: ut si missa dicta superueniat aliqua magna plōa
 que vellet audire missā: pōt itē sacerdos celebrare
 dūmodo sit ieiunus. Istū casū ponit glo. sup. c. Qd
 solui. in titulo de celeb. mis. De ista necessitate nescio
 qd dicam. quia non video hic tantā necessitatem q̄
 propter eam debeat transgredi mādātum de unica
 mis. celebranda. p̄sertim cum magne persone non
 multum nostris temporibus ita afficiantur ad mis-
 sas: et illi qui afficiantur ducunt secum p̄prios sacer-
 dotes. Alius casus ē p̄pter necessitatem debiti. sicut quā-
 do sūt due ecclie annexe: et quelibet est curata. i. ha-
 bet curā animarum. et h̄nt redditus ita tenues q̄ nō
 sufficerent duobus sacerdotib⁹ sed unus solus sacer-
 dos habet curam vtriusq̄. In isto casu sacerdos po-
 test vna die in qualibet illarum ecclesiarum celebrare i
 illis diebus in quibus tenetur populo suo ad dicen-
 dum missam vel administrandum sacramenta vel ef-
 ficia illa que requirunt missam. Et iste casus i mul-
 tis locis contingit: et servatur i partib⁹ thelosanis
 et etiā i aliis ptib⁹. et credo q̄ i iure nō inveniuntur p̄-
 ceptum et p̄scriptum de vna missa tñ celebranda: cum

In oibz capitulis. i. quibz sit mētio de ista matia po-
natur istud verbū sufficit: qđ verbū nō ipoziat vim
coactiuā. Cōsuetudo tñ ecclē q̄ peminet cuiusq̄ au-
toritati habet ⁊ tenet hoc ideo nullus d̄z facere ⁊ tra-
tū. ⁊ si faciat peccat ⁊ puniri debet. In quocūq̄ at-
casu. qñ sacerdos celebrat plures missas: i. p̄ma non
debet sumē aquā vel vinū post sūptionē sāguis: s̄
solum os lauare: ⁊ cauere sibi quantū potest ne aliqd
trāsglutiat. qz sacramēta a ieiunio sūt sumēda. Et i
qualibet missa corp⁹ xp̄i recipiat. ⁊ sāguinē: ⁊ i vlti-
ma recipiat absolutionē q̄ cōiter recipit post sūptio-
nē sanguinis xp̄i. et non in aliis missis vt dixi. Ista
habentur extra de cele. missa. c. ex parte. ⁊ de 2 le. di-
v. vt ieiunt. ⁊ vii. q. i.

Ca. viii. de vestibz quibz debz idui sacerdos
Qñi tpe vestimenta tua sint candida. verbum
O est sapiēd. Quātū faciat debitus vsus. vestimē-
torū ad debitā administrationē officii. qđ quisq̄ ex-
ercet: satis ostēdit experiētia medico x. Cōptū ē enī
q̄ colliriū salubritatē doloris oculorū mitigatiū tri-
tū ab apotecario idebita velle qua die p̄cedēte idu-
tus fuerat viride missū in oculis: patiētē cruciabat
si ergo vestis indebita nocet i p̄fectione colliriū: quan-
tū magis nocet in cōsecratōe corporis xp̄i. Unde figu-
ratue fuit p̄ceptū legislatoris moysi. exo. xxviii. Fa-
cies vestes sctas aaron in quibz sctificatus misret
michi. Unde sciēdū q̄ omnes vestes q̄s induit sacer-
dos debēt eē sanctificate. et benedicte ab ep̄o. Prosan-
dum ergo q̄ illa vestis q̄ p̄mo induitur. s. illa par-
ua canisia: vel suppelliciu nō est de essentia misse in
simplici sacerdote: sed solum de bene eē. qđ dico pro
pter ep̄os ⁊ canonicos regulares ⁊ capellanos hos

eis dñi nñi pape quoz ē tātis hñt. ergo cū illa pñā
 camisia de q̄ dictū ē vel loco ei⁹ pputato supellicio se
 ptē sūt vestes q̄b⁹ induitur sacerdos in missa. l. illa ca-
 misia vel loco ei⁹ illud supellicium. amict⁹: alba. cigu-
 lū. māipul⁹. stola ⁊ casula. et iste vii. vestes signāt
 septē dona spūs sancti q̄b⁹ debet eē sacerdos. pñsus. vñ.
 luce. xxi. Induamini dñtute spūs sancti ex alto. vel si
 gnāt q̄ sacerdos debet eē 2tra septē pñā mortalia
 munit⁹ ⁊ armat⁹. vñ aposto. ad ephes. vi. Induite
 vos armatura dei vt possitis stare aduersū insidias
 dyaboli. vel signāt. vii. vñtutes. l. tres theologicas.
 ⁊ quattuor cardinales q̄b⁹ dz eē adoznat⁹. vñ apo.
 ad ro. xiii. c. Induamini arma lucis. i. arma vñtutū
 qz nō ē licitū indutū sacco. i. petō aulā regis. i. xpi.
 q̄ ē rex regū intrare. vt dñ in libro hester. liii. vel si-
 gnāt q̄ sacerdotes debēt eē septē opibus mñe dediti
 vñ apls Induamini iesū dñz xpm c⁹ sapie nō ē nūer⁹
 vt dñ in psal. vel signāt q̄ septē petiōes opōis dñice
 exaudiūtur. In signū cui⁹ legitur in libro hester. q̄
 hester induta vestib⁹ regis fuit exaudita ab assuero
 vel signāt q̄ sacerdotes digne cū istis septē vestibus
 celebrātes hēbunt septē dotes in paradiso. l. quattuor
 ex parte corporis. ⁊ tres ex pte aie. In cui⁹ signū
 legitur in genesi. xxi. q̄ iacob indut⁹ vestib⁹ elau:
 valde bonis habuit bñdictionē pñis. vel signāt q̄ pi-
 us iesus toto tpe quo mundus durabit: quod tpus
 septē diebus voluitur erit nobiscū vsq̄ ad 2lūmatio-
 nē seculi in isto sacramēto. ⁊ ita pñmisi ipse q̄ nō mē-
 tit dñs Ecce ego vobiscū sū vsq̄ ad 2lūmationem
 seculi. Et vt speciali⁹ debnaquaq̄ veste dicatur. sciē
 dū q̄ ista camisia seu supellicium signat q̄ sacerdotes dz
 habere mñdiciā vite. ē enī illa camisia de lino albo ⁊

Folio

mudo. & ppter hoc dicit sacerdos. Lauabo inter in-
 censes manus meas & circūdabo altare tuū dñe. Am-
 ctū qđ ponitur sup caput: signat eleuationē mēi ad
 deū. quā. sacerdos dī habere pze aliis maxie qñ dixit
 missā. vñ dicit ipe. Sursum corda id est corda sint ele-
 uata sursum ad deum. Alba qđ est longa. signat pseue-
 rantia i bono quē dī hēe sacerdos. qz qđ pseuerauerit
 vsq; ad finē hic salu⁹ erit. Ligulā id ē zōa qđ pibet
 ne vestes fluāt sup trā: signat timorē dei qđ pibet ne
 aīe fluāt p peccatū. qz vt dī. sapiēs. Qui timēt deū
 pparabūt corda sua & i zpectu illi⁹ lātificabūt ani-
 mas suas. Manipulus signat fructū bonorū operū
 quē boni sacerdotes reportabūt in paradiso. vñ de
 eis dicit psal. 135. Veniētes autē veniēt cū exul-
 tatione portātes manipulos suos. Stola significat
 mortificationē carnis. vñ ponit ad modū crucis ad
 designandū qđ sacerdotes debēt portare crucē penitē-
 tie in corde vel i corpore suo. & ita dicit apłs: Morti-
 ficationē xpī iesu i corpore vō circūferētes. Casula
 qđ cooperit oēs alias vestes et peminet oībus aliis ve-
 stibus: signat caritatē qđ peminet oībus aliis vti-
 tibus et qđ coopit multitudie pctōy: In caritate ergo
 radicati i iherusalē. Multe autē adaptatiōes pos-
 sent adduci. s; hec sufficiāt quo ad pñs. ¶ Ca. ix. cui
 Moniā non est bonū. ¶ debet dari eucharistia;
 Sumere panē filiorū & dare canib; et margarite
 non sunt porcīs dāde. Quā in illo sacramēto ptimeat
 panis viu⁹ qđ de celo descēdit xps. i. verus de⁹ & ver⁹
 hō qđ est pñosissima margarita quā cū iuenerit homo
 abscondit et pze gaudio illi⁹ vadit et vēdit oīa qđ hz et
 emit eā. Et ideo sacramētū istud nō est dādū canibus
 nec porcīs. i. pctōzib; imūdiis. Ad sciēdū ergo qđ bonū

debet dari istud sacm̄ vidēdū est p̄mo de modis su-
mēdi ip̄m. Notandū q̄ istud sacm̄ pōt sumi corpo-
ralit. sacramentalit. et sp̄aliter et scdm̄ hoc pōt quae-
tuor modis sumi. Quidā ei sumit istud sacm̄ cor-
poraliter tātū. sicut aliquis infidelis q̄ nō credit i isto
sacramēto eēdū corpus xp̄i. Si enīsumeret ho-
stia consecratā sumeret istud sacm̄ corporaliter tātū
q̄ stat q̄ nō sumeret sp̄alē cū nō respiceret fructū
sacramēti: nō etiā reciperet sacramentaliter. quia ille
recipit istud sacramētum sacramentaliter qui credit
veraciter in isto sacramēto eē corpus xp̄i. sed iste v̄
dictū est nō credit. q̄ non recipit istud sacm̄ sacra-
mentaliter. sed corporalit. Et iō dico de cane vel de mu-
re. vel q̄cūq; alia bestia si p̄tingat. qd̄ ablit. cōdere
hostia consecratā. Quidā aut sumit istud sacm̄ sp̄a-
liter tātū. sicut fideles iusti et sancti cum deuotione
audiētes missā vel h̄ntes deuotionē ad audiendū eā
qui licet non p̄municent. sūt tñ participes fructū ip̄i
us sacramēti. Et sic intelligitur verbum aug. dicen-
tis. Crede et mādūcasti. crede. s. fide firma. et mādū-
casti. s. sp̄alē. Quidā sumit seu cōdūt sacramēta-
liter et corporaliter simul: sed nō sp̄aliter. sicut fal-
si xp̄iani qui sumunt istud sacramentum in peccato
mortali. tales enī corporaliter sumunt. quia reci-
piunt species consecratas. et etiā sumunt sacramē-
taliter: q̄ ex quo sunt xp̄iani credūt sub illis sp̄ibul
eēdū corp⁹ xp̄i. et sic v̄tūtur sacramēto v̄ ē sacm̄
sed nō recipiūt sp̄aliter q̄ nō recipiunt fructū sa-
cramēti. Quidā v̄o recipiūt istud sacramentum cor-
poraliter. sacramentaliter et sp̄itualiter simul sicut
sunt illi qui cum deuotione et fide existentes in car-
itate et gratia dei recipiunt istud sacramentum: et ex

receptione eius multa bona recipiunt. scilicet gratiam in presenti et gloriam in futuro. Secundo sciendum est quot requiruntur ad debitam susceptionem huius sacramenti quod sunt tria. scilicet immunitas a peccato mortali. eleuatio mentis ad deum et mundicia corporalis. De primo dictum est supra in primo et etiam aliquid dicitur infra. De secundo. scilicet de eleuatione mentis in deum. sacerdos ante canonem dicit. Sursum corda. quasi dicat quod uolens sumere istud sacramentum deus habet corpus suum eleuatum ad deum. De tertio. scilicet de mundicia corporali uide in quod tractantes aliquid sacramentum manus suas lauant et ideo cum in isto sacramento tractet ille qui est sanctus sanctus requirit in sumente mundicia corporalis. Notandum tamen quod immunitas a peccato mortali requiritur de necessitate ad debitam susceptionem istius sacri. Alia autem duo requiruntur de magis grauitate. et ideo cum aliqui mundicia corporalis habeat aliqui secum anexam culpam mortalem et hebetudinem mentis sicut est pollutio quod accidit in sonis. uidebimus de ista pollutione quod impedit susceptionem istius sacri. Sciendum est ergo quod pollutio quod accidit in sonis non est peccatum de se: sed potest esse effectus peccati mortalis: uel ueialis: uel nullius: sed quod cum illi potest esse peccatum mortale uel ueiale uel nullum. sed ergo recurrendum est ad causas ubi potest ista pollutio. potest esse propter reuel ex cogitatione preterita: uel ex ebrietate et crapula uel ex tetatone diabolica uel ex infirmitate uel ex alienatione nature. In primis duobus modis non potest esse sine peccato mortali uel ueiali: quia si cogitatio deliberata cum consensu precesserit uel ebrietas uel crapula fuerit deliberata uel consuetudinaria. peccatum est mortale: et ideo talis pollutio impedit de necessitate susceptionem istius sacramenti. Si autem cogitatio non fuerit cum consensu deliberato uel ebrietas siue crapula non fuerit deliberata nec consuetudinaria: peccatum est ueiale: et ideo talis pollutio de necessitate

nō ipedit sūptionē istius sacri s; tñ incōgruitate i-
 pedir marie si fuit cū turpi imaginatōe: q; ex cogita-
 tōe vt cōit d; depmitur mēs. sed si sit aliqd qd pph-
 deret. sicut reuerētia festiuitatis vel timeatur de scā
 dolo. nō d; dimitti ppter hoc corporis xpi pceptio. Si
 aut pueiat ex illusiōe dyabolica non credo q; debeat
 dimitti: marie si ueliat tpe magne festiuitatis vlt cōis
 siue ghalis coionis. Si aut ex nāe ifirmitate vel alle-
 uiatōe nāe dimittatur ppter reuerētiā: laudabile ē: nī
 si sit aliqd qd refozmet pctm vt dictū ē. Et illud de-
 cretū q; post talē pollutōem hō d; abstinē. xxiui. ho-
 ris intelligēdū est vt in distinctōe pdicta. Nō ergo
 h; modis sumitur istū sacm: et q; requiritur ad debi-
 tā ei? susceptōem: vidēdū ē nūc q; debet sumere istū
 sacm. Unde sciendū ē q; istud sacm debet sumi a ie-
 iunīs. vt hētur. vii. q. i. Nichil de cōle. di. v. Et ie-
 iunīs. Notandū tñ q; duplex ē ieiunīū: quoddam est
 nature. aliud ē ecclē. Ieiunīū nāe soluitur per sum-
 ptionē cuiuscūq; cibi vel potus sūpti i modū cibi vlt
 potus: vel etiā medicie. Ieiunīū ecclē. soluitur p
 comestionē cuiuscūq; sūpti p modū cibi vna come-
 stione fetā. Nūc ergo dē q; sacm eucharistie d; sumi
 a ieiuno: intelligitur de ieiunio nature. q; pū d; in-
 trare in os xpiani ille sctissim? cib?: q; q; aliis
 cibis: ita q; ille q; sumit istū cibū sacrosctm nichil aū
 sūperit ista die. vel p modū cibi vel pot?: vel med-
 icine. verūtq; q; necessitas nō habet legē ei? infirmis
 non est posita lex. id infirmi et illi q; sūt i necessitate
 positi nō sūt ad hoc obligati. imo q; hōz siue d
 die siue de nocte siue post pādū siue aū: pnt q; tūcū
 q; fuerit eis necesse illud sacm sumere. Sed qd si a-
 liqs sacerdos vel ali? q; d; cōicare de mane lauet os

tū et forte trāsglutiat aliqd de aq nūquid ipedit a
 susceptōe huius sacri. Dico q an susceptōem istius
 sacri decēs ēut qz spūalē & corporealē mūdet se qdā
 pōt. et tō lauare os an susceptionem istius sacri ap-
 pbo et laudo ita tñ q canteatur ne aliqd de aq tran-
 glutiat sciēter. verūth si aliqd trāsglutiat nō mag
 pūitate cū salina & p mod salina nō credo q ipediat
 susceptionē istius sacri. Sed pone q aliquis de nocte
 & sero anisū & bacca salua vel femiculū vel aliquid a
 liud sūplerit et aliquid de reliquis remāserit inter
 dētes tñ abluat trāsglutit aliqd d hoc q remāserat
 iter dētes nūqd ipeditur a susceptōe istius sacri. di-
 co q nō ex quo sciēter nō facit s; trāsglutit p modū
 salina. Istud etiā sacm nō dz sumi nisi ab illo qui
 habet vñ rōis. vñ nō dz dari pueris atq pueniant
 ad ānos discretōis. vt hētur i c. Distribuitq; sexus
 extra d pe & remis. qui an istd tps nesciūt discernere
 scē istū cibū et cibū corporealē. & sic ipi nō exhiberēt
 reuerentiā debitā tāto sacro. Eadē etiā rōne istud
 sacm non est dādū amentibus siue furiosis: Distin-
 guēdū est tñ de istis. qz aut tales fuerūt furiosi a na-
 tuitate ita q nūq habuerūt vñ rōis. & credo q istis
 istud sacramētū nō dz dari. qz istud sacramētū re-
 quirat actualē deuotionē i suspiciēte. & tales nō pnt
 habere eā. Aut tales habuerūt aliquñ vñ rationis s;
 amiserunt ipm ppter aliquā cām. et habent aliqua
 lucida ieternalla et tpe quo habēt talia lucida ietern-
 alla si petāt cum deuotione istud sacramētū et ve-
 lint ipm recipere reuerenter debet eis dari ita tñ q re-
 pore facile nullo modo detur eis ppter causā iā dictā
 freneticis etiā nō dz dari istud sacramētū maxie
 si eioatur de irreuerētia ad sacramētū sicut de expul-

none vel aliquo alio tali. loquor aut de frenetis in
 quibus ligat^r est oinobus rationis Demoniacis autē
 si cū deuotōe & reuerētia peterēt: credo q̄ deberet eis
 dari. dū tñ tales habeāt vsū ratiōis & actualē deu
 otionē ad illud sacramētū. Et credo q̄ tantā deuotio
 nē hēc possēt ad sacramētū q̄ virtute sacramenti a
 demonio liberarētur Leprosi etiā nō dī dari sacra
 mētū. qđ intelligo de leprosis sic infectis q̄ nō possēt
 corpus dñicū recipere & tractare i ope suo qui ipsi retē
 cerent. sicut sūt multi quibz ceciderūt labia. & dētes
 et sūt toti corrossi vsq; ad guttur. Sicut legit de quo
 dam monacho cisterciēsi i vita sancti Ludouici quō
 dam regis francie: cui quādo ponebatur bolus i ope
 cadebat sibi bolus de ope. & tali sic leproso nō debet
 dari corpus xpi. aliis autē leprosis bene potest dari.
 Sacerdos etiā leprosus nō debet in pñtia ppli cele
 brare. sed si ad partē vel i secre: obeller: posset Et ita
 intelligo illa ca. extra de cle. Ergo et de rectorib⁹ Ec
 clia nos. Hugo etiā dicit q̄ sacerdos leprosus possēt
 celebrare aliis leprosis pñtib⁹. Damnatū etiam ad
 mortē p crimib⁹ suis quib⁹ nisi de grā speciali
 non dātur corpus xpi. sicut illis q̄ suspēdūtur vī
 submergūtur vel gburūtur vel quolibet alit iunctet
 untur. Illis autē qui p crimie heresis gburūtur si
 cū deuotione humilitate et reuerētia petāt: dī eis da
 ri corpus xpi. vt hētur extra de here. ca sup eo lvi.
 Sed nūquid existēti i pñō mortali dādum ē corpus
 xpi: Dicēdū ē q̄ petm aut est notoriū aut occultum
 si sit notoriū puta qz ē notori⁹ usurari⁹ vel notori⁹
 concubinari⁹ vel quolibz alius notori⁹ pñr: nisi
 discedat. et scdm statuta ecclē p digne peniteat nō ē
 ei dandū corpus xpi: q̄tuncq; petat: immo est

sibi dicēdū. Amice nō ē bonū sumē panem filiorū et
mittere canib⁹. Si autē ē p̄m occultū: aut iſte petit
corp⁹ xp̄i tpe quo tenet cōicare: puta tpe ḡnāliscōio
nōvel qz ē infirm⁹: et sic de aliis calib⁹ i qb⁹ tenetur
qz cōicare: at petit aliis tpe: si petat aliis tpe q̄tūcū
qz petat in publico: nō tenetur sacerdos. dare ip̄m sibi
s; dz ei dicere. Amice nō ē t̄p̄s cōicādi: et iō nō de-
beo tibi dare corp⁹ xp̄i: s; expecta t̄p̄s statutū. si at
petat tpe quo tenetur cōicare. at petit in publico at
in secreto. si in secreto nō ē dādū: imo ē monēd⁹ ne
petat in publico: s; si talis p̄tinax in malicia sua pe-
tat in publico dari sibi corp⁹ xp̄i sacerdos. dz ip̄m sibi
dare. nō dz eū p̄dē: nec ali⁹ dz p̄iuarī suo iure quo-
usqz sit declaratū ip̄m amisisse ius suū et iō cū q̄libz
prochian⁹ hēat ius petēdi corp⁹ xp̄i a curato suo: et
curat⁹ sit obligat⁹ ad dādū isto tpe suis prochianis
corp⁹ xp̄i et null⁹ fidelis p̄iuetur isto iure nisi p̄ p̄m
mortale p̄missū publice. iō q̄tūcūqz sacerdos. sciat sub
dictū suū eē in pctō mortali nisi p̄m sit notoriū nō
debet sibi denegare corp⁹ xp̄i si tpe statuto et i publi-
co petat ip̄m sibi dari. Et ita legitur fecisse b̄t̄isber-
nard⁹. q̄ cū q̄dā die cōicaret monachos suos: q̄dam
quē b̄t̄is ber. sciebat eē in pctō mortali inf̄ alios ac-
cessit ad cōicādū: et b̄t̄is ber. dedit sibi corp⁹ xp̄i di-
cēs ei submissavocē. Iudicet d̄s inf̄ me et te. q̄vel-
let dicere. d̄s scit q̄ tu idigne accedis: et ego nō pos-
sū tibi negare: ideo iudicet inf̄ me et te. Et statim il-
le miser accepto corp⁹e xp̄i cecidit mortu⁹. et iō ca-
net sibi vnusq̄sqz ne indigne accedat: nō enī noceret
sacerdoti: sed sibiip̄s: et sacerdotes b̄n facerēt si istū
exēplū et sc̄ia prochianis et subditis suis nūciarēt. s;
nūq̄d suspectis de crimine debet dari istud sacmētū

ei requirāt. Dicēdū ē q̄ p̄plex ē suspicio: q̄dā ē violēta
q̄dā p̄babil: q̄dā leuis: Suspicio violēta ē p̄tra quā
nō dimittit̄ p̄batio: sicut si aliquis iuenit̄ cū mulie
re corrupta i lecto, solus cū sola, nudus cū nuda lo
cor t̄p̄e ad hoc ap̄l nec etate nec parētela nec aliquo
obstātibz eēt violēta suspicio seu p̄sūptio q̄ cogno
uisset eā ita q̄ nō dimitteret̄ p̄batio i p̄trariū: p̄o
babilis suspicio ē illa q̄ op̄it̄ ex aliq̄bz signis & cōie
cturis p̄babilibz: sicut si aliq̄s iueniret̄ frequent̄ cū
aliq̄ loquēs i loco suspecto: eēt p̄babilis suspicio q̄ a
liq̄d malū ageret. Leuis suspicio ē q̄ op̄it̄ ex fatua &
iozdiata suspitōe alicui? Et ista dē leuis & fatua su
spicio sicut si vidēre aliq̄d bonū virū & aliquā bonā
iunēculā salutātes se v̄l sibi iuicē ridēt̄ nō i loco v̄l
t̄p̄e suspectis fatuū eēt p̄sumere q̄ male agerēt Et de
tali dicit salomō. Qui cito credit, leuis ē corde. Qu
ergo q̄rit̄ v̄trū suspectis v̄ aliq̄ crimie dēat corp̄ x̄pi
dari Dico q̄ si de aliq̄ hēat̄ suspicio violēta de aliquo
crimie notorio q̄ illi d̄z denegari corp̄ x̄pi. v̄bi ḡta
de aliquo hēat̄ suspicio violēta q̄ sit notorie hereticus
& v̄surius v̄l cōcubinari⁹ & sic de aliis. Dico q̄ an
teq̄ detur ei corp̄ x̄pi d̄z se purgare de isto crimine.
extra de pur. c. ii. Si aut̄ hēatur suspicio, p̄babilis
nō d̄z sibi denegare corp̄ x̄pi quousq̄ esset p̄batū
p̄tra eū. licet notorie hēatur talis suspicio contra eū
esset tū monēdus q̄ purgaret se anteq̄ accederet ad
sacramēta: et si p̄sētiret v̄h faceret. si aut̄ p̄senerātez
istaret et negaret crimē de quo p̄babiliter p̄sumit̄
p̄tra eū. nō credo q̄ ante p̄bationē. eēt p̄uād⁹ iure
q̄ habet i petēdo et accipēdo corp̄ x̄pi. p̄sertim
cū res sua agatur: et si idigne accipiat noceat illi: &
nō alii, tamē credo q̄ sacerdos ad terrorem pōt sibi

& d; aliq̃d̃ba zmiatozia dicere dic̃do Si digne acci-
 pis pficiat tibi ad salutē copozis & aie: Si indigne tu
 dicet dñs inf me & te. Si autē suspitio leuis & fatua
 hēatur p̃tra aliq̃d̃ de quocūq̃ crimine p̃pt̃ talē su-
 spicionē: cū sit leuis & fatua: in illo debet agi contra
 eū in sp̃ali. in gñali tñ eēt bonū q̃ sacer̃d. diceret a-
 liq̃d̃ba zmiatozia: ostēdēdo q̃ null⁹ debet p̃sumi bo-
 n⁹ vel mal⁹ nisi p̃stet p̃ certo. q̃ multi multa loquū-
 tur. & q̃libet debet se pargare: & quoad deū & quoad
 ppl̃m atēq̃ accedat ad illū sac̃m; & nūq̃d̃ excoicatis
 debet dari illud sac̃m. Dico q̃ nō q̃d̃iul sūt excoicati
 sūt diuisi a perceptōe sacramētoz: & a cōione fidelīū
 Sed q̃d̃ si aliq̃s excoicat⁹ sit in periculo mortis & pe-
 tat cozzp⁹ xp̃i sibi dari: q̃d̃ debet fieri. Dico q̃ at ille ē
 excoicat⁹ a canone: siue iure: at a iudice. Si ē excoi-
 catus a canone siue iure. sacer̃d. debet absoluerē eū
 si ip̃e petat huilī absolutionē. q̃ i periculo mortis
 simplex sacer̃d pōt ip̃m absoluerē a q̃cūq̃ snia excoi-
 catiois lata a canone: etiā si absolutio eēt sedi apl̃i-
 ce reservata. tñ i quocūq̃ casu absoluat̃: d; absol-
 uti sub hac forma. q̃ si de⁹ p̃stet sibi vitā: Qati q̃rito &
 mode pōt̃ vadat ad eū q̃ ip̃m absoluerē pōt mādā
 tñ ip̃i super illis p̃ q̃d̃ excoicat⁹ fuerat huilī recep-
 turus. Et nisi faciat: Qati relabitur in eādē excoica-
 tionis sniam ip̃o iure. vt hētur extra de snia exco. c.
 Cos q̃. li. vi. Si autē est excoicat⁹ a iudice. at ē p̃ p̃t̃
 macia tātū: at p̃ aliquo delicto. at p̃ aliquo casu & q̃d̃
 cūq̃ sit debet absolui: si petat huilī absoluf. ita tñ
 q̃ p̃mo det p̃gnora vel cautionē ydoneā q̃ parebit &
 obediet mādatis ecclie & emēdabit passio iuriā. Et si
 nequit dare p̃gnora vel cautionē iuret q̃ satisfaciet
 q̃rito poterit. Sed quid si aliquis ex̃as in p̃ctō mor̃

gall. excō/cas? i periculo mortis exis mietat p sacer-
 dote vt pfectionē eius audiat & cū absoluat & det sibi
 corpus xpi: et atq; accedat ad eū amittit loq̃lā nū-
 q̃d d3 sibi dari corp' xpi. dico q' si itelligat aliqd mo-
 neduse: & si nō pōt loq; q' oñdat aliq' sūg' p'itōis sic
 q' iūctas man' eleuet ad deū & pcutiat pectus suū: ed
 per aliq' sūg' oñdat se petere absolutō: m a pctis: & a
 snia excōcat. et parētes et amici eius debēt loco et vī-
 re ei' pmittere et fidē iūbere vel pignora dare si pñs
 q' si dñs pñat sibi vitā: pñtabit se p'spectu illius q'
 pōt eū absoluerē. mābatū ipi' sup hoc huilif recep-
 turus. Et sic d3 eū absoluerē & cōicare. Si at nichil
 itelligit si pñat & pbari pōt q' sūg' p'itōis & pñe p'ze
 cesset d3 absolut' & cōicari recepā pñs cautioi b' & p'
 gnozib' vel iuramēto a parētib' et amicis p modū
 quo dict' ē. Notandū int' q' sacer'd. q' cōicat pplm
 d3 eū monere de aliqb' p'mio q' nō accedat ad illū
 sacm cū p'cia alie' pcti mortāl. scds q' remittat o-
 diū & rācorē eius scilicet. tercio q' null' excōicatus ac-
 cedat: nec aliq's nisi iesuū nisi i casu necētis. quar-
 to q' añ cōionē. et post abstineāt ab v'rozibus suis ad
 minus per tres dies. de p'ce. di. i. Dis hō xxiij. q. iij.
 Sciatis. quinto q' post cōptionē corpo. xpi nō spuat
 in loco imūdo vel i loco vbi possit spuatū gēturari pe-
 dibus. et hoc añ cōionē. sexto q' sibi q'tū potest ca-
 ueāt a vomitus nauscatōe Notandū q' post cōptionē
 corpo. x. debet sumi aliq' tulū de vīno ne aliqd de ista
 sacro remāeat et spuatū emittat. vñ i aliqb' seclis
 ē laudabil' cōsuetudo q' i die pasche post cōionē dat
 aliq' tulū de vīno & pāe. L. x. d' ritu quo d3 missa cele-
 b'ia hōestate fiāt i vobis scd3 ordinē vba sē apli
O i for mātis et instruetis nos quō ordinate et ho-

nestate opa nostra marie illa q̄ ad cultū dēi pertinēt
 faciam⁹: it̄ q̄ missa ē p̄ncipalioꝝ. si i altis nr̄is opib⁹
 ordiāte ⁊ hōelle nos h̄cē debeam⁹: mltomagis i mis-
 sa. p̄nc̄ igit̄ vidēdū ē de ritu misse. i. de modo quo d̄z
 dici missa. vñ sacerdos armis sp̄ualib⁹ armat⁹: i. sa-
 cris vestib⁹: de q̄b⁹ sup̄radictū ē idut⁹ d̄z p̄cedē ad al-
 tare. et q̄z vt dicit salomō. sapiēs i p̄ncipio sermonis
 accusator ē sui p̄rio sacerdos accusare d̄z seipm̄ faci-
 edo. s. p̄fessionē ḡnālē q̄ valz ad remissionē pctōꝝ dei
 aliū et etiā mortaliū obliōꝝ: S̄z de mortaliū d̄z q̄
 bus recordat⁹ d̄z anteq̄ iduat se vel ateq̄ accedat ad
 altare sacramentalit̄ p̄fiteri. ⁊ ip̄a p̄fessioe factā p̄cedat
 ad missā. Notādū aut̄ q̄re hoc sac̄m d̄z missa. scdm̄
 aug. d̄z missa q̄z dū illud sac̄m p̄ficiť mittitur cele-
 stis nūcius. Et scdm̄ q̄ exponit inocētius papa Iste
 celestis nūcius est magni cōsiliū āgelus ⁊ mittit ille
 ad p̄secrādū. et ille ē sacerdos iuisibilis q̄ p̄ncipaliť
 p̄secrat ⁊ cōficiť hoc sac̄m vt dicit aug. Aliā rōnem
 assignat hugo dicens q̄ ista hostia pōt vocari missa:
 q̄z transmissa est p̄mū a patre vt eēt nobiscū. p̄ca
 a nobis patri. vt p̄ nobis intercedat. Sciēdū ē q̄ mis-
 sa trib⁹ linguis celebrat⁹. s. hebraica. greca. et latina:
 p̄nc̄ alla. amē. ofāna. sabaoth. sumunt de hebraica.
 Kyri eleyson. Epe eleyson. sumuntur de greca. reliq̄
 oīa sunt latīa. Dicit missa istis trib⁹ modis. q̄z titu-
 lus xpi in cruce pendētis script⁹ fuit hebraice. grece:
 et latine. Diuidit̄ ergo mis. in quattuor partes. vi-
 delicet: in obsecrationes. orōes. postulatiōes. ⁊ grāz
 actiones. Prima pars ptinet ad ppli instructiōes. se-
 cūda ad matie p̄secrationē. tertia ad matie p̄secrate
 cūptionē. Quarta ad grāz actionē. Prima pars p̄-
 tēditur a p̄ncipio misse vsq̄ ad offertoriū: secūda ab

offertorio vsq; ad finē orōis dñice. l. *De nē. r. c. fclā*
 vsq; ad cōionē. quartavsq; ad finē misse *Prā* pars
 igitur decē vel vndecī partes. Et p̄mo d̄ introitus
 q; tūc sacerdos p̄rio mīstratur d̄ ad altare itrare.
 Et est sciēdū q; ātiquit' loco introit' dicebat vñ' to-
 tus ps. r. cātabat a clero circa grad' altaris. r. id vō
 catur graduale. h̄ bñs hiero. q; ex mādato dñi tpe
 damasi pape ecclesiasticū officiū p̄ maiorē pte instituit.
 p̄ter cāticū ordinauit diuersos introit' scdm diuer-
 sitatē festoy et dierū. Et de illo psalmo q; ātiquitus
 cātabatur loco introit' accepit vñū versū. *Qñ i sim-*
plicibus diebz introitus bis cātatur: ad designādum
q; in xpō sūt due nāe. l. hñana et dina. In solēnita-
tibz vō dē ter. ad designādū tria tpa. l. tpus qd fuit
añ lege. tps sub lege. et tps gñe. vñ duab' p̄mis vici-
bus d̄ submissa voce: q; i p̄mis duob' t̄pib' nō ap-
te et clare loq̄bātur hoies de xpō. tertia autē vice dē
altavoce. q; i t̄cio tpe i oēm terrā exiuit son' eoy.
scz euāgelistay. Post introitū dē hyzi el. r. idē ē q; dñe
miserere. X̄pe el: vō idē ē q; x̄pe pater miserē. Et dē
ter p̄p̄ patrē filiū et sp̄m sc̄m. Et dē nonies p̄pter. ix
ordies āgeloy q; bus d̄tute misse petim' associari. In
diebz solēnibz post. Hyziel. dē. gl'ia in excelsis. quem
hymnū in natiuitate xpī āgeli decātauerūt vsq; ibi
bonēvolūtatis. Reliqua oia. l. laudam' te. beat' hy-
lari' picta uēsis eps apposuit. et ad missā cātari isti-
tuit. Et debet cantari iste hy' āgelicus i festis aplo-
rū. martirū. r. festoy. atq; virginū. in quoy honore
dedicata est ecclia. et in festiuitatibz bñe marie v̄gis
Sed qñ i diebz p̄festis cātāt missa de bñā virgie: vel
de scō spū: vel de quocūq; alio scō nō dē in ea hym-
nus āgelicus: vel symbolum. l. in missa p̄p̄ia decā
 f. i.

tetur. Et rō est vt dē extra de cele. missa. c. Cōsiliū
 vt inter cōmēorationē et solēnitatē dēa ostēdatur
 In sabbō aut qñ cātatur de brā maria. credo q dē
 dici glia in excelsis. qz illa dies est dedicata ipi beate
 marie virgini ppter multa q non o3 hic dicere Dico
 hymno angelico sacerdos ad populum conuersus sa
 lutat ipsum dicendo. Dñs vobiscum Que salutatio
 fuit sumpta de veteri testamento sc3 de libro ruth.
 qñ dicit booz mellozibus suis: dñs vobiscū. Scidū
 tñ q episcopus loco dñs vobiscum dicit. pax vobis:
 Et rō est qz episcopus representat personā xpi: q qñ
 salutabat discipulos suos dicebat. pax vobis Et sciē
 dū q quīs in ecclesia nō sit nisi vnus semper tamen
 debet dicere sacerdos. dñs vobiscum. qz loqitur toti
 ecclesie. et ei respōdetur. Et cum spū tuo Que respō
 sio fuit sumpta ab apostolo in epla scda ad tptum.
 ca. iiii. Post salutationē et respōsionē subiungit sa
 cerdos. Oremus loquēs in persona totius ppli. Vi
 cto oremus. dicit o3em: et ista vocatur collecta. qā
 oli eps siue sacerdos oī pplō collecto dicebat eā sup
 pplm. qz dō ipibz nēis nō possum⁹ ita pplm 2 grega
 re siue colligere: dicim⁹ o3em q antiquo et gñalivo
 cabulo retēto dē collecta. vñ iste o3ones debēt dici
 sub certo numero. ita q dicatur vñ vel tres vel quī
 q vel septē. qñ dñr tres signāt trinitatē personarū
 vel dñr tres qz xps in sua passione curus istud sacra
 mentū est mēozabile ter legitur orasse p3io qñ ora
 uit vt transiret ab eo hora passionis. Secūdo quādo
 dixit. pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt.
 Tercio quando dixit. pater in manus tuas cōmen
 do spiritum meum. Quando vero dicuntur quinq

orationes: signant in orationem quinque vulnerum xpi: quando autem dicuntur septem signant quod sacerdos si digne dicit missam: exauditur pro omnibus septem petitionibus que in oratione dominica continentur: vel ad signandum quod petit septem dona spiritus sancti sibi et aliis pro quibus dicit missam: deus misse infundere. Et ut dicit magister iohannes beletius: non debent dici ultra septem. Quando autem celebratur missa pro vivis: non debet dici aliqua collecta pro defunctis: et etiam quando de missa pro defunctis non debet dici pro vivis: nisi illa communis. Omnipotens sempiternus deus qui vivorum dominaris simul et mortuorum omniumque miserere. et c. Si autem in missa pro vivis aliquo casu dicatur collecta pro mortuis non debet dici ultima sed penultima. quia finis debet correspondere principio. Dictis autem collectis respondetur Amen. ad confirmationem. Collectis finitis debet epistola ab episcopo quod est supra et stolam missio quasi supra missam. quia epistole fuerunt supra missam evangelii. Et nota quod nullus debet dicere epistolam nisi fuerit subdiaconus: Vel melius est quod sacerdos dicat eam quam puer qui iuvatur eum ad missam. Post epistolam debet. quod sic nominatur quia versum suum vel epistolam debet respondere. Christus deus avertendo. quia illi qui dicunt versum debet se vertere ad orientem. Deinde deus. alleluia. cum suo Christus. et est canticum leticie. unde tempus ieiuniorum quod est tempus luctus non debet dici alleluia nec eadem ratione in missa pro defunctis. In magnis solennitatibus post alleluia dicitur sequentia. id est prosa: que etiam est canticum leticie. Et significant ista duo leticia glorie paradisi. Ad quam deus misse venire speramus. prosa dicta deus immediate evangelium et in principio ille qui legit evangelium salutat populum

ut reddat eū attētu ad audiēdū euāgelii. Dē autem euāgelii ab eu qd ē bonū: et āgelus qd est nūci? qū bon? nūci? qz i euāgelio nūciat xps q ē magni cōli. In angelus. vel qz i eo nūciātur oia q pertinet ad salutē nrām. Et nota q qū dē euāgelii de picipio dicit. Inititū sci euāgelii. sicut i illo euāgelio Liber gnationis iesu xpi. Qū aut euāgelii nō sumitur de picipio debet dici. Sequētia sci euāgelii. et est sensus. sequētia vba sunt vba sci euāgelii. Notādū in sup q dicto titulo euāgelii dicit rñderi. glia tibi dñe. qz i euāgelio legitur de gloria dei et de nra. s. qualis xps dyabolū vicit: et nos redeit: et victor ad gloria pñs ascēdit. et iō auditores euāgelii latētes ad laudes sui saluatoris exclamāt dicētes. glia tibi dñe. qū d. cāt. dñe gloria tua q i euāgelio pñdicat nobiscuz sine fine mēeat. et sp crescat. vñ qū legitur euāgelii duo cerei debēt accēdi in signū q dñs misit discipulos suos binos et binos ante faciē suā pñdicare euāgelii dei. Notādū tñ q pñto inchoatur euāgelii: tñcōto tā clerus q laicus: tā pñtēs q audiēs debet se munire signo crucis in fronte. ore. et pectore. In fronte qz frōs est loc? verecūdie. vñ hoies iueretundus effrōtes dicim? i. sine frōte. per hoc ergo q i frōte crucē ponim? significam? q nō erubescim? credere in ipm crucifixū et eū verū deū et hominē cōfiteri. In hoc aut q os et pect? signam?: signat nos audacter cōfiteri ore: et fidelit ac firmiter credere corde xpi crucifixū: cui? liber legitur deū et dñm nrām ecē. Sacerdos itaqz vel dyacon? euāgelii lectur? se signat i frōte. ore. et pectore. quasi dicat: nō erubescō euāgelii: ipm ore pñdico: et corde credo. Librū etiā sñt. ac si dicat. hic est liber crucifixi. Qū aut legitur euā

geliū cūcti deponūt belamina capītū: et hoc p̄p̄ duo
 p̄mo ad ostēdēdū q̄ euāgelica doctrina om̄i vela
 mina legis antiq̄ rēouet. Sc̄do ad ostēdēdū q̄ quicq̄
 sensus debēt eē apertī ad audiēdū euāgelīū. vñ ille
 q̄ dicit euāgelīū d̄z h̄c facit ad aq̄lonē: in signū q̄
 v̄tute euāgelīi debem⁹ nos munire 2tra insidias dy
 aboli qui veniūt ab aquilone. qm̄ vt dī. h̄ere. Ab aq̄
 lone p̄detur om̄e malū. Finito euāge. quīz debet
 se munire crucis signaculo 2tra dyabolū ne capiat
 sermonē euāgelīi de ore eius. vel de corde. Post euā
 geliū sequitur simbolū. s. Credo. et nō debet dici
 nisi in dieb⁹ solētib⁹: nō tñ in om̄ibus: sed solum in
 istis de quibus sit mētio in simbolo: vñ debet dici ī
 om̄ibus dñicis. in festo scē trinitatis. in natali dñi. ī
 circūcisione. in epiphania dñi. in festo palche: ascēso
 nis. p̄thecostes. in festis btē v̄ginis: in festo om̄iūz
 scōr. in transfiguratione dñi. in festis om̄iū ap̄loz
 et sancte crucis. In aliis aut festiuitatib⁹ nō d̄z dici
 Dicto simbolo dē offertoriū. qd̄ d̄z ab offerendo. qz
 tūc offerimus ea q̄ sūt necessaria ad missā. s. panem.
 vinū. et aquā. Et sacerdos offerēdo ista dicit Susci
 pe scā trinitas: ⁊c Et facit sacerdos signū crucis sup
 panē et vinū ad hoc: vt ea dñs s̄ctificet. ¶ Et nota
 q̄ sacerdos b̄ndicit aquā et non vinū: quia aqua si
 gnificat pplm̄ qui indiget benedictione dei: vinū au
 tem christum qui est super om̄ia benedictus. Et in
 hoc terminat p̄ma pars missę. q̄ est ad populi instru
 ctionē: et p̄parationē ad tñm̄ sac̄m̄ ¶ Sequitur secūda
 pars missę q̄ est de m̄ā 2secrationis. et h̄z q̄ttuor par
 tes. p̄ma ps dē secreta. secūda p̄statio. sc̄cia canō: q̄rta
 dñica ōō. Recepta igitur oblatione sacerdos lauat
 manus et rediēs ad altare se inclinat p̄funde dicens

Folio:

In spū huilitatē. ꝛc. ad denotādū qd p mūdiciā ⁊ innocentia vite. ⁊ huilitatē ⁊ pꝛitiorē cordis efficiē qd dign⁹ mister hui⁹ sacramēti. Et erā⁹ se hñt ad populū dicēs. Orate p me frēs. ꝛc. Et iō illi q audiūt missā debēt orare p eo dicēdo illū psal. Exaudiat te dñs. vel dī. Dñs sit i corde tuo ⁊ in ore tuo vt nasci piat sacrificiū de ore tuo ⁊ de manibz tuis p tua no strag oim salute. Et laici debēt se sñt inclinare ⁊ dicere deuote illd qd sciūt. Postea sacerdos dicit secretas. ⁊ debēt totidē secreta et eodē ordine. et de eisdem dici quot collecte pꝛeesserūt i exordio misse āte eplam nec plures nec pauciores. ⁊ dē secreta qz secreta pñūciat: tñ oli alia voce dicebat. vñ etiā ab oibz laicis sciebat. Scdm aut q narrat mag⁹ iohēs beleti i lōma sua. Cōtigit sel vt quodā die qdā pastores sup quēdā lapidē ponerēt panē et dicerēt secretas ⁊ alia vba canonis sē panē. q ad plationē eoy est quersus in carnē: i quos diuinit⁹ scā fuit acerria vidēda. nā oēs scū fulgur mortui sūt. iō statutū fuit vt decesso iste secreta sub silētiō dicerēt vt nescirētur a laicis. Scda rō ē: vt nō vilesat: sicut sacra scriptura tradita est obscure. Postea sacerdos dicit: p oia scā seculoy. Et rñdēt: amē. Sacerdos salutat psm dicēs Dñs vobiscū. de q salutatōe dictū est s: Et qz i illo facto reqrit magna eleuatio mēi i deū: iō dicit sacerdos. Surscū corda. qñ dicat: hēte corda surscū eleuata ad deū. Juxta vñ apli dicētis. Que surscū sunt querite. Et pls qñ obediēs ⁊ pñtiēs dicite hēmus ad dñm corda eleuata. Et qz p oibz q nobis de⁹ cōsulit grās ei ipendere debemus: subiūgit sacerdos. Grās agam⁹ dño deo nro. Et plus quasi pñtiens tñdet dignū et iustū est. Postea dē pꝛefatio. Et dē p

atto hñi plocutio. i. ad mitteriū pzeperatio. ita q in
 pzeatione noiant aliq ordines angeloz. qz in missa
 angelos pñtes esse credim⁹ et assistere sacerdoti. Di
 sta pzeatione subiūgit cant⁹ angeloz. i. scñs. scñs
 scñs dñs deus sabaoth. i. exercitū. ꝛc. Vlāna. i.
 salua obsecro. Et dñ scñs ter. ad denotandū trinita
 tē psonarū. et dñ dñs de⁹ in singulari ad ostēdendū
 q vna est eēntia in tribz psonis. Et sumit istū isape
 vi. Ilayas enī dicit se vidisse seraphim et cherubin
 clamātes. Scñs. ꝛc. vñ nos cātica angelozū canta
 mus: qz per hoc sacrificiū hoies assumi ad angeloz
 ordines nō dubitam⁹. iō cñ eis saluari clamamus.
 Subsequēter dñ alius xñs. i. Bñdictus q venit. ꝛc
 qui xñs sumit ex euāgelio mathei xxi. Et dñ cāta
 tur pꝛ fieri signū crucis in signū q sumit de euāge
 lio qd est liber crucifixi. Ideo cōfitemur xpm i mū
 dū venisse et ab eo saluari rogamus. Deinde seqtur
 canon. et incipit ibi. Ge igitur. ꝛc. et durat vsqz ad
 pax dñi. Et dñ canō quod est nomen grecū. et ē idē
 q regula in latino. qz per huiusmodi vba fit regula
 riter huius sacramēti pzeatio. qz celebrans in om
 nibus regulariter debet se habere. vnde totū quod
 continetur in canone. excepto pñ noster. dñ sub silē
 tio. Cuius causa est triplex. Prima. qz deus nō attē
 dit clamorē oris: sed cordis. vñ dicit bñs bernard⁹
 Non vox sꝫ vocū non cordula musica vocū. Non
 clamor sed amor sonat in ore dei. Scda causa est vt
 mitter qui cñ sūma reuerentia et deuotione ac men
 tis recollectione debet dicere ꝛ pferre omia verba ca
 nonis ne lōgo clamore fatigatus ipediāt vel defici
 at a sua deuotōe. Tercia causa est ne p quotidianū
 et frequentē vsū verba vilescant. et in locis nō ppe

sentibz dicāt et sic fiant i ruina: vt s̄ de pastoribz dī
xi. In qdā decreto phibet sub anathemate vt null⁹
nisi sacris vestibus idutus: ⁊ i libzo ⁊ sup altare cō
secratū pferat vba canonis. Et ideo qz vir polatus
lablis ego sū: ⁊ ista scitissima vba sūt archana q̄ non
licet hōi pōzi loqui: de ipsis taceo De qbz qdē ver
bis nulli p̄pā auctoritate nisi dñō pape lz aliqd sub
trahere vel addere. Porādū etiā q̄ canō signāter in
cipit p istā litterā **C**. q̄ antiquit⁹ fiebat p modū cru
cis: qm̄ sacrificiū qd fit virtute ipsorū vborū ē memo
ratiū dñice passiōis. vñ xps q̄ instituit hoc sacm̄ dē
xit. Hoc facite i meā zm̄ozationem. In. xxi Et qm̄
ista verba habēt efficacīā a passiōe xpi: vñ ppter hoc
ymago xpi crucifigi solet ibi depingi In istis etiā sa
cratissis vbis orō gūalis p sc̄ā ecclā catholica sit p
papa p epō qui ordinauit celebrātē. orat etiā p rege
qui ē dñs tēporalis. orat etiā p oibz orthodoxis. i.
xpianis catholice ⁊ apostolice: ⁊ fidei cultoribz q̄ vba
exponūtur i tertia parte hui⁹ op̄is qm̄ ageť de credo
in deū. vñ per ista verba excludūtur scismatice: here
tici. iudei sarraceni: ⁊ pagani. Et sic nota q̄ hic non
ozatur p excōicatū. Postea sit oratio pro illis quib⁹
ē obligatus sacerdos. Et credo q̄ sicut ē eis obliga
tus ex ordīe caritatis: ita tenetur eos ordinare i mis
sa. ita q̄ p̄mo ponat illū cui p̄mo est obligat⁹ sa
cerdos ita tñ q̄ si specialit̄ dicit missā pro aliquo: q̄
virtutem sacrificii referat ad ipsum: ⁊ ppter hoc nō
excluditur quin possit ⁊ debeat ozare pro aliis. ⁊ c.
Et tamen circa istam ozationem aduertendū q̄
debet esse mentalis et non vocalis. cuius est duplex
ratio. P̄ma ratio est vt sacerdos sit magis recolle
ctus ⁊ attentus: qz sermo aliqui ipedit intentionem

Secunda ē ad ostēdēdū q̄ de⁹ nō attēdit clamorē oris
 s; cordis ut dictū est. Notādū etiā q̄ nullus fidelis
 cui⁹ occurrit mēoria ē ab illa orōne excludēd⁹: imo
 quibet cui⁹ occurrit mēoria ē sp̄ dñi or̄mēdāus alia
 sacerdos peccaret. Notādū etiā q̄ sacerdos añq̄ dicat
 missā pōt facere istā orōnē. dicēdo vocalit deo. Dñe
 deus ego ī missa itēdo tibi recōmēdare istū. ⁊ c. Po
 stea sufficit q̄ dicat mētaliter in missa. Memēto dñe
 famulorū q̄s tibi antea recōmēdaui. Postea vocātur
 multi sc̄i ⁊ sc̄e qui p̄ xpo oēs se sacrificauerūt expo
 nēdo se morti. Et ista sufficiāt p̄ nūc de v̄bis canōis
 ¶ Sed aliud dicēdū ē de signis q̄ fiunt ī canone: Vñ
 scdm q̄ dicit dñs innocētius papa in libro de missa
 Crucis signatōes q̄ fiūt ī missa sūt numero. xv. ⁊ sūt
 unteptē v̄bibus. q̄ signāt expresse xpi passionē. Vñ
 vice fiūt tres dicēdo illa verba. Hec dona: hec muer a
 ⁊ c. et significant ternam tradicionē xpi. Pr̄mo
 fuit traditus a deo patre qui eū misit ī mundo. scdo
 a iuda traditōre qui eū v̄didit. tercio a iudeis q̄ eū
 pylato ad crucifigendū tradiderūt. In secunda vice
 fiunt quinq; dicēdo illa verba. Benedictā: ascriptā
 ratam. ⁊ c. ⁊ signant quinq; psonas q̄ fuerunt ī pas
 sione xpi scilicet personam xpi venditi. personam
 iudevendentis: et personas emētium q̄ fuerunt tres
 scilicet pōtīfices. pharisei: et scribe. In tercia vice fi
 unt due dicēdo illud verbū. Benedixit. Et iste due
 cruces fiunt primo super panem. secundo sup̄ vinū
 propter duplicis materie panis scilicet ⁊ vini conuer
 sionem. In quarta vice fiunt quiq; dicēdo illa ver
 ba. Hostiam puram. ⁊ c. Et signant quinq; vulnera
 xpi que ipse pertulit in cruce. in quita fiunt due
 vna super corpus. alia super sanguinem dicēdo ista

verba sacrosancti filii tui. etc. Et signat vinctula qui
 bus ligatus fuit xps. et flagella quibus fuit flagellatus.
 In sexta vice fiunt tres dicendo ista verba: scilicet
 blificas. etc. et signat tres crucifixiones xpi. Nam pri-
 mo fuit crucifixus ligatus iudeorum. secundo sententia pyla-
 ti. tercio manibus militum. In septima vice fiunt quin-
 ge dicendo illa verba. per ipsum. etc. l. tres cum corpore se-
 calice et due a latere. et signat tres cruciatus videlicet
 passionis ppassionis et 2passionis. alie due signant
 aqua et sanguinem qui fluxerunt de latere ipsius xpi. Et
 sic sunt in vniuerso xrb. qui est numerus cubitus ad
 designandum quod quicunque multiplicetur hoc sacramen-
 tum semper est vnum. Et istud sufficit de signis canonis.
 et per 2us de secunda parte missae quod pertinet ad materie sa-
 cramenti consecrationem. Exceptis quod quod de pap vobis fi-
 unt tres cruce. ¶ Sequitur tertia pars missae que
 est ad materie sacramenti susceptionem. Et in ista parte
 primo sacerdos frangit hostiam in tres partes. prima si-
 gnat corpus xpi mysticum. id est fideles qui peregrinantur in
 hoc mundo. secunda in illos qui sunt in purgatorio. tertia
 illos qui sunt in paradiso. Dicto per omnia secula seculorum. cum
 responso amen. dicit sacerdos Pax dñi sit semper vobi-
 scum. faciendo tres cruce cum vna parte hostie supra cali-
 cem. Et significant quod per mortem xpi fuit pax in terra in-
 ter deum et hominem reformata. Postea dicit ter Agnus
 dei. vñ agnus dei ab agnoscendo. quia sicut solo balatu
 agnus matrem suam cognoscit: ita xps matrem suam in sua
 passione cognouit. vel deum ab agnitione quod est pater quia
 xpus sua pietate nos redemit. Et dicit ter Agnus dei.
 quia xps in passione sua pendens in cruce tria agnouit. scilicet
 patrem suum ei obediendo. et matrem suam virginem virginis
 commendando. et genus humanum ipsum redimendo. et

de his miserere nobis. ut ultimo de dona nobis pacem. ad ostendendum quod in mundo isto et in purgatorio indigemus misericordia dei. et in paradiso habemus pacem et requiem opulentissimam. In missa autem pro defunctis de dona eis requiem. quia missa pro eis de ut veniant ad requiem paradisi. Deinde ponit sacerdos unam partem hostie in calicem. et signat ut dictum est illos qui sunt in paradiso qui sunt ieiunati gloria paradisi. secundum illud psalmi. pro cxxv Inebriatur ab ubertate domus tue. et torrete vos lapideis tue potabis eos. Accipio deinde osculo sancti dum quosdam ab eucharistia. secundum alios a calice. et sancti dum alios ab altari dat pacem dyacono et ille subdiacono. et sic per illos descendit ad alios ad designandum quod pax domini quam exuperat omnem sensum. per christum descendit ad prelatos. et a prelatos ad subditos. etiam signat quod omnes qui volunt esse participes fructus istius sacramenti debent esse in vinculo pacis et caritatis astricti. Dictis autem duabus orationibus sacerdos recipit istud sacramentum sub specie panis et vini. Laicis vero non datur sub specie vini propter periculum effusionis. Post summptionem sacramenti debet sacerdos aliquid recipere de vino et abluere os: nisi esset illa die aliam missam celebraturus. Et sic terminatur tertia pars missae que pertinet ad sacramenti summptionem. ¶ Sequitur quarta pars que pertinet ad gratiarum actionem. in qua primo de communio. a eo quod est simul et unio quasi si unio ad denotandum quod virtute huius sacramenti sumus per caritatem uniti deo et proximo. Post communionem de oratio quidam que vocatur postcommunio eo quod de post communionem. Et debet dici iste orationes in eodem numero sicut collectae. Postmodum populo salutatio et responsio: et cum spiritu tuo: dicit sacerdos. Ite missa est. Et est susus

Folio

Ite post me ad xpm et sedmini ipsū. qz hostia ē mī-
 sa p vobis ad deū pēz placandū. vel ite ad ppria. qz
 missa ēzpleta. Et nota qz ite missa est nō d; dici nisi
 dicatur. Gloria in excelsis. s; dē. Benedicamus dño. et i
 missa p defūctis dē. Requiescāt in pace. Si qratue
 qre non in fine cuiuslibet misse dicē. Ite missa est.
 Dico qz corpus xpi mīsticiū quod est ecclia est triplex
 c. illud qz est in celo glōzificatum id est scī qui sunt
 in paradiso Aliud quod in terris adhuc ambulat id
 ē fideles qui sunt in hoc mūdo. Aliud qd iā recessit
 ab hoc mūdo. nō tñ adhuc est in paradiso. id est fide-
 les qui sūt i purgatorio. licet ergo qlibet missa totū
 corpus mīsticiū respiciat. sicut patet p triplicem ho-
 stie partitionē tñ scdm istā triplicē differentiā 2 mu-
 niter misse 2parari debēt aut appropriari Quedam
 enī celebrant ad honozē scōp. et qz ipi iam sūt corā
 deo: ideo i talibus missis licētiatur pps & dicē. Ite
 missa est. quasi dicat Ite festinate ingredi illā regē
 Quedā specialit ad salutem viuoz Et qz non sum⁹
 certi de salute nostra: ideo debem⁹ solliciti esse. ne p
 nostram negligētiam in nobis misse efficacīa euane-
 scat. ideo dicitur in istis missis omni tēpoze. Benedi-
 camus domino. scdm illud psal: pō. xxiij. Benedicā
 dñm in omni tempore. Quedam specialiter celebrā-
 tur ad requiem defuntoz: et in illis dē. Requiescāt
 in pace. ¶ Nota qz sacerdos in missa quiquiescit
 se ad pplm. & septies salutat ipsū. Quod quiquiescit
 se ad pplm: signat qz quiquies xps apparuit i die
 resurrectionis sue Primo marie magdalene in orto
 secdo in mulieribus euntibus & redeuntibz de monu-
 mento: tercio beato petro: sed quādo et ubi nescitur
 ideo quādo vertit se tercio sacerdos non loqitur alte

Quarto apparuit discipulis in vñū 2gregatis qñ i-
 trauit ad eos ianuis clausis: et thomas nō erat cum
 eis. Quinto appuit duob⁹ discipulis cūtib⁹ in emaus
 Ad aut⁹ septies sacerdos. salutat pplm signat qdute
 mille 2seqmur vitā eternā in qua hēm⁹ septē dotes.
 qtuor ex parte corporis: 2 tres ex pte anie. Nota q
 sacerdos incipit missā a dextra parte altaris 2 post-
 ea vadit ad sinistrā 2 redit iterū ad dextrā Et lig⁹ q
 xps de dextra p̄is veit in mūdū 2 iterū redit in die
 ascensionis ad dextrā p̄is. iuxta illud iohis vltimo.
 Exiui a p̄e et veii in mundū: iterū relinquo mundū
 et vado ad patrē. Si q̄ratur utrū canon debeat dici
 tarde vel cito. i. an sacerdos debeat multū morari i
 canone vel nō. Dicēdū est q sacerdos d3 cñ hōa ma-
 turitate 2 cū magna attētiōe dicē oia vba canōis nō
 tñ debet ibi multū morari ne mulce veniētes. i. dya-
 bolice tētatōes pdāt suauitatē vnguēti. i. suauitatē
 hui⁹ sacramēti: qz volūtas hoīs mutabilis est 2 nñq̄
 in eodē statu pmanet. Ideo sub figura hui⁹ fuit dī-
 ctū filiis israel q cōderent agnū paschale festinant.
 Notādū aut⁹ q missa nūq̄ d3 dici sine laie. Et hec de
 ritu mille sufficiant ¶ Ca. xi. de defectib⁹ q p̄nt
 occurrere in missa.

Ubi mai⁹ periculū intēdit: ibi plen⁹ ē 2culēdū
 Et qz i celebratōe mille nisi debito mō fiat i-
 minet maximū periculū. iō de defectib⁹ q possūt i mis-
 sa 2tingere d3 sūmopere p̄caueri. 2 si 2tingāt: sūte
 melius poterūt corrigēdi. Possunt ergo defect⁹ ēē in
 missa añ 2secrationē: vel post 2secratōem: vel in ip-
 sa 2secratōe. Ante 2secrationē possunt esse defectus:
 si nō ministratur debita matia. puta si loco vini mi-
 nistratur aq. vnde pone q sacerdos. vel minister q ser-

aut sibi i missa posuit i calice aqua credens esse vinu al
 bu: qd debet facere sacerdos: Dicendu e q sacerdos at
 precipit istu erroze ante consecratione vel post. Si aut con
 secratione: dz aqua elicere et vinu miscere cu aqua
 et sic fit paget misteriu suu. Si aut aduertit post conse
 cratione corpopis: at aduertit aq sumat ipz: at post. Si
 ante. dz miscet vinu cu aq i calice et reicipere ab illo
 loco. Sili mo. et. et psequi usq ad finem. Si aut post con
 secratione corpopis dz administrare vna hostia no consecra
 ta et ibi ponere vinu cu aq in calice et reicipere a principio
 canonis scdm quosda tñ credo q sufficeret reicipere
 ab illo loco canonis. Dicentes. et perficere misterium
 suu. Si dicas q iste forte no precipit istu erroze tñ nec
 fupit aqua q loco vini fuit posita i calice et si no e se
 iunus: sic vt videt no debet celebrare In isto casu di
 co q hoc e tenendu p regula gñali q qñcuq celebrans
 mām sūt duo pcepta: fortius magis obligat: mo cir
 ca celebratione misse sunt duo pcepta. vnu q missa
 dicatur a ieiuno: aliud q sacm pficiat. i. q celebrans
 sp consecret subvtraq spe. l. panis et vini. Constat aut
 q pceptu de integritate sacrameti forti⁹ est q pce
 ptu. qd sumat a ieiuno: cu illud respiciat eētia sa
 cramentu. et istud ei⁹ vsum qre qñcuq iste fupserit a
 qua et no sit ieiun⁹: tñ dz facere sicut dictu est s. scz
 q heat hostia no consecrata: vinu et aqua. et reicipi
 at a principio canōis. vel ab illo loco. Dicentes. et.
 et sic totu psequi usq ad finem. Sz si ille q ministrat vinu
 no apposuit ibi aqua in calice qd agendu e i hoc casu
 Dico q si sacerdos precipit istu an consecratione sangui
 nis dz ponere aqua in calice et sic consecrare. si aut pce
 pit p consecratione sanguis dz cōfiteri de negligētiā
 et teri et pcedere i missa. qz vinum est ppria materia

huius sacramenti et non aqua ut dictum est. Sed et si admisceret
ex quodam zgruitate. Sed quid si sacerdos aduertat ve-
nenum esse in missa calice: vel araneam: vel muscam ibi esse
dixisse: nunquid debet sumere. Certe quod advenenum vel arane-
am dico quod non: ne calix vite fiat calix mortis. Sed san-
guis iste debet poni iter reliquas in aliquo vase mundo
et apto cum aliqua scriptura notificata ibi esse sanguis
christi. et quod non sumat ab alio. quia species illis est admixtum
venenum. Et si sacerdos non supererit corpus christi. debet po-
nere aliud vinum in calice cum aqua et reincipere ab illo
loco. Similiter modo. Si autem iam supererit corpus christi: debet
habere aliam hostiam non consecratam ut dictum est. Quamvis
ad muscam dico quod propter muscam non debet dimittere quin
sumat: non tamen credo quod debeat transglutire muscam ut
dicitur quidam. Sed sufficit quod lauet et lotio sumat. et si ti-
meat de vomitu comedat aliquid prohibens vomitum et
musca zburatur et cinis in sacrario referuet. Et idem
dico de aranea. scilicet quod debeat zburari et cinis in sacrario
referuari. Sed pone quod quando sacerdos leuat hostiam ap-
pareat ibi species pueri vel carnis quid faciet. Dico
autem apparet ita omnibus: aut sacerdoti tantum. aut populo
tantum. Si apparet omnibus ita scilicet populo et sacerdoti. de-
bet effundi preces ad deum ut reuertatur in species panis
et si fiat: debet sumi. sin autem debet haberi alia materia
et zsecrari. Si autem non apparet sacerdoti sed po-
pulo tantum. debet sumi a sacerdote. Sed quod potest ztin-
gere. si calix cadat et sanguis effundatur. quid ergo
agendum est. Dico quod quod sit agendum in hoc casu. edo-
cetur in quodam decreto. puta: christe in quo dicitur sic
Si per negligentiam aliquid stillauerit de terra ligna labat
et tabula seu terra cadat et in igne zluatur: et cinis itra
altare abscondatur. et sacerdos per dies septem peccet. si sup-

altare stillauerit calix. sorbeat mitter stillā: et tribus diebus peiteat. si usq; ad terciū lintheū stilla puen- rit. ix. dieb⁹ peiteat. si ad quartū. xx. dieb⁹ peiteat. et licheamia q̄ stilla ptingerit tribus vicib⁹ abluat mini- ster calice sūpto: et aqua ablutib⁹ sumat et i aliā va- se iuxta altare recōdat. Si q̄s p ebrietatē vel voraci- tatē eucharistiā euomerit si laic⁹ ē: xl. dieb⁹ peiteat: clericū. monachū. dyaconū. vel pbr̄i. lxxx. dieb⁹ pe- niteat. ep̄i aut. lxxx. Si dō infirmitatis cā euomerit vii dieb⁹ peiteat. Ista hñtur de cōle. di. ii. c. Si p ne- gligentia. xc. Si q̄s p ebrietatē. Et materia illi⁹ vo- mitus d⁹ accipi et cōburi et cineres iuxta altare re- condi. Que pnia debet eē ista. Dicunt aliq̄ q̄ oibus dieb⁹ illi⁹ penitētie debet ieiunare pane et aqua et cel- sare a cōione. Alii dicūt q̄ sufficit q̄ faciat aliquam abstinentiā: et dicat aliquas orōes. Sed pone q̄ aliq̄s sacerdos induat se ad celebrandū: et postq̄ pcessit ad missā recollit se aliquod pctm mortale cōmisisse: de quo nō fuit cōfessus. vel recollit se fuisse excoicātū: quid faciet? Si pcedat videtur peccare mortaliter: qz iudiciū sibi māducat et bibit. si aut ex toto dimis- sat magnū scādālū in pplō gñat. Dicūt qdā q̄ talis sacerdos nō debet dicere d⁹ba psecratōis: s; si plicem hostiā debet sumere: sed istd nō est verū: imo errone- um: qz talis deū illuderet faciēdo irreuerentiā sacra- mēto et pplm deciperet. qz faceret eū ydolatrare. ita hñtur de cele: c. de hoie. Et iō dico q̄ si iste sacerdos nō posset dimittere missā absq; scādalo sufficit q̄ dole- at et peniteat et cōteratur de pctō suo. Doleat etiā q̄ ita tarde penitet. pponat pferi q̄ cito poterit hñe oportunitatē: et psecret in noie dñi. qz in isto casu: summus sacerdos. i. deus absoluit eū. Et i; quidā

dicant simile eē in sententia excoīcatōis: tñ credo q
in isto casu si sacerdos non pcellit ad psecrationē dī
dimittere fingēdo se eē ifirmū vel hñs aliquā necessi-
tatē legitimā, vel si nō pōt dimittere doleat ⁊ peni-
teat ⁊ pponat et faciat se absolui, et credo q qñ ad
illud pñm est absolutus a sūmo sacerdote, scilicet a deo, ⁊
hoc est qñ ad culpā. Atqñ autē qñ ad penā irregu-
laritatis sit absolutus: nō determino quo ad nunc:
Sed pone q sacerdos omiserit aliquid de verbis ca-
nonis: nunquid debet ea repetere? Dico q aut hī 2
sciētiam p̄babilē q dimisit aliqd de verbis: et sic de-
bet ea repetere, potissime si habeat q̄sciam de verbis
cōsecratōis: q̄ itelligitur iteratū: qd dubitat dimis-
si suple p̄babiliter, vel nescit eē factū, vt dē de gle.
di. iiii. c. Et si nulla. extra de p̄bō nō baptisato. c. ve-
niens. Si tñ vt credo sacerdos hēat illā intētionem
si dixi illa verba nō itēdo ea repetere cū intētionē
cōsecrandi: sed si nō dixi dico ea ar. extra de bapt. et
eius effectu. c. ii: vbi dē Si tu es baptisatus ego non
te baptiso: sed si tu nō es baptisatus ego te baptiso.
In noīe pa. ⁊ c. p̄pter autē leuā et scrupulosā cō-
sciētā nō debēt iterari hñs verba. id debet eē mī-
tū recolectus ⁊ attētus qñ dicit verba hec. Sed p̄p̄e
qñ sacerdos celebrat faciēdo signa cū hostia forte p̄-
pter frigus vel ex inaduertentia vel p̄pter aliqd ali-
ud cadit hostia in sanguine: qd debet fieri. Dico q
dī eā dimittere: nec extrahat eā inde: sed sumat eā
cū sanguine: q̄ signa et fractiones que sūt cum ho-
stia magis sūt in significationē q̄ sint de eēntia mī-
se. pone etiā q p̄pter frigus sanguis cōgeletur ī cal-
ice quid agendū ē: dico q tūc sacerdos dī tñ exalare
i. anhelare in calicē q liq̄fiat tñ credo q tutius eē

Si calix suoluere in pannis calidis. et si non perficeret:
 ponatur in aqua calida et feruēti: cauēdo tñ ne aq̃ sub
 intret; Sed pone q̃ qñ sacerdos dicit missā moxī vel
 pcutit aliqua infirmitate ita q̃ nō pōt finire missam
 qd̃ agēdū est: Dico q̃ circa istā mām est vna rō gñā
 lis. q̃ sp̃ ille q̃ dicit missā d̃z perficere et sumere illū
 sacm̃: si nō pōt: alius d̃z sumere et pficere loco eius
 In pposito ergo q̃ aut sacerdos moxitur: vel ipedit
 añ in ceptionē canonis aut post: si ante nō est. curan
 dū. si post: aut añ 2secrationē at post. si añ: alius sa
 cerdos d̃z se iduere et incipere vbi dimisit. sed si mo
 riatur vel ipediatur post cōsecrationē ali⁹ sacerdos
 d̃z supplere illud quod remanet ⁊ suscipere sacm̃. s̃z
 pone q̃ moxī postq̃ cūpserit corp⁹: ⁊ anteq̃ sumat
 sanguinem In isto casu dico q̃ alius sacerdos d̃z su
 mere sanguinē et 2plere officium missę Sed pone q̃
 mus vel aliqua alia bestia cūpserit species 2secratas
 quid agendum est. Dico q̃ si possēt extrahi ille sp̃s
 ab illo aial: illud aial d̃z aperiri et species ille reue
 renter in sacratio reponi. et aial cōburi: et cineres i
 tra altare recōdi. Sed pone q̃ sacerdos tāto tēpore
 reseruauit illas sp̃s q̃ iam sunt corrupte et putre
 facte. qd̃ faciendū est de istis sp̃ibus. Dico q̃ illud i
 ista materia hñdum est p̃ regula gñali. q̃ tādū ma
 net sub istis sp̃ibus corp⁹ ⁊ sanguis xp̃i q̃ diu sub ip
 lis maneret substātia panis et vini añ cōsecratioēm
 et tācto corpus et sanguis desinunt eē sub illis spe
 cibus: q̃ cito desineret ibi eē substātia panis et vini.
 Et iō si ille sp̃s veniret ad tācā corruptionē q̃ sub
 stantia vel apparētia panis et vini sub eis nō mane
 ret: nec posset manere: iā ibi nō est corp⁹ nec sāguis
 xp̃i: ⁊ ideo nō deberēt sumi vt cōsecrate: sed sacerdos

positū in missa sumptis corp⁹ xpi: sumat eas reueren-
ter: sed nō vt cōsecratas. Si aut nō venerit ad tātā
corruptionē quā sub eis posset remanere substantia
panis et vini debēt sumi cōsecrate. Sed qd si ex illis
spēs corruptis sint xmes gñati: qd debet fieri ex
illis ximibus, dico q debēt cōburi: et cineres ista al-
tare recōdi: et sacerdos ex cui⁹ negligētia istud acci-
dit d³ grauiter puniri: ideo sacerdos d³ cauere ne ni-
mis lōgo tpe reseruet eucharistia: et q nō seruet eaz
in loco nō nimis hūido: ita q ille spēs possēt de faci-
li corrūpi. Hec circa eucharistie sacramētū et ei⁹ mi-
nistriū: ac ornāmēta pscripti simplē ac breuiter: vt si
plices in talibus certitudinē inuenirent: et in aliis lō-
gū tractatū q exigunt daretur eis occasio cogitandi
dubitandi: et interrogandi

Tractatus quītus p^{ri}me partis p^{ri}ncipalis est de
sacramento ordinis

Ordinē in p^{ri}ncipio hui⁹ libri positū psequenda
Dico de sacramētis q pducūt et pmouēt et pser-
uāt hoīem i eē spūali. q sūt. baptis⁹: cōfirmatio et
eucharistie sacm. dicēdū est nūc de sacramētis q si
hō ceciderit: faciūt vt resurgat. Et ista sūt penitētia
q sanat hoīem a pccō. et extrema vinctio q sanat reli-
quias pccōz. vñ qm in secūda particula hui⁹ libelli
agetur de cōfessionū audiētia: et pñia ipositōe. id
tractatus de sacramēto penitētie vsqz tūc differetur
ne sepe eadā iterare oporteat: qz etiā dignū d³ p^{re}ce-
dere min⁹ dignū: cū sacm ordīs mai⁹ sit et dignius
sacramēto extreme vñctionis. id prius dicēdū est de
sacramēto ordīs q de sacramento extreme vñctiois
Quā cōferre sacramentum ordinis de iure et regulā-
riter pertinet ad solos episcopos qui vñctionez que

eos edocet. teste bto iohāne recipiūt. id circa māz sacramēti ordinis pauca dicā: cū scōs ac venerabiles epōs in p̄s ac dñōs sicut habeo habere desiderē in magrōs: verū qz sacerdotibus oib⁹ tota eorū ptās i collatōe ordinū tribuit: nō aliq de sacro ordīs expe- dit eos scire. q̄ sub breui xpēdis xp̄hēdā. Et hec q̄ad nūc ad q̄nq̄ reduci p̄t. de q̄bus p ordinē est agēdū. P̄tio qd sit ordo. scōo quot sūt ordines. scio si i quo libet ordie ip̄inat character. q̄rto i quo actu ip̄imit character. q̄nto q̄ rehrūtur in suscipiēte ordines.

Ca. i. quid est ordo

Ordo ab hugone de scōvictore sic describit. ordo est signaculū quoddā in quo ⁊ p qd sp̄ialis potestas seu officiū tribuit ordinato ⁊ poitur ibi ptās quo ad ordines pp̄ie dictos: sed officiū ponit ibi quo ad ordines x̄muniter dictos.

Ca. ii. quot sunt ordines.

In numero ordinū diuersificātur doctores canonice ⁊ theologi. doctores enī canonice dicūt q̄ sunt ix. ordines. sc. psalmistat⁹. hostiarat⁹. lectoriat⁹. exorcistat⁹. acolitatus. subdiaconat⁹. dyaconatus. presbiterat⁹. ⁊ ep̄at⁹. Et forte rō q̄ mouet eos ē qm cū in quolq̄ ordine tribuatur sp̄ialis ptās vel officiū: ibi ē sp̄ialis ptās ⁊ sp̄ialis ordo. sed i ep̄atu tribuitur sp̄ialis ptās: ⁊ in psalmistatu sp̄iale officiū. ergo ep̄atus est sp̄ialis ordo ⁊ ē psalmistat⁹: vt ergo ecclia militās correspōdeat triūphātī: sicut em̄ in triūphātī sūt nouē ordines āgelorū. ita in militāti sūt nouē ordines ministroy. ⁊ est satis apta congruentia. Doctores vō theologi multi ⁊ q̄plures ex eis tenent q̄ nō sunt nisi septē quare ponunt q̄ psalmistatus non est ordo nec episcopatus: vt sic septi-

for mi gte spūali corādeāt septē ordines. Quicqd
 sit de hoc satis pato q psalmistat? nō sit ordo: sicut
 nec pria tōlura, de qua magis videret q psalmistat?
 cū pferat a simplici sacerdote. pria aut tōlura ordina
 re ab epō pferet. vñ dicūt doctores pria tōlura non
 est ordo: sed dispositio ad ordines. dispositio inq nō
 est necessitatis sed pgruetie. De epātū vero utrū sit
 spūalis ordo dubito: ideo dimitto istud deteriorationi
 maiorū. Bñs aut tho. i quarto suo dicit q ordo tri
 pliciter dē. vno mō est nomē officii. & sic psalmistat?
 est ordo. Scdo mō est nomē dignitat. & sic epātus ē
 ordo. Tercio est nomē cuiusdā spūalis ptātis. et sic
 nō sūt nisi septē. Et isto mō pnt pcorāri doctores
 Numerus aut & sufficiētia istoz septē ordinū gma
 niter a doctozibz sic hētur. oīs enī ordo. iō dē ordo.
 qz ordinat ad corpus xpī. pat in sacro eucharistie p
 tinetur Et scdm q dicit bñs aug. scdm q magis ac
 cedit ad sacm eucharistie ordo dē maior & dignior.
 pōt ergo aliq ordo ordinari ad corp? xpī psecrādū
 et sic ē pserbiterat? cui? est corpus xpī cōsecrare vñ
 ad ipsū psecratū iplo mīstrandū. et sic est diaconat?
 cuius officiū erat antiq̄tus sanguinē xpī pplō dispē
 sare. vñ dicit bñs laurētius bñs sīro. pūq̄d de
 generē me pbasti cui cōmisisti dhici corporis et san
 guis cōsecrationē. vel ordinatur ad materiā de qua
 cōficiē ipsū corp? xpī pserbitero pfitandā. & sic ē sub
 diaconatus. cui? est panē calicē cū vīno et aqua pre
 parare. vel ordinatur ad hmōi materiā ad altare ap
 portandā. & sic est acolitatus. cuius est pīridē cū pa
 ne & vzeolos cū vīno & aqua ad altare portare. vel
 ordinatur ad dyabolū effugandū: ne hoies a suscepti
 one hui? sacramēti ipediat: & sic exorcistatus cuius

est demones adiurare: vel ordinat ad dignos i ecclesia
admittendū & indignos excludendū: & sic est ostiaria-
tus cui⁹ est ostiū ecclesie custodire: ne indigni intrēt. vñ
ordinat ad ea q̄ de xp̄o in hoc sacramēto p̄tēto inbe-
ter i testamēto dicta erāt p̄ponendū, et sic est lectori-
atus. cui⁹ est p̄phetias veteris testamētī legere. Et
sic hētur numerus et sufficiētia septē ordinū p̄prie
dictorū. Hōrū autē ordinū quidā vocātur iuniores nō
sacri, s. lectoriatus. ostiariatus. exorcistatus. & acolli-
tatus. alii autē tres, s. subdiaconatus. diaconatus et
p̄sbyteratus vocantur maiores et sacri.

Ca. iiii. si i quol3 ordine imprimatur character.

Quoniam scdm q̄ dictū fuit supra qñ agebatur de
sacramētis in gñali character sit qdā p̄tās spū-
alis p̄ quā recipiēs sacm̄ imprimēs characterē pōt fa-
cere vel recipere aliqd spūale. qd nō pōt ille q̄ nō reci-
pit hm̄i sacm̄. & cū q̄l3 recipiēs ordinē possit facere
aliqd spūale qd nō pōt facere ille q̄ caret illo ordine
sicut p̄b̄ pōt p̄secrare. qd nō pōt facere ille qui non
est p̄sbit. et sic de aliis. iō in quol3 ordine imprimitur
character. Et si dicas q̄ nō ordinatus pōt facere ea q̄
sunt ordīs. sicut nō acolitus pōt portare p̄xidē cū
pane, et v̄ceolos cū vino et aqua ad altare. ergo nō
oportet q̄ in quol3 ordine imprimatur character. Dico
q̄ nō obstat. q̄ secundū q̄ cōiter dicitur. Illud pos-
sumus quod de iure possumus. Nullus autē de iure
pōt facere ea q̄ sunt ordīs nisi sit ordinatus. Notan-
dū q̄ characteres oīm ordinū p̄supponūt characterē
baptismalē: cū baptismus sit ianua et fundamentū
oīm sacramentorū. vñ scdm apostolum. Vbi funda-
mentū non est: superedificari non pōt. Ideo nullus
nisi sit baptizatus nō potest esse capax huius sacra-

meti. extra de presby. nō bapti. c. Mensens. Sed nū
quid caracter vnius ordinis presupponit caracterem
alterius ordinis. i. vtrū ille qui nō est subdiaconus
possit ordinari in dyaconū. vel nō dyaconus in pres
byterū. Dico q de necessitate caracter vnius ordi
nō presupponit caracterem alterius ordinis. vñ subdy
aconus pōt ordinari in dyaconū. & nō dyaconus po
test ordinari in presbyterū licet nō debeat: imo de ri
goze iuri debet deponi. si ex malicia vel ignorātia al
quem ordinem ptermiserit: sed ex licētia epi impos
ta ei penitentia p eo q sic negligenter vel ignorāter
egerit mediū ordinem pretermittendo poterit pmo
ueri iterum a superioris ordinis executione suspē.
Quia scdm grego. gradati est ad ordines accedēdū
nam casū appetit qui ad summi loci fastigia postpo
sitis gradibus querit ascensū. xlviij. di. Sicut olim
extra de clerico per saltū pmo. c. unico. Sed nun
quid caracter ordinis presupponit primā tōsuram vel
caracterem cōfirmationis licet hugo dicat q nullus
nisi habeat primam tōsuram pōt ordinari i sacerdo
tem. ar. xl. di. sicut tamen doctores theologi cōmu
niter dicūt & tenēt q caracter ordinis nō presuppo
nit de necessitate primā tonsuram: nec etiam confir
mationem imo nō tōsuratus vel nō cōfirmatus po
test ordinari: licet nō debeat. Dictum ē enim supra
q prima tōsura est dispositio ad ordines congruentis
tamē nō necessitatis. ¶ Notandū tñ sedz illos q po
nunt q episcopatus est ordo: q caractre ordinis epi
scopalis presupponit caracterem sacerdotalem. quia
nō sacerdos nullo mō pōt esse eps. Et istud videtur
sentire illud capitulum. extra de excessu presbytero
rum. c. Ex lris. Ordo enī sacerdotalis est quasi sub

stantiale fundamentū ordinis epatus

CCa. iiii. i quo actu i quolz ordine imprimitur character
Also q in quolz ordine imprimitur character: vidē
 dū est in quo actu imprimitur i quolz ordine. Et
 est sciendū q cū i sacro ordis character sit res & sacm
 oportet q ad impressionē characteris pcurrāt duo q re
 quirūtur in oī sacro. s. aliquod visibile vel sensibile
 signū qd est materia sacramēti. et aliqua verba de-
 teriata q sunt verba sacramēti. In actu ergo i quo
 imprimitur character in sacro ordis oportet q sint ista
 duo. s. traditio alicuius instrumēti deputati ad exe-
 cutionē illius ordis. et platio aliquoz verborū. In
 ordine ergo sacerdotii imprimitur character scdm sam
 tho. i traditione calicis cū pane et vino et platione
 verborū q tūc dicit eps. s. accipe ptātem & secrādi. &
 Alii dicūt q in unctione manū sibi imprimitur cara-
 cter. primū tñ reputo verius. In diacono imprimitur
 character in traditione libri euangeliorū cū verbis ad
 hoc deputatis. Subdiacono in traditione calicis: tñ
 sine pane & vino p quod differt a sacerdote cui tradi-
 tur cū pane et vino. Acólito vt quidā dicūt i tradi-
 tione candelabzī. Tho. tñ dicit q i traditione vzeoli
 et istud reputo verius. qz vzeolus directi⁹ respicit
 eucharistiā q candelabzū. Exorciste imprimitur i tra-
 ditione libri exorcismozū. Lectori i traditione libri
 lectionū pphetarū. Ostiario in traditione clauium
 ecclie. ita tñ q i quolz ordine dicātur simul cū tradi-
 tione instrumēti verba ad hoc deputata. qz sine ver-
 bis illis nichil fieret. Credo etiā q nō sufficit q eps
 porrigat hmoi instrumēta: imo oportet q ordinan-
 dus tāgat ea corporaliter: tñ istud videātur sonare
 verba que pfert eps dū porrigit huiusmodi instrumē

ta. vñ dicit. accipe. ideo aduertat circa hoc quisq; ordinandus

Cap. v. que requiruntur in suscipiente ordines

Quonia scdm philozophu: actus actiuoz sūt i pa
tiente et disposito. ideo vt ordines digne suscipiā
tur sciendum q ad hoc vt ordines rite legitime ⁊ de
gne recipiātur in gñali quattuor requiruntur. 1. p̄mū
sexus debet. s. q sit masculus. vñ mulier nō posset
ordinari. nec posset recipe caracterē alicui⁹ ordinis
clericalis. Vñ dicit ambro. cē epistolā ad thimothēu
vt hētur di. xiiii. Mulier. xiiii. q. i. Mulierē. extra
de sen. excō. De monialibz Rō aut quare mulier nō
pōt recipere caracterē alicui⁹ ordis est. qz xp̄us fuit
institut⁹ hui⁹ sacramēti q nō pmouit aliquā mulie
rē ad aliquē sacrū ordinē. lz enī bñssima vīrgo ma
ria dignioz ⁊ excellēti⁹ fuerit vniuersis ap̄lis: nō tñ
illi lz istis claues regni celoz pmisit. ex. di. pe. ⁊ re. c.
Noua quedā. et si forte i aliquo capitulo mulier in
ueniatur vocari diaconissa vel p̄sbitera: intelligē
dū est q illa vocat diaconissa sup̄a quā fū dabatur
aliqua bñdictio: rōe cui⁹ p̄sēbat aliquod bñfictum
seu officiū sp̄iale: sicut forte legēdi omelias i matu
tinis. vel aliquid aliud qd nō licet aliis monialibz.
P̄sbitera aut vocat. qz secū dū moxē p̄imitiue ec
clesie erat vxoz p̄sbiteri. vel forte aliqua vidua de
rebus ecclē curā habēs ad istar matrissamilias vo
cabatur p̄sbitera Et ita exponēda sūt oīa capitula
que loquuntur de ista materia. Scdm qd requirit est
etas legitima. circa qd est sciēdū q lz doctores cano
nū multas faciūt restrictiones circa istā materiā: tñ
videm⁹ n̄is t̄pibz ad sacros ordines promoueri pu
eros et iherbes: imo videm⁹ aliquos ad dignitates

et personatus ac etiam ad episcopatum et cardinalatum infra te-
 pus taxatum ad subdiaconatus susceptionem promotos
 quod sit ex dispensatione sedis apostolice quam sancto spiritui regit non
 debet ab aliquo reprobari. Item tamen regulariter est tenendum quod
 nisi in fauorem religionis fiat: nullus debet promoueri ad
 subdiaconatum nisi attigerit vicessimum annum, nec ad
 ordinem sacerdotum nisi attigerit vicessimum quintum an-
 num. Credo tamen quod domini episcopi possint in his dispensare, et di-
 spensat quotidie prout exigit ecclesie necessitas quam non habet
 legem extra de re. iur. Quod non est licitum quam in omnibus illis
 debet attendi. ¶ Tercium quod requiritur in suscipiente ordi-
 nes est morum honestas. Cum enim porte dignitatum vel
 ordinum infamibus vel suspectis patere non debeant. lxxx
 distinctione de iur. iur. c. Relatum. Super omnia requiritur
 in promouendo ad ordines seu ecclesiasticas dignitates
 quod sit bone fame et honeste in moribus et vita. Cuius
 autem conditionis sit et quos mores debeat habere pro-
 mouendus ad sacros ordines: ostendit apostolus in epistola
 ad thymotheum et in epistola ad titum. v. dicens: Opor-
 tet episcopum esse sine crimine. vnius uxoris virum, sobrium
 prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vi-
 nolentum, non neophytum, non litigiosum, sed modicum
 non cupidum, domi sue bene presidere. Et licet ista au-
 thoritas tamen videatur intelligi de episcopo, tamen secundum augustinum et
 ambrosium, extendenda est ad alios ordines. lxxxi. di. co-
 gnoscamus: ¶ Notandum autem quod de singulis conditioni-
 bus in auctoritate predicta multa sunt dicenda: tamen quia
 requirerent magnam tractatum quasi superficialiter tran-
 sendo pauca dicam. Dicitur autem sine crimine quod
 non est intelligendum de omni crimine cum nemo
 sine crimine viuatur. Et ut ait hieronymus. i. ad thymo. iii. c.
 Res pene contra naturam est ut aliquis sine peccato sit.

ideo intelligendū est sine pōdo enozmi. mediocri. no-
torio et vulgato. Sed exis in pōdo mortali quotūq;
siue occulto. siue manifesto. peccat mortaliter recipi-
endo sacros ordines si cut recipiēdo alia sacramēta.
xl. i. di. Multi. lxxxv. di. Illō. xi. q. iii. Audi. Ideo
quīl; dz p̄teriri añq; recipiat sacros ordines. Scōdo
dicit. vnus vxoris virū. Et illud est intelligendū
negatiue. i. nō pluris. lxxxii. di. Proposuit. qz si in-
telligeretur affiatue: seq̄ret q; vīrgines et q; nullā
habuissēt vxorē nō possēt pmoueri. qd est absurdū
Et loquit̄ apls scdm moxē p̄mitiue ecclie i qua li-
citū erat ordinatos vnā hē vxorē dūmō habuissēt
ipsā vīrginē. mō aut nō est licitū cū votū calitatis
sacris ordibz si annexū. De bigamis aut quare nō
pmouēatur: et qd ē bigamia. et quot mōis ztrahitur
quo ad nūc taceo: qz excedit metas h' tractat'. Alie
aut cōditiones. s. lobzīā: prudētē. et c. satis sūt note
ideo de eis nichil dico. ¶ Notandū aut q; i diuersis
capitulis decretoz et decretaliū colligūt alie p̄bitio-
nes q; debēt eē in ordinādo. s. q; nō sit solēniter p̄ni-
fens: nō curialis: nō seru' seu ad ratiocinia obliga-
tus. nō cozpoze: viciatus. nō illegitime aut de p̄elbi-
tero nat': nō adult': nō i egritudine baptisatus: nō
peregrinus. nō ignotus. nō minoris etat. De quol;
istorū p̄lq; exigeret maiorē tractatū q; p̄sens opul-
culū expostulet. Quartū qd req̄rit i suscipiēte ordi-
nes et peritiā lēaz. vnde pmouendū ad sacros or-
dines vel ad regimē aiarum debet hē noticiā sacre
scripture ad alias informādas. Et propter hoc statu-
tum est. vt i ecclesiis metropolitanis teneant docto-
res theologie: et q; clerici exētes pulciā ad audie-
dū theologiā percipiant itēgre stipēdia sua. et si nō

sufficiat eis ecclesia dñz eis puidere ⁊ ministrare necessaria. extra de magistris. qz nō nulli. Dñz etiā hñe peritiā sciētiaz sc̄larīū: et hoc ad eruditōnē vt possit dñ scernere verū a falso et p eas hñe aditū ad theologiā. ideo statuti sūt teneant magistri liberaliū artū i singulis ecclesiis cathedralibz: ⁊ i aliis qñtū suffice re possūt facultates q earūde ecclesiaz clericos ⁊ alios seculares pauperes grati instruāt: propter qd ppetēs beneficiū magistro i ecclesia assignabat extra. c. pzo allegato. Et itelligo de sciētīs sermocinalibz. s. grāmatica: logica: ⁊ rhetorica. ⁊ maxie de grāmatica qz cadziales sciētīe. s. arismetica. geometria musica et astronomia: parū aut nichil faciūt ad sciētias pietatis. vt ait hiero. xxxviii. di. Si qñ grāmaticā. De hoc scilicet quā sciētīā debēt habere sacerdotes: red re supra in pñemio huius tractatus. Et licet multa alia circa materiā sacramēti ordinis possent dici. tñ ista sufficiāt qñtū ad hoc qd plēs libellus exposulat ¶ Tractatus sextus pñme partis pñcipalis est de sacramento extreme vñctionis.

Ca. i. quē est eius materia.

Nunc de sacramento extreme vñctionis dicēdū est. Circa quod pñderāda sūt septē. Pñmo qñ est eius matia. Scdo qñ ē eius forma. tertio quis sit ei⁹ minister. quarto quis sit eius effectus. quinto quib⁹ dñ dari. sexto i quibus ptibus corp⁹is dñ fieri. septi mo vñctū debeat iterari ¶ Materia huius sacramēti ē oleū olīuarū ab epō benedictū. Et rō hui⁹ ē istitutiō xpī qui istituīt ipm fieri i oleo qñ misit aplos ungere infirmos oleo ⁊ sanare eos. Et huic cōcordat pñulgatio sc̄ti iacobi dicētis Infirmitatē qñ ex vobis iducat pñbytos ecclesie vt opēt sup eū vngentes eum

oleo scō. Sciendū autē qd qñ in scripturis scis iueitur
 simplē oleū: debet intelligi de oleo oliuarū: qz illud
 simplē est oleū: alia autē nō: sed fuerūt iuēta ppter de-
 fectū illius: sicut oleū nucū. oleū lini: ⁊ cilia. vel p-
 pter aliquā medicinā sicut oleū amigdalay. et cilia
 Ratio autē ⁊ grūtie quare tale oleū est mā hui⁹ sa-
 cramēti est: qz ppteritas hui⁹ olei maxime cōueit effe-
 ctui hui⁹ sacramēti. Est ei oleū mitigatiuū dolorū
 ideo ponitur in vulnerib⁹. Vñ ille samaritan⁹ infu-
 dit oleum in vulnerib⁹ laiciati. vt dē in lu. Sed ef-
 fectus hui⁹ sacramēti est mitigare dolorē spūalem ⁊
 corporalē. Notādū insup qd ad hoc qd oleum sit p-
 pria mā hui⁹ sacramēti: o3 qd pzio sit ab epo benedi-
 ctum. et istud inuenit br̄s iacobus qñ dicit. vngētes
 eū oleo scō. i. sāctificato. Rō autē qre o3 qd sit sācti-
 ficatū: posita est in tractatu de 2firmatōe. c. ii.

Ca. ii. de forma vñctionis

Forma hui⁹ sacramēti sūt verba qd dicit sacer-
 dos qñ vngit infirmū. i. ista. Per istā vñctionē
 et suā piissimā miam indulgeat tibi deus quidquid
 deliquisti per visū auditū. ⁊ c. ita qd ista forma tangit
 virtus istius sacramēti qd dicit ista qñ age3 de ei⁹
 effectu. Et est sciendū qd differentia est inter formas
 aliorū sacramētorū et istī. qz forme aliorū sacramē-
 torū scdm ambro. sūt indicatīe. vt p3 discursēdo p
 sigulas. sed forma istī sacramēti ē optatiua vt p3 ac-
 piciet. Notādū qd in missali ambrosiano inuenitur
 ista forma sic. Vngō oculos tuos vel aures tuas. ⁊ c
 Et per istā vñctiōez. ⁊ c. De hac at nō est curādū sz
 forma qd vti3 romana ecclesia ē obseruāda. Sed qre
 tur qre i forma istī sacramēti romana ecclesia magis
 vtitur vbo optatiuo qd in aliis formis. Dicēdū est

Folio

¶ Istud est qz vt dicit iſra iſtū ſacm nō d3 dari niſi ppiqis moztū q iā ſūt i reſſu iō ſicut moztis eſt q illis q ſūt in reſſu optatur ſal^o ita ecclia in iſta ſoz ma optat ſalutē reſedētibz ab hac vita

¶ Ca. iiii. de miniſtro extreme unctionis

Miniſter huius ſacramēti eſt pbē et nō ali^o vñ nullus niſi ſit pbē pōt miſtrare iſtud ſacm. Quod pz ex pzdicta auctozitate bti ſacobi Infirmatur qd ex vobis. 1c. cui^o rō ē. qz ille qui habet diſpenſare ſacramēta cozpozis xpi miſtrici: oportet q hēat ptātem ſupza cozp^o xpi verū. ſed iſte eſt ſolus pbē: q re ſolus pbē habet miſtrare iſtud ſacramētū. Nec ē iſtāntia de baptiſmo. qz baptiſmus eſt ſacramētūz maxime nccāris: ideo oportet q hēat miniſtrū maxime cōem. vide de hoc s de baptiſmo. ca. iiii. Qtrū autē oporteat q ſint plures pbē (vel ſufficiat vn^o) Vide tur ex auctozitate allegata q debeant eē plures: qd dicit pbzōs in plū Tho. aut in quarto ſuo videtur dicere q ſi nō poſſunt habere plures ſufficit vn^o cū miſtris ita tñ q ſemp pbē debet inūgere 7 dicere vba Et ſi anteq̄ perfecit moztatur vel ipediatur: alius debet pficere quod remanet. ſ. reſidū ſacramēti huiusmodi extreme unctionis. Et hec ſufficiant pro pzſenti.

¶ Ca. iiii. de effectu extreme unctionis.

Effectus iſtius ſacramēti eſt iſte. ſicut enī eſt i firmitate cozpozali: ita ſuo modo debet eē i firmitate ſpūali. In infirmitate autē cozpozali ſic eſt q poſito q aliq̄s ſit curat^o ab ifirmitate adhuc qdā debilitas cozpozis pueniēs ex pzſina ifirmitate remanet: iō indiget duplici medicina. vna q ſit egritudinis ſanatiua vel expulſiua. alia que ſit debilitatis

que remanet reparatiua sic est spūaliter. Infirmitas
eni spūalis est pctm. vñ psal. in psona pctōis. Mīse-
rere mei dñe qm̄ infirm⁹ sū. medicina autē sanatiua
illius infirmitatis ē pñia. Sed postq̄ hō sanat⁹ ē ab
illa ifirmitate adhuc remanet in eo quedā debilitas
spūalis. et cōtra illā ifirmitatē ordinatur illū sacra-
mētū. vñ effectus illius sacramēti ē sanatio illi⁹ de-
bilitatis spūalis. est etiam alius effectus: qz p ipsū
pctāventalia et etiā mortalia oblita remittuntur: et
grā habitus auget vel noua pferitur. itellige si digne
suscipiat. et alius effectus. qz si sit expediēs aie
suscipientis sanitas corporalis sibi restituitur vñ
illius sacramēti. Probatur oīa pdicta p auctorita-
tē iā dictā iacobi. v. ca. Infirmatur q̄ ex vobis in-
ducat pños ecclīe vt opēt sup eū vngētes cum oleo
scō: et alleuiabit eū dñs a lāguorib⁹ suis: et si i pctis
sit: dimittētur ei. &c.

Ca. v. qbus debet dari sacm extreme unctionis.

Et pdicta auctoritate colligitur q̄ illud sacra-
mentum non debet dari nisi infirmis. qz dicit iacobi. v. Infirmatur quis. &c. non autem qbuscunqz
ifirmis: sed solū illis q̄ sūt in periculo et sunt p̄pinqz
morti: qui cum deuotione ante petierant illud sacra-
mentum: posito etiam q̄ sunt frenetici. Cū enī illud
sacramentum sit sacramentum exeuntium: non de-
bet dari nisi exeuntibus vel illis qui parati sunt ad
exitum huius vite.

**Ca. vi. in quibus partibus corporis debet fieri
sacramentum extreme unctionis**

Quia purgata materia medicina debet applica-
ri particule patienti. iō materia pcti purgata p
penitentiam: illud sacramentum quod est medicina

Solutio

cōtra debilitatē derelictā ex pctō vt dñm est: dz applicari mēbris q̄ sūt organa sensuū per q̄ morbo p̄cū in aīam itrat. vñ in sacramēto isto debēt inūgi oculi. aures. os. nares. manus. pedes. ⁊ renes. ita q̄ ad oculos dicat. Per istā scām vñctionē: et per suā piissimā mīam indulgeat tibi de q̄cqd deliquisti p̄visū. Ad aures: p̄ auditū. ad os: p̄ gustū. ad nares: p̄ odoratū. ad man⁹: p̄ tactū. ad pedes: p̄ gressū. ad renes per ardorē libidinis. p̄mittēdo in singulis: Per istā scām vñctionē. ⁊c. Sed qd fiet de ceco a natiuitate q̄ nō peccauit p̄visū. vel de surdo a natiuitate q̄ nō peccauit p̄ auditū. vel de claudō q̄ nō peccauit p̄ gressū: nūqd dz inūgi i istis mēbris. Dico q̄ sic. lz cecus nō peccauerit vidēdo tñ forte peccauit fordiatē vīlū appetēdo. Et idem dico de surdo et claudō. Estimo etiā q̄q̄ aliqs nō haberet oculos vel alia mēbra i q̄bus fit vñctio: deberet inūgi in locis circūuicinis p̄pter rōem iam dictā

Ca. vii. vtrū extrema vñctio debeat iterari.

Ad i isto sacmēto nō imprimat character manifestū est q̄ istud sacm pōt iterari cum hō possit multotiēs ad mortē ifirmari: vtrū autē in eadē infirmitate possit multotiēs inūgi. Dico q̄ ifirmatus qdā sūt breuis teriatōis sicut sinochia vel causū. ⁊c. Et si recidiuaret aliqs cū reciditū sit alia ifirmitas a p̄ia. in reciditū posset itato inūgi. alie sūt ifirmitates diuturne sicut tussis. feb̄is. ethica. ⁊c. q̄ durāt per annū ⁊ plus. Et sic cū in talib⁹ infirmitatib⁹ hō possit multotiēs venire ad pūctū mortis talib⁹ posset istud sacm multotiēs iterari. Et ista ē snia scī thōe in quarto. Dicit tñ q̄ si inueiatur snia alicui⁹ dōctis in contrarium q̄ nō cōdēnat eam. Illud autem

quod dicunt quodam quod ille qui fuit infectus. si curet quod non
 debet se postea balneare: est quodam fatuitas. quod sequitur quod
 episcopus cuius caput fuit iunctum crismate non debet lauare ca-
 put: cum eius unctio sit dignior ista. Tamen quando aliquis infir-
 mus inungitur debet esse ibi aliquis minister qui cum stupa
 abstergat locum unctionis et postea illa stupa debet comburi.
 Tractatus. vii. prime partis principalis est de
 sacramento matrimonii.

Ca. i. quid sint sponsalia

Exposito cum dei adiutorio tractatu de sacramen-
 tis que generant: vegetant: nutriunt: promouent: et
 reparant hominem in vita spirituali. restat tractandum de
 sacramento quod producit et gerit eundem in esse et vita cor-
 porali. scilicet de sacramento matrimonii. Quod libellus
 iste est compositus propter simplices qui non sunt in iure
 tam canonico quam civili multum periti. Allegationes vero
 quorumcumque multorum iurum. tam de iure canonico quam ci-
 uili: que in ista materia plusquam in precedentibus tracta-
 tibus adducuntur: ne simplicibus et minus peritis
 confusione inducantur ab hominum allegationibus quantum pos-
 se abstinere: cum simplices hominum allegationes nec legere
 nec intelligere scirent. Quia autem secundum philosophi dispositionem
 precedit forma: sic sponsalia precedunt matrimonium. Ideo
 primo de sponsalibus est agendum. Circa sponsalia er-
 go consideranda sunt quinque. Primo quid sint sponsalia
 et unde dicantur. Secundo qualiter contrahantur. Tercio
 in qua etate contrahi possint. Quarto quid sit effectus spo-
 salium. Quinto quibus casibus dissoluantur sponsalia.
 Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. ex qua
 definitione que communis est canonistis et legistis: patet quod
 sponsalia debet precedere matrimonium: sicut prius futurum.
 Dicuntur autem de spondeo es. quod est idem quod promissa
 h.

to promittis:

Ca. ii. qualiter contrahantur sponsalia

Quoniam contrahantur aut sponsalia quattuor modis. vno modo nuda promissione: sicut quando dicitur accipiam te in uxorem: et accipiam te in virum. Secundo modo datis a rebus sponsalia: puta pecunia vel aliquibus aliis rebus. tertio modo anuli subarratio. Et dicitur vulgariter desponsatio: sed prope subarratio nuncupatur. Quarto modo interveniente iuramento: ita tamen quod semper sunt verba de futuro ut dictum est. quod si essent verba de presenti: iam non essent sponsalia sed matrimonium.

Ca. iii. in qua etate contrahantur sponsalia

Quoniam post septennium. id est post etatem septem annorum tam pueri quam puellae incipiunt habere discretionem: que requiritur in sponsalibus contrahendis. id est post septennium possunt contrahi sponsalia. Sed non ante septennium: ipsi vel patres eorum vice et nomine ipsorum sponsalia contrahant: nichil agunt nisi dum venerit ad septennium incipiant eis placere: et tunc valent: ita quod licet sponsus non cognoscat eam carnaliter sanguinem tamen ei non poterit habere in uxorem: nec e contra. Et nota quod etas contrahendi matrimonium apta in puellis est xii annorum. In puero vero. xiiii. Et si ante contrahant non est matrimonium: sed tamen sponsalia: nisi fuerint etate nubili vel ita propinqua quod possint carnaliter commisceri. cum tunc etate videatur malicia supplere.

Ca. iiii. quis sit effectus sponsalium

Sponsalia contrahuntur duobus modis. quibusque ei contrahuntur sub conditione: quibusque pure. si contrahantur conditione apposta potest esse multis modis quoniam aut conditio apposta est possibilis: aut impossibilis: aut necessaria. Si sit impossibilis: puta si diceret: contraham tecum si digito tetigero celum. Si sit necessaria: puta si

dicat *etrahā tecū si sol orsatur cras.* vñ aliqd aliud simile. Iste cōditiones debēt hēi p nō adiectis id est nō appositis. Si autē *etrahā* sit possibilis: aut est honesta aut inhonesta. si sit honesta: puta qz dicit. *Contra hā tecū si pater meus voluerit:* vñ si dederit michi centū marcas: si cōditio nō impleatur: non tenet mātrimonium consummare donec cōditio fuerit adimplēta. etiā si i contrahēdo spōsalia fuerit appositum iuramētū. Et istū intellige sēp nisi carnalis copula fuerit subsecuta inter eos. qz tunc dē vñ mētionūz inter eos ē: qm videt cōditionē recessisse. Si vero *etrahā* sit inhonesta: et sit contra nām et libām mātrimonii. puta qz dicit. *Contra hā tecū si pures tibi venena sterilitatis vel si p pecunia adulterādā te tradas.* vel donec inveniā aliā pulchriore Ista cōditio viciat contractum: ita q nō sunt spōsalia nec mētionū. Si vero cōditio sit inhonesta: non tñ ē contra nām mētionū. puta qz dicit. *Contra hā tecū si hoīem interfeceris.* vel furtū fecerit: et filia. Ista cōditio p non adiecta dē hēi: et est abicienda et tñēt spōsalia. Notandum tñ q l3 dicit sit q spōsalia pnt *etrahā* sub cōditōe pmissē pecunie: nō tñ pōt pmitteri pecunia per modū pene. et si pmissa fuerit non tenet pene pmissio nec pōt repetiri si dicatur sic. *Nisi cōtra hā tecū dabo tibi cētū marcas.* non enī valet cōditio pene: cum libera debeat esse coniugia. ff. de ver. obliga. l. tua. c. de spōsalib⁹. Melut Si autem contrahant spōsalia pure. i. sine cōditione et sint abo apti ad mētionū contrahēdum et in spōsalibus contrahēdis interuenerit iuramētum sunt cōpellen di p excōicationē consummare mētionūz: nisi forte teneatur de vñ pro pido vel de aliquo alio periculo: sed

Si alter eorum traxerit cum alio per verba de presenti iunget et
patria de purio et fide mēta. vel absoluet ab excō-
catōe. Si autē nō intuerit iuramētū mouēdi sunt
mētionū glūmare: nō cogēdi. qz iūte nuptie malos
glūuerūt habere erit. xxx. q. ii. c. i. et ii. Si autē neu-
ter est i etate nubili: tenēt expectare donec veniāt ad
ānos etatē legitimos ad trahēdū mētionū. et idē dico
si vnus ē in etate legitima: alius nō. qz ille q est in etate le-
gitima dē expectare aliū. vel si se mutuo absoluerit
poterunt iudicio ecclesie separari.

Ca. v. qbus casibus soluūtur spōsalia

Ex quo spōsalia semel tracta sūt sp ligāt ita q
si trahāt spōsalia postmodū cū alia: et nō sit p
cellū ad carnalē copulā cū illa scda cōpellēd est re-
dire ad primā. si vō cognouerit carnalē scdām cū iā
mētionū dicat: dē cū scda manere: et nō redire ad p-
mā. Soluūtur autē spōsalia i octo casib. Primus ē si
alī eorum vult trāsire ad religionē. qd pōt facere alto i
uito etiā si fuerit mētionū pōba de pnti tractū: dñ
modo nō fuerit p carnalē copulā glūmatū. et ille q
remanet in seculo remanet absolutus. et hoc qñ alī fu-
erit pfectus i religioe dētur iste casus ex. de cōuersi. cō-
iuga. c. ex publico. extra de spō. duorū l3 pter solitūz
Secūdus casus ē. qñ spōsus nō iueitur: qz se trāsferet
ad aliā regionē: tñ pñs recepta pñia de purio vel
fide mēta. at nō seruata. si p eū steterit mētionum
quominus fuerit glūmatū. Habet iste casus. ex. de spō.
c. Illis autē. Tercius casus ē. Si alī eorum post tracta
spōsalia incurrit leprā vel paralysim. aut oculos ma-
nus. pedes. vel nasum amiserit. vel quicq sibi tur-
pius euenerit. ponitur iste casus. extra de coniugio
leprosozū. c. Litteras de iuramento. c. Quemad-

modū. Quartus casus est. Si supueiat affinitas pū-
ta. si spōsus cognouit cōsanguineā spōs. vel ecōuerso
Et ad hoc pbandū sufficit sola fama. Habet iste cas⁹
vii. q. iii. c. Quidā despōlauit. extra de cōsan. & affi.
c. Sup eo. Quintus casus ē Si mutus se absoluerit
Hētur iste casus. extra de spōla. ca. Preterea. Qui-
dam tñ non recipiūt istū casū. vnde dī q ista decreta
lis allegata nō est decretalis. vñ q loqitur de pmissio-
ne & paratiua. Sext⁹ casus est. si alter eorū fuerit for-
nicatus. Hētur iste casus extra de iureli. c. Quāad-
modū. Septim⁹ cas⁹ est. qñ spōsus de facto cū alia
vel spōla cū alio & traxerit p dōa de pñti. vel p dōa
de futuro & sequat carnalis copula. tñc soluūt spō-
salia ppter mai⁹ vinculū seu pactū supuentens: s; dī
agere pñtiā de pñrio vel fide mentita. Ponit iste
cas⁹ ex. de spō. c. Cōsueuisti de spō. c. Tua nos. De-
taurus casus est. qñ minoz ad etatē legitimā venit &
petit absolui a vinculo spōsaliū & dari sibi licentiā
nubēdi alibi. Hētur iste casus extra de spō. ipu. c. de
illis. et ca. a nobis. Nota q oēs isti casus pzet pñtiā
qñ. l. alter eorū vult itrare religionē: intelligēdi sūt
de spōsalib; de futuro q vere et ppte dicunt spō-
salia. Nota etiā q in duob; casib; predictis spō in-
re soluūtur spōsalia. l. qñ itrat religionē. et qñ & tra-
hit matrimoniū cū alio vel cū alia. In ceteris vero
casibus soluēda sunt per iudiciū ecclesie

¶ Sequitur secūda pars septimi tractatus
prime partis principalis q est de mīmonio.

¶ Ca. i. quid est matrimoniū et vnde dicatur

Postq tractatū est de spōsalib; dicendū ē de ma-
trimonio. Et circa qd & considerāda sūt octo. primo
quid est mīmoniu et vñ dicatur. Secūdo qualite

Folio

cōtrahit mēimoniū Tercio qñ et ubi et qñz dñs fuit
 institutū. Quarto q fuit cā institutionis mēimoni
 Quito q pñt p̄trahere mēimoniū. Sexto quot mo
 dis dñ mēimoniū. Septimo qñ sūt bona mēimoni.
 Octavo q ipediūt mēimoniū. Matrimoniu a docto
 ribz sic diffinit. mēimoniū est viri et mulierū legiti
 ma zūctio. indiuiduam vite p̄suetudinē retinēs
 nō aut dñ viri et mulierū. nec viroz et mulieris: qz
 nec vnus vir plures mulieres. nec vna mulier plu
 res viros hñe pōt. Dicit indiuiduā vite. sc. hoc est q
 neuter absqz p̄sēu alteri⁹ pōt p̄tinentiā p̄fiteri vel
 osoni vacare. et q int eos dñ viuūt pmanet viculū
 cōiugale. Alii diffinit mēimoniū sic. Est viri et mu
 lieris p̄iūctio. vite cōis cōloziū diuini et hñani int
 cōicatio. Dñ aut mēimoniū de matris. et muniō is
 vñ mēimoniū est quali matris muniū. i. officiū. qz
 dat mulieribz eē matres. vel iō magis denoiatur a
 mte q a p̄rē. qz ei⁹ officiū magis appet i mēimoni
 q officiū viri.

¶ Ca. ii. qñ cōtrahit mēimoniū.
 Solo aut p̄sēu cōtrahit mēimoniū. q si solus de
 sit cetera etiā ipso coitu celebrata frustrātur ex
 quo ei p verba de pñti vir cōsentit maritali affectu
 i mulierē et mulier i virū cñ dñs cōsuetis. vt si vir
 dicat. accipio te in meā vxorē. et ipsa rñdeat. accipio
 te in meū virū. vel si vir dicat. volo te de cetero hñe
 in vxorē. et ipsa rñdeat. volo te de cetero hñe i virū
 vel quibuscūqz aliis dñs vel signis exprimat cōsen
 sus: statū est mēimoniū. veruntñ si loq pñt cōtrahē
 tes verba sūt necessaria q̄tum ad eccliam. consensū
 mutuū continentis vel exprimentia

¶ Ca. iii. qñ et ubi et quibz verbis fuit
 institutum matrimonium.

In paradiso terrestri fuit m̃imonii institutū et ante pctm̃. Quibz autē ṽbis fuit institutū. Dīcūt aliqui q̃ illis ṽbis genesis. ix. c. Crescite et multiplicamini ⁊ replete trā. S; illd nō credo verū. Fuerūt enī illa ṽba poti⁹ b̃ndictio nabētū. Tñ dico q̃ ṽbis ade pphetico ore plac fuit institutū cū dē. Nūc os ex ossibz meis et caro de carne mea. ppter hoc dimittet hō patrē ⁊ matrē ⁊ adherēbit ṽroxi suē ⁊ erūt duo ī carne ṽnabide de hoc s̃ ī sacramēt ī g̃nali. c. i.

Ca. iiii q̃ fuit causa institutionis matrimonii.

Dicūt sūt cause p̃cipales institutionis m̃imonii: licet sint multe secundarie. Prima tñ p̃cipalis causa est susceptio plis. et ppter hanc causā instituit de⁹ matrimonii in paradiso ante pctm̃ inter p̃mos parētes quibz dixit. gen. ix: Crescite ⁊ multiplicamini. ⁊ c. Scda causa ē vitatio fornicationis. ⁊ ista causa h̃z locū post pctm̃. ⁊ de ista dicit apls. i. ad cor. vii. ca. Ppter fornicationē vitandā: vnusquisq; ṽroze habeat et ṽnaq; ṽrū suū. Cause secundarie sūt multe. l. pacis reformatio pulchritudo ṽroxis diuitie et sciētia. ita tñ q̃ p̃cipalis iūctio eoz qui ⁊trahūt nō referat ad ista: sed ad duo p̃ia p̃ncipalia.

Ca. v. qui possūt ⁊trahere matrimonii.

Om̃is hō qui pōt ⁊sentire īn zūgalē effectū et carnalē copulam exercere nisi expresse phibeatur: pōt cōtrahere m̃rimonii: Dico q̃ ⁊sentire pōt. qz licet puer īfra etate illegitimā ⁊stitut⁹. hoc ē īfra xiiii. annū et puella īfra. xii. dicāt ṽba apta ad matrimonii ⁊trahendū qz ⁊sentire nō possūt nullū est matrimonii. extra de spon. c. Tue fraternitati. Similiter ille qui īsanus est vel furiosus h̃z dicat verba requisita ad matrimonii cōtrahendū. nō cōtrahit. qz

Folio:

presentire nō pōt. xxx. q. ii. neq; furiolus. Et hoc est va-
rū qdū est in furia constitut⁹: qm̄ si aliqui habeat lu-
rida intervalla. ⁊ aliqui redit ad sanā mentē nubere
pōt et testari. Et oīa q̄ alii pnt: pōt et ipse facē vt ea
de codicilli. l. nec codicillos. vii. q. i. quis. Dico etiā
q̄ carnalē copulā pōt exercere. qm̄ ille q̄ caret vīrga
virili. vel vtroq; testiculo. vel q̄ est naturalē frigid⁹
extrahere nō pōt. ex. de fri. ⁊ malefi. c. q. si. Dico etiā
nisi expresse phibeat. qz edictū de mīmonio extrahē-
do est phibitōriū. ideo oīs cui non phibet extrahere
pōt. extra de spō. c. Cū apud sedē. Phibent ei ali-
qua ppter votū. et ē ppter ordinē. Et ita i aliis ipe
dimētis de qbz dicit ista ¶ Nota qz mīmoniu pōt
cōtrahi iter absentes p procuratores: sicut factū fuit
inter regē vngarie et dñam albā filiā regis francie.

¶ Ca. vi. quot modis dē matrimonium

Matrimoniu dē multis modis. Nā aliud est le-
gitimū. aliō clādestinū. Matrimoniu legitimū
est qñ ab his q̄ sup feminā hnt ptatē vroz petiē a pa-
rētibz. spōsat. ⁊ legibz dotaē. ac a sacerdotibz vt mo-
ris est bñdiciē. ⁊ a paranympis custodiē. ac solēni-
ter accipiē. nō tñ itelligas qz cū istis solēnitatibz nō
pōt esse verū matrimoniu. sed sicut est i aliis sacra-
mētis qz qdā sūt de necessitate facti. qdā aut de solē-
nitate tñ: ita i mīmonio qdā sūt ptinentia ad sub-
stantiā mīmonii. sicut p̄sūsus p dñā de p̄fici exp̄l⁹
et iste solus facit mīmoniu. Quedā aut sūt ad solē-
nitate et decozē sicut solēnitates p̄dictē sñ quibz est
mīmoniu verū et legitimū Et ad dñtē: quis nō
p̄tū ad honestatē. Clādestinū matrimoniu est qñ
fit cū solēnitatibz p̄dictis. Et q̄ sic extrahūt exponūt
se magno piculo. Possēt enī alter alterū dimittere

qñ vellet. et de facto cū alio vel alia 2trahere ⁊ sic i
 adulterio manere. vñ talibz 2sulendū est i foro con
 sciētie ⁊ de nouo i facie ecclesie 2trahāt. Itē matrimo
 niozū aliud ē iniūtiatū. aliud pfectū siue 2lūmatū p
 carnalē copulā. iniūtiatū dō p vba de pñti. Notandū
 tñ q mēimoniū pōt eē pfectum duobz modis. vno
 mō scititate. alio mō signatōne. Mēimoniū ergo po
 test eē pfectū scititate ante carnalē copulā. vñ augu.
 ad quādā q simul et semel cū marito suo votū emi
 serat castitatē dicit sic iter cetera. Nō qz tēpabat pa
 riter a 2mixtione carnali. ideo marit⁹ tu⁹ desiderat
 eē. imo tāto sāctius 2iuges manebat: qto sāctioza
 cōcorditer placida seruabatis. S3 mēimoniū nō est
 pfectū signatōe añ carnalē copulā. Cōiūctio ei cor
 poris viri et mulieris signat 2iūctionē diuine natu
 re et hūane i psona filii dei. Quidē de hoc supza de sa
 cramentis i gñali. c. i. Et sic soluit ista qñtio. Vterū in
 ter brissimā virginē mariā ⁊ ioseph fuerit pfectū sc
 ititate mēimoniū. Dē ei q fuit pfectū scititate s3 nō
 signatōe. Quidā dicūt mēimoniū iniūtiatū p spōsa
 lia de futuro. ratū p 2sensū de pñti. 2lūmatū p car
 nalē copulā. Itē mēimoniū aliud ē legitimū ⁊ nō
 ratū. aliud ratū et nō legitimū. aliud ratū et legit
 mū. Mēimoniū legitimū et nō ratū est iter fideles.
 et d3 legitimū qz legali iūstitutione et puincie mori
 bus nō 2tra iūctionē dñi 2trahit: s3 non est ratū. qz
 sine fide sit. vñ aug. Nō est ratū 2iugiū qd sine deo
 est. Matrimoniu ratū ⁊ nō legitimū est qd sit intē fi
 deles personas. sed sine debita solēnitāte cōtrahitur
 Matrimoniu ratū et legitimū est qd iter legitimas
 et fideles psonas cū debita solēnitāte est cōtractum

Ca. vii. quot sūt bona matrimonia

Bona mēimōnii p̄cipalit̄ sūt tr̄ia. sc̄. fides: p̄les
et sacramētū. fides attēdit ne post vīculū
cōiugale cū alio vel alia coeat. Sc̄dm̄ i p̄le: vt ame
tur suscipiat et religiose educat. Terciū in sacramē
to: vt cōiugium nō separet. Et nota q̄ duo p̄ia bo
na q̄q̄ sūt i mēimōnio. q̄q̄ nō. terciū vō isepara
bilit̄ adheret mēimōnio. ¶ Ca. vii. qd̄ in se cōti
net x vi. ca. est de impedimēto matrimonii.

Impedimēta mēimōnii sūt xii. q̄ impediunt mēi
moniiū p̄trahēduz et dirimunt iā p̄tractū. Si ei
ipsa v̄l aliqd̄ ip̄loz p̄cedāt mēimōniū. p̄lētum p̄iu
galē excludunt. Si vō sequant̄ mēimōniū: nullum
p̄stāt impedimētū sicut p̄z p̄ ista exēpla. furios⁹ nō
pōt cōtrahere mēimōniū: si tñ postq̄ cōtraxerit effi
ciat furiosus: non p̄t hoc soluit mēimōniū. Itē q̄
h̄z vtrūq̄ testiculū sectū. i. euulsū. nō pōt contrahē
matrimoniiū. si vō postq̄ p̄traxerit scideret: nō p̄t
hoc soluit matrimoniiū. Et ita itellgēdum ē de aliis
impedimētis matrimonii q̄ i his v̄lūbz continentur
Error. cōditio. votū. cognatio. crimen. Cultus. di
sparitas. vis. ordo. ligamē honestas. Si sis affinis
si forte cōtre neq̄bis. Hec faciēda vetāt. cōnubia fa
cta retractāt. P̄t autē ista duodeci impedimenta q̄ i
pediunt matrimoniiū p̄trahēdum dirimunt iā con
tractum. Sicut alia q̄ impediunt cōtrahēdum s̄z nō di
rimunt cōtractum. sc̄. t̄ps feriarum et iterdictum ec
clesie. v̄. Ecclesie vetitū necnō t̄ps feriarum. Ista ve
tāt fieri p̄mittunt sc̄tā teneri. Que et qualit̄ itelligi
debeant dicendum est de vnoquoq̄ eoz.

¶ Ca. i. de impedimento erroris

Numeratis oibz impedimētis erroris: dicēdum ē
de quoz ip̄loz. Et p̄io de impedimento erro

etis persone q̄ ex sui natura nō ex iñstitutione eccle mēi
moniale p̄sēū excludit. qm̄ q̄ errat nō cōfētīt. vt ff.
de iu. o. iudi. l. vi. Per errozē. ⁊ errātū volūtas nlla
est. vt l. de iu. ⁊ fci igno. l. cū p̄ testamentū. ⁊ l. nō
idecirco. vñ si vir vel mulier erret in mēimōio con
trahēdo. null⁹ est cōfēt⁹ q̄ sol facit mēimōiū. No
ta tñ q̄ triplex pōt eē erroz circa psonā. vnus ip̄i⁹
p̄sone. vt si de petro credat q̄ sit guillūs: errat cir
ca psonā. Ali⁹ est erroz fortune. vt si de paupe creda
tur q̄ sit diues. Terci⁹ est erroz q̄litat: vt si de igno
bili credat q̄ sit nobilis. vel de corrupta q̄ sit virgo
mō erroz p̄sone ipedit mēimōiū. vt si credēs q̄tra
here cū petro cōtrahat cū guillermo. vel credēs con
trahē cū martha cōtrahit cū maria: nullū ē mēimo
niū. Erroz aut̄ q̄litat et fortune nō impedit mēimo
niū. Vbi grā. ⁊ liq̄s cōtrahit cū aliqua credēs eā esse
virginē vel filiā regis. et tñ ip̄a est corrupta vel fi
lia rustici: tenet mēimōiū. vel credit cōtrahē cū di
uite et cōtrahit cū paupere: tenet matri. xxix. q. i. c.
His ita. ⁊ c.

Ca. ii. de impedimēto cōditionis:
Impedimētū cōditionis introductū ē ab ecclia
in fauozē libertat. Et de hoc b̄zetū est tenēdū
q̄ si libera cōtrahat sciēter cū seruo. vel liber cū an
cilla: t̄z mēimōiū int̄ eos. Sibo libera cōtrahat cū
seruo ignorānt: qz credit ip̄ū esse liberū. vel liber cū
ancilla qz credit eā eē liberā: nullū est mēimōium
inter eos si hoc ignorāter egerint: nisi postq̄ alē no
uerit cōditionē alteri⁹ eē talē consentiat in eū vel
eā sibo et facto vel carnali copula. **Nota tñ q̄ er
roz deterioris cōditionis iterimit mēimōiū con
trahendū ⁊ dirimit iā q̄tractū. non autē erroz p̄s
vel melior. vt si seru⁹ cōtrahat cū serua quā credit**

Folio

esse liberā: vel cū libera quā credit eē serua. qz non decipitur nec habet quod obiciat ei. De 2^{di}tionibz appo^{si}tis in matrimonio. vide supra de spon. c. iiii. qz idē est iudiciū hīc et ibi.

Ca. iiii. de impedimento voti.

Circa impedimentū voti nota qd intelligit de voto cōtinētie siue de voto castitat. Circa qd notā dū qd duplex ē votū 2^{ti}nētie. nā quoddā est simplex aliud solēne. Motū simplex ipedit mētimoniū 2^{ti}trahendū. sed nō dirimit iā 2^{ti}tractū. Quō aut votū simplex sit solēne: licet olī altercatio fuerit iter doctores. tū hodie est declaratū per dūm bonifaciū. viii. extra de voto & voti redēp. c. vnico. li. vi. vbi dīz qd votū solē nīcat qd tū ad dirimendū mētimoniū duobus modis vno mō per susceptionē sacri ordīs. s. subdiaconat⁹ diaconatus et presbiterat⁹. alio mō per 2^{ti}cessionem exp^{re}ssā vel tacitā factā alicui de religionibz approbatis. Promoti ergo ad sacros ordīnes et religiosi nō pūt 2^{ti}trahere mētimoniū. Prota penalē institutio nē i 2^{ti}stitutionibz dñi clemēt pape 2^{ti}tra religiosos cōtrahētes mētimoniū de^{re}ctō. s. qd sūt ex^{co}municati et irregulares: nec pōt cū eis nisi p sedē ap^{li}cā dispēsa^{re}. **Ca. iiii. de impedimēto cognationis carnalis**

Cognatio est triplex qdā est carnalis. qdā spūalis & qdā legalis. Et p^{ri}o vidēdū est de cognatione carnali q naturalē alias p^{re}cedit. & ista vocat^{ur} 2^{ti}anguitas. Videndū est ergo quid est cōsanguitas et vñ dicat. quid est linea cōsanguinitatis. quot sūt linee: quot grad⁹ et quō 2^{ti}putant. et vsq ad quē gradū mētimoniū phibeat. Cōsanguitas est vīculū psonarū ab eodē stipite descēdētū carnali ppagine cōtractū. S^{ed} tipitē dīco illā psonā a qua aliq duxerunt

origiñe sicut adā fuit stipes cayn ⁊ enoch ⁊ eoz q̄ de
scenderūt ab eis. Dicit aut̄ cōsanguinitas a con qd̄ ē
simul ⁊ sāguis: q̄si cōem sāguinē habētes v̄l de vno
sanguine pcedētes. Linea est ordinata collectio perso
narū ⁊ sanguinitate cōiūctarū ab eodē stipite descen
dentū diuersos gradus ꝓtinens. Linee sunt tres. sc̄.
ascēdētū. descēdētū ⁊ trāsuersaliū. Prima. sc̄. ascēdē
tū. ē illoꝝ a q̄bz traxim⁹ origiñe. sicut p̄ m̄t auus
aua pauus paua: abauus: abaua. Secūda. sc̄. descē
dētū ē illoꝝ q̄ duxerūt origiñe a nobis sicut fili⁹: fi
lia: nepos: neptis: ꝓnepos: ꝓneptis: abnepos abne
ptis. Tercia ē trāsuersaliū siue correlatiū ⁊ ista ē a
q̄bz nō duxim⁹ origiñe nec ipsi a nobis. vt frater: so
roz. filii duoz fratru qui dicunt patrueles. filii dua
rū soꝝ q̄ dicunt cōsobrii ⁊ eoz filii ⁊ nepotes v̄l
q̄ ad quartū gradū nominēt ista. xxxv. q. v. ꝓꝓio
gradu ¶ Et nota q̄ due linee descēdētes faciūt vñā
lineā trāsuersalē. vt p̄ in hoc exemplo filii duoz
fratru attinēt sibi linea trāsuersali. ⁊ q̄libet ipsoꝝ
in recta linea descēdit ab auo eoz cō i qui fuit stipes
ꝓmunis a quo traxerūt origiñe. ⁊ sic de oibz aliis est
intelligēdū. Nūc ergo dicēdū est qd̄ sit grad⁹. ꝓꝓo
quo sciēd⁹ q̄ aliter cōputāt gradus canoniste. ⁊ alii
legisse Nā sc̄ꝝ canonistas due persone in linea trāc
uersali faciūt vñum gradū. sed sc̄m legistas qua
libet psona facit vñum gradū. vt puta. duo f̄res sūt
in vno gradu ꝓꝓmo sc̄m canonistas q̄ secūdū legi
stas sūt i duobus ⁊ sic de singulis. Sed q̄ istud pa
rum aut nichil facit ad ꝓpositū. ideo dimittat. et vt
deamus qd̄ sit gradus. Gradus est habitudo distan
tiā psonarū qua cognoscit quota gñationis distan
tia due persone inter se d̄ñt. Gradus itaq̄ in linea

ascēdēt sic cōputant. pat et mē sunt in pmo gradu:
 au⁹ auā in scdo. pau⁹ pauā in tercio. abau⁹ abauā
 in q̄rto. In descēdēt autē sic computātur. fili⁹ et fi
 lia sunt in pmo ḡdu. nepos neptis sunt in scdo. pne
 pos pneptis. in tercio. abnepos abneptis in quarto.
 In trāuersali bō linea computātur sic. duo fratres
 sunt in pmo ḡdu. filii duozū fratrū in scdo. nepotes
 eozū d⁹. C. duozū fratrū in tercio. pneptes eozū dē
 in q̄rto. vltra quē ḡdū nlla cōputat hodie cōsāgui
 tas vel ptēdit q̄tū ad m̄ionū ipediēdum l³ ātiq̄t⁹
 ptēderet vlsq̄ ad vii. gradum: Vidēdum ē igit scd⁹
 istā doctrinā q̄liter consanguitas computāda ē inf
 aliquos. Cum ei vīs scire de aliq̄b⁹. puta de bartho
 lomeo et bertha quoto ḡdu cōsāguinitatis attinent
 sibi accipe aliquē cōez s̄pitē a q̄ ābo traxēt origiez
 Abi ḡa. Petr⁹ ḡnauit iacobum et iohēm q̄ fuerunt
 fratres. ecce p̄im⁹ ḡdus. vel si non potes scire q̄s sit
 pater eozum dices. Iacobus et iohēs sunt fratres q̄
 vt dictum est faciunt p̄imum ḡdum. et hoc ideo dico
 q̄ fratres sunt s̄ ponēdi in pmo ḡdu. sicut frater et
 soror: et due sorores. Procede ergo in computatione
 Iacob⁹ et iohēs fuerunt fratres. q̄ vt dictum est faci
 unt p̄imum ḡdum. Iacob⁹ ḡnauit andrēā. ecce se
 cundus gradus Andreas ḡnauit philippum. ecce ter
 cius gradus. Philippus ḡnauit bartholomeum: ec
 ce quartus gradus de quo nunc agitur. Modo reuer
 tetur ad iohēm qui fuit frater iacobi. et p̄cede sic I
 cob⁹ et iohēs vt dictum est fuerunt fratres. iohannes
 genuit thomam: ecce secundus gradus. thomas ge
 nuit bertham de qua nunc agitur: ecce tercius gra
 dus. Vides ergo quomodo Bartholomeus et
 bertha sibi attinent ex vna parte i tercio gradu. et ex

alia in quarto. & hoc loquēdo vsualiter: qz scdm bñta-
tē nō attinēt sibi nisi in q̄rto gradu. & sic nō pōt esse
mētionum iter eos. Illud idē faciēdū est de illis qui
magis vel min⁹ vicini sūt i 2 sanguitate. dicendo: ta-
les & tales attinēt sibi in tali gradu. Et q̄ ita nume-
randi sūt grad⁹ & numerande plone: colligit exp̄sse
ex illis duab⁹ decretalib⁹. ex. de 2lan. et affi. c. Qua-
nos. Et extra de testib⁹. l. 3. q̄dē S; pone q̄ due plōe
attinēt sibi ex vna pte: i scdo vel i tercio gradu: et ex
altera in q̄nto: nūq̄d poterunt 2trahere mētionū int̄
se: Dico q̄ sic qz semp Qandum est rēotiozi persone
in 2lan. & affi. c. extra de 2lan. & affi. c. Inter In hoc
enī casu remotioz plona exiit extremitas 2sanguī-
nitatis. vñ nō attinēt sibi ex quo 2sanguitas est int̄
eos extra q̄dū 2sanguitatis iclusīue. qz sicut antiq̄-
tus oīs 2sanguitas teriatur in septio gradu: ita
hodie in quarto teriatur. Ex p̄dictis ptz q̄ oīs 2lan-
guinitas ipedit & dirimit mētionū vlsq̄ ad q̄rtū gra-
dū 2sanguitatis iclusīue: & nō vltra. Et itellige in
transuersali linea nō aut i ascēdētī: qz i illis in infi-
nitū extēdit 2sanguitas iclusīue: sed in trāsuersali
vlsq̄ ad quartū gradū ptēditur 2sanguitas & nō vltra.
quali dicat q̄ q̄ntus q̄dus aperit portam ad ma-
trimonium.

Ca. v. de cognatōe spūali.

Ultio de cognatōe carnali: vidēdū est de cogna-
tione spūali. vñ vidēdū est q̄d sit cognatio spī-
ritualis: & quot sūt ei⁹ spēs: & quō ipedit mētionum
et in quibus sacramentis 2trahitur. Cognatio spī-
ritualis est p̄pinq̄uitas p̄oueniens ex sacramētī-
datione vel susceprione. Verbi gratia. Sacerdos
baptizat puerum: tu suscipias eum: vterq̄ vestrū

est pater spūalis pueri: et estis 2patres. put legitur. iii. q. i. Dis. Spēs cognatōis spūalis sūt tres. 1. dīa dī 2paternitas: scda paternitas: et ista attēditur in ter illā que suscipit ⁊ eū q̄ suscipit. i. iter patrīnū et puerū. tertia dī fraternitas. et ista attēditur iter filiū eū spūalē et filios tuos carnales. Cōpatnitas dī a con qd̄ est fili: ⁊ paternitas. q̄n simul vel cōis paternitas. Nā vn⁹ 2pater sp̄ est spūalis et ali⁹ carnalis. Restat ergo videre qd̄ iuris de mēionio talium. et p̄mo de cōpaternitate. Notādum ergo est q̄ duplex est 2paternitas. sc. qdā est directa. sc. illa quā ego 2traho p̄ meipm et illa ipedit mēioniu. vt si ego suscipio filiū berthe mulieris vel ipsa meū nunq̄ poterō eā hēre i vxorē: et si accipio eā separādū est mēioniu. Ita dr̄ extra de cognat. spūali. ca. Veniēs. Alia dī 2paternitas indirecta siue emergēs. sc. illa quem vnus 2ingum postq̄ sunt vna caro effecti 2trahit p̄ actū alterius. qz illa quā cōtraho p̄ actū vxoris mee postq̄ est a me carnaliter cognita. sicut si vxor mea suscipit filiū aliquorū ambo parētes pueri sūt cōpatres mei. Quis ego nō suscipiā eū qm̄ cōicant sibi cōiuges adinuicē actioēs: Et de hoc poitur euidentissimū exēplū i quadā decretali de cognatōe spūali. ca. Martin⁹. vbi dī: Martin⁹ duxit berthā. ⁊ leonard⁹ brigidā: post mēioniu leonard⁹ leuauit de sacro fonte filiū martini et berthe. demū mortui sunt leonardus et berthā: remāserūt martin⁹ et brigida cui maritus suus leonardus acq̄scerat 2paternitatē p̄ filiū martini: q̄ritur utrū pfatus martin⁹ posset 2trahere mēioniu cum p̄efata brigida. Et dñs papa respondit q̄ nullo mō. Et sic p̄ q̄ 2patnitas tam directa q̄ indirecta impedit matrimonium contrahen-

dum: et dicitur in iā tractu. mō vidēdū est de pēnita
te spūali q̄ attēditur iter suscipiētē & susceptū. i. iter
patrini vel matrinā. filioli vel filioliā. Et dicēdū est
q̄ nūq̄ p̄t eē mēioniū iter tales: & si de facto & trape
runt sūt separādi. xxx. q. i. de eo q̄ interrogasti. xxi. q.
ii. Si q̄s cū mēe spūali. Alio vidēdū ē de fratnita
te spūali q̄ attēditur inter filioli vel filioliā. & filium
vel filiā. patrini matrine carnales. Et licz doctores
atq̄ variis dixerunt circa istā mām: tñ firmiter & si
nebilla dubitatōe tenēdū ē q̄ oēs filii duorū & patruz
sive an cōpatnitatē sive post geniti p̄nt legitie mēia
nialiter copulari. excepta illa p̄cōa mediāte qua per
uētum ē ad cōpatnitatē. qz illa nūq̄ p̄t mēioniali
ter copulari alicui filioz sui p̄is spūalis. iii. q. iii. su
per q̄b. extra de san. spūali. c. i. & c. Mandabilē. & e
tua nos. Itē notandū q̄ cōpater p̄t licite accipere
in vrozē filiā cōpatris sui. nisi sit illa mediāte q̄ cō
patres effecti sunt. xxx. q. iii. Illud solet etiā queri
utrum aliquis possz habere duas cōmatres in vrozēs. &
vnā post aliā. Ad qd̄ dicēdū q̄ refert vtrū cōmater
nitas p̄cedat mēioniā vel seq̄tur. Si p̄cedat licite p̄t
habere duas cōmatres in vrozēs. vbi ḡa. maria et
martha sunt cōmtes postea martin⁹ cōtrahit cū ma
ria et cognoscit eā. et ea mortua p̄t contrahere cū
martha. Et cā est qz per vniōnē carnis sequētē non
trāsitur ad vniōnē sp̄s p̄cedētē. xxx. q. ii. Post obitū
Si autē & maternitas sequat mēioniū: supple p̄ car
nalē copulā & sūmatū. tūc distingue qz si vroz tuas
cepit filiū alteri. tūc illa c⁹ fili⁹ suscipit efficit com
mater tua p̄ factū vrozis tue & sic mortua vrozē tua
nō poteris eā h̄re in vrozē. et eandē & paternitatē in
telligas acq̄ri vrozī p̄virū Si vero filium vrozis tue

quē de alio bñro genuit aliā mulier de sacro fōte le-
uauerit: vel ad cōfirmationē tenuerit corā epō: illa
mulier ē cōmatvxoꝝ tue et nō tua. qz nō fuit ibi g-
matritas acq̄lita. vñ mortua vxore tua poteris eam
hēre in vxore. Idē est si fili' tu' quē de aliqua mulie-
re genuisti suscipiatur ab aliquo. qz nō ē acq̄lita pē-
nitas vxori tue. Et in hoc casu sicut in alio pē aliq̄s
hēre duas ḡm̄tes in vxores. ⁊ aliq̄ duos cōp̄es i ma-
ritos. et istud pē hēi p̄ hos dī. Qui michi vel cuius
mea natū fōte leuauit: hec mea ḡmater: fieri m̄ra nō
valet vxor. Si qua mee natū: nō ex me fōte leuauit:
hāc post facta mee nō indebetaboꝝ hēre. Cōpater ei'
nati ḡlūgi nō p̄hibētur. Ambas ḡmatres facit adō-
p̄tio nūq̄. Notādū etiā q̄ laic' nō pōt cōtrahere
m̄tionū cū illa quā baptisauit et si de facto cōtraxe-
rit. m̄tionū est dissoluēdū. extra de cognā. sp̄uali. li.
vi. c. p̄edum. Itē nota q̄ filius sacerdotis vel alte-
rius viri: qui baptisauit puellā nō pōt cōtrahere eam
illa puella. vt c. p̄eallegato. p̄edum. Notādū insu-
per q̄ solū sac̄m baptismi ⁊ cōfirmatōis cōtrahitur
cognatio sp̄ualis que ipedit m̄tionū cōtrahendū: et
dirimit iā contractū. Per cathecismū autē l3 contra-
hatur cognatio talis que ipediat m̄tionū ⁊ trahen-
dū: non tñ ⁊ trahitur q̄ dirimat iā cōtractū extra de
cognā. sp̄uali per cathecismū. li. vi.

Ca. vi. de cognatōe legali

Omnis cognatio legalis q̄ adoptio dī vix at nūq̄
hētur in vñ. ⁊ pax tractatur de ea in iure cano-
nico. ideo de hac sup̄ledeo quo ad nunc

Ca. vii. de impedimento criminis.

Ariminū: quedā ipediūt m̄tionū ⁊ trahendū
l3 nō dirimūt iā ⁊ tractū sicut sūt icell' vxorē

edicti: raptus aliene uxoris. solennis pñia: & si qñ scide
 ando mñionio pñiū filiū de cōte suscepit: ut possit
 pñiare uxore: vel uxore virū debito carnali et copia
 sui. Itē homicidiū pñi. oīa ista crimina & forte mltā
 alia crimina ipediūt mñionisū & trahendū sed nō dirē
 mūt iā & tractū imo si sint adolecētes & timeatur de
 eorū & tinentia: ecclia dī eis dare licentiā nubendi. ex
 tra de eo q̄ cognouit uxore. ca. ex lēis. Sūt autē tria
 crimina q̄ nō solū dirimūt mñionisū & trahendū: imo
 dirimūt iā contractū. Prīmū qñ aliqñ aduiteratue
 cū aliqua coniugata: et ipse vel ipsa machinat cū esse
 du in mortē mariti ipsius adultere: vel mulier cū q̄
 vir fuerit adulterat machinat i mortē uxoris viri
 adulteri. vel ipse adulter ut simul cōtrahāt. In hoc
 casu & trahere non debent: & si contraxerint sūt sepa
 rādi. xxiii. q. Si qñ vinēte. ex. de eo q̄ duxit i mñio
 niū quā polluit p adulterū. ca. Sup eo. & ca. i. & ii.
 Scdm ē. si adulter prestet fidē adultere q̄ ducet eam
 post mortē legitimi ei⁹ mariti: vel adultera adulter:
 post mortē uxoris viri adulteri. xxi. q. i. Relatū. & i
 oib⁹ predictis ca. Tercū ē qñ nō pñat fidē de eā du
 cēdo: s; pñcipalē eā ducit: & cū ea cōtrahit. qz ut ait
 celestinus papa. plus est ducere q̄ fidē dare te ducē
 do. ex. de eo q̄ du. in ma. quā pol. p adul. ca. cū hñe. &
 c. Ex lēax. Et istū casū intellige qñ pñiū mñionum
 est vey et legitimū. qñ si nō fuerit vey: sed putabat
 esse vey: nullum prestat impedimentum secūdo ma
 trimonio. Si vero nullus casuum predictorum int
 uenerit: bene potest quis contrahere cum illa quam
 polluit per adulterium. ¶ Nota etiam q̄ si mulier
 que contrahit cum coniugato scit esse coniugatum:
 nunq̄ potest eam habere etiam post mortē uxoris

si autem ignoraret eum esse coniugatum imo crederet eum esse solutum non obstante eo quod trahit cum eorum videtur prope legitime ma potest trahere cum eo post mortem uxoris legitime. ex. de eo qui ducit uxorem in matrimonio. q. pol. per. adulte. Proposui. i. c. veniens. ex. de spō. c. cum applica. 7c

Qa. viii. de impedimento disparitatis cultus

Ad hoc ut matrimonium sit ratum et legitimum oportet quod videtur coniugum sit fidelis. fidelis enim non potest contrahere matrimonium cum iudea. sarracena. gentili. vel pagana: et si contraxerit de facto non est matrimonium. Sponsalia tamen potest fidelis cum infideli contrahere sub ista forma vel conditione quod infidelis convertatur ad fidem. xxxviii. q. ii. c. Epiane. Infidelis autem potest cum fideli contrahere dum tamen sint eiusdem ritus. s. iudeus cum iudea. sarracenus cum sarracena. Sed pone: alter convertitur ad fidem: alter remanet in infidelitate: quid fiet de istis: dico quod si infidelis non vult cohabitare cum fideli: vel si vult habitare: non tamen vult sine contumelia creatoris. vel cum hoc quod trahat eum ad infidelitatem vel ad peccatum mortale. in tribus casibus contumelia creatoris soluit ius matrimonii quantum ad si delem. et potest fidelis licite contrahere. ex. de divoz. c. Pro magis. 7 c. Gaudem. nec est deus quantum ad hoc utrum conversus fuerit iudeus vel paganus: quia idem ius est hodie in utroque. ex. de zuer. i. c. Interrogasti. Si autem infidelis vult cohabitare cum fideli absque aliquo predictorum casuum: et fidelis vult cohabitare secum: bene facit ut dicit apostolus. i. ad cor. vii. Si vos non vult cohabitare secum: non est compellendus contrahere. tamen illo vel illa vivente non poterit contrahere cum alio vel alia: cum adhuc duret matrimonium ut tenet in preallegato decreto. Interrogasti. Sed quid unus iudeus vel paganus contrahit cum consanguineis

sua scdm ritū suū. postea zuerit ad fidē : nunquid
 post zuerionē remanebit tale mēimoniū : dico q sic
 dūmō nō ztraxerit in gradibz a lege dīuina phibit
 q ponunt leuitici xlii. qz ifideles nō arcēt canonici
 istitucionibz. & p sacra baptisma nō solunt cō
 iugia : s; crimia dimitunt. Itē vn^o pagan^o plures
 hīs vxores zuerit ad fidē : nūq; retiebit oēs vxores
 vel solū vnā ex illis Dico q solū retiebit illā q pzo
 fuit vxor ei⁹. qz nulla alia fuit de ei⁹ vxor. si autē
 alē zingū labat i heresi v^l i ifidelitatē : ille q manet
 i fide nō pōt ztrahē. s; tenet ztinere. qz l3 i isto casu
 magis appeat ztūelia creatori q in pziipio mēimo
 niū. tū fideliū ratū ē. & nullo casu supueniēte pōt dis
 solui. qz qd de^o zūxit hō nō sepatet. Mēimoniū autē
 ifideliū nō ē ratū. iō pōt legitie dissolui si alē zingū
 zuertat ad fidē. ex. de diuoz. c. qtomagis. circa finē
 & preallegata sup^o. ¶ Ca. ix. de impedimēto violētū
Violētia de sui natura etiā cū zstitutione eccle
 ipedit mēimoniū. qz excludit zsentū liberū q
 solus facit mēimoniū. nā vbi met⁹ vel coactio iterue
 nit : nō pōt zcēsus locū hē. extra de spō. c. cū locū.
 xxii. q. ii. Sufficit. Et qz magna ē dētia iterbi & me
 tū. iō videndū est qd sit vis vel coactio & qd metus.
 & q violētia excuset & qd metus. Vis siue coactio v^l
 violētia que p eodē accipio est maioris rei ipetus q
 repellī non pōt. ff. q metus. c. li. i. Metus est istandū
 vel futuri periculī mens trepidat. vt dē i eodē. li. i.
 Vis coactio vel violentia q p eodē accipio : alia le
 uis. alia violenta. Leuis non excludit zsentū mēi
 moniale : sed violenta excludit eū. ar. li. di. p resbt
 teros. extra de spō. c. veniēs. violenta coactio est cū
 aliq; caput inuitus trahit ducit vel ligat. Itē met⁹

alius cadit in constantē virū. alius nō. Ille qui ca-
dit i constantē virū excusat & excludit p̄sentū m̄imo-
niale. ff. q̄ me? cā. l. metus. extra eo. ti. ca. t. & iii. re-
latū. extra de spōsa. ca. ii. Metus cadēs in p̄stantem
virū est sicut metus mortis. cruciat⁹ corp⁹is. serui-
tus & stuprū. d. Excusare metus hos posse puraq; no-
tis. Stuprū siue status verberis atq; necis. ¶ No-
tandū q̄ vnus metus posset cadere in vna p̄sona q̄
nō caderet in alia: sicut talis metus caderet in me q̄
nō caderet in rege. q̄ nō est verissimile homines clare
dignitatē p̄pter metū i v̄be timuisse. vel q̄ rex me-
tu parui militis timeat. ff. q̄ metus cau. l. nō est ve-
rissimile. Verū tñ si p̄ aptissimas p̄hationes cōstaret
de metu repellit p̄sūptio q̄ p̄tra eū est. vt dē ibidē
& sic iudex scdm statū & diuersitatē p̄sonarū & t̄p̄s
& locoꝝ iudicabit qualis sit metus vel violētia. & se-
cundū hoc iudicabit p̄ m̄imonio vel p̄tra. ¶ Notā
dū tñ q̄ q̄liscūq; sit metus vel violētia: si mulier q̄
allegat metū vel violentiā dēterit per annū & dimē-
diū cū viro. vel si p̄senserit in carnalē copulā nō dē-
p̄stea audiri si alleget metū vel violentiā. ex. de spō-
sā audientiā. & de his q̄ ma. ac po. c. Insuper abieciit
& de eo q̄ ducit i ma. quā pol. p̄ adul. c. Consignifi-
cantis

¶ Ca. x. de impedimento ordiis.

Ordinū vt dictū est sup̄a. quidā sūt minores sicut
ostiarat⁹. lectorat⁹. exorcistat⁹ & acolitat⁹
& isti nō impediūt m̄imoniū p̄trahendū. nec dirimūt
iā p̄tractū. Alii sūt maiores. s. subdiaconatus. diaco-
natus & p̄sbyteratus. & isti impediūt m̄imoniū con-
trahendū & dirimūt iā contractū. q̄ istis ordibz vo-
tū solēne p̄hie est annexū. extra de voto & voti redē-
ptione. c. q̄ votum. li. vi.

Ca. xl. de impedimento ligaminis.

Impedimentū ligaminis est istud. sc. cū q̄s ē ligat⁹
 alteri vroz. qd̄ adeo q̄ fuit validū q̄ anteq̄ all
 qua 2stitutio ecclē sup hoc emanaret: nunq̄ alliga-
 tus vroz potuit aliā recipere. nec vnq̄ hoc licuit abs-
 q̄ spali dispensatione dei q̄ fuit institutor m̄rimonii. si
 cut dispensauit de⁹ cū abrahā. iacobi ⁊ aliis p̄sarchis
 Sed qm̄ aliq̄s pōt ēē ligatus vni p̄ sponsalia tñ. e ⁊
 alteri per m̄rimonii. ideo videndū quid sit iuris in
 vtroq̄. Pro quo notandū est q̄ si q̄s 2traxerit m̄ri-
 moniū vel spōsalia cū aliq̄ p̄ vba de futuro. non d̄
 cōtrahere cū aliā. nec aliā cū alio. s̄ d̄ dimitte se cū
 dā et redire ad primā. s̄ si 2traxerit cū aliā. vel aliā
 cū alio spōsalia p̄ vba de p̄nti v̄l p̄ vba de facto et se-
 cuta fuerit copula carnalis tñ m̄rimonii d̄ stare cū
 scdā. vel scdō etiā si spōsalia cōtracta cū p̄ia fuerit
 inramēto vallata. s̄ d̄ agere p̄iam de p̄urio et si
 demēta. extra de spō. du. ca. i. ⁊ de spō. sicut ex l̄is.
 Si autē est alligatus alteri vroz m̄rimoniale ⁊ non
 secuta sit int̄ eos carnalis copula pōt alē altero iui-
 to religionē itrare. et qui manet in scdō: pōt cū aliā
 vel alio cōtrahere. extra de cōuer. coniug. ex publi-
 ro de dīno. veruntñ post consen. ⁊ de dispon. du. l̄
 p̄et solitū. Si autē fuerit int̄ eos secuta carnalis co-
 pula nunq̄ q̄diu vixerint possunt se inuicē dimitte-
 re: nisi causa fornicationis. et tunc si se dimiserint
 aut reconcilientur aut remaneant innupti. q̄ scdm̄
 verbū saluatoris. Math. v Si alii nupserit: mechā-
 tur. Sed pone q̄ vroz credit maritū suū esse mortu-
 um et 2trahit cū alio. postea ille reuertit: quid fiet.
 Dico q̄ q̄diu credit. nec q̄ ipse reuertitur ipsa excu-
 satur ab adulterio et fornicatione p̄pter igno-

parentia facti. et filii si quos suscepit ex secundo iudicantur
legitimi: sed statim si primus reuertitur de recedendo a secundo
et redire ad primum. quod si non fecerit adultera iudi-
catur. xxxiii. q. ii. c. p. bellica. c. Si virgo. Sed quod si
vir non reuertitur: vxor tamen credit eum viuere. quod faciet:
Non exigit debitum a marito quem accepit: reddat tamen
exigenti. Illud etiam sibi dat extra: de. se. nup. dñs
ac redemptor. Item pone quod vir ierit ad sarracenos in ex-
ercitum vel in regionem longinquam non reuertitur: nescit
vxor utrum sit mortuus vel viuus: quid faciet ipsa: di-
co quod quicunque sit inuencula contrahere non potest donec
sit certificata de morte mariti. extra de spo. c. In pñ-
tia. sed qualiter certificabitur? Dico quod per iuramen-
tum illius sub quo militauit. vel etiam sociorum qui eius
mortem nouerunt. Et secundum leges adhuc debet expectare
per annum post iuramentum antequam nubat. Secundum vera
canones statim post iuramentum prestitum potest contrahere.
extra de se. nup. c. sup. specula. Et ad hoc facit illud
apo. i. ad corin. vii. l. mortuo viro nubet mulier cui
vult in domino. Et hiero. etiam octauas nuptias non con-
denat imo approbat. xxxii. q. i. apertant

¶ Ca. xii. de impedimento publice honestatis iusticie:
Publice honestatis iusticia est impedimentum ab ecclesia
introducitur propter eius honestatem. cuius due species
antiquitus erant: nunc autem est una tantum que contrahitur de despon-
satione. puta si quis desponsauerit puellam. vii. annorum
et eam non cognoscat. nullus tamen de consanguinitate eius
vir potest eam habere in vxorem. nec ipse aliam de con-
sanguinitate mulieris. extra de spon. c. Iuuenis. Non
dixi vii. annorum. quia si ante septennium sponsalia pura
et recta. i. sine additione contrahantur nullum prestat im-
pedimentum. nec sunt alicuius momenti nisi post septem

ntum approbauerint ipsa. extra de spon. spo. c. Accessit. l. 1. c. 1. Nota etiā q̄ declaratū est hodie de iure nouo. q̄ l̄ sponsalia sint nulla rōe consanguinitatis. affinitatis. fraternitatis. aut religionis. aut frigiditatis. aut quicunq; alia causa. dūmō nō sint nē la rōne etatis prestant impedimentū publice honestatis iusticie. extra de spon. impu. ca. i. l. i. vi.

Ca. xlii. de impedimēto affinitatis

Affinitas est propinquitas personarū ex carnali copula pueniens si carēs parētela. Dixi ex carnali copula. q̄ tū p fornicariā q̄ p matrimonialē copulā contrahit affinitas. xrb. q. iii. Nec eā ex. de eo q̄ cogn. slan. bro. sue. discretion. et de slan. 7 affinitue fraternitati. Et l̄ olim eēt tria gēa affinitatis hodie tñ primū genus stat tñ. scdō et tciō de medio sublatis. Notādū ergo q̄ primū gen⁹ affinitatis contrahit ex psona addita consanguinitati p carnalē copulā iuxta illā regulā q̄ dicit Persona addita psonē p carnis propagationē mutat gradū attinētē. sed non mutat genus. psona dō addita psonē p carnis coniunctionē siue copulā: mutat genus attinētē: l̄ nō mutat gradū. d. Mutat nupta genus l̄ generata gradū. Et vt melius intelligas ponatur exemplum. Ecce ego et soror mea sumus vna consanguinitas. accipiat soror mea maritū vel amantū. l. petrū. Ille petrus q̄ est psona addita consanguinitati mee per carnis coniunctionē mutat genus attinētē. sed est michi affinis i primo gradu sicut soror mea. et idē intelligas de maritis 7 amantibus oīm consanguinearū mearū. q̄ i quoto gradu consanguinitatis ipsi attinēt michi i toto gradu affinitatis viri vel amantii earū attinēt michi. 7 q̄ dē xi de maritis et amantibus consanguinearū mearū itel-

ligas etiā de vxoribz & amaliis & sanguineoz meoz
 qz i quoto gradu ipi sūt michi & sanguinei: i toto gra-
 du sūt michi affines. Nā si aliquis est michi consan-
 guineus i scdo gradu: vxor eius vel amalia sua est
 michi affinis in scdo gradu. Idē dico de cōsanguine-
 is vxoris mee. qz i quoto sūt ei & sanguinei: i toto sūt
 michi affines & oēs & sanguinei mei sūt affines vxoris
 mee i illo gradu i quo sūt michi & sanguinei. Ideo no-
 tandū qz sicut & sanguitas vlqz ad quartū gradū im-
 pedīt mōnitiū & trahendū et dirimit iā cōtractū:
 ita affinitas vlqz ad eundē gradū facit hoc idē. No-
 tandū ilup qz cū gradus affinitatis habeant oztū ex
 cōsanguitate cū dubitat de affinitate aliquoz: recte
 rendū est ad illā psonā mediāte qz fuit ventū ad affi-
 nitatē. & reqrendū est i quoto gradu distat ab illa p-
 sona de qz agit scdm modū supza assignatū de & san-
 guitate vbi dē quō sūt pntādi grad⁹ i & sanguita-
 te. qz i qto gradu distāt i & sanguitate: i toto distāt i
 affinitate. ¶ Nota etiā qz l3 vxor & sanguinei mei sūt
 michi affinis: tñ fili⁹ quē suscipit ex & sanguineo meo
 nō est michi affinis s3 & sanguine⁹. s3 si ipsa hēt filiū
 ex alio qz michi nō attineret: ille filius nec michi esset
 affinis nec & sanguine⁹. fili⁹ autē cōsanguinei vxoris
 mee erit michi affinis sicut p̄ sū. s3 nō in illo gra-
 du. qz si p̄ est i p̄io gradu: fili⁹ erit i scdo. Notabi-
 terius qz l3 moriat & sanguine⁹ me⁹ mediāte quo cō-
 trahit affinitas: psona tñ qz supuit remanet michi
 affinis: Sciendū aut qz licet dictū sit qz affinitas cō-
 trahit p̄ & rubitū fornicariū: itelligendū est si fiat o-
 dne et mō nature: qm si aliqz cognosceret aliquam
 cōtra naturā: hoc ē si aliqz extra vas debitū pollue-
 ret aliquā: Quis talis pollutio sit execrabilis, crimi-

noſa ⁊ dānoſa: nulla tñ ex tali cōcubitu ⁊trahit af-
finitas. qz talis cōcubitus nō facit ⁊mixtionē nec car-
nis vnitatē p quā ⁊trahit affinitas. Et idē michi vlt
detur dicendum qz ſi aliqz inualit clauſtrum pudorū
alicui⁹. vel poſuit virgā virilē ſcra mēbrum mulie-
bre nō tñ puenit ad ⁊lūmationē opis: qz ex hoc nul-
la ⁊trahat affinitas. Ita dicit ray. et hoſti. ſi. qz cō-
mixtio ſemis requirit ad affinitatē cōtrahendā

Ca. xliii. de impedimento ipotētie coeundi.

Inter alia impedimēta mētimoni ipotētia coeundi
obtinēt maximū locū. qz ⁊trahit directe ex na-
tura ſui mētimonio qd ordiat ad prole ſuſcipiendā.
⁊ fornicationē vitandā. ⁊ vtrqz illorū cōtrahit ipo-
tētie coeundi. qz vero nō ois ipotētia hoc facit: iō vlt
dendū eſt quid ſit ipotētia coeundi. quot ſūt et ſpe-
cies. ⁊ que impedit mētimoniū et que nō. Impotētia
coeundi eſt viciū aīe vel corporis. vel alterius quo
quis impedit alteri carnalit commiſceri. Species ip-
ſius ipotētie ſunt multe. alia eſt naturalis alia ac-
cidētalis. Naturalis vt frigiditas i viro. artatio in
muliere. defectus etad i puero Accidētalis: vt caſtra-
tio. maleficiū qd ſit p quedā maleficiā que dicunt
pozte vel ſadure Item naturalis ipotētia. alia tē-
poralis. alia perpetua. Naturalis ipotētia ſi eſt tē-
poralis ſepdit mētimoniū pro tpe quo durat. ſicut
defectus etad i puero. qz quādiu eſt mior etad non
poſteſt cōtrahere mētimonium. xxx. q. ii. c. i. ex. de fri.
et male. qd ad ſedē. vide ſupra de ſpon. ca. quarto.
Naturalis ipotētia ſicut frigiditas in viro ſi ſit
perpetua impedit matrimonium cōtrahendū et dirigit
iā contractū. xxxiii. q. i. c. ii. de fri. et maleſi. c.
Laudabilem fidem. De artatione que eſt i muliere

ita dicas qm si pot ei subueniri beneficio medicine ut
per continuu usu cu hoie zuenietis nature no ipe-
dit matrimoniu cu illo a quo pot carnalit cognosci
ex. de fri. et malef. c. Ex lris. ¶ Et nota q si ppter
artatione separatnr ab eo q ea cognoscere no potest
et per assiduū usu alterius cuius se copulauit sit fa-
cta idonea pzio, separāda est a secūdo et reddēda est
primo, extra de fri. et ma. c. Finitati. Si vero sit ta-
lis artatio q ei nullo mō subueniri possit beneficio
medicine: ipedit matrimoniu ztrahendū et dirimit
iā contractū, ut in predictis capitulis. Ex lris et fi-
nitati. habet. Si aut sit ipotentia accidētalī sicut
castratio: firmis tenendū est q talis ipotentia impe-
dit mēimoniu ztrahendū et dirimit iā cōtractū. ex.
tra de fri. et ma. c. Per sedē. De maleficio aut distin-
gue, qz aut est tēpale aut ppetuū. Si sit tēpale: nullum
prestat impedimentū. Si sit ppetuū: ipedit mēimoniu
cōtrahendū et dirimit iā cōtractū. xxx. q. i. Si p lo-
tarios. Si qratnr quō sciet an sit tēpale vel ppetuū
Dico q a principio oē maleficiū reputatur tēpale. sz
ex quo per trienniu cohabitauerūt dātes audiose o-
perā carnali copule: si adhuc durat maleficiū ipedi-
mentū: reputat maleficiū ppetuū. ¶ Notandū tñ
q illud quod dictū est de castratione et maleficio in-
telligendū est qz pcedit mēimoniu. qz si sequant
mēimoniu: nullū pstat impedimentū. xxx. q. vii. Illi
q sani. ex. ut li. nō cōtest. Qm frequens. ff. de iure. do-
l. fi. Et idē intelligendū est de quolq alio impedimēto:
et itellige oīa q dicta sūt de mēimonio fidelis. qz de
mēimonio qd est int ifideles nichil ad nos De diuor-
tio quod sit per ista impedimenta nichil ad pzelens
dico, quia istud pertinet ad officiales et pzelatos nō

autem ad curatos quibus dirigitur iste libellus:

Ca. xv. de impedimēto t̄pis feriar̄

Octo de impedimētis q̄ impedīūt m̄tioniū ztrahē
dñi z dirimūt iā cōtractū: dicendū est de impedi-
mētis q̄ impedīūt ztrahēdū: sed nō dirimūt iā contra-
ctū. Et ista sūt duo. puta tēp⁹ feriar̄ z i terdicti eccle-
sie. Circa tēpus feriar̄ notādū est q̄ tēp⁹ feriar̄ pñt ztra-
here spōsalia z etiā m̄tioniū: qđ solo zsensu cōtra-
hūt: s; traductio vxoris: nuptiar̄ solēnitas: carna-
lis copula phibētur. xxxiii. q. iii. c. Non oportet. z. c.
Nō liceat. extra de m̄tioniū. cont. cōtra interdi. ec-
clesie. c. Ex l̄is. Et nota q̄ t̄ps feriar̄ est ab aduē-
tu dñi vsq; ad octauas epyphanie. z a. lxx. vsq; ad o-
ctauas pasche. et a tribz diebz añ ascēsiōē dñi iclu-
siue vsq; ad octauas pēthecoltes extra de feriis capel-
lanus. Versus. Qđ iugū phibet aduētus: hylariqz
relaxat. Septuagena vetat: octaua pasche relaxat.
Rogamen restat. cōcedit trina potestas Item. Aspi-
ciēs veterē. circū. q̄li. q̄s. bñ dicta Aduē. septuage. ve-
tant rogatio nuptū. Octaua stelle: pascheqz relaxāt.

Ca. xi. de interdicto ecclesie.

Circa interdictū ecclesie firmiter tenendū est q̄
qñ aliquis pzohibet ztrahē cū aliquo vt quia
forte dicit consanguinea. vel affinis eius. vel spōsa
alterius nō dz cōtrahere. sed forte si contrahat nisi
aliud sit impedimētū q̄ interdictū ecclesie ipediat pos-
sūt simul manē et nō sūt separādi Argumētū ztra-
hoc in primo casu scilicet ppter zlangninitatē sepa-
ratur m̄tioniū. de cōsan. et affi. c. Non debet. Et
etiam i secūdo. s. ppter affinitatē sepat. vt. in. c. Ex
literis. et c. spō. extra de spō Et similis i tercio. s. qñ
alter cōtrahētū est per verba de pñti alteri despōsa

suo: si cōtrahat postea dirimitur secundus tractus. ex
 tra de spō. du. c. Accepisti. 2. c. Licet. Solutio. dicitur
 dū q nō sūt separandi nisi ad tps vt agant pñā qz
 mādatū eccle 2tēplest. 2 ita exp̄lle dē extra de spō. c.
 De mulie extra de mat. cō. 2tra iter dī. eccle. c. Li
 teras. et ita sūt itelligēdi oēs canōes q dīcūt eos se
 parādos fore. qz exponēdū est nō sp: t3 ad tpe. Sane
 vt diuersa circa hāc matīā mētionū euitētur picula
 statutū fuit i 2silio gñali vt cū mēmonia fuerit cō
 trahēda i ecclesiis a p̄blyteris publice pponat 2perēt
 termino p̄finito vt i fra illd tēp? q voluerit et valuerit
 legitimū ipedimētū apponat 2 ipi p̄blyterici nichila
 min? inuestigēt vtrū aliqd ipedimētū obstat Cū autē
 apparuerit p̄babilis 2iectura 2tra mēmonia 2tra
 hendū: 2tract? exp̄lle phibeat eis donec qd sit faciēd
 sup eo manifestis cōstituerit documētis Si āt parro
 chialis sacerdos illud facere cōtēpserit vel qlibet re
 gularis qui mēmonio clādestino iterfuerit triēniū
 ab officio suspēdatur graui? puniēd? si culpe q̄litas
 postulauerit. Sed 2 his q taliter copulari 2tēpserit
 etiā i gradu cōcello cōdigna penitētia iūgatur Si
 qz aut maliciose cōtra matrimoniu legitimū ipedi
 mētū obiecerit: p̄ter penitētiā quā dz agere de pctis
 canonis causa nō dz effugere vltionē et illd optime
 seruat i ecclesiis gallicanis vbi p tres dies dñicos vlt
 p tres dies solēnes ahiq 2trahat mēmonia indicitur
 i ecclesia q si aliqs aliqd ipedimētū sciuerit p̄pt qd
 mēmonia nō debeat fieri illud pponat. et illud vocāt
 bāna i frācia. et q̄cūqz istis bānis p̄missis 2trahūt
 sūt excoicati. vnaqz tñ ecclesia i suo sēlu abūdet. Et
 hec de mēmonio sufficiant. Et sic terminatur p̄ma
 particula hui? libri i quo de omīssis et min? bñ dī

etis venia petēs: obsecro lectorē benignolū & cōtra sa-
gittas detractorū clipeū orōis opponēs: min⁹ bñ dic-
ta corrigat & emendet. Finit prima pars hui⁹ libellī
manipuli curatorū q̄ dīcat circa sacramēta et eorū ad-
ministratiōē. Incipit secūda pars p̄cipalis i qua
agitur de p̄fīa: et de his que p̄tinent ad cōfessionem
exhibendā et p̄fīarū impositionem. que in quattuor
tractatus diuiditur.

Prologus.

Uerus deus ac pius samaritan⁹ dulcis. Iesus
qui vinum & oleū infudit in vulnerib⁹ laucia-
ti ab ih̄s in iherico descēdētis qui incidit in latro-
nes: statū ruīnāq; p̄cti eius medelā ac remedium sē-
gnī ac mirabilī parabola declarauit. Hierusalē enī q̄
vīlīo pacis interpretatur innocētia baptismalis ē: per
quā herabēe que putens sanitatē dī. i. anima cuius
libet christiani baptismalis aque putro satiatā vero
et pacifico salomoni pio. l. Iesu qui est vera pax faci-
ens vtrāq; vnum: iuxta verbū p̄phete despōlatura ē
fide: congrue rep̄tatur: iherico namq; luna iter p̄tat
que nunq; in eodem statu permanet. Statum peccatī
quo homo stultus. id est peccatorū teste sapiēte velut
luna mutatur: euidentissime p̄figuratur. Hierusalē
ergo in iherico hō descendens est p̄ctōz q̄ baptismalē
innocentiā deferēs per deuā viciōz plabit & descen-
dit: & sic ab inferni latronibus spoliāt bonis seu do-
nis gratuitis & in naturalib⁹ lauciatur. Hunc autē
pletatis et mie oculis respiciens dñs noster ies⁹ x̄ps
p̄ eius sanatione de summis celozū ad ima mundi
descendit & in vtero itemerate virgīs carnē assumēs
& lauciati vulnera in ara crucis alligans funiculis
caritatis vinum modificantis vel mortificantis penē-
tentie et oleum indulgentie clemēter infudit in ipsīs

In cuius rei testimonium siue signum sue salutifere predicationis exordium isto salubri ac suauissimo themate innuit. pñiam agite. appropinquet ei regnum celorum ubi indicit pñiam. et per ea pñiam reppromisit demum opere quod pater sibi dederat consummato laiciato: scilicet hodie sanato: me enim absque cultore desereret ipsum laiciatum commendauit stabulario. id est sacerdoti curato. et dedit ei duos denarios. id est duas claves ecclesie que sunt discernendi scilicet. et soluendi atque ligandi potestas. que adhibens dixit: curam illi habere. Ut ergo sacerdos. qui non sunt multi in iure canonico vel sacra theologia pñiati aliquam noticiam habeant per quam possint inter lepra et lepra discernere et sic pñie salutari ministrare medela. in secunda parte huius operis aliqua ex diuersorum doctorum sententiis et maiorum meorum dictis diligenti studio ut melius ac breuius potui compilari. ut si alii neophyti et minus pñiati curati in foro pñie dubitauerint: istud opusculum sit eis qualecunque introductorium et directiuum: hoc autem non presumens de viribus propriis cum nulle sint. sed confidens de clementia saluatoris qui huiusmodi omnia faciens surdos fecit audire et mutos loquacem lector affectum meum considerans me lingua torcata non mordeas. sed si aliqua iuuentas utilia ea attribue solides. minus autem utilia vel propter inutilia michi et extraneis caritate corrigas et emendes

Tractatus primus secunde partis est de pñia in generali habens quattuor capitula

De penitentia ergo tractatur primo dicam aliquam de pñia in generali. postea dicam de qualibet eius parte in speciali. et primo quod sit penitentia. et ubi dicatur quot sunt species. secundo de pñia solenni. tercio de publica pñia. quarto de penitentia priuata.

La. id est quod est pñia et ubi dicat et quot sunt species eius

Penitētia scdm ambro. sic diffinit. Est pterita
 pctā plāgere: et plāgēda nō iterū 2mittere. Se-
 cundū aut aug. sic diffinit. Penitētia ē qdā doloris
 vidētia: puniēs i se qd se dolet cōmisse. Et dicit pnia
 de pena ne. et teneo es. quasi pene tētio inōptū. l. pe-
 nitēs p penā quā sustinet punit se ppter illicita que 2-
 misit. pbat ista de pe. di. iii. circa pñ aug. li: v. respō
 vel aliter diffinit sic. Penitētia est qdā res optima
 2 pfecta oēs defectus reuo cās ad perfectū. Verū l3 a
 doctozib⁹ varie et multe ponātur dīstīnctōes de pñia
 quō. l. est virt⁹. et quō sacm: moueantur etiā circa
 hāc mām questīōes multe: oibus illis omīssis q ma-
 gis cōfusiōne q edificatiōe cōtinēt aīay: de diffini-
 tiōe pñie est agēdū. Sciēdū ergo q pñia vno modo
 diffinit sicut gen⁹ in spēs, alio mō sicut totū i partes
 pñia dīuīsiō ē pñiax. alia solēnis. alia publica. a-
 lia priuata

Ca. ii. de pñia solenni

Circa pñiam solēne qtuor sūt notāda: pñmo
 qñs vel q sit ei⁹ forma. Qñ scīeāt q ista pñia
 nō dicit solēnis qz sit i publico: s3 qz imponit cūz tali
 solēnitāte. vñ scīeōdū q feria quarta in capite ieiunū
 i. in die cinerū illi q debēt agere pñiam istā. pñtant se
 in ecclia corā epō 2 sacerdotib⁹. Et ep⁹ pmissa aliq
 monitiōe ostēdit eis qūitatē 2 enozmitatē pctōraz
 suorū. Et indutos cilicio eicit illos de ecclia cātādo
 illud ps. gen. iii. ca. In sudore vultus tui. 2c. Et sic
 sunt extra eccliam vsqz ad diē cene: qua die recipiun-
 tur et admittūtur ad īgressū ecclie: nō tñ ad cōionez
 quousqz sunt p epm recōsiliati. et de hoc hētur plāc
 et pfecte. l. di. in capite. Scđo notādū est rō hui⁹ so-
 lennitatis que est triplex. vna ad exēplar 2 terrorem

h.

alioꝝ. alia ad erubescētiā deliquētū. alia est ad si-
 gnificationē eiectōis ade de paradiso. vñ cū grandi-
 bus suspitiis ⁊ geitib⁹ dꝫ eis eps denūciare q̄ sicut
 adā ppter p̄m suū fuit eiectus de paradiso: ita ipsi
 ppter p̄m suū eiiciunt ab ecclā. ⁊ iō sicut habet. xxvi
 q. v. c. vlti. talis p̄nā nō est iterāda. ⁊ sic itelligitur
 vñ bñ ambꝛo. de. pe. di. i. q̄ dicit. q̄ sicut vñcum ē
 baptisma: ita vñca est p̄nā. qz loq̄tur de p̄nā solen-
 ni q̄ non dꝫ iterari: nisi de q̄suetudine alie? ecclē ali-
 quid aliud obtineret: tūc ei possz sñ pericūio iterari
 de pe. di. iiii. Ex persona ¶ Tercio notandū p̄ q̄bus
 criminibus et q̄bus p̄sonis dꝫ iponi ista p̄nā. vñ sciē
 dū est q̄ nō dꝫ iponi nisi p̄ graui ⁊ enozmi ac vulga-
 rissimo crimie: qd̄ totā q̄mouerit vñbē vel coitatem:
 nec dꝫ iponi clerico nisi deposito: ⁊ q̄ semel eā egerit
 nō pōt p̄moueri ad sacros ordies: nec mīstrare i oꝝ-
 dine suscepto. li. di. c. Ex penitētib⁹. xxxvi. illicitos
 Rō aut̄ hui⁹ phibitōis est quadruplex. Prima ē oꝝ-
 dinis excellētia: qz nō sūt digni suscipere vasa sacro-
 rum. i. ordies q̄ dudū fuerūt vasa vicioꝝ. lꝫ ei p̄m
 deletū sit per p̄nā: remanet tñ aliqua cicatrix. i. a-
 liqua irregularitas q̄ ipm ipedit a susceptōe sacri oꝝ-
 dinis. Scda cā est tior labendi ex p̄stina q̄suetudi-
 ne cōsurgens. ferēs enī mēozandi criminis labem: nō
 hꝫ sacerdoti lucidā dignitatē. lxi. di. in sacerdotib⁹
 Tercia cā ē ppter scandalum ppli. cū enī talis p̄nā
 nō ipnat nisi p̄ crimie enozmi ⁊ vulgarissimo: quod
 totā q̄mouerit vñbē nō possz talis sñ magno scanda-
 lo mīstrare. li. di. De his vñ Quarta cā. qz nō habet
 frōtem redarguēdi alios cū ipe sit q̄sci⁹ sibi se cōmi-
 sisse illa eadē vel maioꝝa que corripere. xxvi. di. ca.
 Primū. ⁊ li. di. iudei. Dispēlatur aut̄ tñ solēnitato

penitente in minoribus ordinibus propter necessitatem vel utilitatem ecclesie. ut dicitur. li. di. placuit. Et si quis quod per se facere dispensationem: Dico quod episcopus ex quo non est sibi specialiter prohibitus. extra de sen. excō. 32a. et si dicas contra per illud quod dicitur. li. di. ca. expe. ubi dicitur. quod episcopus ordinans scienter solenniter penitente debet parari pretere ordinandi Dico quod non obstat. quia istud intelligitur cum ordinat licet cum legitime absque dispensatione siue cum inordinate dispensat. li. di. Si in aliquo: Solenniter ei penitens non potest contrahere matrimonium: si tamen contraxerit: tenebit. phant. ista. li. di. 2. firmādi. et xxvi. q. vi. c. vi. Quarto notandum est a quo potest imponi penitentia solennis. Et est sciendum quod solennis penitentia non debet imponi nisi ab episcopo. vel de mandato eius a sacerdote. Solus etiam episcopus: vel in articulo necessitatis de mandato eius sacerdos poterit reconciliare solenniter penitentes: et si bene penituerit potest reconciliari infra oct. pasche et coicare et habere ingressum ecclesie. Inaunt: mas huiusmodi ad firmē vite. Et de hoc habetur. xxvi. q. vi. c. si. Et quia ista materia magis tangit reuerēdos et sanctissimos episcopos quorum seruus et discipulus ego sum: quam simplices sacerdotes. ideo plus nichil dico de ista materia.

Ca. iii. de penitentia publica.

Publica penitentia vocatur proprie illa que in facie ecclesie: non tamen cum predicta solennitate sit. sicut quando iniungitur peregrinatio per modum cum baculo cubitali: vel cum veste aliqua. vel cum aliquo tali. Et hanc posset ut credo imponere quilibet confessor confitenti sibi. quia non inuenio prohibitionem nisi forte consuetudo ecclesie in oppositum esset. vel nisi episcopus reseruauerit sibi. Et nota quod ista penitentia non debet imponi clerico: nisi deposito

Folios:

nec etiā d; imponi laico: nisi p crimine graui et manifesto. et q; iudicare de criminib; quib; et manifestis etiā p;inet ad ep̄os credo et cōsulo q; ille cui ē talis p̄nia imponēda: eēt ad ep̄m remittēd;. p̄bātue ista de pe. di. vi. Sacerdos. Et credo q; talis p̄nia posset iterari toties quoties iteraretur p̄ctm p quo est imponēda. de pe. di. iii. ca. Reperiūtur. et ca. Septies in die cadit iust;. et c. Adhuc instant perfidi

Ca. iiii. de p̄uata p̄nia:

Penitētia p̄uata est illa q; singularit et p̄uate sit: cum q; quotidie p̄ctā sua secrete cōfite; sacerdoti: et de ista sp̄aliter hic intēditur. Pro quo sciendū q; q̄l; perfecta p̄nia h; tres partes. s. cordis cōtritionē: oris cōfessionē: et operis satisfactiōē. et hec est sc̄da diffinitio p̄nie. vñ io. cris. Perfecta p̄nia cōgīt p̄ctōrē oīa sufferre. i. corde enī est contritio in ore cōfessio: et in opere satisfactio et tota hūilitas. et hec est fructifera p̄nia. de pe. di. p̄i. c. Perfecta. Q; enī trib; modis offēdim; deū. s. cogitatōe delectationis impudentia locutionis: et supbia operis: vt secūdu; regulā medicor; contraria contrariis curētur. trib; modis o; q; satisfaciām;. s. cordis contritōe: oris cōfessione et operis satisfactiōe: vñ p̄nie sic p̄fecte ē illud felix et bñficiū triduū: quod petebāt filii israel: i. xp̄iani deū per fidē vidētes in egip̄t. i. in tenebris p̄ctōr; exstites dū dicebāt. Deus hebreor; vocauit nos vt es mus vñ tridū dierum. s. contricionis: confessionis et satisfactōis: in solitudine huius mūdi. et sacrificem; sacrificium. sc; p̄nie dño deo nostro ne forte accidat nobis pestis. i. culpa i p̄cti: et gladi;. i. pena i futuro Penitētia etiam sic perfecta est illa scala benedicta cum istis tribus gradibus quam vidit iacob:

rectam a terra vsq; ad celum ⁊ dñm innixum scale :
Et hoc ppter tria. Primo vt ascēdentē p eā fortiter
sustineat. Scđo vt si necessitas forte fuerit ascēdenti
p eam manū porrigat. Tercio vt ascēdēs p eā cū fa-
tigatus fuerit in ipm respiciat : ⁊ iacet totā fiduciā
suā in eum. Nō enī ita crudelis vt ait aug. vt ipsū
cadere permittat. In pmo gradu ē dolor. i scđo pu-
dor : i tercio labor. De his ergo tribus partib; peni-
tentie per ordinem est dicendū. ⁊ primo de cōtritione

Tractatus scđs scđe partis p̄ncipalis de
cōtritione septem habet cap.

Circa cōtritionem septem sūt p ordinē cōsiderā-
da. Primo qđ est cōtritiō. in scđo de quātitate
cōtritiōis. Tercio de eius q̄litate. Quarto de ei⁹ du-
ratione. Quinto q̄b; d; esse. Sexto q̄ ē causa iudiciū
eius. Septimo de eius effectu. Ca. i. qđ ē cōtritiō

Ad vidēdū qđ est cōtritiō. notād q cōtritiō hic
sumit ad similitudinē cōtritiōis q̄ fit i corpora-
libus vñ sciēdū q res dē corporaliē cōteri qñ in mis-
nutas ptes teritur sicut species aromaticę teruntur
in mortariolo. Vñ differētia est int cōtritiōē ⁊ fra-
ctionē. Nā fractiō est qñ res frangit i magnas par-
tes : cōtritiō est qñ frangit seu teritur i minutas ptes
dolor ergo de pctis dē cōtritiō : nō fractiō : ad designā-
dū q nō solū penitēs d; de pctis suis in gñali conte-
ri : imo de quolib; in speciali : de hoc tñ magis dicet
in quito ca. huius tractat⁹. Sed quare dicit magis
cōtritiō q̄ dolor. sciēdū q scđm q dicit bñs bernar-
dus sup cantica. ideo dē cōtritiō ⁊ nō dolor. qz sicut
vnguentū sanatiuū cōficietur ex multis herbis tritis
in mortariolo. sic vnguentū cōpunctiōis seu cōtri-
tiōis cōficiet i herbis multorum peccatorū natis in

Follio

ala petri qz vt dē. psal. lxi. In tra deserta iuiat in
 aquosa. trid i mortariolo cōsciētie. ⁊ lz illd sit verce
 tātissime dictū: nō tñ bene reddit rōnē illi qd qrit
 qz scdm hoc homo magis diceret zterēs q̄ cōteri et
 patm diceret ztritū. Ideo sciēdū q̄ i cōtritione tria
 sūt attendēda. p̄m qd est illud q̄ cōterit. scdū a
 qua cōteritur. tciū ad qd cōterit seu ad qd cōtricio
 terminatur. Illd quod zterit ē cor p̄dū: quod ē q̄
 has fictile repletū veneno peti: idē iohel ppheta idē
 ēēs auctoritate dei ztritionē dixit. Conuertimini ad me
 i toto corde vō i ieiunio ⁊ fletu et plāctu ⁊ scindite
 corda vō. l. ztritiōe. Illud a quo zterit cor p̄dū
 ē duplex mola quax vna ē superioz. i. surcū eleuās
 et ista est spes venie ex cōsideratiōe diuine mie pueni
 ens. alia aut mola ē dēozū dep̄imēs et ista ē timor
 pene veniēs ex cōsideratiōe diuine iusticie. Et istas
 duas molas d̄z tenere semp̄ verus penitēs. neq̄nq̄
 debet eas dyabolo pignozī tradere. In cui⁹ figura
 dicit in deut. iii. Nō accipias loco pignozis superio
 rem et inferiozē molā. i. nō desperes p̄t magnitudi
 nē ⁊ enozmitatē pctōz tuoz: sed sp̄ spera i dei mia
 nec p̄sumas: sed time q̄uitatē tormētōz ex dei iusti
 cia. Illud ad qd cōtricio tminat est vt cor pctōris
 durum vt lapis emoleseat: et liquefiat vt cera. idē
 scriptū est. Cor durū male habebit in nouissimo die
 Ideo vere cōtritus pōt dicere. Factū est cor meum
 vt cera liquefcens. Et de tali corde dicit ps. l. Cor
 contritū et humiliatū deus nō despiciēs. Quia ergo
 p̄prietate huius nominis cōtritiō videndū est quid
 est cōtritiō. vñ sciendū q̄ ztritiō a maḡis sic dī
 finitur. Cōtritiō ē dolor volūtariē p̄ peccatū assum
 ptus cū p̄posito ztendi et satisfaciendi. Ad euidē

tiā istī⁹ diffinitionis. videndū est de singulis ptibz
positis in ipsa diffinitione. dē enī: cōtritiō est dolor.
Cū enī scdm q̄ dictū est p̄traria cōtrariis curant. &
cū medicina d̄z esse p̄traria infirmitati. & p̄tritiō sit
medela p̄ti. & in p̄tō fuerit delectatio. opz q̄ in cōtri
tione sit dolor. & ita dē i apo. xviii. c. Quātū glori
ficauit se & i deliciis fuit i p̄ti p̄p̄tatione: tantū ei
date tormentū & luctū i cōtritiōe. Notandū tñ q̄ in
contritione nō solū est dolor: sed etiā est gaudiū qm̄
cū p̄tōz recōrdat se per peccatū offēdīse deū creatō
rem suā qui eum creauit ad ymaginē suā. & patrem
suū celestem q̄ eum pascit corpore & sp̄ali. & redē
ptōz suū qui eū liberauit per suū p̄p̄iū sanguinē
a pena & p̄petua dānatōe. recōlit etiā se p̄ p̄m suū
amīssisse gl̄iam paradisi & incurrisse penā inferni: do
lere d̄z. s; qm̄ cogitat se p̄ istū dolorē a p̄tō liberari
& recōsiliari deo: gaudet & nō imerito: sicut enī gau
det ille q̄ p̄tō in naufragio existens naufragiū eua
sit: sic vere cōtritus d̄z gaudere dū se videt p̄tī nau
fragiū euasisse. Sequit̄ volūtariē assūptus. cū enī
deo nō placeant coacta seruitia: nisi dolor p̄tritiōis
esset volūtarius: non esset deo acceptus nec gratus.
Si enī p̄m̄ tēte b̄tō augustinō coacte agimur: nec
est voluntariū: iā non est peccatū. Sic contritiō d̄z
esse ades voluntariē assūpta. qd̄ si nō est volūtaria
iam non est contritiō. Et ratio istozum est. qz opz q̄
om̄is actus meritorius et demeritorius sit a volun
tate elicitus siue imperatus. alias non esset merito
rius nec demeritorius. Sequitur cum proposito cō
fitendi & satisfaciendi. vere enim contritus debet eē
in proposito p̄fitendi & satisfaciendi quando habebit
opportunitatē. alias contritiō sua esset falsa et nulla.

et ratio est: qz cū ad pfectionē totius integritatis req̄
 rat q̄ oēs partes eius sint simul: sicut ad pfectio-
 nē domus requiritur q̄ tectū. parietes et fundamē-
 tū sint simul: ita ad pfectionē vere penitētie requiri-
 tur q̄ ista tria. scilicet contritio. cōfessio et satisfactio que
 sunt partes integrales eius inq̄tū est sacramentum
 simul sint vel in re vel in voto

Ca. ii. de q̄titate contritionis.

Quantitas contritionis mēsuratur penes q̄titatez
 doloris q̄ eēntialit̄ est ipsa contritio. vel est causa
 eius vltus a cōtritione. Et notādū q̄ i cōtritione est
 duplex dolor scdm q̄ dolor dē duobz modis. p̄ā do-
 lor vno mō idē est q̄ displicētia volūtati iquantū. scilicet:
 volūtati displicet rē aliquā fore vel fuisse. Alio mō
 idē est q̄ passio resultās siue redūdans in sc̄sualita-
 te. i. i carne inq̄tū. scilicet. in pte sc̄sitiua sentiē aliquis do-
 lor ex illatōe alicuius nocumēti. sicut qñ p̄scindit
 mēbzū vel vulnerat corpus. vel zburit. vlt aliqd ta-
 le patit̄ loquēdo de dolore. p̄io mō put dolor est di-
 splicētia volūtati: talis dolor est eēntialit̄ ipsa contritio
 et sic dolor contritiōis dz eē: et est maxim⁹. scilicet. vera contri-
 tio. vñ dico q̄ pctm dz displicere volūtati et rōn: tñ
 q̄ nec pacto nec p̄modo vel incōmodo p̄ vlla re vel
 les in ipsū cōsentire vel cōsēsisse. tñ hui⁹ est qz contri-
 tio si sit vera nō pōt eē sine caritate. Ad hoc q̄ aliqs
 hēat caritatē q̄tūcūqz parūā: necesse est q̄ diligat
 deū sup oia sic q̄ p nullo dāno vel cōmodo velit of-
 fendere vel offendisse deū. et ideo cū pctm sit offensa
 dei: tunc pctm debet displicere volūtati inforzante
 caritate qualis dz eē. et est volūtas vere cōtriti. qua-
 re volūtas vere cōtriti debet eē q̄ nullo modo. nul-
 la forte. nullo dāno vel cōmodo velit ipsū pctm fas

cere vel fecisse. Et hoc est qd dē in hiere. vi. c. vbi dē
 Luctū vnigeniti fac tibi, vbi dicit glo. Docet peni-
 tentē qd facere debeat, et sequit. Nichil volētius est
 morte vnigeniti: ita nichil dolētius d3 esse q̄ offen-
 disse deū per p̄m. Et sic dico q̄ loquēdo de doloze p̄
 ut doloze dē displicētia volūtatis. doloze cōtritionis
 est maxim⁹ ita q̄ nō pōt eē maioz. Si aut loquatue
 de doloze put noiat doloze creatū siue causatū i sē-
 sualitate: sic talis doloze est effectus cōtritionis inq̄-
 tū. s. aliq̄s vere et pfecte fuerit p̄tritus ex doloze. p̄i-
 mo. s. ex displicētia volūtatis et detestatione p̄i et in-
 q̄tū est offensus dei p̄p̄it in fletus lamenta et la-
 chrimas. sicut legi de brā maria magdalena, et de be-
 ato petro ap̄lo. et sic dico q̄ nō oportet q̄ in cōtritio-
 ne iste doloze sit maioz quocūq̄ alio doloze. videm⁹
 enī multos viros et mulieres vere penitētes scdm q̄
 hūanitas pōt cognoscere q̄ magis flēt et plozāt pro
 morte p̄sanguineoz vel amīcoz suoz vel amissione
 alicui⁹ rei t̄p̄alis: q̄ plozāt vel fleāt p̄ p̄ctis suis. Et
 rō huius est. cū enī iste doloze sit i afflictione sēsuāli-
 tatis. et affectio q̄ est i sensualitate sequat exp̄imēta-
 lē et sēsuālē cognitionē. et pauci imo paucissimi sunt
 qui habeāt ita sēsuālē seu experimentalē cognitio-
 nē diuine deuotionis sicut habēt delectationes illo-
 rū corporaliū seu rerū t̄p̄aliū: ideo pauci imo paucis-
 simi sūt qui ita sēsuālē doleāt de p̄dō sicut dolēt de
 aliquo t̄p̄ali seu corporali. et iuenirent aliq̄: eēnt m̄-
 tū laudādi et multū pfecti. Sic ergo p3 q̄ loquendo
 de doloze put doloze dicit displicētiā voluntatis q̄
 doloze cōtritionis d3 esse maxim⁹. i. maioz quocūq̄
 q3 alio doloze. Loquendo aut de doloze prout dicit
 passionē resultantē in sensualitate: sic non est neces-

pariū q̄ dolor p̄tritionis sit maior quocūq; alio do-
lore: eēt tñ multū p̄grū. Sed quid de penitēs & cō-
tritus nunq̄d debet plus velle sustinere q̄cūq; aliā
penā t̄palem sicut infirmitatē vel mortē vel q̄cūq;
aliā penā q̄ peccasse vel peccare? Dico q̄ nullus in
mēte sua d̄z sibi p̄nē talē q̄stionē nec etiā alicui alii
q̄ illud esset seip̄sū vel alii ponere i tentationē. Et
mēs h̄mana est multū infirma ex pte sensualitatis q̄ se
per refugit mortē & mala t̄palia & corporalia etiam
q̄tūcūq; sit hō p̄fectus: sicut p̄z i saluatore d̄no ie-
su x̄po q̄ imminente hora passionis dicebat. Tristis ē
aia mea v̄q; ad mortē. & hoc q̄tū ad sensualitatem
v̄q; ad mortē. & exponēs seip̄sū dicit Sp̄s. i. rōna-
lis voluntas p̄p̄tus est ad sustinendū mortē. caro
aut. i. sensualitas est infirma. q̄ refugit mortē. quare
nemo d̄z se ponē i tali p̄plexitate. nec p̄fessor d̄z hoc
interrogare. Illud aut. requiritur i quolibz solēnter pe-
nitēte de necessitate q̄ vbi necessitas foret p̄z susti-
neret oēm penā q̄ offenderet deū per p̄m.

Ca. iii. de qualitate cōtritionis.

Nunc de qualitate p̄tritionis agendū est. Circa
q̄d sciendū est q̄ p̄tritio d̄z h̄tē septē p̄ditiones
p̄rio d̄z eē discreta. vñ d̄z esse cū spe venie. ita q̄ ve-
re cōtritus nunq̄ d̄z desperare de venia: s̄z semp d̄z
sp̄are de dei m̄ia. q̄ de^o pōt plus parcere q̄ hō pecca-
re. aug. sup illud x̄b̄h q̄d dicit cayn. gen. quarto. c.
Maior est iniquitas mea q̄ vt veniā me rear. dicit mē-
tis cayn. q̄ maior est dei pietas q̄ tua iniquitas. Et
ambro. Nemo desperet. q̄ iudā p̄ditore nō scelus q̄d
p̄misi: s̄z sua desperatio fecit penitus iterire. S̄z q̄
neuro scit utrū dign^o sit amor vel odio dei: ideo nō
d̄z nimis p̄sumē: sed sp̄ d̄z timere. q̄ istū sapientie

timor dñi. et ideo verus penitēs grāti. i. aiam suā
d3 tenere iter duas molas. s. timoris et spet. vt ex fa-
rina sic trita harutelo discretiōis. mūdāta aqua la-
chrymarū. i. pñctionis cōmixta. panē bonū i. liba-
no cordis igne caritatē decoctū faciat hospiti suo. i.
xpo. ita qd i die iudicii dicat ei. Esuriui et dedisti mi-
hi māducare. Scdo d3 eē amara. et ita dicebat iste
scūs rex ezechias ysa. lxxviii. c. Recogitabo f omēs
ānos meos i amaritudine aie mee. Et si sit talis. faci
et pacē iter deū et aiam peccatricē. vñ idē ezechias
Ecce i pace amaritudo mea amarissima. amara es-
go d3 eē cōtritiō. qz pctōr d3 eē cōtritiō eo qd delacta-
tus fuit in cogitatione illicita. amariōr: qz pñctio
amarissima: qz opus illicitū pñctio. et si sic faciat
poterit diceze sic cōtritiō illud qd scitur. Tu autem
eruisti aiam meā vt non periret pñctio post tergū
tūū oia pctā mea. Tercio d3 eē lachrymosa. vñ spal-
po. vi. Lauabo p singulas noctes lectū meū. i. cōscien-
tie: lachrymis meis strātū meū rigabo. Et sic fecit
brā maria magdalena q lachrymis suis lauit pedes
dñi nři iesu xpi. et ideo tibi fuerūt peccata remissa.
Quarto debet eē pmeditata: vt in pzeallegata au-
ctoitate. Recogitabo tibi omēs annos meos. et c. de
hoc dicit ysa. loquēdo aie peccatrici. Sume cytharā
.i. pñte. circuui ciuitatē. i. sanitatē aie mee cogitā-
do et rememorādo sigula pctā meretricis. i. aie pec-
catricis q peccādo cū dyabolo fornicata est et obli-
uioni tradita est. i. a deo ppter pctū suū oblita.
Quinto d3 eē vniuersalis. i. de oībus pctis. Sexto
debet eē durabilis. i. cōtinua. et de hīs duobus dice-
tur i duobus ca. sequētib. Septio d3 eē integra. i.
qā pposito cōfiteendi et satisfaciēdi. alias non eē

contritio: sed derisio. Et de hoc dictū est supra. l. i. ca.

Ca. iiii. de duratione contritionis

Ad sciendū q̄tū debeat durare contritio. Notādū q̄ scdm q̄ dictū est supra ca. ii. In contritione ē duplex dolor. vn⁹ q̄ idē q̄ detestatio siue displicētia volūtati. & iste dī sēp durare q̄dū hō uiuit. Notandū tñ q̄ cū p̄ceptū de contritione sit affirmatiuū & p̄ceptū affirmatiuū obligat sēp sed nō ad sp. s; p loco et tpe p̄ceptū de contritione sic obligat q̄ nō oī q̄ hō sit sp in actu cōterendi. s; q̄cūq; occurreret ei memoria de pctō q̄ displiceat sibi illud pctm fecisse. & ita intel- ligit illud v̄bū be. augu. in li. de pe. vbi dē. Sēper doleat & de dolore gaudeat. & sequit. vbi dolor finit ibi penitētia deficit. Alī qñ dicūt sp doleat: intelligē dū est semp. s. qñ occurreret sibi mēoria de pctō. Simi- lit̄ qñ dicūt vbi dolor finit: intelligendū est semp vl actu vel habitu. Et causa quare sic debet durare cō- tritio est. qz nemo est certus ad minus de lege cōi si pctm est sibi remissū per contritiōē. qñ nescit si cō- tritio sit sufficiens. vñ dē in eccliaſtico. De p̄piciatu pctōz noli esse sine metu. posito enī q̄ aliq̄s sciret p reuelationē diuinā pctm sibi fore remissū adhuc de- bet sibi displicere peccasse q̄cūq; occurreret sibi me- moria de pctō: alias peccaret nouo pctō. qz sicut cul- pa est velle peccare: ita culpa est velle peccasse. Ali⁹ dolor est i contritione. s. dolor q̄ resultat & redūdat in cōsualitate qñ. s. hō ex displicētia pcti prop̄ipit i fle- tū & lachrymas. & talis dolor nō oportet q̄ semp du- ret: cū pauci imo paucissimi sint qui etiā vna hora possint sic pctā sua plorare: q̄to min⁹ tāto tpe vite sue. & eēt tñ multe p̄fectionis q̄ sēp dñ recordaret de pctis: posset ea plāgere. sicut legit̄ de b̄tō petro aplo

q̄ portabat sudariū in sinu suo cū quo tergebat lacrimas suas. q̄ qñ recoz dabat pcti qđ fecerat qñ negauerat xp̄s: nō poterat lachrimas retinere; et tñ bñ sciebat xp̄m sibi dimisisse pctm̄

Ca. v. de q̄bus d̄z esse contritio

Peccatorū quoddā est actuale. ⁊ quoddā originale. Actuale est qđ ztrahit actu p̄p̄o. s. qñ hō agit qđ agē nō d̄z. vel qñ nō agit qđ agē d̄z. Et isto mō diffinit sic pctm̄. Est defactū vel dictū vel zcupitum ztra legē dei. Originale pctm̄ est qđ hō ex origine cōtrahit. inq̄tū. s. hō descendit ab adā scđm rōem seminale: ita qđ pctm̄ originale formalit̄ nichil aliud ē qđ carētia iusticie originalis. bñ sciēdū est qđ adā in sui creatōe acceperat a deo quoddā donū supernaturale qđ vocabat iusticia originalis q̄ iusticia ita ordiabat hoiez ad deū qđ aīa hoīs in omib⁹ obediebat deo ita qđ nullo mō mouebatur ztra dei volūtate. et cor p⁹ ita obediebat aīe qđ nullo mō mouebatur contra volūtate aīe vel ztra iperū rōis. Et per illud donū oīa aīalia erāt subiecta hoī et obediebāt ei ad nutū. Juxta illud psal: p̄o. viii Omnia subiecisti sub pedib⁹ ei⁹. Illud donū acceperat non solū adā p se: s̄ etia p tota posteritate sua: ita qđ in oēs qđ descenderāt ab ei⁹ semine ip̄e trāsfūderet illud donū. i. istā iusticiā originale. Et isto dono per pctm̄ suū ip̄e priuauit se et totā posteritatē suā ita qđ oēs qđ descendunt ab ei⁹ semine carēt isto dono. et talis carētia vocat̄ pctm̄ originale. Ad vidēdū ergo de q̄b⁹ d̄z eē ztritio Primo vidēdū est utrū hō debeat conteri de pctō originali. Ad quod dicēdum est qđ non. cui⁹ rō est. q̄ solū d̄z homo de illo conteri et dolere quod est actu p̄p̄o zmissum: vel quod fuit in p̄tate non zmittere.

tere. Sed peccatum originale non fuit actu proprio commissum
nec fuit in potestate alicui non committere illud: quare non tene-
tur dolere vel contreri de peccato originali. Et dico nullus
contreri de necessitate. 2. grauē tamen est adueto qui accedit ad ba-
ptismum ut ei displiceat peccatum originale non in speciali quasi
fuerit contractum per ipsum: sed in generali in quantum. scilicet. omne
quod separat a deo debet displicere. De peccato autem actuali
quod homo debet contreri de eo. notandum quod in genere duplex est pec-
catum actuale: quoddam est mortale. aliud veniale. De
peccato autem mortali homo debet contreri et confiteri singulariter
et sigillatim de quolibet: ita quod non sufficit contritio sine con-
fessio generalis imo quilibet verus penitens debet diligenter exami-
nare suam conscientiam et discutere ita quod recogitet dies. ho-
ras. tempora loca. et personas. et omnes circumstantias in quibus
et cum quibus peccare potuit peccator et peccauit. Et ita si
cui occurreret sibi memoria de peccato quod signanter et signi-
lariter perpetravit. contreretur et confiteretur de quolibet peccato
mortali: ita tamen quod licet de quolibet peccato mortali verus peni-
tens debeat summe et maxime dolere: tamen secundum quod vult pec-
catum est grauius quam aliud attritum et interius debet dolere
et contreri de vno quam de alio. Sed quid fiet de peccatis obliu-
tis? Dico quod aliquis potest esse oblitus peccatorum suorum duobus modis.
Vnus modo quod sit oblitus in speciali: sed non in generali. id est. qui bene
recoletur se peccasse mortaliter: sed non recordatur
de specie peccati. puta si furatus fuerit aliquid. vel fornicatus:
et sic de aliis. Et talis tenetur dolere et contreri in generali
de peccato. et in speciali contreri de negligentia sua per quam ve-
nit in obliuionem peccati sui et tenetur facere quod in se est ad
hoc scilicet quod recoletur in speciali de peccato suo vel cogitant
dubias suas: vel orando deum quod reducat sibi ad memo-
riam. Alio modo potest esse oblitus peccati sui ita quod non recorda-
tur nec in generali nec in speciali: et adhuc tenetur contreri in

gñali. Et voco conteri in generali non sub conditōe
id est dicendo vel cogitādo. Doleo et conteroz si pec
caui. Sed voco conteri in spāli sub estimatōe pñabi
li. Debet ei hō pñabiliter credere q in multis offem
derit deū. quoz non recozdatuz. et si sub ista estimati
one doleat et peniteat sicut si certus eēt contritus eēt
et penitens. vñ qñ dñz frequēter dicere dñm plamisse
pñ. xxx. Delicta iuētutis mee et ignozācias meas
ne memin eris dñe. ¶ Quō aut dñz hō conteri de pec
cato veniali. Notandū q tela sunt gñalia pctōzuz
venialiu. quoddā est veniale subitum non pñā volū
tate contractū: sed ex quadā surreptione. et de tali
non tenetur hō conteri in spāli nisi de 2gruo. Aliud
est pctm veniale ex volūtate: cui si 2sētiat hō incidit
in mortale. sicut delectatio mortosa in cogitando de
actu carnali est peccatum veniale: sed si sit ibi 2sēsus
est peccatum mortale. Et de tali veniali qñ occurrit
mēoria hō dñz conteri et penitere 2 diligenter aduer
tere: ne sit ibi vel fuerit consensus. Quoddā autē est
veniale quod per frequentatōem sui auget libidinis
peccandi: et tanta poterit ibi esse libido qd illud qd
de natura sua erat veniale ex illa libidine fieret mor
tale: sicut mendacium iocosa de natura sua est venia
le: sed toties potest iterari q augebit tantam libidi
nem mentiendi q ex illa libidine poterit hō toties mē
tiri iocose q peccabit mortaliter. et de tali debet ho
mo conteri et penitere aduertendo et precauendo ne
multiplicet. De hoc tñ magis dicetur infra qñ age
de confessione peccatorum venialium: quia eodē mo
do tenetur homo de eis conteri: q tenetur ea confes
teri

¶ Ca. sextū q sunt cāe iductiue contritionis

Cause inductiue cōtritiōis sūt multe. Prima &
 pncipalis est amor dei. Illud ei qđ pncipalit
 bz retrahere hoīem a pctō et si peccauerit qđ corrigat
 se & emendet est amor dei. et sic iste amor gñatur in
 aīa pctōis. Cū ei amor sequat cogitationē & cogni
 tionē. vt dicit aug. Cognita diligim⁹: icognita neq̃
 qđ. qñ ergo pctō cogitat & recognoscit deī bonitatē &
 iusticiā cui displicet oē malū & qđ nullo mō reliquit
 aliqđ malū ipunitū & recogitat se multa mala gmi
 sisse qđ displicēt dīne bonitati & ppter que ē dign⁹ pu
 niri gūter: timet. qñ etiā cogitat vltēri⁹ dei pietatē
 et miām qđ paratus est oī dolēti et penitēti parcere
 dimittere culpā q̃tūcūq; magnā: sperat de venia et
 sic mouet ad detestandū pctm. et iste mot⁹ vocat at
 tritio. i. quedā cōtritio iperfecta. et ita de⁹ qđ nūq̃ de
 ficit infundit lumē gte in aīaz pctōis. et illo lumē
 pctōz illustrat⁹ calefit in amoze dei et detestatōe pcti
 ita qđ tior seruilis pcedat et preparat cor pctōis ad
 p̃tritionē: sed amor & feruor caritatis pficit ipm. Et
 de hoc ponit exēplū aug. dicēs. qđ sicut in futura so
 culariū seta porci pcedit & facit viā filo: nō tñ reman
 net in futura: sic cōtritionē pcedit tior pene et iste ti
 mor preparat ad amorē et caritatē dei qđ postq̃ est in
 aīa expellit oēm timorē. & ita dicit bt̃s ioh. i prima
 sua canonica. Perfecta caritas foras mittit timorē
 s. seruilē qđ est tior pene. nō aut timorē filialē qđ est ti
 mor offēse. Scda cā est pudor. i. verecundia de pctis
 cōmissis. vñ puer. xii. Res dignas cōfusione agunt.
 Job. Res indigne cōfusione agunt. et numeri. iii. c.
 Reuelabo pudenda tua in facie. Qñ enim pctōz co
 gitat qđ oīa ei⁹ pctā q̃tūcūq; secreta et occulta sūt
 sūt deo manifesta et aperta et qđ nūq̃ peniteat et cō

teratur de eis dē. de^o reuelabit & manifestabit ea toti
mūdo: mouet ad p̄titionē et p̄niam de pctis. vñ dī
cit boetius. Magna est nobis indicta nccās p̄bitatī
cū oīa agam⁹ corā oclis iudicis cūcta cernētis. Ter
cia cā est detestatio. i. abominatio vilitatis pcti. Tan
ta ei est vilitas pcti q̄ de filio dei facit seruū dyaboli
vñ dī. be. petr⁹. Qui facit pctm seru⁹ est pcti: a quo
ei quis superat⁹ ē ei⁹ seru⁹ est. Cū ergo pctōz sit p̄p̄
pctm a dyabolo supat⁹ p̄pter pctm seru⁹ dyaboli fa
ctus est: vñ ansel. f̄eristi me dñe ad tuā ymaginem
et ego supinduxi horribilē ymaginē. vñ aīa peccatō
vidēs et cōsiderās vilitatē pcti: pōt dicere x̄bñ qđ dē
cit iherē. Vide dñe & cōsidera qz fact⁹ sū viliis. Quat
ta cā est consideratio de die iudicii: & penis iferni. qñ
ei pctōz cōsiderat q̄ de oī dicto: fecto. & cogitato con
tra legē dei oportebit reddere rōem in die iudicii. iux
ta x̄bñ saluatoris in matheo dicētis. De oī x̄bo ocl
olo qđ fuerint locuti hoīes sup terrā: reddēt rōem
in die iudicii. Et xxxii. q. vi. c. penul. & c. Quotiens
mouet ad p̄titionē & p̄niam de pctis suis. vñ hie
ro. loquēs de die iudicii: dicit sic. Quotiescūq; illuz
diē considero: toto corde contremisco. Et idē. Siue
comedo. siue bibo. siue aliqđ aliud facio: sp̄ videt mī
chi in aurib⁹ meis ista tuba terribilis insonare. Sue
gite mortui: venite ad iudiciū. qñ pctōz ista cogitat
attenta mente: tot⁹ cōtremiscit in corde suo. Si enī
vt dī. bea. petrus apo. i. petri quarto. ca. Vix iustus
saluabitur: ipi⁹ aut et pctōz vbi parebūt: et Grego:
Quid faciet virgula deserti. i. pctōz: vbi p̄cutiet cē
drus paradisi. i. iustus. Quinta cā est dolor de amī
sione celestis patrie. quādo enī peccatoz cogitat se p̄
pter pctm suū glīam paradisi amīssisse non est mīrū

si dolet: imo est mirū si nō crepat per mediū. Si enī
dolet ⁊ plozat hō p amissionē pecunie: quāto magis
debet dolere et plozare p amissione celestis gl'e. Et iō
dicebat be. ioh. in apoca. iii. ca. Tene qđ habes: ne ali
us accipiat coronā tuā. Dexta cā est de multiplici of
fensa creator. qñ enī pctōz cogitat: ⁊ considerat se
offēdisse dñi qui eū creavit de nichilo: et insigniuit eū
ymagine sua: et redeit p'cioso sanguie suo: et bene
m'x si non doleat. et peniteat de pctō suo. De hoc di
cit bernardus. Doloꝝ de peccatis d'z eē acer. acrior.
acerrimus. acer q'z offēdimus deum creatorē oim
acrior: q'z offēdim' patrem nēm q' pascit nos multi
pliciter: et gubernat. acerrim': q'z offēdim' redēpto
ptōzē nēm: qui nos liberauit sanguie suo a vínculo
pctōz. a crudelitate demonū. ab acerbitate gehenne.
Notādū tñ q' l'z pctōz. sicut dictū ē. debeat dolere et
p'teri de pctis: tñ sp d'z sperare in dño: ⁊ in pietate. et
m'ia ei' ita q' debet sperare de venia ⁊ gloria. q'bt di
cit sapiēs puer: xvii. Spans in dño nō g'fundetur:
nec cōfusione culpe. nec pene

¶ Ca. vii. de effectu cōtritionis

Effectus contritōis est multiplex. p'rim' p'tz ex
vi nois ipi'. d'z enī cōtritio: quali simul ex to
to tritio. qđ sic intelligēdū est. q'z in cōtritōe totum
coz pctōis ad lēam scidit vel cōterit: p're nimia āgu
stia. doloꝝ. ira. ⁊ indignatōe: q' p'cepit p'tra pctā. vñ
dñs p' p'phe. iohel. ii. c. Scidite corda v'ra. Itē psal.
Sacrificiū deo sps cōtribū. ⁊ c. Et scdm q' dicit be.
bernar. Cōtritio mūdat aīam a reatu culpe. ⁊ libe
rat a pena gehenne. et ab hōrenda demonum socie
tate: ⁊ vilissima pcti seruitute: tribuit bōa spūalia q'

pctōz amiserat per pctm restituit etiā societate & spi-
 ritualē ecclie cōione. et bonoz oim q̄ in ea sūt p par-
 ticipationē. de filio ire: efficit filiū gr̄e. de filio dyabo-
 li facit filiū dei. et per x̄hs participē hēditatis eterne
 Atq̄ aut sola cōtritiōe remittat pctm. sūt varie opi-
 niones. Quidā ei dicūt q̄ sicut trib⁹ modis offendi-
 mus deū. s. corde. ore. et opere. ita tribus modis est
 necessario deo satisfaciendū. s. cōtritiōe cordis. cōfessione
 opis. & satisfactiōe opis. ita q̄ alias nō dimittit pctm
 Et isti fūdāt intentionem suā super illud. c. de. pe.
 di. iiii. Perfecta. Et dicunt isti q̄ omēs auctoritates
 que dicunt peccata sola cordis cōtritiōe dimitti.
 sunt intelligende cū articulis necēssariis excludit oris
 confessionem. i. quando aliquis amittit loquelā: vel
 quando aliquis non pōt pbēm reperire in cōfessiōe
 Alii dicunt q̄ in cōtritiōe dimittitur peccata sub
 conditione si se cōfiteant & fundant isti intentiōez
 suā per illud quod d̄ de pe. di. iiii. c. Sane. Tercii
 dicunt sola cordis cōtritiōe dimitti peccatum cui
 libet adulto libere conteratur et pponat ab aliis ab-
 stinere et confiteri: et de eo satisfacere secundū iudi-
 cium ecclie Et fundant isti intentionem super illud
 de pe. di. i. Magna est pietas dei ut ad solam pmissio-
 nem pctā dimittat. mūdū p̄nunciat ore. et tñ iā de⁹
 audit in corde. Et hec opinio est verior et magis te-
 netur cōiter a doctoribus. Et q̄ ista opinio si verior
 patet per exemplum lazari: quem primo suscitauit
 x̄hs anteq̄ a discipulis absolueret: Lazarus ei mor-
 tuus est peccator qui per pctm mortuus est. Iuxta
 verbum eze. viii. ca. dicentis. Anima que peccauit
 ipsa morietur. Et ille suscitatur a domino qñ i-
 bi remittit pctm i cōtritiōe: & postea absoluit a disci-

pulis. i. soluitur a sacerdotib⁹ in confessione Id³ etiā
per exēplū de decē leprosis a dño mūdatis q̄ i via añ
q̄ veirēt ad sacerō mūdati sūt. Isti enī leprosi sunt
pctōres: q̄ dū vadūt ad sacerdotes. i. dū 2tritionem
hñt 2 ppositū 2fitebdi. mūdātur in pctis. Et ita dic.
psalmista. psal. xxi. Dixi confitebor aduersum me
in iusticiā meā dño: 2 tu remisisti impietate pcti mei.
Dixi. i. firmiter i aīo pposui. Notandū ergo q̄ illa
tria simul sūt tpe. lz hēant ordinē nālē inter se. i. in
stificatio. contritio. 2 pctōy remissio. necessario em̄
habeo intelligē q̄ p̄us q̄s hēat grām: q̄ 2teratur p̄
cedit. ergo grā. seq̄tur dilectio qm̄ q̄ grām habet dil
git 2 seq̄tur contritio. qm̄ q̄ diligit cōterit ad cōtri
tionē seq̄tur pctōy remissio. Ille p̄cessus colligitur
de pe. dī. i. oīs q̄ nō diligit manet i morte. 2 aug. Di
ne caritate quō q̄s verā cordis contritōez habere pō
terit: patet ergo quō sola cordis 2tritōe pctm̄ dimi
tit. qd̄ ergo faciat absolutio sacerdoti ad remissioēm
pctōy: dicetur infra qm̄ ageatur de 2fessione. Et hec
sufficiant de contritōe

Tractatus tercius secūde partis p̄ncipalis de cō
fessione. xi. habens capitula

Circa confessionē. xi. sunt 2sideranda p̄rio de
institutōe cōfessionis. scdo de illis q̄ tenēt ad
confel. tercio de tpe quo q̄s tenet ad 2fel. quarto cui
facienda est confessio. q̄nto de q̄bus facienda est con
fel. sexto de conditionibus quas debet hēe confessio.
septimo de iteratōe 2fessionis. octauo quō debeat se
hēe sacerdos ad cōfitemtē: nono de interrogatōib⁹ fa
ciēdis in confessione. decimo de ptate clauū et effe
tu cōfessionis. vltimo de sigillo cōfessionis

Ca. i. de institutōe confessionis,

Ad euidentiā eoy q̄ dicēda sūt de 2fessione notā
 dū q̄ i sacra scriptura duobz modis accipit cō
 fessio. vno mō idē est q̄ dei laudatio. vñ cōfiteri isto
 mō idē est q̄ diu laudare. Et hoc mō accipit qñ dē
 Confitemi. i. laudate dñm qñ bonus. &c. Alio mō
 idē est q̄ p̄tōy cozā sacerdote manifestatio. Et ista
 mō diffinit sic: cōfessio est legitima cozā sacerdote q̄
 clauēs hz & p̄tātē absoluēdi p̄tōy declaratio. Ad eui
 dentiā istius diffinitionis videndum est de singulis
 mēbris q̄ in ipsa ponūtur. Dē primo. Cōfessio est le
 gitima p̄tōy declaratio. 2tra illos q̄ p̄tā sua occul
 tant: vel excusando. vel celādo. Dē etiā cōtra illos
 q̄ recitāt bona sua i 2fessione. vel 2fitem p̄ abnega
 tiōē p̄tōy vt nō sū adulter. gulosus: &c. Dē cozā
 sacerdote q̄ clauē hz et p̄tātē absoluēdi: vt oēs cō
 ditiones q̄ ad verā cōfessionē req̄runt ostēdantur
 Et dē 2fessio q̄ si simul. vel ex toto siue vndiq̄ fassio
 Et de cōfessione isto mō dicta hic itendit. videndū ē
 igit qñ fuit instituta. & q̄s fuit institutoy cōfessionis.
Quantū ad primū sciendū est q̄ duplex ē 2fessio
 p̄tōy. i. mētalis et vocalis. Mentalis cōfessio p̄tō
 rū est de dictam sine legis nature adiute quodā mo
 do per fidē. qñ enī hō scit et p̄pendit offēdere vel of
 fendisse deū quē non videt: nisi per aliquē radiū fi
 dei: natura dicat sibi q̄ ab eo mīa est sibi huilit po
 sulanda. et hoc nunq̄ fit nisi recognoscat culpa q̄
 fit per cōfessionē mentalē. Cōfessio autē vocalis ē
 duplex. quedā q̄ fit deo. quedā que fit hoī. Loquēdo
 ergo de cōfessione vocali que fit deo. credo q̄ cōfessio
 fuit de necessitate salutis statim post lapsum primū
 hoīs. Et rō que me mouet est ista. Omni tempore d
 quo est. vel fuit infirmitas: fuit necessaria medicina

extra illā infirmitatē: s; stat post lapsū p̄mi hoīe
 fuit infirmitas pcti nō solū originalis: s; etiā actua
 lis ad minus q̄ ad multos. ergo necessaria fuit post
 lapsū p̄mi hoīs cōfessio ad minus quo ad multos eti
 am vocaliter. Et illud p̄ ex quadā glo. q̄ ponit sup
 illud b̄bū. gen. q̄rto. Adā vbi es: vbi dicit glo. Ver
 ba sūt iccrepandū & ad cōfessionē cogens: nō ignorā
 tis. Et cōstat q̄ loquat̄ de cōfessione vocali faciēda
 deo: q̄ tūc deus nō hō loq̄batur vocalit̄ ipsi ade. er
 go ab illo t̄p̄e fuit necessaria cōfessio isto mō dicta.
 Loquēdo aut̄ de cōfessione vocali faciēda hoī: dico q̄
 fuit instituta ī lege noua x̄po v; incarnato. et tūc nō
 ante fuit cōfessio talē cōfessionē institui. Et rō q̄ mo
 uet ad hoc ē duplex scdm̄ q̄ cōfessio ordinat̄ ad duo
 scil; ad pcti deletionē et manifestationē. & ad duo. s.
 ad pcti deletionē. & ad reconciliationē faciēdā deo &
 ecclie eius. Ex quo p̄ q̄ solū ex lege noua debuit isti
 tui cōfessio. ¶ Notandū tñ q̄ ad euidentīā eorū que
 dicēda sūt q̄ status pcti vocat̄ tenebre. stat̄ aut̄ ḡe
 lux. Et ita dicit ap̄ls loquēs ephe. postq̄ fuerunt cō
 uersi ad fidem & fuerunt ī statu ḡe. ad ephe. v. ca.
 Gratias aliqñ tenebre: nūc aut̄ lux ī dño. Et ī epla
 ad roma. ix. Abiciam⁹ opera tenebrarū. glo. i. opa
 pcti. & induamur arma lucis. i. virtutis. In ea ergo
 lege d; institui cōfessio faciēda hoī ī qua lux vera
 fuit orta q̄ lux illuīat oēm hoīem veniēte ī hunc
 mundū. & ista est lux noua x̄po. s. incarnato. Igitur ī
 lege noua debuit institui cōfessio faciēda hoī. Ex
 secūda. s. ex hoc q̄ cōfessio ordinatur ad reconcili
 ationē faciēdā deo et ecclie eius. p̄ etiam q̄ debuit
 institui ī lege noua. ideo enī cōfessio fit hoī vt hoī
 quo sit īdex et arbiter iter deum et hoīem pctōrem

Prius autem debet esse talis qui possit ponere manum
 in utramque partem. ideo oportet quod ille cui facienda est con-
 fessio possit ponere manum in deum cui confitens vult reco-
 nsciliari: et in hominem qui confitetur. Talis autem non potuit
 esse quousque deus factus est homo. quia datus est nobis me-
 diator dei et hominis: homo christus iesus. Et hic postquam corpo-
 raliter ascendit in celum reliquit in ecclesia aliquos
 quos loco sui constituit rectores ecclesie: et arbitros quibus
 remisit auctoritatem reconciliandi peccatores deos et ec-
 clesie sue. Ideo in lege noua christo incarnato debuit in-
 stitui confessio. Cum enim confessio habeat efficaciam ab
 absolute: et absolucio ex virtute clauis que adde
 clauis fuerunt date homini in noua lege dicente christo beato
 petro apostolo: et in ipso omnibus aliis. math. xvi. c. Tibi da-
 bo clauis regni celorum et iohann. xx. Quorum remiseritis
 peccata remittuntur eis. et quorum retinueritis. reten-
 ta sunt. Manifestum est quod confessio facienda homini in lege
 noua fuit instituta. precessit tamen in figura in lege anti-
 qua in hoc quod sacerdotibus data erat auctoritas et po-
 testas discernendi si lepram et lepram. et inter prophetam
 et sanctum. sed ista erant quedam corporalita et non
 spiritualia. Et hanc figuram ostendit christus in lege noua
 fuisse adimpletam: quando leprolos mundatos mittebat ad
 sacerdotes dicens. Ite ostendite vos sacerdotibus.
 De secundo autem quis fuit institutor confessionis:
 Dico quod fuit christus ipsemet. Et ratio fuit tacta supra
 prima parte huius operis quando agebat de sacramentis in
 generali. Et intelligo quod fuit institutor auctoritativus. et
 credo quod beatus iacobus minor qui fuit episcopus hierosolimita-
 tanus. et qui primus inter apostolos celebravit missam
 quando dixit. Confitemini alterutrum peccata vestra
 fuit promulgator huius sacramenti sicut dictum fuit

Supra de sacramento extreme unctionis:

Cla. ii. de illis qui tenentur ad confessionem.
Omnes adulti postquam ad annos discretionis pervenerint. ita quod possint discernere iter bonum et malum tenentur semel in anno. scilicet in quadragesima confiteri ex statuto generalis quod ponitur ex. de pe. et re. c. Dis ubi ubi sexus. Et contra transgressores illius statuti ponitur ibidem talis pena. scilicet quod ipsi venientes ab ingressu ecclesie arceantur. et morientes christiana careant sepultura.
Et huius sacratissimi ac saluberrimi consilii potest esse triplex ratio. Prima fuit universalis indigentia. omnes enim peccaverunt ut dicit apostolus. et egent gratia dei. Non est enim qui faciat bonum et non peccet. ut dicit scriptura. Ideo quilibet debet deum glorificare confitendo se esse peccatorem. qui ei confitetur se esse peccatorem deum glorificat ostendens se dei misericordiam et gratiam indigere. Secunda ratio est sacre confessionis reverentia. Cum enim omnes teneantur in pascha confiteri ut digne et mature possint accedere ad tantum sacramentum. oportuit promittere remedium purgationis et lotionis peccati qui fit in confessione. Tercia ratio fuit discretio gregis dominici. ne. scilicet. lupi absconderentur in grege qui manducarent agnos. Ideo statutum est ut rectores ecclesiarum agnoscerent vultum ovium suorum: ne heretici sub pelle innocentie malicia sua palliarentur. Ideo omnes quicumque et cuiuscunque conditionis sint tenentur semel in anno confiteri alias peccant mortaliter. et debent pena supradicta puniri. Sed pone aliquis est qui non habet scientiam de aliquo peccato mortali: sed solum de venialibus. sed homo non tenetur peccata venialia confiteri. ergo ad minimum talis non tenetur confiteri. Dico sine prejudicio et salvo meliori iudicio seu consilio quod aliquis potest teneri ad confessionem non propter duo. Uno modo propter vinculum peccati. Alio modo propter vinculum precepti. Peccata venialia non tenentur

quis cōfiteri ppter vīculū pcti. cū possint sine ples-
sione dimitti: tñ sūt pfitēda ppter pceptū quo te-
netur q̄l3 cōfiteri semel in anno qñ. l. pfitēs non ha-
bet nisi venialia. vñ si hēet mortalia q̄ cōfiteret nō
teneret de necessitate venialia cōfiteri. de hoc tñ ifra
magis late dicit. Alteri^o pone q̄ aliq̄s est ita atten-
tus circa diuina q̄ nō h3 remozsū p̄ciētē de aliq̄ pctō
nec mortali nec veniali. an iste tenet p̄fiteri vel nō:
Si nō: tñ non oēs tenētur & obligant ad p̄fessionē
cui^o p̄trariū dictū est. si aut tenet & nō hēat consciē-
tiā de aliquo pctō nec mortali nec veniali: tñ tenet
ad cōfitendū & dicendū p̄tra p̄ciām suā & ita mētiri
qđ nefas ēēt dicere. ergo ad mīn^o talis nō tenet cō-
fiteri. Dico ad hoc q̄ cā sapiēs dicat: q̄ septies i die
cadit iustus. ipossibile credo scđm statū viatoris q̄
aliq̄s hñs intellectū & vñ rōnis trāseat vnā diē vel
vnā septimanā sine remozsū alicui^o pcti venialis q̄
aut totū annū transeat: hoc hēo magis p̄ ipossibile.
nec credo q̄ vnq̄ istud donū fuerit collatū alicui s̄ā-
cto nisi x̄po & marie virgi ei^o genitrici. nec credo ap-
p̄olos hoc donū habuisse. q̄ venialē peccauerūt. vt
dicit gre. & aug. i li. de natura et ḡa. Si om̄s sc̄i es-
sc̄i adhuc vīuerēt et interrogati ēēt vtrū tñ pctō
forēt oēs vna voce dicerēt. Si dixerim^o q̄ pctm nō
habemus: nosip̄os seducim^o et v̄itas i nobis nō est
Excepta bt̄a virgine de qua cū de pctis agit propter
honorē filiū dei nullam prozlas volo cōiōnē haberi
Et hiero. i. ad thi. iiii. c. Res pene cōtra naturā ē vt
sine pctō aliq̄s sit. is hō q̄ tñcunq̄ sit p̄fectus debet
cogitare corde et cōfiteri oze se ēē peccatorē. q̄ vt dī-
cit grego. Bonaz mētū est tibi culpā vereri. i. time-
re vbi culpa nō est. de obser. ieiū. c. Cōsiliū Unde

de cōi lege tenētur oēs ad confessionē. Et si deus de
spaliſſima grā daret illud donū alicui q̄ nec morta-
liter nec venialiter peccaret: credo q̄ adhuc vt non
contēneret p̄ceptū ecclē talis deberet p̄ntare se ſus
cōfeſſor: nō q̄ diceret se p̄dōr: q̄ mētiret. ſed dele-
ret dicere. Dñe non habeo 2 ſciam de aliquo p̄dō: tñ
p̄p̄ p̄ceptū ecclē p̄nto me vobis Sicut dixi ſupra
q̄ ſcificatus in vtero deberet recipē ſacramentū ba-
ptiſmi. 13 non habeat peccatū originale

Ca. iiii. de t̄p̄e quo q̄s tenet ad confessionem.

Teſte ſapiēts. oīa t̄p̄s habēt. iō nūc videndū eſt
de t̄p̄e quo faciēda eſt cōfeſſio. ſ. vtrū faciēda
ſit ſtatim cū hō peccauerit vel poſſit diſſerri vſq; ad
xp̄s ſtatutū in decre. Diſ vtriusq; ſexus. ſ. vſq; ad
quadragēſimā. Ad huius ergo euidentia ſciendū q̄
nos poſſum⁹ loq̄ de confessione. vel q̄tū ad p̄poſitū
interius. vel q̄tū ad verbū exterius: ſi p̄mo modo
ſic dicunt coiter oēs doctores q̄ tenet quis p̄ponere
confiteri qñ tenet p̄mo de p̄dō p̄teri. ⁊ q̄ ſi p̄p̄o-
ſito confitēdi ⁊ ſatiffaciēdi non dimittit p̄m̄ in con-
teritione. ⁊ dico quando tenetur p̄mo conteri. quia
ſicut dictum eſt ſupra. ſemper et q̄cito occurrit me-
morā de peccato tenetur homo dolere ⁊ conteri de
eo modo quo dictum eſt ſupra. licet etiam fuerit ip-
ſam confeſſus: tamen ex quo legitime eēt ipſū p̄fel-
lus. non tenetur ipſam iterum confiteri. de hoc ta-
men magis dicetur infra qñ agetur de iteratione cō-
feſſionis Quoniā igitur ſtatim cū homo aduertit ſe
peccaſſe mortalit̄ tenetur conteri: ideo tunc tenetur
p̄ponere confiteri. ſed ſi loquamur de confessione
actuali. ſ. quando homo tenetur actualiter cōfiteri.
In illa materia ſentiūt diuerſimode doctores. Qui

dam enī dicit idē dīctū q̄ p̄tūq̄ & q̄fūq̄ aliquis
 peccauerit: nō tenet p̄fiteri ante pascha: s; bñ tenet
 cōfiteri & eē in p̄posito p̄fitebī. Et fundāt intētiōez
 suā ex duob⁹. P̄mo. qz p̄ceptū de p̄fitebīdo est affīcātū
 uñ. et ideo nō obligat nisi p̄ loco et t̄p̄e determinatis
 t̄p̄s aut determinatū ab ecclīa est quadragēsimā: nō
 nullus imo nec ī natali seu etiā ī penthecōste. p. ca.
 Seculares. de conse. dī. ii. et ca. Dis hō. et ca. Si nō
 frequēti. tenetur ante xl. confiteri: nisi eēt ī periculo
 mortis. Scōdo: qz actus p̄fessionis non est necessari⁹
 ad iustificatiōē. qz per contritiōē est iustificatiō:
 et ita cōfessio solū est necessaria ex p̄cepto & obliga
 tiōe ecclīe. sed ecclīa nō exigit ante pascha: nisi pe
 riculū mortis imineat. ergo ante t̄p̄s illud nemo te
 netur cōfiteri nisi ī piculo mortis. Alii dicūt q̄ p̄tōz
 ex̄is ī p̄tō mortali tenet statim qñ habet discreti
 et idonei cōfessoris copiā & p̄tī cōmissi memoriā cō
 fiteri p̄tī suū. nec obstat illa decre. Dis utriusq̄ se
 xus. qz illa decre. nō dicit q̄ vñq; tūc differatur: s; q̄
 nō expectet vltra. sicut ecclīa phibet ne q̄s vltra an
 nū remaneat ī ex̄cōmunicatione. nō tñ dat licētiā
 remanēdi vñq; ad illā horā. Itē illa decre. fuit edita
 nō p̄ negligētibz. sed p̄tra negligētes. S; anteq̄ ip
 sa eēt edita: p̄tōz tenebat p̄fiteri statim qñ offerebat
 se oppōrtunitas. ergo videt q̄ sic teneat post ei⁹ edi
 tiōē. Que istarū opinionū sit verior: fateor me ne
 scire. tamen dicere sicut p̄ima dicit videtur michi
 periculū. dicere autē sicut secunda: videtur michi du
 rum. Scīus vero thomas ī quadā. q. de quolibetis
 ponit aliquos casus ī q̄bus tenet ex̄is ī p̄tō morta
 li statim cōfiteri. P̄rimus est qñ est ī infirmitate
 de qua iminet sibi piculū mortis. Et iste casus colligi

tur ex his q̄ dicunt ex. de pe. & re. c. Cū infirmitas.
 Secundus casus est qñ habet facere aliqd de quo immi-
 net sibi p̄culū mortis. l. 3. p̄o t̄p̄e illo sit sanus sicut
 qñ h̄z trāfire mare vel viā longā facere vel pugna-
 re. vel aliqd tale. Tercius casus est si habet facere a-
 liqd qđ exñs in pctō mortali nō pōt facere sine pec-
 cando mortālē: sicut si h̄z dicē missā. vel recipe aut
 ministrare aliqd sacramētū ecclē. ¶ Quart⁹ casus ē
 qñ p̄misit aliqd pctm̄ de quo curatus su⁹ nō potest
 eū absoluerē. & timet qđ t̄p̄e statuto nō possit h̄c co-
 piā idonei p̄fessoris ¶ Quintus casus est qñ p̄ciētia
 sua dicat sibi statū eē p̄fitendū. qz aut tenet depone-
 re eā. aut facere scđz eā cū nō sit erronea l. 3. salubris
 Dēs enī dicūt qđ l. 3. nō sit necessariū statū p̄fiteri: est
 tñ multū p̄gruū. Iuxta dictū sapiētis dicētis. Nō
 tardes cōueri ad dñm & ne differas de die in diē so-
 bito enī veniet ira illius. & i t̄p̄e vidicte disperdet te
 Notandū qđ ray. ponit in sūma sua quinqz ratiōes
 p̄pter quas multū vtile est & p̄gruū statū confiteri:
 Prima est p̄pter incertitudinē hōis mortis. vñ dñs
 in euāgelio. luce xii. Veniet dñs serui illi⁹ i die quo
 nō sp̄at. & hoc qz nescit. & p̄tē eius cū infidelibz ponet
 Itē diuiti petēti sibi longā vitā fuit dictū. Stulte
 hac nocte demones repetent aīam tuā a te. et es q̄ a-
 ceruasti cuius erūt: ¶ Secda causa est. qz mortēs in
 pctō sēper accumulāt pctm̄ pctō. et per p̄his penā pe-
 ne. vñ apls. ad ro. ii. ca. An ignoras qñ benignitas
 dei ad pñiam te adduxit. scđm aīe duriciā tuā &
 impenitēs cor thesaurizas tibi irā dei in die tribula-
 tionis & reuelationis iusti iudicis dei q̄ reddet vni-
 cuiqz scđm opa sua. Et osee. q̄to. c. dē. Maledictū
 mendaciū. furtū et homicidiū iudauerūt. & sāguis

sanguine tetigit. i. peccatum adducit aliud peccatum. vñ gre
 go. Peccatum quod per penitentiam non diluit: mox potest suum
 ad aliud trahit. Tercia causa est. quia quanto maiorem moxem
 fecerit quis in peccato: tanto magis elogabitur a deo et per 2 his
 tanto difficilior erit conversio. Iuxta id quod contra dicitur in
 ovidio de remedio amoris. Nec te veteras differ in
 horas. Qui non est hodie cras minus aptus erit. et ovidius
 Principiis obsta sero medicina paratur. Cum mala per
 longas conualuere moras. et psalmus. lxxii. Domine deus elon
 gant se a te peribunt. Quarta causa est quia in magna et
 angusta egritudine vix potest aliquis bene penitere seu
 etiam de peccatis cogitare. vñ hiero. Cum egritudine oppo
 meris vix potes aliud cogitare quam quod letis. et illic ra
 pitur intentio mentis ubi est vis doloris. multa ei. ve
 nit aug. tunc currunt impedimenta. Nam morbus viget. pe
 na tenet. filii. vñ: mundus et quos illicite dilexit: eum
 ad se vocat. de pe. di. vii. l. i. Tene ergo certum et di
 mitte incertum. i. penitentiam age. et confitere dum sanus es et
 non differas usque ad infirmitatem. iuxta consilium sapien
 tis dicentis. Viuus et sanus confiteberis. Quia causa est
 quia nisi peccator in vita sua audierit dominum clamantem quod
 confiteatur et faciat penitentiam clamabit postea ipse ad deum
 et non exaudietur. Exemplum de diuite epulone qui in in
 ferno sepultus est: qui etiam per vna gutta aqua non est ex
 auditus propter quod non est differenda vel tardanda re
 fectio: sed est multum congruum et utile statim confiteri
 Ricardus autem in quarto suo super sententias. loquens de matia dei.
 quod aliter sentiendum est in isto casu de religioso et aliter de
 laico. Nam religiosus cum totum tempus vite sue sit sibi ipse
 penitentiae habita copia sacerdos ydonei si peccauerit
 mortaliter credo quod statim sine mora tenetur confiteri
 Et intelligitur sine mora sicut recta ratio ordinabit.

Laicus vero rōabiliter p̄t expectare t̄ps. xl. quod est
t̄ps p̄nie. vñ cū illud t̄ps sit magis laicis opportunū
ad p̄nitēdū et satisfaciēdū si expectāt illd rōabiliter
audeo iudicare q̄nō peccāt dū tñ p̄ponāt firmis con
fiteri tunc t̄ps De clericis aut nō audeo iudicare. cō
silium aut sanū do: q̄ os qui cadūt per pctm̄ morta
le cōfiteantur statim cum p̄nit. non enī videt̄ vere cō
fessus qui tādū vulnus pcti portat occultum. Ver
ba sunt Ricardi. Quidq̄ sit de ista mā: credo q̄ in
casibus quos poit sc̄tus tho: de necēte tenetur q̄libz
statim habita opportunitate p̄fiteri. credo etiā q̄ cōsi
liū Ricardi sanū est et salubre. ⁊ dz exeq̄ cū diligētia
et virtute

Ca. iiii. cui facienda est cōfessio

Quoniam ille cui est facienda confessio sacramēta
lis: o: q̄ h̄eat claves: vidēdū est p̄rio de clauibz
p̄rio quo notandū est q̄ hoc nomē clavis trālatū ē
a corporalibus ad sp̄alia. Clavis ei in corporalibz
est instrumētum ad remouēdum aliquod obstaculū
quod impediebat ne posset bñ h̄ci adit⁹ ad domum. sic
etiā i sp̄alibz illud qd̄ remouet pctm̄ mortale: qd̄
est obstaculum ad ingrediēdū regnū celeste vocatur
clavis. et ista clavis est triplex. Pr̄a qdā est auctozita
tis: et istā hz solus deus De qua clauē loq̄bantur iu
dei dū dicebāt. Quis p̄t dimittere pctā nisi sol⁹ de⁹
quasi diceret null⁹. et hoc vox ē auctozitatis. Alia ē
clavis excellētie. ⁊ hāc solus hz x̄ps h̄s. Et de hac cla
uē loq̄tur elayas in p̄sona dei de x̄po dicēs Dabo cla
uē dauid sup humer ei⁹ Et dz x̄ps homo habere cla
uē excellētie i q̄tū p̄ passionē suā ip̄e satisfecit p̄ p̄s

catís nēis. et nō solū p nēis: s; p pctis toti? mūdi bē
dicit. be. ioh. et hoc ē vēr: q̄tū ad efficacitā et sufficiē
tiā. Q̄l d; hō xps hēe clauē excellētie: i q̄tū effectum
sacramētōy p̄t dare sū sacris. Tercia ē clauis misse
rii. ⁊ istā clauē hēt sacerdos. et dat eis i collatōe ordi
sacerdotalis. Et de ista dictū fuit be. petro. Tibi da
bo clauēs regni celoy. et de tali clauē loq̄tur hic Sci
endū ergo q̄ duplex est clauis ministerii. vna ē scia
discernēdi: alia est p̄as soluēdi atq; ligādi. De scia
autē discernēdi quō est clauis: et quō nō: et sic est a
lia clauis scdm rē a p̄ate ligandi et soluēdi. est ma
gna diuersitas iter theologos. ideo nūc nichil dico
de ista materia: p̄sertim cū papa dñs iohēs quodam
mō loquēs i quadā sua extrauagāti q̄ incipit. Q; q̄
rūdā faciat mētionē de ista diuersitate doctoy et ni
hil sup hoc determinet. vñ ex quo reliq̄t indetermina
tū temerariū eēt aliqd diffinire. Quid tñ firmit ē te
nendū q̄ iste clauēs dātur cuilz sacerdoti in sua or
dinatōe. S; nō p̄t exire in actū donec sacerdos ha
beat mām in qua ligat. et hoc vel p̄ p̄missionē cure
aiay sicut hēt archiep̄i et oēs hñtes curā aiay. vel
p̄ p̄uilegiū sicut hēt f̄es p̄dicatores ⁊ minores vel
alii qui ex p̄uilegiis dñi pape vel epoy p̄t p̄dicare
et cōfessiones audire. Ex his ergo patet cui ē facien
da cōfessio sacramētalís. et dico cōfessio sacramētalís.
ad excludendū cōfessionē cōsiliatiuā siue directiuā.
qñ. s. pctōz cōfiteretur alicui peccata sua non vt eū ab
soluat: sed vt eum super illo consulat: et ille eum dē
rigat: quia talis potest fieri cuiusq; hominī qui est
potest iuuare vel consulere ozando vel instruēdo sed
loquēdo de confessione sacramentali que fit p̄p̄ ab
solutionem: dico q̄ ex predictis due patēt p̄clusionēs

Prima est q̄ cōfessio sacramentalis est faciēda sacerdoti ⁊ non alii id est nō potest fieri nec d̄z nisi habenti clauēs: ⁊ iste est solus sacerdos. cui⁹ rō ē qz absolutio sit v̄tute clauū ita q̄ null⁹ pōt absoluerē in foro peitētie nisi habeat clauēs cū clauēs ordīnēt ad absolutionē. Istō tñ meli⁹ dīcet īfra qñ ageť de p̄tate clauū. sed null⁹ habet clauēs nisi sacerdos cū clauēs dent ī collatiōe ordīs sacerdotalis. ergo cōfessio sacramentalis nō pōt nec d̄z fieri nisi soli sacerdoti. Et ita dīcit aug. et p̄nit de. pe. dī. vi. Multū q̄tēri p̄tā suab̄t iueniat grām: q̄rat sacerdotē. Secūda cōclusio ē. q̄ cōfessio faciēda ē p̄p̄io sacerdoti. l̄z ei v̄t dictū est oēs sacerdotes habeāt clauēs: nō tñ habēt materiā id est parrochianos in quā possint exercere v̄sū clauū: sed solū illi quib⁹ cōmissa ē regulariter cura aīar regulariter q̄ habet v̄sū p̄tātis respectu illoz scilz hoīm quoz cura est eis commissa. Et ideo solū talib⁹ est cōfessio faciēda et tales sūt p̄p̄ii sacerdotes. ergo p̄p̄is sacerdotib⁹ ē faciēda cōfessio: Sed posset aliq̄s dicere q̄s ē p̄p̄i⁹ sacerdos Aliq̄ dicunt q̄ p̄p̄i⁹ sacerdos est parrochialis: sacerdos q̄ h̄z mīstrare sacramēta ecclīastica. ⁊ q̄ istī faciēda est cōfessio. Et videt̄ dictū istozū fūdari ī rōne ista. Illi debet fieri cōfessio. q̄ habet mīstrare sacramētū eucharistie ad hoc enī est datū p̄ceptū de confitēdo in quadagesima v̄t fideles digne accederēt ad sacramētū eucharistie ī pascha. Cū ergo sacerdos parrochialis sit obligat⁹ ex officio suo mīstrare parrochianis suis sacramētū eucharistie. ideo oēs prochiani sui de necessitate ad minus ī. xl. vel pascha tenēt ei confiteri. Et ita videtur ītentio illius decretalis Disputat⁹ sexus. Et illi⁹ de. pe. dī. vi. Patuit etiā videt̄ de itē

tione sacre scripture i veteri testamēto. vbi dicitur puer.
 xviii. Diligenter agnosce vultū pecoris tui scd̄z gl̄a
 vultū pecorū est sc̄cia illi q̄ nō p̄t agnosci nisi p̄ sc̄ssit
 oēs ergo oēs q̄ ille q̄ h̄z curā aīarū cognoscat sc̄ssioēz
 qd̄ nō p̄t fieri nisi audiat eā. Hoc idē videt̄ dicē scri-
 ptura in nouo testamēto. ad hebr̄. c. li. Serui obedi-
 te p̄ oīa p̄positis v̄ris Ipi ei p̄uigilāt: q̄i reddāt rōez
 p̄ aīab̄ v̄ris. Si ergo ille q̄ habet curā tenet reddē
 rōem p̄ aīa subditi. videt̄ necario q̄ sciat statū ip̄i
 aīe subditi: qd̄ nō p̄t fieri nisi audiat sc̄ssionē illius
 quare oportet q̄ q̄libet subdit⁹ cōfiteat̄ curato suo.
 Alii distigūt de p̄p̄io: et dicūt q̄ p̄p̄iū duob⁹ modis
 d̄z. vno mō d̄z p̄p̄iū scd̄m q̄ distiguit̄ p̄tra alienū
 Alio mō d̄z p̄p̄iū scd̄m q̄ distiguit̄ p̄tra cōr. mō di-
 cūt isti q̄ quilibet tenet cōfiteri p̄po sacerdoti scd̄m
 q̄ p̄p̄iū oppositur alieno: nō aut̄ scd̄m q̄ opponitur
 cōi. Nā stat et certū est q̄ si aliq̄s cōfessus eet p̄ctā
 sua d̄no pape: archiepo vel ep̄o suo: fatuū eet dicere
 et temerariū q̄ tenet illa eadē p̄ctā cōfiteri suo par-
 rochiali curato. cū ergo isti q̄ p̄dicāt ex p̄uilegio et
 audiūt cōfessiones sancti vicarii d̄ni pape et ep̄oꝝ: iō
 cōfessi eis nō tenētur iterū cōfiteri suo sacerdoti par-
 rochiali. cū tales sint quasi penitentiarii particulares
 Et idēo sicut cōfessi penitentiariis d̄ni pape vel ep̄oꝝ
 nō tenētur iterū cōfiteri curatis suis. ita nec cōfessi
 illis. Et ita hodie determinatū est p̄ d̄n̄z ioh̄m papā
 xxi. in quadā decretali siue extrauaganti sua q̄ inci-
 pit. Gas electōis. Illud etiā videtur de intentōe illi
 us decretalis bonifaciane. Super cathedrā: q̄ pot̄
 ex. de sepulturis. Et de pe. et re. in constitutōib⁹ d̄ni clē-
 mētis. c. Dudum a bone. vbi d̄z q̄ fratres p̄dicato-
 res et mīozes tm̄ h̄nt de p̄tate in confessionib⁹ audī-

Dis: q̄tū parrochiales sacerdotes de iure nōscuntur
 hēe: s; 2 cēssī parrochialib; sacerdot. nō tenētur iterū
 cōfiteri: ergo nec cōfessi illis. et scdm illā viā illa de-
 cretalis. Dis vtriusq; sexus. loquitur de sacerdote p-
 prio put p̄prium distinguitur contra alienum. non
 autē put distinguitur contra cōe: 3 ē sensus q̄ cōfite-
 atur p̄prio sacerdoti. i. non alieno. Quidquid sit de
 hoc tñ si illi q̄ audiunt cōfessiones ex p̄uilegio dñi
 pape inducerēt sibi cōfiteētes ad cōfiteēdū semel i āno
 suis curatis: bene facerēt. et ad hoc iducitur. ista de-
 cre. dñi bñdicti. xi. qui fuit de ordie p̄dicatoz q̄ inci-
 pit. Inter cunctas. Et tenētur ad hoc. q; licz illa de-
 cretalis sit reuocata in q̄tū cōtrariatur decre. boni-
 faciane que incipit. Sup cathedrā. nō tñ q̄tū ad ea
 que cōtinet eq̄tatis est reuocata. Sed nunq̄d parro-
 chialis sacerdos pōt absoluere parrochianū suū de
 oī pctō: Dicēdū q̄ Ray. in sūma sua pōit q̄nq; cas⁹
 de q̄bus sacerdos parrochialis nō pōt se itromittere:
 nisi spāliter fuerit sibi cōmissū. ¶ Prim⁹ ē q̄n est so-
 lēnis p̄nia pctōzi in iungenda. Secūdu⁹ ē q̄n pecca-
 to annexa ē excoicatio Terci⁹ ē q̄n cūq; 3 vbi cūq; iue-
 nit irregularitatē cōtractam. Quart⁹ est de icendia-
 riis. Illis autē quattuoz casib⁹ addit hostien. alios
 tres casus ita q̄ sic sūt septē. Unde q̄ntus casus ē de
 publico pctōze sicut de publico blasphemio Sextus
 est de falsariis lēay dñi pape. Septim⁹ ē si sit cōsue-
 tudo in ep̄atu q̄ aliqua certa crimia ad ep̄m referuē-
 tur. sicut obtinet cōsuetudo in p̄lexisq; locis 3 ep̄atib⁹
 de homicidio. sacrilegio. forislegio. falsario. 3 de
 violatozibus imunitatis ecclē. sodomitis. incestuo-
 sis. p̄iuris. 3 aliis enozmib⁹ crimibus: q̄ ep̄i sibi reti-
 nēt scdm q̄ eis expediēs videtur. de q̄bus certa regu-

la dari nō p̄t. sed vnusq̄sq̄ curat⁹ hēat sinodale suū cum quo se dirigat in ista materia. dñs guil. du. i re p̄torio suo dicit. q̄ ponere tot cas⁹ nō est nisi auferre curatis pr̄tē suā. cū p̄t oīa de iure q̄ nō sūt eis phibita ex p̄te hoc pbat: ca. Super. de sen. excō. ate finem. Notandum q̄ Ray. in summa sua poit sex casus in q̄bus vnus sacerdos parochialis p̄t absolue & audire cōfessiones subditoꝝ alteri⁹ sacerdotis. Pr̄mus est qñ ille extrane⁹ deliq̄t in parochia sua. Secundus si mutauit domiciliū. sicut ē de scolaribus studētibus parissus: vel alibi. Tercius si sit vagabundus: sicut sunt isti pauperes vagabundi per mundū. Quartus quando aliquis habet sacerdotem imperitū vel maliciosum et omīno insufficientem: & vult ire ad magis peritū et sufficientem qui sibi consultat: p̄t ire ad eū petita tñ prius et obtēta licentia a proprio rectore vel sacerdote. & sacerdos tenetur eaz sibi dare. Quintus casus est. si aliq̄s volens facere longū iter. vtpote ire ad sanctum iacobum vel aliā quamcunq̄ peregrinationem siue locum: petita licentia a curato suo q̄ possit in itinere confiteri: quātunc quilibet qui potest audire confessiones poterit r̄ius confessionem audire. Sextus casus est quando peccator est in articulo necessitatis. quia in isto casu poterit cuilibet confiteri. In aliis autem casib⁹ prefatis non potest confiteri nisi petenti audire confessiones. vel ex commissione vel ex priuilegio. Sed quid fiet de militibus & nobilibus siue quibuscunq̄ aliis qui habent domicilia diuersa in diuersis parochiis. Et per vnam partem anni morantur in vno domicilio: et p̄ aliam in alio: cui confitebūtur isti? Dicēdū

¶ tales cōfiteri debēt illi curato i cui⁹ parrochia ha
bēt p̄cipale domicilū. vel in cui⁹ parrochia morā
tur p̄ maiore partē āni. Sed pone hec ē vna mulier
fragilis ⁊ ad p̄m̄ p̄na: timet de curato q̄ est leuis et
lubricus q̄ si cōfiteat ei ne sollicitet eā de p̄tō vel q̄
reuelet ei⁹ q̄fessionē: nūq̄d ista q̄fitebit ei: Dico q̄ si
timeat verisimiliter vel probabiliter de istis vel de aliquo
istorū d̄z petere licentiā curato suo q̄ cōfiteat alii. vel
si pōt h̄ē copiam superioris sicut ep̄s vel penitentiarii
vel alicuius religiosi h̄nd p̄tātē audiēdi cōfessiones
et q̄fiteat ei. S̄z q̄d si forte ista nō p̄t h̄ē copiam alicu
ius istorū et curatus est ita maliciosus q̄ nō vult si
bi dare licentiā cōfiteādi alteri: q̄d faciet ista persona
dico q̄ si timet de sollicitudine cōmēdet se deo orando
q̄ eā eripiat a tētatō: et dōet sibi virtutē ⁊ q̄ntā re
sistēdi ⁊ cōfiteat in loco publico: et de⁹ q̄. teste aplo.
neminē tētare p̄mittit vltra id q̄d p̄t: faciet cū tenta
tione puentū et adiuuabit eāet sic nō cōmouebitur.
In casu alit q̄ timeret de reuelatōe cōfessionis: cre
do q̄ si timor eēt iust⁹ ⁊ rōabilis: nō leuis vel fatuus
q̄ sine licentiā sua si ip̄e eā negaret: ius cōcedit sibi. s.
alteri habēti p̄tātē audiēdi cōfessiones possit cōfiteri
ea tñ q̄ sit in p̄posito q̄ si h̄et curatū sufficiētē con
fiteretur ei. Sicut est ille qui cōtrahit sponsalia vel
m̄tionis apponēdo cōditionē ihonestā cōtra s̄bām
m̄tionis. p̄uatur iure m̄tionis. vt dē. xxi. q. iiii. In
retera. xxi. q. ii. aliquid solet q̄ri. ex. de cōdi. apo. ciii.
de spō. c. li. Ita sacerdos nō seruās ea q̄ sūt de sub
stātia cōfessionis imo faciēs contra ea est priuat⁹ iu
re quod habebat in audiendo confessiones. Cum er
go tenere secretum sit de substantia confessionis
quantum est ex parte confitentis et cōfessoris. sac̄

dos reuelās 2fessionē est priuat⁹ iure qđ hēbat i au-
diendo 2fessiones. Et ideo si timeat iuste ⁊ rōnabilī-
ter qđ ille curatus reuelabit 2fessionē. null⁹ tenetur
confiteri sibi. Verū est qđ illa rō nō 2cludit nisi 2tra
eū qđ iā reuelauit cōfessionē. et nō cōtra eū qđ reuela-
turus est. s; hoc facit sequēs rō. scđm enī btñ herē
qđ pro caritate institutū est: cōtra caritatē militare
nō d; sed 2fessio est instituta p caritate qua quilibet te-
net se diligere ad honozē dei eū gloriificādo ⁊ se hui-
liādo. ⁊ eū sibi recōciliādo. ergo non tenet militare
2tra caritatē eū pdēdo ⁊ diffamādo: qđ fieret si hō
teneret cōfiteri illi de quo iuste et rōnabilī timere
seu presumere qđ reuelaret 2fessionē. Vñ augu. ad
quēdā eū hortādo ad 2fessionē ⁊ pñiam. dicit. Non
dico tibi vt te probas. sed si aliq̄s sciēter cōfiteretur
alicui qđ cōfessionē reuelaret pderet se. ergo nō d;
sibi cōfiteri. sed pone ppius sacerdos est hereticus
vel scismaticus. vel notorie symoniacus. vel excom-
municat⁹: nunqđ d; sibi confiteri? Dico sñ pziudī-
cio qđ nō. Et rō gñalis q̄tum ad oēs talis est. Cum
enī participare cū excoīcato in sacramētis sit pñm
mortale. ⁊ omnes tales sint excoīcati de iure: ⁊
cōfessio sacramētalis sit sacramentū: quicunq; ta-
libus confiteretur: peccaret mortaliter. Sed quan-
tum ad hereticū est specialis ratio: qđ hereticus de fa-
cili poneret 2fessionē sibi in erroze. vel poneret in de-
spationē. sicut fecerūt pharisei iude qđ cōfessus est eis
dicens. Peccaui tradēs sanguinē iustū. Et ipsi loco
boni consilii dixerunt ei. Quid ad nos. tu videris.
Alterius pone. dē enī cōiter ⁊ verū est vt declarabī-
tur infra qđ nullus d; diffamare vel accusare alium
in cōfessione. Sed pōt 2tingere qđ si aliquis 2fiteat

Folio

curato suo oportebit q̄ diffamet aliū sicut ponatur
 q̄ aliq̄s peccauerit cū matre sua q̄ bene nota ē cura
 to. vel cū filia ⁊ vxore quas etiā curatus bñ nouit.
 oꝝ enī q̄ talis exprimat nomē et psonā in ꝓfessione
 dicēdo. habui talē rē cū matre vel filia. vel cū soꝝo:
 re. ⁊ sic cū ille ut dictū est sunt note curato: remane
 bunt diffamate apd eū. Dicēdū q̄ ille dꝫ ꝓfiteri si hē
 at oportunitatē tali q̄ nō hēat noticiā psonarū: bñ
 talis dꝫ ire ad curatū exponēdo et dicēdo sibi. Vñe
 hēo casū quē nō debeo ꝓfiteri vobis: nō quia vos si
 tis sufficiens. sed casus est talis q̄ nō debeo dicere vo
 bis. iō peto licētiā cōfiteri alteri. ⁊ sacerdos tenet eā
 dare sibi. ⁊ ea habita tenet q̄rere ꝓfessorē idoneū q̄
 nullā noticiā hēat de psona cū qua peccauit ipse. et
 cōsulo sacerdotibꝫ curatis q̄ sint faciles ad tales li
 cētiās ꝓcedēdas. qꝫ ex hoc puenit duplex vnū. vnū
 q̄ ipsi exonerant. aliud qꝫ ꝓtōres meli⁹ ⁊ apti⁹ ⁊ se
 curi⁹ ꝓfitent. Sed nunq̄d mulier q̄ peccauit cū cu
 rato suo dꝫ illi cōfiteri. Dico q̄ cū verecūdia sit ma
 gna pars satisfactiōis: et hō nō tñm verecundaretur
 de illo q̄ est cōscius sceleris q̄tū de vno alio: mulier
 ista nō dꝫ isti cōfiteri: nec ipse dꝫ eā audire. imo dꝫ
 ei dicere. vade ad aliū. tñ si ꝓfiteret ei: ⁊ ipse absolue
 ret eā: eēt absoluta. Sacerdos aut curatus cui con
 fitebit. Dico q̄ qñ sibi ꝓmittitur cura aiarū ab epi
 scopo si ipse peteret licentiā ut posset sibi eligere cō
 fessorē. vel i ꝓmissione cure diceret ei eꝑs. ꝓde ex hoc
 q̄ habes curā alioꝝn detrimentū aīe tue patiaris cō
 cedimus tibi q̄ possis tibi eligere confessorē idoneū
 qui te absolueret valeat: esset multū securū. tenetur
 tñ cōfiteri q̄ i cōmissione cure det eis licētiā implicite
 alias cōmissio cure esset eis multū nocua. sed nunq̄

quid ex hoc pñt confiteri simplicibz sacerdotibus q
nō habēt auctoritatē vl prātem audiēdi cōfessiones.
Dico q nō de rigore iuris cui⁹ est duplex rō. vna qz
iste nō est modus dādi iurisdictionē illi qui alias nō
h̄z. Alia est. qz l̄z curati sūt licētiati q possunt cōfite
ri: tñ isti nō sūt licētiati q possint eos audire. tñ
credo q ex quo ep̄i sciūt q curati cōfitent istis. & ipsi
absoluāt eos & nō phibēt. imo dissimulāt: videntur
eis tacite dare prātem audiēdi & absoluēdi eos. s. sa
cerdotes curatos. ¶ Notandū insup q si aliq̄s sit i
p̄culo mortis: et nō possit h̄re copiā sacerdotis. pōt
et dz cōfiteri laico fideli & nō excoīcato: vt h̄et de pe.
di. i. c. Qui penitet. de 2le. di. iiii. Sath. Et aug. di.
cit. Cāta est vīs cōfessionis: vt si imineat articul⁹
morti et desit sacerdos: cōfiteant̄ prio. ita tñ q talis
cōfessio non est sacramentū: cū desit ibi illud qd est
formale in sacramēto. s. prās clauī. Rōne tñ bone
volūtatis quā p̄tēdit in verecūdia quā habet con
fitendo: absoluit a deo. et ille q audit eius cōfessionē
tenetur orare p eo dicēdo. Misereat tui. & si sciat:
vel dat nē. ita tñ q si euadet periculū: tenetur ite
rū cōfiteri illi qui eū pōt absoluere.

¶ Ca. v. de quibz debet fieri cōfessio:

Expedito quali sup̄ficialit̄ cui faciēda est cōfes
sio. Restat viderē de qbus dz fieri. Et est scien
dū q debet fieri de p̄tis. ita dē in psal. Dixi confite
bor aduersū me iniusticiam meam domino. Inius
ticiam dicit et non iusticiam. Et in canonica bea
ti iacobi. Confitemini alterutrum peccata vestra
non bona vel virtutes: sicut faciebat phariseus dī
cēs Gratias ago tibi dñe. quia non sum vt ceteri ho
mines. fornicatores. adulteri. velut etiam hic publi

Solutio:

canus. ieiuno bis in sabbato. decimas do de oibz que possideo. Debet ergo confessio esse de peccatis. Pro quo notandum quod peccata quaedam sunt venialia. quedam mortalia. quantum autem ad peccata venialia loquendo simpliciter non sunt confitenda de necessitate. cum enim de natura sua sint venialia quod etiam ipsa verba importat patet etiam persone contra peccata venialia: siue habendo penitentiam interiori siue contritionem in generali de ipsis. siue per exteriori penitentiam assumptam. siue per percussione pectoris et cilicia. Unde notandum quod peccata venialia multis modis remittuntur: etiam absque confessione sacramentali. uno modo per confessionem generalem que fit in propria et in apletozorio. et in principio missae. Alio modo per benedictionem episcopalem. Et idem credo: non tamen assero de benedictione sacerdotis que fit in fine missae. Alio modo per aspersionem aquae benedictae. de 2^a de. di. art. 1. Aquam sale aspersam benedicimus? ut christi ea aspersi benedicantur et sanctificentur. Alio modo per percussione pectoris. alio modo quando quis dicit deuote orationem dominicam. scilicet. Patet noster. etc. Et hoc virtute illius? Abbi. Dimitte nobis debita nostra. etc. Alio modo ut dicunt alii per ingressum ecclesie et secrete. quod intelligo quando ingreditur causa orationis. Alio modo per elemosyne largitionem. unde in dante. c. 1. Peccata tua elemosynis redime. de pe. di. 1. De dicens. Et credo quod per quilibet opus bonum delectant. in ca. preallegato Alio modo per deuotam susceptionem alicuius sacramenti: potissime eucharistie. de 2^a de. di. 11. Quia oremus. Intelligas tamen quando dico sic vel sic peccata venialia dimitti quando. scilicet. persona non habet nisi venialia. quia si haberet mortalia: nunquam sibi dimitterentur venialia quousque mortalia essent remissa. Quis autem venialia quantum est est de natura sua non sunt de necessitate confitenda: tamen est multum congruum. maxime viis perfectis: sicut sunt plati et religiosi qui confiteantur ea. quia penitentia eorum multum minuitur.

me virtute clauū. ¶ Notandū tñ q̄ i aliquo casu
cōtigit q̄ hō tenet 2fiteri pctm veniale. & hoc ppter
dubiū. s. qñ hō dubitat p̄babiliter de aliquo pctō v
trū sit mortale vel veniale. qz si nō peniteat sicut de
mortali. discrimini se exponit. ideo d̄z confiteri sicut
iacet in 2scientia sua. & iudicio sacerdotis relinq̄tur
vtrū sit mortale vel veniale. Et consulo sacerdoti
q̄ non sit nimis p̄onus ad iudicandū pctā eē mor-
talia. sed pōt dicere magnū eē pctm. & inducere ho-
minē ad penitentia. Tenetur etiā hō 2fiteri pctm ve-
niale ppter ecclīasticū statutū. qñ. s. non h̄z remozsū
2sciētie de aliquo pctō mortali. qz cū ex statu ecclesie
teneat quīl̄z 2fiteri in quadagesima. talis tenetur
2fiteri. et cū non habeat pctā mortalia q̄ 2fiteatur :
opz q̄ 2fiteat pctā sua venialia. dicant tñ aliqui q̄
p̄ntet se sacerdoti dicēs. Dñe non habeo 2scientiā de
aliquo pctō mortali: tñ p̄sento me vobis vt videā-
tis 2scientiā meā. Tenendū est igitur q̄ non neces-
sariū est 2fiteri pctā venialia scdm q̄ talia sunt. tñ
multū est vtile & expediens. nec tenetur quis ad cō-
fitendū ea nisi de hono et equo: nisi in duob⁹ casib⁹
qz. s. vel ligat a p̄p̄ia 2sciētia. s. qñ dubitat vtrum
sit mortale vel veniale. vel ex 2stitutione ecclesiasti-
ca. s. qñ nō habet mortalia q̄ confiteat. Quantum
aut ad pctā mortalia: dico q̄ oīa tā manifesta q̄ oc-
cul̄ta tenet q̄l̄z distincte & sigillatim 2fiteri. et si ex-
ciderint a memoria sua tenetur laborare q̄tū pōt q̄
recozdetur. q̄ aut teneatur 2fiteri pctā mortalia eti-
am manifesta sacerdoti p̄z. qz ad hoc q̄ sacerdos ab-
soluat pctōz ē oīz q̄ sciat pctā vt deus. cuius locū te-
net & cuius auctoritate absoluit. sed nō pōt scire vt
de⁹ nisi dicātur ei 2fessione. ergo q̄tūcūq̄ pctm sit

Folio

manifestū cōfessorū p̄tōz d̄z sibi dicere p̄t̄m suū i cōfessione. vt sicut i foro iudiciali non sufficit q̄ iudex sciat causā vt p̄uata p̄ona. imo op̄z q̄ sciat eā vt iudex. ita i foro penitētiāli nō sufficit q̄ cōfessor sciat p̄t̄m vt hō: imo op̄z q̄ sciat ipsū p̄t̄m vt de^o. i. q̄ in cōfessione sibi dicat. Tenet etiā cōfiteri p̄t̄ā q̄ tūcūq; occulta. Cui^o rō est. sicut enī medic^o corp̄alis nō pōt dare remediū salubze nisi cognoscat infirmitatē: ita cōfessor q̄ est medic^o aīe nūq̄ pōt imponere p̄niam salutarē nisi cognoscat p̄t̄m. nō autē pōt cognoscere p̄t̄m occultū nisi reuelet ei in cōfessione. ergo op̄z q̄ p̄t̄m q̄tūcūq; occultū cōfiteat. Iustū est ei vt p̄tōz q̄ nō erubuit peccare in conspectu dei cui nichil pōt occultari: nō erubescat cōfiteri hōi p̄tōzi. apparet ergo q̄ p̄t̄a mortalia q̄cūq; sūt sine manifesta siue occulta: oīa & singula distīcte & sigillatī sūt cōfitebda. sed nunq̄d circūstātie p̄tōz sūt cōfitebde. Dicendū q̄ circūstātie p̄tōz q̄ sūt attēdēde i cōfessione cōtīnēt i hoc vln. Quis. q̄d. vbi. q̄s. q̄tēs cur. quō. qū. Quilz attēdit aīe medicāmina dando Quis q̄rit vtrū p̄tōz sit mascul^o vel femina. tener vel iuuenis. nobilis vel ignobilis. liber vel seruus i dignitate vel officio cōstitut^o. aut p̄elatus sane mētis vel insanus. sciens vel nesciens. solut^o vel iugat^o: claustralis. cleric^o vel laic^o. cōsanguine^o. affinis vel extrane^o. xpian^o. heretic^o. iudeus vel paganus. &c. Quid. i. vtrū cōmīsit adultē. fornicationē. stuprū. homicidiū. sacrilegiū. & sūlia. Itē vtrū illud q̄d cōmīsit sit enozyme mediocre vel parū. Itē vtrū illud sit manifestū vel occultū. antiquū vel nouum. & sūlia. Vbi. i. aut i p̄phano loco vel sacro. aut i domo dñi vel alibi. i. p̄ q̄s mediatōres aut nūcios. q̄ oēs tales

facti eē pccipēs cēminis ⁊ dānatiōis ⁊ ipse reus p
 pccis eoz. Itē p quos. i. cū quibz ⁊ p qbus ⁊ cōtra
 quos. Quotiēs. i. qtiēs cognouit adulterā vlt forni-
 cariā ⁊ vtrū vnā vel plures: quotiēs dicitūba iniurio-
 sa vel cōtumeliosa primo ⁊ qtiēs iterauit iniurias et
 silia. vultū enī iteratū tardi⁹ sanat. Cur. i. qli tenta-
 tione vel occasione hoc fecerit. ⁊ vtrū puenērit ipsā
 tentationē vel occasionē: vel fuit puenē⁹ ab ea. Itē
 vtrum sponte vlt coacte ⁊ qua coactione an conditio-
 nali vel absoluta. Itē vtrū cupiditate vel paupere-
 tate: vtrū ludēdo vel nocendī animo. Quomodo. i.
 de modo agēdi vel patiēdi. quod melius actu q̄ le-
 ctione vel locutione scitur. Qñ. i. an tpe sacro puta
 diebus festiuis. xl. ieiunioꝝ vel aliis dieb⁹. Itē an
 an acceptā pñiam aut post frangēdo ipsā. Itē ergo
 sūt circūstantie q̄ in oi pctō sūt attēdende. quarum
 quedā respiciūt psonā ipsius pctōis. aut psonā il-
 lius cui facta est iniūstia. et sic est q̄s. Quedā respici-
 unt pām ipsū. ⁊ hoc q̄tū ad substantiā facti. ⁊ sic est
 q̄d. vel q̄tū ad modū agēdi. et sic est quō. vel q̄tū
 ad causā finalē. ⁊ sic est cur. vel q̄tū ad causā iniū-
 riantē. ⁊ sic est per quos. vel q̄tū ad frequētiā act⁹
 et sic est quotiens. quedam respiciunt tēpus. et sic ē
 quando. quedam respiciunt locum: et sic est vbi.
 Harū autē circūstantiarū quēdam mutant speciē
 pcti. sicut accipere rem alienam iūto dñio: est pctm
 furti. modo isti pctō addatur ista circūstantia vbi
 scilz q̄ accipiat de loco sacro. modo mutatur species
 pcti. qz nō solū est furtū. imo sacrilegiū. Similiter
 cognoscere mulierē que nō est ppropria vroz ē forni-
 catio. addat ista circūstantia. i. q̄ ista non sit iunga-
 ta sua: iam est adulterium. vel q̄ sit virgo: iam est

Folio

stuprū. vel q̄ sit 2 sanguinea sua: iā est incestus. vel
 addatur ista circūstātia quō. i. nō cognoscat de bito
 mō. iā mutat species pcti. q̄ est pctm contra naturā
 Sile ebrietas de natura sui nō est pctm mortale: ad
 dat ista circūstātia quoties. i. q̄ iā hēat in vltu q̄ ine
 briet se: iā est pctm mortale. Sile percutere aliā fu
 risse est pctm: addat ista circūstātia q̄s. i. q̄ ille q̄ p
 cutitur sit clericus. iā mutat species pcti. q̄ iam est
 excoicatio. & sic de aliis circūstātiis. Quedā vero cir
 cūstātie nō mutāt specie pcti: s; aggrauāt pctm. V
 bi gfa. Cognoscere solutā nō suā est fornicatio. ad
 dat circūstātia ista q̄n. i. q̄ cognoscat eā tpe sacro: li
 cet nō mutet spes pcti: tñ aggrauāt pctm. vel addat
 ista circūstātia quō. i. publice & manifeste: certe iam
 aggrauatur pctm. & sic de aliis circūstātiis. Que
 dā vero circūstātie sunt q̄ alleuiāt pctm: sicut pec
 tere clericū est pctm. addat ista circūstātia cur. i. q̄
 aliq̄s pcutiat eū i ludo: iā minuit pctm. Sile accipe
 re alienā pctm est. addat ista circūstātia q̄n. i. q̄n ali
 quis accipiat eā tpe magne necessitatis. certe minui
 tur pctm. & sic de aliis. Patet ergo q̄ circūstātiarū
 q̄dā sūt q̄ mutāt specie pcti: q̄dā q̄ aggrauāt sed nō
 mutāt. quedā q̄ alleuiāt. mō de circūstātiis mutā
 tibus spem pcti. dicūt 2 cordis doctores q̄ sūt de neces
 sitate 2 sitēde. vñ nō sufficit in cōfessione dicere acce
 pi re alienā. imo si accepta fuerit de loco sacro. o3 q̄
 exprimat dicēdo accepi illud de ecclā. vel de tali loco
 nec etiā sufficit dicere: peccavi cū muliere. imo op3
 exprimere si erat 2 iugata. virgo. 2 sanguinea. vlt re
 ligiosa. & sic de aliis circūstātiis. De circūstātiis
 aut aggrauātib; s; nō mutātib; specie pcti ē diuer
 sitas iur̄ doctores. Nam quidā dicunt q̄ sūt de ne

xv

cessitate cōfitebā. alii autē dicūt q nō sunt de necēte nisi de congruo et vtili. maxime viris perfectis et itel ligētib⁹. Et credo q cōfessores debēt interrogare de hmoi cōfūstātis. et potissime apud simplices. de hoc tū magis dicetur infra. De cōfūstātis autē alleviātibus dicūt doctores q nō debēt cōfiteri nisi forte infrogetur ab eis. Ex p̄dictis patet quō tā pctā mortalia q̄ vialia sūt cōfitebā. Que autē sunt pctā mortalia dicetur infra qñ agetur de interrogatōib⁹ faciendis in confessione. qz si hīc ponerētur oporteret iterū ponere ibi.

¶ Ca. vi. qualis debet eē confessio.

Ad sciendū q̄lis debet eē cōfessio. Notandū q̄ Ad pphā in secundo pō p̄niali. qui. xxx. i ordie ē: ponit sūmarie cōditiones cōfessiois dicens. Dixi cōfitebor aduersum me i. i. vbi innuit q cōfessio debet eē p̄meditata. cum dicit. dixi. i. in corde meo disposui. Secūdo debet eē apta: et non palliata: ideo dicit. cōfitebor. i. non tacebo. neq; palliabo non excusando neq; defendendo me. Tercio debet eē accusatoria. iō dicit aduersum me. i. contra. Quarto debet eē verecunda. iō dicit in iusticiam. i. p̄ccatum. de quo homo verecundatur. Quinto debet eē p̄pria: ideo dicit meam: et non alienam. Sexto debet eē meritoria. Nā seq̄tur. et tu remisisti impietatem pcti mei. vbi autē magis particulariter p̄cedamus. notandū q ad hoc q cōfessio p̄ficiat debet habere. xvi. cōditiones q̄ in his verbis continētur. Sit simplex. humilis. confessio vera. fidelis. Atq; frequēs. nuda. discreta. li. bona. verecunda. Integra. secreta. lachrimabilis. accelerata. Fortis: et accusas. et sit parere parata. P̄ma ergo conditio est q sit simplex. Siplez ei dē q̄ si sit e plica. vnde confessio debet eē sine plica alicui⁹ talis.

Folio

titatis: ita q̄ nō taceatur verū nec adūſceatur falſū
 etiā hūilitatis cā. vñ aug: Cū hūilitatis cā mētiris
 ſi non erras añq̄ mētiris: mētendo pctōz efficiēris.
 vñ de pctōz nō d̄ celare quod fecit: nec dicere qd̄ nō
 fecit: ſ; ſimpliciter ⁊ plane d̄ dicere omnia pctā ſua
 q̄v̄t dicit ſapiē. Qui ābulat ſimplē: ābulat q̄fiden
 ter. Scda 2ditio q̄ ſit hūilis: talis enī fuit confēſio
 publicani. de quo ait x̄ps i lu. q̄ nō audebat oculos
 ad celū leuare: ſed ꝑcutiebat pectus ſuū dīcēs: Dñe
 ꝑpici? eſto michi pctōzi: et tō reſceſſit iuſtificat? Ideo
 dicit br̄s petr⁹. Hūiliamini ſub manu potētī deib⁹
 vos exaltet in t̄pēvilitatōis. q̄v̄t dicit iob. Hūilem
 ſp̄m ſuſcipiet gl̄a ¶ Tercia cōditio eſt q̄ ſit pura et
 nō fiat ꝑpter hypocrifiſim vel vanā gl̄iam: ſed fiat ꝑ
 re ꝑpter deū. nec fiat t̄ioze ſeruili. i. timoze pene infer
 ni ſed t̄ioze filiali. i. timoze offenſe diuine maieltatis
 ſicut dictū fuit ſup̄a de contritōe. Fiat etiā ſūvlla
 fietōe: q̄ cōfēſio talis eēt confel. lupi. De qua fabu
 loſe narratur q̄ ſemel confitebatur. ⁊ cōfelloz dixit
 ei pacis ſigna facis: aīn tamen tuū ꝑauum reputo
 ⁊ fallacē. vix ſolūtā vitā depones. ſolit⁹ es rapere vix
 amic⁹ eris ouib⁹: q̄d q̄d dicas. q̄ſi d̄ſet. ſ; ꝑniam et 2
 trittonē ꝑtēdas exteri⁹ in facie: maliciā tñ retines
 in aīo iteri⁹. i. in corde ¶ Quarta 2ditio q̄ ſit fide
 lis. ſ. vt tā cōfiteſ q̄ cōfelloz ſint in fide catholica. et
 fiat ſecū dū doctrinā eccle: ⁊ nō ſcdm doctrinā hereti
 corū ita q̄ fiat ſub ſpe venie. nec ſit ſicut cōfēſio inde
 ꝑditozis: qui poſtq̄ fuit optime cōfellus dīcēs: ꝑc
 caui tradēs ſāguinem iuſtū: deſpauit de venia ⁊ abiēs
 laq̄o ſe ſuſpēdit. ꝑbātur iſta de ꝑe. di. vi. Qui vult.
 Quia 2ditio ē q̄ ſit frequēs: qd̄ duplē intelligitur.
 Uno modo qui frequēter ceciderit ꝑ pctm̄ mortā

le resurgat p pñiam. Et de hoc hētur de pe. di. iiii. c.
 Reptunt. 7. c. Septies in die cadit iul. 7. c. Adhuc
 inlāt pñidi Alio mō vt cadē petā frequēter pñiteant
 vñ aug. Quando confitē qd plurib⁹ turpitudinū
 sui criminis: tanto facili⁹ pñitētur veniā remissionis
 de hoc tñ quō qd tenet: ad hoc dicit infra qñ agēt de
 iteratione cōfessionis ¶ Sexta pñitio q sit nuda qz
 nō debet cōfiteri per nunciū nec per epistolā: sed vi-
 uavocē: oze pñio: 7 pñitāliter: siue pñonaliter. vt q
 per se peccauit. per se erubescat. Itē nō d3 confiteri
 vñis vel noib⁹ criminis palliātis sed quodl3 pñitū sup
 pñio nomine qñtuncunq3 turpe exprimat. hōne
 ite tamen. et oēs circumstantie qñtuncunq3 turpes: 7
 abominabiles exprimat. vt sic tova sanies apōste-
 matis expellatur. De circumstantiis aut quando sūt
 confitendū hēmus supra. c. pñedēti. Nota etiā q mu-
 tus pñt et d3 pñiteri p signa. 7 q est altius lingue et p
 diomatīs. q si cōfessor non intelligat eū d3 confiteri
 p intēptē et itēpzes tenet secrete tenere cōfessionē
 sicut sacerdos. Nota etiā q si aliq3 scribat peccata
 sua i cartā vt melius recozdetur de eis et legat cartā
 corā sacerdote: bene facit. Septia conditio q sit di-
 screta. i. q distictē et separati confiteatur peccata sua
 non confuse. iuxta illud psalmiste. Lauabo per sin-
 gulas noctes lectum meum. lachrimis. 7 cetera. La-
 uabo inq3 per singulas noctes. id est per singula pec-
 cata. lectum meum. i. pñcientiam meam. Item vt elī-
 gat pñitum iudicem. vñde augustinus. Sacerdotē
 quere qui te sciat ligare et soluere. De hoc quere su-
 pra. c. Qui faciēda. Octaua pñitio q sit libens. i.
 voluntaria. vt non sit sicut confessio achor q coact⁹
 pñellus est et lapidatus: sed sit sicut cōfessio de pñri la

tronis in cruce pendētis. I.3 enī debeat dolere quē p
 prer pētā q̄ cōmīsit: tñ gaudere d.3 ppter vitā quā re
 cuperat: vñ ptingit gaudiū & doloem eē simul et se
 mel i eodē supposito. vñ psal. Scd.3 multitudiez do
 loz meoz i corde meo cōsolatiōes tue letificauerūt
 aīaz meā. ¶ Nonā cōditio q̄ sit verecūdia: cū magna
 ei verecūdia d.3 pētōz p̄fiteri. & sic merei veniā. vñ aug
 Laborat mēs patiēdo erubescētiā. & qm verecūdū eē
 est magna pena. qui erubescit p xpo sit dign⁹ veniā.
 de. pe. di. p̄ma. Qm̄ penitet. nō tñ d.3 eē tāta verecū
 dia q̄ ppter eā dimittat dicere veritatē. vñ sapiens.
 eccle. iiii. ca. Ne p̄fūdā p aīa tua dicere verū. Est ei
 cōfessio adducēs ad glīam vel ad veniā. Decima cō
 ditio est q̄ sit integratē selz dīcat oīa pētā sua nō dī
 cēdo ea corā duob⁹ sacerdotibz I.3 oīa dicat vni nichil
 penitus omittēdo. de⁹ enī sūme pfectus. opus imper
 fectiōis nō nouit. aut ei totū hoīez sanat aut nichil:
 vñ velut er. Sūma dei pietas veniā non dimidiabit
 Aut nichil aut totū te penitēte dabit. aug. Laueas
 ne verecūdia ductus diuidas p̄fessōinē ¶ Undecima
 p̄ditio q̄ sit secreta tā ex parte p̄fidentis q̄ ex pte con
 fessoris. Ex parte cōfiteētū vt nō dicat vel p̄dicet pec
 cata sua i plateis ne alii scandalizent i pētō suo et
 ne sit de illis qui cū malefecerit glōziantur. Quomō
 autē debeat eē secreta ex pte p̄fessoris. dicetur ifra cuz
 agetur de sigillo p̄fessōis ¶ Duodecīa cōditio q̄ sit
 lachrimabilis. Et de hoc dicit hīer. Per diē & noctē:
 non des tibi requiē: neqz taceant pupillē oculi tui. &
 ioh. criso. Lachryme lauant delictū: qd ē confiteri.
 Et i veritate magnū signum cōtritiōis sunt lachry
 me: potissime in hoīe adulto. nā in paruulo & mulie
 re nō ē multū curādū de lachrymis. p̄ā de muliere

dicit ovidi⁹. Ut fletet: oculos erudiere suos ¶ Decima tertia 2da dicitio q^d sit accelerata. i. festina Et de ista 2da dicitio regre s^u in ca. Quō faciēda. Decima quarta cōditio q^d sit fortis. Exēplo btē marie magdalene que adeo fuit fortis in penitēdo ppter amarā interi⁹ cōpūctionē q^d nullo pudore obstante publice 2da fessa fuit turpitudinē pctōz suozum. Sic pctōz dz eē fortis in penitēdo: 7 2da fitendo pctā sua q^d nullo mō retrahatur a 2da fessione illoz: qz scriptū ē. fortis est vt moys dilectio. Decima quinta cōditio q^d sit accusatoria. i. q^d dicat se cōmisisse pctm ex ppa malicia. accusando se fortiter nō pte dēs excusatōes in pctis. sicut fecerūt pzi mi parētes. vñ sapiēs. Iustus in pncipio accusator est sui. veniet amicus ei⁹ et accusabit eū. Ille amicus est de⁹: 7 nisi pctōz mō se accuset cozā isto amico: et cozā sacerdote dei vicario: hēbit multos accusatores. i. deū. ppiā cōsciam. dyabolū pctm: 7 etiā totum mūdū. qz vt dicit sapiēs. Pugnabit totus orbis terrarū 2da tra insensatos. i. pctōzes. Si aut mō accuset se pctōz: de⁹ excusabit eū in futuro. Sextadecima conditio q^d sit parere parat⁹. i. q^d sit obediēs. aug. Donat se penitēs oīno in ptāte iudicis. i. in iudicio sacerdotis nichil reseruās: vt oīa eo iubēte paratus sit facere p recuperāda vita aīe: qūqz faceret p euitāda cozporis mozte: et hoc cū desiderio: qz recuperat vitā infinitā. Cū gaudio enī debet facere imortalis futurus q^d faceret p differēda mozte moztūrus. Ray. autē in lūma sua addit alias duas 2da ditiones ¶ Prima ē q^d sit ppiā. i. q^d seipm accuset peccator 7 nō aliū. vñ dicit psal. Deus vitā meā annūciaui tibi. vitā inqt meā. nō alienā. alias si crimen vel pctm alteri⁹ pderet nō eēt criminis illi⁹ corrector sed p ditor vel detractor.

Nullus dz aliu noiare in 2fessione: nec sacerdos
dz de noie eū interrogare. Fallit aut istd q circūā
tia pti ē talis q aliter nō pōt 2 iteri pti: puta si co
gnouerit mēm vel filiā: qd aut 2 quō faciendum sit
in hoc casu dictū est s. c. Lufā. Secūda cōditio cō
fessionis quā addit Ray. est q sit mozoza: vt non di
cant ptiā in transitu sicut cāpsozes 2 putāt nūmos
sz cū maturitate 2 mozoza deliberatōe vt ex hoc at
tendat deuotio et maior hēatur 2 tritio 2 hēcundia.
Cōfiteat ergo ptiōz iuxta formā supradictā. et ha
bita remissione ptiōz hēbit pmiā biōz

Ca. vii. de iteratōe cōfessionis

Iteret vt dictū est s multū vtile sit 2 fructuosuz
Frequēter 2fiteri: aliqñ tñ est necariū. Notādū
ergo q doctozes ponūt aliquos cas⁹ in qbz de necate
salutis cōfessio ē iterāda: pzi⁹ ē ppter enozmitatē
secleris. s. qñ hz aliqñ casū de quo cōfessioz su⁹ non
pōt eū absolue: et mittit eū ad supiozē dz cōfessioem
quā fecerat inferiori iterare supiozi: vt sciat q pñia
sit ei iponenda: nisi forte supioz qñ ad casū illū cō
mitteret vices suas inferiori. pbat ille casus. xxiii.
q. ii. c. Latozē. de pe. 2 re. c. Significauit. Scds cas
sus est ppter ignorantia cōfessiois. si ei cōfessioz sit is
perit⁹ et nescit sibi iponere pñiam p ptiis cōfessis dz
eū remittē ad cōfessiozē peritū q ei sciat pñiam salu
tarē iponere: et ille tenet ptiā pzi⁹ cōfessā iterum
cōfiteri. vñ aug. Sacerdotē quere q te sciat soluere
2 ligare. Tercius ē ppter cōtēptū satisfactionis. vt
qñ aliquis fuerit cōfessus de ptiis suis 2 2tēpsit face
re pñiam sibi ipositam. 2 excidit a mēoria sua q fuit
illa pñia: tenet iter 2 cōfiteri illa ac eadē ptiā si recoz
det de eis. pbat ille casus de pe. di. iii. Si āplius.

xviii.

Distinguitur tñ in isto casu. qz aut iste cōfiteat eie-
 dem cōfessoꝝ: cui primo erat cōfessus at alii. Si cōfi-
 teatur eidē: aut iste cōfessoꝝ recordatur de pctis pri-
 confessis: et tñc nō tenetur nisi velit iterū cōfiteri ea
 sibi: sed sufficit dicere. Dñe ego alias fui cōfessus vo-
 bis ⁊ vos recordamini de qbus sciatis q ego cōtēpti fa-
 cere penitentiam quaz vos michi imposuistis: nec re-
 cordoꝝ que sunt. id veio ad vos ut illā vel aliā pñiam
 michi iponatis. Si autem confessoꝝ nō recordet de
 pctis primo sibi cōfessis: credo q tenet iterū cōfiteri.
 et idē dico si cōfiteatur alii. Quartus casus est ppter
 maliciā fictōis pctōis. scilicet qñ aliqñ sciēter retinet ali-
 quod mortale pctm in cōfessione: qñs confiteat oīa
 alia pctā sua: tenet illud quod retinuit: ⁊ oīa alia li-
 terū cōfiteri. Et rō est qz prima cōfessio non facta fu-
 it in caritate: cū ipe remaneret in pctō mortali. ergo
 fuit impossibile pctā alia sibi dimitti. ergo si non fue-
 rūt dimissa: tenetur iterū ea confiteri. vñ aug. Scio
 dñm inimicū omī criminoso quō ergo si pctm reser-
 uet: de aliis recipiet veniā. de pe. di. iii. Sunt plures
 nota tamen distinctionem positam in pcedēti ca-
 su. quia si confiteatur eidem sacerdoti: sufficit q di-
 cat quando fui cōfessus vobis retinui maliciose li-
 quod peccatum. Et hoc si confessoꝝ recordetur de ali-
 is peccatis: sed si non recordetur tenetur iterū omīa
 confiteri. et idē dico si confiteatur alteri. Et q i istis
 quattuor casibus sit cōfessio iteranda de necessitate
 concordant omnes doctores. Sunt tamen alii casus
 in quibus doctores diuersificantur. Primus est ppter
 peccati obliu recordationem. Secund⁹ ē ppter re-
 ciduationē. Dicunt enim doctores aliqui q quādo
 aliquis recordatur de aliquo mortali peccato quod

nō fuerit confessus vltimū reciduat i aliqđ aliđ peccatū
 qđ antea fuerat confessus. puta qđ fuerat confessus de ad-
 ulterio iterū cōmittit et relabit i adulteriū: iterū
 tenetur oīa pctā prius confessa cōfiteri. Et qđ tū ad pri-
 mum casū ē ratio. qz alias non eēt confessio integra.
 Quantū ad secūdū casū ē rō istoz. qz dicunt qđ oīa
 pctā quantūcūq; prius dimissa redeūt ppter īgratitu-
 dinē i reciduationē. Alii dicunt qđ sufficit dicere i ge-
 uerali se alias peccasse: et de nouo de hoc pctō recozda-
 tū fuisse. vlt de nouo hoc pctm̄ amisisse. Tercii dicūt
 quasi medio modo dicētes. qđ i p̄dictis duobus casu-
 bus pctā eiulōe generis iterū cōfiteri i spali. pctā ve-
 ro alteri? gñis sufficit cōfiteri i gñali. Verbi gratia
 Aliqs recozdat se modo cōmisisse pctm̄. s. furto si ali-
 as fuerit confessus de futuro tenetur iterū cōfiteri de
 eodē furto i spali vt dicit opinio p̄ma. De aliis autē
 pctis sufficit cōfiteri i gñali. vt dicit scda opinio. et
 idē dico de reciduo. Que istazū opinionum sit me-
 lioz et verioz: relinquo iudicio meliozi. et vnusq; qđ
 voluerit eligat. Magr̄ godfredus i fontanis i theo-
 logia parisiis magister. i quodaz q̄libeto suo addit
 vnū aliū casum. s. qñ aliqs cōfiteat aliquod pctm̄ et
 nō dolet nec penitet de pctis vel de pctō p̄terito: nec
 pponit abstinē i futuro. talis tenetur iterū cōfiteri.
 Et inter multas rōnes quas ad hoc adducit vna est
 hec. quoniam i eēntiali ordinati posterius non po-
 test eē sine priorē. et multo minus pōt stare cum op-
 posito prioris: sicut aliqs nō pōt confirmari: nisi fue-
 rit baptizatus. quia baptismus et cōfirmatio habēt
 necessariā et eēntialem ordinē iter se. sed confessio et cō-
 tritio hñt eēntialem ordinē it se quare ad hoc qđ cōfesi-
 o hñmōi valeat: oportet qđ contritio p̄cedat cōfessionē

vel ad minus sit simul cū ea. Sed in eadem pposito cō-
 tritio nō pcedit nec est simul cū cōfessione. immo
 eius oppositū est simul cū cōfessione: scilicet delectatio et cō-
 placētia in pccō. quē illa cōfessio nichil valuit. et ideo
 opz q̄ iteret. Verū est q̄ frat ber. de galliaco baccala-
 rius in theologia. et quondā electus clarimōn. i. cor-
 rectorio suo ptra dictū magrēm godesfredū dicit q̄ ta-
 lis nō tenet de necessitate iterū cōfiteri: sed tenet ite-
 rā cōfiteri de pccis cōfessis fictis. et de ipsa fictione vte-
 tute cōfessionis facte et contritionis pccis remittū-
 tur sibi pccā. Arguit ergo sic. Tūc valet et pōt cōtri-
 tioni in virtute cōfessionis facte q̄tū valet et pōt in
 virtute cōfessionis faciēde. sed cōtritio i virtute cōfes-
 sionis valet oīa pccā. vt tenet doctrina fidei. ergo et i
 virtute cōfessionis iā facte cōfessio enī iā factā habet
 it existētiā realē. et idē vīet^o eius pōt opari meli^o q̄
 illius confessionis q̄ nondū fuit. Que istarū opinio
 nū sit verior: nescio. tñ credo q̄ tenet cōfiteri. saltē i
 gñali. scilicet q̄ alias facerat cōfessas multa pccā. de quibz
 nō penitebat nec pponebat abstinere: sed mō cōfiteri
 tur de ipsis. et est paratus facere pñiam inquantū ni-
 sifecerit eā. Et credo q̄ si in spali cōfiteret oīa pccā
 bñ faceret. Et istud videt scire ray. i. sūma sua. Ra-
 tionē ei^o vide i capi. illo. vt quart^o casus

Ca. viii. quō debeat se hēre sacerdos ad cōfitendū
 Otenla de cōfessione q̄ est. et qualis debeat eē. re-
 lat oñdere de confessoze. et pmo quō debeat se
 hēre ad cōfitendū. Circa qd notādū q̄ cōfessoz sacerdos
 dō gerere vicē spūalis medici. pccōz vero vicē spūa-
 lis egroti. Sicut enī corporalis medicus ad egrotū
 accedēs. pmo mulcet ipsū egrotū. et ppatit ei se con-
 firmādo infirmo. verbis blanditur. sanitatē pollice

Pollo

tur: vt eger cōfideñtius detegat morbi q̄titate ⁊ doloris acerbitate: sic sacerdos quasi medicus spūalis dñ ad eū accedit. pctōz q̄ est quasi spūalis egrot⁹: dñ pctōzē x̄bis allicere. blādimētis mulcere: vt facili⁹ egrotus. i. pctōz detegat morbū. i. pctm. Debet ergo cōfelloz pctōzē docere ⁊ monere vt ad pedes ei⁹ hūliter sedeat. nec patiatur eū sedere de pari. ⁊ si sit mulier dñ eā docere vt sedeat ex trāuerso: ne respiciat sacerdos faciem mulieris. qz vt dñ i abacuc. Facies mulieris facies leonis ⁊ vērns vrens. nec etiā respiciat quēcūq̄ p̄sente in facie. qz exinde audacius cōfitebitur. Exide pio ac dulci suauitq̄ colloq̄o dñ ipsū inducere ad p̄punctionē p̄ponēs bñficia q̄ x̄ps et cōtulit. potissime i passione sua. qñ. l. p saluādis pctōz ribz voluit tantū dolorē sustinere. Itē qz ipse dicit. Nō veni vocare iustos s̄ pctōzes. Itē ostēdat et q̄ illi q̄ plus peccauerūt: si bene penitēt magis diliguntur a deo postea ⁊ exaltant. sicut p̄ in dauid. petro paulo: maria magdalena et latrone: qui oēs fuerūt maximī pctōzes. Et qz bñ penituerūt de pctis suis: postmodū fuerūt amati. ⁊ singulariter a deo exaltati. Exponat etiā ipsi in x̄po pietatē. miam. caritatē. et mansuetudinē: quibz paratus est recipere pctōzes. Suadeat etiā ei q̄ nō verecundē q̄fiteri sibi. qz ipse est pctōz sicut et ipse qui confitetur. imo forte plū q̄ ipse. et q̄ non q̄fitebit ei sicut hōi. sed sicut tenēt locū dei. ⁊ q̄ ipse dimitteret se citius iterfici: q̄ q̄ reuelaret pctā ipsius. Et si forte ex illis omnibz pctōz nō velit confiteri. p̄ponat ei cōfelloz terrore iudicii et penas inferni. et quanta mala parata sūt peccatozib⁹ et q̄d dñ punit deus eos qui nolunt penitere. ⁊ q̄ misericorditer pareit penitentibz. Et om

nibz istis expolitis audiat simpliciter confessionē sp
sius. Caueat autē confessor ne expuat. vel aliquod si
gnū abominationis ostēdat q̄tūq; p̄ccatōr confi
teatur p̄ccatū flagitiōsū et enegat. sed oīa audiat cū
mansuetudine et pietate.

Capitulū de interrogacionibus
faciendis in confessione.

Quanuis quidā dicūt q̄ interrogaciones nō sūt fa
ciende in confessione. tū q̄ dictū eorū est multū
periculosū ppter simplicitatē et verecundiā hoīm
iō credo p̄trariū. l. q̄ sūt faciende interrogaciones i cō
fessione. vñ aug. sup illū locū. Qui sū p̄ccatōr est p̄m
in ipsā lapidē mittat. inqt. Caueat spūalis iudex q̄
sicut nō p̄misit crimen neq̄tē: ita nō careat munere
sciētē. opz enī q̄ sciat cognoscere quicq̄ debeat iu
dicare. Iudiciaria enī p̄tās hoc expostulat. vt quod
d̄z iudicare cognoscat. diligēs igit inq̄sitor exp̄mat
sibi. & subtilis iuestigator sapient & quasi astute itez
roget a p̄ccatōre qd̄ forsītā ignozat vel verecūdia ve
lit occultare. Cognito ergo crimie & varietatibz ei⁹
nō dubitet iuestigare locū. t̄ps. &c. Quibz cognitīs
assit beniuolus. paratus erigere. & secū on⁹ port. re
hēat dulcedinē in afflictione. pietatē in alēi⁹ crimie.
discretionē in varietate. Hec & multa alia ponunt
de ps. di. vi. Et q̄ vt vult gregō. Clauis aptionis
est sermo correctionis. q̄z interrogādo & increpādo cul
pā detegit quam sepe nescit ip̄e q̄ p̄petrauit. xliii. di.
Sit rector. Et ita scdm̄ h̄bū h̄i iob. Subtilis edu
cendus est de sinu p̄ccatōr manu obstetricante. i. indu
stria confessoris coluber fortuosus. Niso er go q̄ in
terrogaciones sūt faciende in cōfessione. videndū est
de q̄bz faciende sūt: & quo oꝝdine. unde sciendū q̄

Solutio

Interrogationes faciēde sūt de pctis mortalibz et circūstantiis eorūdem. vt ergo sciat de qbz sunt faciēde interrogationes. opz scire quot sūt pctā mortalia. Pro quo notandū q pctm mortale pōt ēē mortale duplre. vno mō ex natura sua; sicut fornicari ē pctm mortale ex natura sua. Alio modo aliqs ad^o pōt ēē pctm mortale ex intētiōe: sicut cātare i ecclia si ē peccatū mortale: imo pōt ēē meritoriuū. s; cātare vt placeat mulieri vt alliciat eā ad peccandū: mortale est pctm. Et qz icētiones hūane sūt qsi infinite: id de his q sūt pctā mortalia ex intētiōe nō pōt certa regula dari. Loqmur ergo de his q pctā mortalia sūt ex natura sua. ¶ Qñ sciendū q oēs trāsgressiōes pcepto rē decalogi sūt pctā mortalia. de his tñ dicei in tēla parte hui^o opis qñ agei de decem pceptis decalogi. Quedā ei numerant ab aplo ad rom. xxi. vt ē ydolatria. viciū cōtra naturā. iniquitas. malicia. fornicatio. auaricia. nequitia. inuidia. homicidiū. pētio. dolus. malignitas. vsura. susurratio. detractio. cōtumelia. supbia. elatio. inuētiō malozū. inobedientia. insipientia incōpositio. Et istis adiūgit illos q sūt sine affectiōe. sine federe. sñ mīa. et q oia ista sint peccata mortalia. p; ex hoc qd sequitur. s. q q talia agūt: digni sūt morte. nullus aut est dign^o morte nisi pro pctō mortali. ergo oia pdicta sūt pctā mortalia. Sz vt de pctis mortalibz certa hēatur regula: notandū q oia pctā mortalia reducunt ad septē vicia capitalia q ptenent in hac dictione saligia. Qñ notandū q in hac dictione saligia sūt septē lēe quarū qbz deseruit suo pctō mortali. pñ p lēam. s. itelligit supbia per primū. a. auaricia. per. l. luxuria. per primum i. ira. p. g. gula. per scdm i. inuidia. per scdm a. accidia

hñ dñs. Das septē vicia per hoc dictū saligia. Iste
 autē sūt septē male radices q̄ in terra deserta iuta et
 iniquosa aīay hoīm pctōp. de quibz ego sū vn⁹. ra
 dicātur. Ex qualz vero radice carū multi rami pul
 lulant. vt tradit gre. sup iob. Nā ex ista mala radi
 ce q̄ est supbia oriunt septē pessimi rami. videlz ino
 bediētia. iactātia. p̄p̄crisis. p̄tinacia. ztentio. discor
 dia. p̄sūptio. Et nota q̄ ista vocant mortalia. qz p
 pter ista icurrit hō sentenciā spūalē. Primū ergo est
 p̄ncipale int̄ ista est supbia. i. amor inordinat⁹ sui
 ipsius. i. p̄p̄te excellentie et honozis. nō referēda ad
 honozē dei nec actu nec habitu. nec ad edificatiōez
 alterius p̄mi. Et sūt quattuor modi supbie. Pri
 mus est quādo hō appetit videri et reputari melior
 q̄ sit. et presumit de se q̄ sit bonus et est tñ malus et
 pctōr. vñ q̄ hēat aliqua bona q̄ nō hz. Sēcūs modus
 est qñ hō se reputat hēe q̄ hz non a deo: sed a seipso.
 Tercius modus supbie est qñ hō reputat se hēe illa
 q̄ hz a deo p̄p̄is meritis et nō p̄ grām dei. Quart⁹
 qñ quis p̄ nobilitatē vel diuitias vel q̄cūqz alia vult
 apparere excellētior sup alios iōrdinate et plusq̄ sta
 tus suus exposcat. Et notandū q̄ rami supbie q̄ su
 pradicti sūt: ab aliq̄bus nūcupant filie q̄ aliquālitēz
 p̄pter simplices sūt describēde. Nā inobediētia est
 cōtēptus p̄cepti supioris. i. dei. vel cuiuscūqz hoīs
 cui tenet obedire. vt per hoc hō iobediēs videat nō
 alteri subici vel eē subiectus. Hypocrisis est exteri⁹
 ostendere deuotiōē fictē p̄pter laudē hoīm habē
 dā. Contentio vel ztēdere est resistē alius p̄verba et
 nō velle ab aliis superari in v̄bis et līte. vt p̄ hoc ex
 cellētior videat. P̄tinacia est qñ p̄p̄e op̄nioni vñ
 sciētis hō nimis iōrdinate innitit nōlēs credē q̄sillo

Rami supbie

Supbia

4or modi
Supbie

Rami
Supbie

Inobediētia

Hypocrisis

Contentio

P̄tinacia

est violentia. **P**urtu est acceptio iusta & ocula alie
ne rei inuito dño possetioze. **P**roditio est vol^o circa p
sonas puta cū vna psona prodit vel tradit aliā. vt
patuit de iuda pdisore. **M**ura est qñ p dilatione ter
mini vel ratione mutui accipit alqd vltra sozē sal
tē i reb⁹ i qbz nō differt vltus rei & glūptio eius. vt
panis. **D**e infecta radice luxurie nascunt octo filie
Certitas mētis. Consideratio. Inconstātia. precipitatio. a
moz sui. odiū dei. amoz pñtis scil. despacio siue hor
roz futuri scil. Certitas mētis est qñ hō propter dele
ctationē hmōi veneris ipeditur & abstrahit in mēte
Incōsideratio est qñ ipeditur & sopit rō hois ppter
vehementē luxuriā. **I**ncōstātia est qñ hō ppter de
lectationē hmōi veneri retardat ne faciat vel pficiat
bona q̄ icipit facere vel pposuit facere. **P**recipita
tio est qñ ppter delectationē hmōi ipedit gliliū i agen
dis. **A**moz sui et odiū dei ē ex parte voluntatis. qñ
scilz homo plus appetit ppetrare luxuriām et scir
rere odiū dei q̄ a luxuria abstinere vel astrahere.
Amoz pñtis seculi et horroz futuri iudicii ē quādo
luxuriosus i tantum delectat remanere i luxuria q̄
vellet hic semp manere et viuere nec curat de eterna
vita. **L**uxuria ē appetitus iordinatus circa delecta
tionē veneris. **E**t habet sex species. **P**rima est pām
ztra naturam scilz quando fit modo quo non con
uenit generationi humane. **F**ornicatio generaliter
ē ois venibitus soluti cū soluta extra legem mīmo
nii. **A**dulterium ē concubitus factus in mēionio qñ
scilz vterq̄ ē mēionio copulatus vel saltem alē eozū
Incellus ē concubitus cum glanguinea. **S**tupruz est
defloratio vgis. **R**aptus ē quando mulier rapit cō
tra volūtatē parētū suozū. **E**t notādū q̄ ois venib

Folio

sus factus extra legē inūmōnii est pctm mortale. qz
 cōtra legē nature. 2tra pceptū dei. & 2tra iusticiā
 primi. Cū oīs tactus ipudicus factus cū intētiōe
 puocādi ad actū luxurie est mortale pctm: vel saltē
 eā pcti mortalis. ¶ De pestifera radice ire pullulāt
 sex rami. l. ira. tumor mētis. contumelia. clamor.
 indignatio. blasphemia. Ira est motus sanguis cir
 ca ppter appetitū vindicte. Quā sciendū q ira qūqz
 est virtuosa nec est pctm. qū. l. appetitus vindicte est
 scdm debitū ordinē iusticie & cū caritate. qū hō qrit
 correctionē pcti & nō vidictā ppiā nec nocumētū
 primi. l. solū offēse culpe qrit vidictā. & talē vocat
 zelus. Quā aut talis appetit⁹ vidicte est ad vidican
 dū ppiā iuriā & ad nocēdū prio: talis iā est pctm
 & nō l. hōi talē vidictā accipe nisi hñti auctoritatē
 Est aut pctm mortale qū talis appetit⁹ vidisse est ife
 rēdi aliqd nocumētū. qz est 2tra caritatē primi. sed
 put est mot⁹ lēualitatē pueniēs rōem: & inde libera
 tus: sic est pctm veniale. Indignatio est qū iurian
 tē sibi despiciē i corde suo & iudicat eū idignū & despi
 ciēdū & lēderās defectus ei⁹. Tumor mētis est qū hō
 irat⁹ qū iflat⁹ cogitat viā & modū nocendi ei q fecit
 sibi iniuriā. Blasphemia est locutio 2tra d eū eo q
 pmittit sibi talē iuriā fieri vel evenire. Clamor est
 locutio iuriosa 2tra primū sine expresse dēter
 minate iurie. & hoc in euāgelio vocat racha. i. sub
 sānationis signum. Cōtumelia est locutio 2tra pri
 mū cū expresse iurie. puta cum aliqs vocat ex ira
 alterū latronē vel homicidā: & filia; Ira ē pta ad
 irā in ope exteriori. l. vberatio: abscissio. vulnera
 tio. & filia. ¶ De voraci radice gule nascunt quiqz
 sex iepta leticia. scurrilitas. imūdia. multiloquiū.

ebetudo sēfū. Gula ē appetit⁹ inordinat⁹ et imode-
rat⁹ cōdēdū vel bibēdū p̄tra regulā recte rōis. l. su-
mēdo plus de cibo et potu q̄ nāe queiat ⁊ p̄plexionē
homīs sumētis ⁊ querlatōi eorū inter quos habitat.
Sciendum tñ q̄ gula nō est pctm̄ mortale ex nā sua
nisi in duob⁹ calib⁹. Un⁹ qñ ppter tiorē vel amorē
dei non retrahit se a pctō gule: sed intātū appetit ci-
bum ⁊ potū q̄ non retraheret etiam ppter p̄ceptum
diuinū. Secundus quando homo inebriat se libē
in tali statu q̄ nescit se regē. ⁊ tunc gula ē pctm̄ mor-
tale. Ebetudo mēl est abstractio intellect⁹ circa spe-
culabilia ⁊ agibilia ppter nimīā sūptionē cibi ⁊ po-
tus. Inepta leticia est deordinatio volūtati circa de-
lectationē cibi et pot⁹. qñ. l. hō vage ⁊ incōposite cir-
ca talia nimis ⁊ supflue letatur. Multiloqum ē qñ
hō supflue ⁊ nimis v̄bis incōpositis ⁊ cachinatōib⁹
deordinat se. Scurrilitas est qñ hō se inordinate ad
exteriores actus ad modum ioculatoris h̄. Immu-
dicta est vomit⁹ sequēs ex inordinata comestione vel
potu. vel etiā polutio semis pueniens ex repletionē
nimia. De ficta radice inuidie nascuntur quīqz. l.
odiū. susurratio. detractio. exultatio in aduersis p-
ximi. et afflictio in prosperis eius Inuidia est tristi-
cia de bono alterius inq̄tum impedimētum est pro-
prie excellētie. Odiū ē velle malū alic⁹. ⁊ p hoc bonū
p̄xi diminūē. Susurratio ē diminutio fame alteri⁹
p̄ba oclta ⁊ nō exp̄ientia manifeste maliciā seu
infamiā ei⁹. Detractio est alteri⁹ p̄ba māifesta ifa-
matio: tñ in absentia ei⁹. Derisio est vilipēlio detōy
vel factorū alterius ludibrio et risu. Exultatio in ad-
uersis p̄xi est cum aliq̄s gaudet de aduersitate et
danno p̄xi. Afflictio in prosperis est doloꝝ ⁊ displicē

et de bonis et prosperitate aliorum quam non potest impedire
¶ De radice neque accidie procedunt sex. scilicet malicia rationis
 pusillanimitas. despatio. torpor circa precepta. vaga-
 tio mentis erga illicita. Accidia vel pigritia. est tedium
 seu fastidium divini boni. scilicet quoniam homo non habet devotionem vo-
 nam: nec delectationem in amore dei: sed tedium magis et
 fastidium in mentali recessu. Et istud repugnat carita-
 ti quam quilibet homo tenet habere diligendo deum super omnia et dele-
 ctabilia more tenetur ei inherere. et capitur talis pi-
 gritia ex rebellionem carnis ad spiritum. Magatio mentis
 circa illicita est quoniam aliquis non invenit delectationem in spiritu
 alibus: et vacat delectationibus carnalibus et querit ea. pu-
 ta nimis ludendo. nimis iacendo. Despatio est recessus
 a bono divino cui firmiter est inherendum. Torpor circa pre-
 cepta est propter accidia negligere et continere divina pre-
 cepta que sunt facienda de necessitate salutis. Iracundia est indigna-
 tio quam homo piget habet contra illos qui monent eum benefacere
 illa qui tenet benefacere. Malicia est odium et indignatio
 quam homo piget habet contra illos qui docent pigros habere spiri-
 tualia bona in quantum impediunt a delectationibus corporalibus.
 Cepiditas est parum amoris dei et preceptorum eius. Molici-
 es est quoniam homo piget non vult sustinere quantumvis penam
 propter amorem dei: nec facere aliquod bonum ad quod te-
 netur. Somnolentia est somni nimietas ad modum bru-
 torum et pigritia ad surgendum: ad benefaciendum illa qui tene-
 tur facere: et quoniam tenetur ea facere. Pusillanimitas est
 boni ardui quod cadit sub consilio: puta tarde assistere.
 ei. tarde penitus facere: Deiotitas est cessatio a bono o-
 pere quod tenetur homo facere et quoniam tenetur facere et ante-
 tio ad inutilia et nociva. Et ultra sex ramos vel fili-
 as istius accidie superaddite sunt quatuor que dicte sunt in-
 ter facientes ad declarationem materie. Ille igitur sunt sex

sem radices cū ramusculis suis q̄ in vnitate sūt sūt q̄
 dīginitates. et sic ip̄is p̄putatis cū septē radicibus
 erūt in toto q̄nquaginta. de quo quinquagenario dicit
 helyas p̄ph̄a. Si seru⁹ dei sū descēdat ignis de celo ⁊
 deuoret te et q̄nagenarios tuos: ita d̄z dicere p̄felloz
 confitenti. Si pro q̄: quia seru⁹ dei sū: q̄ loco d̄: sū
 descēdat ignis de celo. i. ignis sp̄sancti descēdat in
 sūm tuā et deuoret te. i. veterē hoīem alias erātē
 et q̄nagenarios tuos: i. radices et ramos ¶ Hunc er
 go videndū est quō sacerdos d̄z interrogare de istis
 Si ei p̄ctōz p̄ se vel ad interrogatōem sacerdotis cō
 fiteatur de supbia dicēdo: peccavi p̄ctō supbie. sacer
 dos d̄z interrogare de modo dicēdo. p̄ quē modū fuit
 si supb⁹: fuisse vñq̄ inobediēs mādatis supiorū tu
 or. sicut eccle. vel p̄lati: vel parentū tuor. vel dñi
 vel maḡi. ⁊ hoc scdm̄ p̄ditionē persone que semper
 d̄z inspicī. Si dicat q̄ sic. interroget q̄bz mandatis
 quō. quotiēs quare. q̄. et vbi. que circumstantie. v̄
 dictū est sup̄a. in oībus p̄ctis sūt attēdende et gl̄ide
 rande. Deinde interroget: iactasti te vñq̄ de bonis a
 deo tibi collatis. siue sint bona nature. sicut pulchri
 tudo. fortitudo: aptitudo. nobilitas. ⁊ sūa. siue sint
 bona fortune. sicut sūt diuitie: et denarii. vestes or
 namēta. equi. agri. possessiones. et tūa t̄palia bōa:
 siue sint bona ḡe. sicut sapia. eloquētia. scientia vir
 tutes. et similia. d̄z igit̄ p̄felloz dñe. fuisse vñq̄ elatus
 in mēte tua: vel gl̄asti vñq̄ de fortitudine. pulchritu
 dine. aptitudine. nobilitate. diuitiis. sapientia elo
 quentia. v̄tutibus. et ceteris bonis tibi a deo collat
 ita q̄ non te humiliasti coram deo pro h̄mōi bonis.
 quātum debuisti: vel credidisti habere ista ex meri
 tis tuis. et non ex mera gratia dei. vel p̄pt ista credi

disti plus valere q̄ aliis: ita q̄ facta ⁊ dicta alioꝝ ge-
 neres ⁊ dedigneris eis eē equalis. Si dicat q̄ sic in-
 roget quotiēs et quō: ⁊ sic de aliis. Deinde introget ad
 huchetū ad hoc vt cōmēdaretis ⁊ honozaretis p̄ ali-
 is: fuisti vnq̄ ypocrita: ita q̄ exteri^o ostēderes scitātē
 et bonitatē. et interi^o retineres maliciā et iniquitatē.
 Si dicat q̄ sic: interroget quotiēs. quō. ⁊ c. Deinde in-
 roget. nūq̄d qz honozabar is vel pmouebaris p̄ al-
 monisti alii p̄tiones et discordias in ciuitate. villa
 societate vel collegio Si dicat q̄ sic: interroget si ma-
 la fuerūt inde secuta. qz si sic: oim illoꝝ ipe est reus.
 Deinde introget. nūquid p̄p̄ supbiā ne videaris supe-
 rari ab aliis fuisse pertinax in sustinēdo ⁊ traditatz
 et iusticiā cōsiliū tuū et sentēciā tuā et vbum tuum
 Si dicat q̄ sic. interroget vtrū aliq̄d dānum est in
 de secutum. qz si sic: ipe tenetur reparare: Deinde in-
 terroget eum: p̄sumpsisti vnq̄ aliq̄d facere qd̄ excede-
 ret vires tuas. statū tuū: et cōditionem tuā ⁊ tuozū
 Si dicat q̄ sic: interroget si fuerit ide aliq̄s lesus vl
 dānificat^o. qz si sic. ipe tenet reparare. et sic ista ra-
 dix pessima supbie poterit euelli de cozde pctōis. Et
 de mō dicēdū ē de radice auaricie. qm̄ si pctōz per se
 vel ad interrogatiōē sacerdotis p̄tatur de pctō a-
 uaricie. interroget sacerdos de mō dicēdo: fecisti vn-
 q̄ fraudē vl fallaciā. vel dixisti vnq̄ mēdatiū vel p̄u-
 riū in emēdo vel zmutādo vel aliquē aliū ztractum
 faciēdo. si dicat q̄ sic. interroget quā fraudē vel fal-
 laciā. sed ipe sacerdos nō specificet eam illi. Illud ei
 hādū ē p̄ regula ḡnali q̄ in istis interrogatiōibus
 sacerdos non debet descēdere ad specialia peccata vel
 ad sp̄ales circūstantias pctōz. qz forte multi post
 tales interrogatiōes delinq̄rent qm̄ ostenderentur

eis modi & maneries pctōꝝ quos ip̄i nescirēt cogita
re. & iō semp̄ interroget ī gñali: dicēdo vt dictū ē. se-
cūq; vnq̄ fraudē. fallaciā. Et si dicat q̄ sic: interroget
quā & q̄re. et q̄b⁹ modis. & tra quos. quotiēs et q̄bus
casib⁹. Deinde interroget eū dicēdo. Dimisit vnq̄ p
pter auaritiā tuā adimplere septē opa mie. et specifi-
cet illi ea dicendo. Vidisti vnq̄ esurientē cui non de-
disti māducare. & sic de aliis operib⁹ mie de q̄b⁹ dicet
infra in terciā parte hui⁹ operis. Si dicat q̄ sic iter-
roget eū de circumstātiā vt dictū est Circa etiā pctm̄
auaricie. interroget eū de ludo. furto. rapina. vsura
de q̄b⁹ aliqd̄ dicet infra. Circa fedissimā radicē luxu-
rie notādū q̄ luxurie septē sūt sp̄es. Prima ē forni-
catio. secunda adulterium. terciā stuprū. quarta ice-
stus. q̄nta raptus. sexta sacrilegium. septia est pctm̄
& tra nām. Fornicatio ē cōcubit⁹ soluti cū soluta. A-
dulteriū est alteri⁹ thori violatio. Stuprum est illi-
cita virginis defloratio. Incestus est affinitum vel
consanguineozum abusus. Raptus est cum puella
de domo parentum violenter trahitur. vt corrupta
in vxorē vel & cubinam hēatur. Sacrilegiū put hic sit
mitur: est religiosozum vel religiosarum vel p̄moto-
rum ad sacros ordines & cubitus. Pctm̄ cōtra nām
fit multis modis. Vno mō qñ non seruatur species
sicut qñ fit cū iumēto. Et illud pctm̄ vocat bestialis-
tas. Et de hoc dē in lege moyli. Qui coerit cū iumē-
to morte moriatur. Alio mō qñ seruat sp̄es: sed non
serus: sicut qñ masculus cū masculo. vel femia cum
femia. et illud vocatur p̄pe pctm̄ sodomiticū. qz isto
modo sodomite laborabant. et ideo cremati fuerunt
igne sulphureo. Genesis. xxi. Et alie quattuor ciui-
tates perierūt p̄pter vicinitatē eoz. de pe. di. i. Sz et

continuo. Alio modo qñ nō seruat has debitum vel
mod⁹ debit⁹ lz seruet sex⁹. sicut qñ vit abutit vasco
mulieris: vel qñ nō cognoscit eā mō naturali. Alio
mō sit qñ idē est agēs et paties: sicut qñ vit corripit
seipm: vel mīr seipām. Et vocat istd pcrñ molliciei
Qñ dicit apls. Neq̃ molles: neq̃ masculoz ꝛ cubicu
res regnū dei possidebūt. Circa ergo istud maledic
tū pcrñ luxurie cautissime dz sacerdos. pcedere: ita q
nō nimis descēdat ad pccularia. qñ sic frequēter ꝛ
pccū est tā viros q̃ mulieres: p nimis exp̃ssam noia
tionē et it̃rogationē criminū i pccā q nō nouerāt
incurrisse. Qñ si pccōꝝ p se vel ad it̃rogationem sa
cerdotis dicāt se peccasse pccō luxurie: sacerdos it̃ro
get eū. vtrū sit solut⁹ vel nō. ꝛ vtrū peccauit pccō
fornicatōis. vel adulteriī. vel stupri. vel incest⁹. vel
rapt⁹. vel sacrilegii. vel pccō contra nām. i. it̃ro
get eū si illa cū qua peccauit erat soluta. vidua. vel
cōiugata. affinis cōsanguinea. religiosa vel virgo. ꝛ
vtrū illā habuerit per violentiam. vel non. Et istud
sufficit si persona cōstitens est itelligēs. sed si est p̃sōa
simplex: it̃roget sacerdos vtrū agnouerit eā mō
naturali. nō tñ descēdēdo ad particularia. i. nō it̃ro
get an cognouerit eā ante vel retro. ꝛ sic de aliis i
t̃rogatōib⁹. It̃roget etiā de numero psonarū
id est si cognouit vnā vel plures. tñ nō it̃roget de
noib⁹ psonarū. It̃roget insuper de numero ac
tuū. i. an semel vel bis. vel plures It̃roget etiā
de t̃pō. i. si t̃pō sacro. ꝛ etiā de loco: et quali t̃tatione
peccauit. ꝛ vtrū p̃ueniens tentatōem vel p̃uentus ab
ea. ꝛ vtrū peccauit sp̃ōte vel coacte. ꝛ qua coactione
vtrū cōditionali: vel absoluta. et vtrū peccauit ex li
bidine. vel ex paupertate. et istud h̃z locū: potissime

c. vi

in mulieribus. et ita de multis aliis que magistra ex-
 eum experientia docebit eum. Sed quia ista radix pessima
 radix luxurie extendit ita palmites suos quod etiam
 cooperit lectos lege mentionis ductos. Sciendum quod ma-
 ritus peccare potest propter luxurie multis modis etiam
 mortaliter cum uxore sua. qui modi continentur in his dis-
 tribus. Tempore: mente: loco: conditione: modo. Quingque
 modis peccat cum uxore maritus abutens. Tempore. id est si tempore
 menstruum cognoscat eam quia si sciens hoc faceret: pec-
 caret mortaliter: et in veteri lege mandabatur interfi-
 ci. Sed quod de muliere menstrua nunquam peccat sicut
 vir. Dico quod si vir tempore menstruum petat debitum sibi red-
 di ab uxore: ipsa dicitur ei quantum potest persuadere ne petat di-
 cendo se esse infirmam nec esse paratam tunc ad opus illud
 non tamen dicitur dicere se esse in passione illa: nisi constaret ei
 de constantia viri prudentia: seu discretionem eius quia
 ipse posset tantam abominationem concipere contra
 eam: quod dimitteret ipsam. Sed si constaret sibi de di-
 scretionem et prudentiam viri posset ei revelare. et si ipse
 nolet desistere reddat sibi cum dolo tamē et amaritu-
 tudine cordis. Tempore. id est si uxorem cognoscat tem-
 pus ieiuniorum: vel diebus sanctorum: vel diebus
 consecrationis. vel tempore puerperii. non tamen credo quod in ista
 casu sit peccatum mortale: dum tamen non transgrediatur
 limites matrimonii. sicut dicitur statim. Item si
 monendi quo tempore tali abstineant ab actu carnali. Et
 de hoc habetur. xxxiii. q. iiii. Sciatis. et c. sequenti. Men-
 te. id est intentione. Potest ei vir accedere ad uxorem tribus
 modis. uno modo ut generet ex ea prolem que sit ad dei servi-
 tium et cultum. Alio modo ut reddat debitum quod ab ea exigitur
 et si cum tali mente ad eam accedat: non peccat mortaliter

necbeiale imo meret dñi mō nīchīl aliud pmitteret
 ibi. Alio modo causa cōcupiscētie carnis. Et si ta-
 lis cōcupiscētia maneat īfra līmites mīmonū. s. q
 nullo mō accederet ad eā nisi cētbroz (ua est solūm
 pctm beiale. Si aut illa cōcupiscētia trāsgrediat li-
 mites mīmonū. ita q. s. nō accederet ad eā. tñq ad
 brozē s. sicut ad mulierē ita q. si haberet aliā i pzo
 pti ita bñ accederet ad eā. ita est pctm mortale Loco
 .i. si cognoscat eā i ecclia. vel i cymiterio. vñ alio lo-
 co sacro. Et i isto casu credo q. bñq. peccat mortali
 cōditiōe. i. si cognoscat eā pditione ihoēta vel etiā
 illicita. sicut vñ fuit s. qñ agebatur de mīmonio.
 Quidō. i. si vir eā cognoscat cōtra iñstitutū modū
 natura. i. illud ē grauissimū pctm i brozē. vñ scdm
 q. dicit aug. Vnus q. est ptra naturam execrabilis sit
 in meretrice: sed execrabilis sit in brozē. xxii. q. v.
 Adulterii. Scdm ista ergo poterit sacerdos formare
 interrogatiōes suas de pctō luxurie circa virū i bro-
 zē: saluo tñ q. nō descēdat ad picularia. Circa pecca-
 tū ire. Si pctōz per se vel ad interrogatiōē sacer-
 dotis cōfiteatur de eo: poterit sacerdos interrogare p-
 pter irā dixisti blaphemiam de deo vel de sctis eius
 Si dicat q. sic: introget eñ: quō: quotiēs: quare i sic
 de aliis. Deinde introget dixisti vñq. ppter irā verba
 pumeliosa primo? Si dicat q. sic: introget q. vñ.
 quare. quotiēs. vbi i coram qbus. Introget etiam
 si fuerit iniuriatus primo. s. aliquē p iram pcutien-
 do vel dberādo. si dicat q. sic: interroget quis erat i si
 erat clericus vel laicus: religiosus vel secularis. i. vbi i
 quare: et sic de aliis circumstantiis persone Interro-
 get etiam quotiens iteravit iniurias: i. vbi: quare. i.
 Circa pctm gule. Si pctōz per se vel ad interroga-

tionē sacerdos 2fiteat de eo. Interroget si ppter gulā
 frēgerit vnq̄ ieiuniū ecclē. vel si comederit carnes
 i eis. ⁊ gre. ⁊ q̄tiēs. ⁊ si iebziāuit se. ⁊ si hēat 2suetu-
 dinēq̄ iebziet se. ⁊ si ppter ebrietatē dixit vba scar-
 rilia. ihonesta vel iuriosa. ⁊ q̄tiens et q̄bz dixit. ⁊c.
Et nota q̄ scdm q̄ dicit gre. Quinqz modis pec-
 cat hō per gulā. q̄ modi continent in his versibus.
 Certū stat q̄ quinqz modis gula dānat edētē. Dū nī-
 mīū comedit comedēdi puenit horā. Querit delicias.
 parat escas deliciose. Aut sumit auidē: qd non es-
 eat delicioſū. Nota q̄ multū comere aut rōne 2ple-
 tionis. vel etas. vel labor nō est pām. dū tñ nō lux-
 dio. vel ardoze. vel auiditate sumat. Itē precioſitatē
 ciboz moderata. maxime i diuitibz q̄ talibz vti so-
 lēt nō est pām. dū tñ nīmīs auidē sumat. nec obſtet
 status suus. Et qz facta est mentis de ebrietate. No-
 tandū q̄ ebrietatē dē tribz modis. vno modo dē ple-
 naria mētis obliuio. et ita nō est pām. xv. q. i. Se-
 cundo mō dē ebrietatē frequēs actio hībēdi. Et hec
 vt ait aug. est pām veniale. nisi sit assidua. qz tunc
 est pām mortale. maxie si nouit vires vini. et non
 vult apponere aquā. xv. di. c. Crimis. Tercio mō
 dē ebrietatē quedā dispositio et studiū ad iebziandū
 et ita sp est pām mortale. xv. q. i. c. Ante oia. Cir-
 ca pām iuidie. si pām p sevel ad interrogatiōē sacer-
 dotis 2fiteat de eo: interroget etiā sacerdos si placuit ei
 damniū vel malū proximi. et si bonū vel cōmodū si
 bi displicuit. ⁊ si ex iuidia detraxit vnq̄ suo primo
 falsū crimen ei iponendo. vel bonū qd in eo erat di-
 minuendo vel occultādo. vel qd in eo erat augmētā-
 do. vel illis q̄ nō nouerit manifestando. Itē quoti-
 ens fecerit ista. et quare. et sic de aliis circumſtāciis.

Item si portat odium vel rancore, vel malā volūta-
tē contra primum suū: et quare. et sic de aliis. Circa
accidia introget sacerdos si potuit p̄p̄ multa bo-
na facere q̄ non fecit. dicere q̄ nō dixit. cogitare que
nō cogitavit. multa mala vitare q̄ nō vitavit. Itē
si ex negligentia omisit ire ad missā. ad sermonē. et
ad alia bona opa. &c. Scdm̄ ergo illā doctrinā sacer-
dos poterit formare interrogationes suas. et in illis
hndio quā accepit a deo. et experientia magis doce-
bit q̄ aliqua lectio. Meritū qm̄ iuxta varietatē p̄fite-
ntiū sacerdos d̄ variare interrogationes. vñ si p̄fite-
ns sit religiosus interroget de tribz votis regule. l. de
obediētia. de paupertate et castitate. Interrogetur de
regularibz observantiis. et potissime de abusionibz
clauſtri qbus frequēter status religiosorū corripit
que sūt duodeci. l. prelati negligēs. discipulus io-
bediēs. iuuenis ociosus. senex obstinatus. monach⁹
curialis. monach⁹ seu canonic⁹ regulari causidicus
hūis p̄ciosus. cib⁹ exq̄litus. rumor in clauſtro. lis
in capitulo. dissolutio in choro: irreuerētia circa al-
tare. Et scdm̄ illas et scdm̄ etiā alias observantias
regulares cōfessoz d̄ formare interrogationes. Circa
etiā clericos sc̄lares sūt faciēde interrogationes de sy-
monia. de negociatione. & aliis q̄ p̄tinēt ad symoniā
et ad auariciā. & si habeāt administrationē. vel of-
ficiū siue hñficiū. introget de dissipatione bonorū
vel si expēderit i malos vñ bona ecclie. Itē utrū in-
terfuerit diuinis officiis & horū canonicis. utrū portat
coronā & hñtū p̄gruentē. Itē si dicāt integre & p̄fecte
diuinū officiū. Itē interroget de luxuria. de venati-
one. de irregularitate. de ludo alearū. & sibi i qbus
solēt sepi⁹ peccare. Circa p̄ncipes sūt faciēde interro-

gatores de iusticia Circa milites de rapina: circa mer-
catores et alios officiales mechanicas artes exercē-
tes: de fraude et dolo. de mendacio et perurio. et c. Circa
burgēses et ciues cōit de vltur et pignozibz. circa ru-
ricos et agricolas de inuidia et furto. maxie circa decē-
mas. p̄micias. tributa. cēl⁹. Vñ notādū q l3 forma
gñalis sup̄apōsita sit obseruāda i oibz: tñ scdm di-
uersitatē psonar et officior studiosi⁹ et sp̄alius est
circa sp̄alia crimia iustendū. Facti ip̄is interrogatiōi-
bz si q̄ritēs sit psona simplex interroget eū sacerdos si
sciat Dē n̄r Ave maria. Credo i deū. et sciat se signa-
re. et si nesciat iſtruat eū vel moneat vt addiscat. de
inde infroget si tētet aliq̄ tētatōe. et q̄. et quō se hē-
at in resistēdo. et doceat eū modū. Si ei tentet de su-
pbia: cogitet de humilitate filii dei q̄ humiliatū semetip-
sū factus obediēs vltq̄ ad mortē. Cogitet etiā de ca-
su dyaboli qui ppter supbiā suā cecidit de paradī-
so in infernū. et de angelo factus ē dyabolus. Si tē-
tetur de auaricia. cogitet de h̄p̄ritate vite et instabi-
litate et vanitate mūdi. et q̄ nichil hīc portabit secū
de diuitiis suis. Si tētet de luxuria: cogitet de mor-
te. et q̄lis erit post mortē. vñ. Nō meli⁹ potit hoīs
caro viua domari: q̄ q̄lis fuerit hec mortua p̄medita-
ri. Cogitet etiā de penis inferni et gaudiis paradisi.
hec et talia multa dz ei ostēdē et dicē. hoc scd̄ recolī-
gat et repetat i gñali p̄fessionē dicēs. Amice tu fuisti i
p̄fess⁹ pctā ista et ostēdat ei grauitatē pctōr. eū du-
te i crepādo et iducēdo eū ad lachrimas. p̄punctionē
et p̄tritionē. Et ad hoc multū valz si sacerdos ostēdat
vultū dolozosū et lachrimabile pctōri. sicut legit de
scō abzo. q̄ qñ aliq̄s ei p̄fitebat suū lapsū ita amare
flebat. et p̄fitecem q̄ritūq̄ obstinatum ad fletum

et lachrymas provocabat. Sic etiā dicitur facere sacerdos
 ut sic peccatorum verecūdia ducatur ad lachrymas iuxta ut
 lachryme admonenti excitent lachrymas penitentis. id
 sumopere caueat sacerdos quod ne adulet in confessione.
 imo quicūque sit magna persona et reuerēda increpet
 et corripat eā dure. caueat tamen quod ne nimis exasperet
 vel quod non sit nimis durus in verbo. sed si peccator vult bene
 penitere: permittat ei vitam eternā et veniā de peccatis.
 ita quod peccator se recedat solatus ab eo. Illis rite pa-
 tris faciat sibi dicere confessionem generalem monens quod si re-
 cordetur de aliquo peccato reuertetur ad confessionem. Et sic
 imposita penitentia absoluat eum in nomine domini. ita tamen quod si sit
 excommunicatus excommunicatione maior: nullo modo eum absol-
 uat: donec sit ab illa excommunicatione absolutus. Sed se-
 cundū communem doctrinā quilibet curatus huiusmodi curā aia
 eum potest absolvere a minoris excommunicatione. id antequam
 absoluat eum a peccatis: absoluat eum a minoris excommuni-
 catione. dicens. In nomine dei michi remissa absoluo te
 a vinculo minoris excommunicationis si quā incurristi per par-
 ticipationem excommunicatorum. et postea absoluat eum de peccatis
 confessis et oblitis. Sed pone: curatur huiusmodi aliquos par-
 rochianos surdos vel mutos vel cecos vel furiosos
 vel demoniacos. et forte scit istos esse in peccato mortali
 quod faciet de istis? Si ei moneatur surdus ad penitentiam non
 potest. quia non audit. si mutus: non potest confiteri. cecus non
 potest videre signum. nec etiā potest legere sicut nec mutus.
 furiosus non est capax rationis. nec etiā demoniacus. Ad
 hoc quod sacerdos dicitur facere debitu suum ut eos inducat ad
 contritionem. penitentiam et satisfactionem secundum quod est eis possi-
 bile. scilicet verbis. vel scriptis. vel nutibus. vel signis et o-
 mibus aliis modis quibus poterit. et si non potest. opret
 deum. et orare faciat populum suum. ut deus illustret eos

da eoz ad pñiam, et si nichil omiserit de 2tgentibz
nō imputat sibi. Quō aut se debeat hēe sacerdos ad
infirmitatē q̄ amisit loquelā et non pōt 2titeri, vide lū
p̄a in p̄ima parte tractatus de eucharistia. ca. ix.

Ca. x. de potestate clauium

Quia supradictū est. cū ageret de pñia pctā in cō
tritione dimitti: dubiū exiit qd dimittit sacer
dos virtute clauū in absolutiōe cū nō dimittat cul
pā. qz illa vt dictū est dimittit in cōtritione. nec pe
nā. qz adhuc postq̄ penitens est absolutus remanet
obligat⁹ ad penā. Circa istā materiā istud michi vi
detur eē dicendū. Ille enī q̄ accidit ad 2fessionē aut
est pfecte 2trit⁹ aut nō. si est pfecte cōtrit⁹: tūc deus
virtute 2tritōis remittit sibi pctā. teste eze. q̄ dicit ī
plona dei. Quacūq̄ hora igemuerit pctōz: oīm inīq̄
tātū suarū nō recordabor. ita q̄ anteq̄ accedat ad 2
fessionē mūdāt⁹ est a culpa. Si aut nō est pfecte 2tri
tus: tūc virtute 2fessionis ista ipfecta cōtritiō redu
citur ad pfectā. ita q̄ de attrito sit virtute 2fessionis
cōtritus. et sic virtute 2fessionis remittunt⁹ pctā q̄ ad
clpā. Notād tñ q̄ qñ dē ī 2fessionē vl 2tritōe pctā dī
mitti: intelligēdū est deū dimitte pctā. nō 2tritōe
vel 2fessionē. vñ ambro. et ponit de pe. di. i. Verbū
dei pctā dimittit. et aug. et ponit de 2le. di. q̄ta. p̄eo
tollit pctā nisi solus xp̄us qui est agn⁹ tollēs pctā
mūdi. Tollit aut dimittēdo pctā q̄ factā sūt. et adiu
uādo ne fiāt. et pducēdo ad vitā vbi pctā fieri nō pos
sūt. Qd aut dicit sol⁹ xp̄us: non excludit patrē nec
sp̄m sc̄m cū ī diuina sūt opa trinitat. Et istud verū
est q̄tū ad opa q̄ sūt ad extra. Quid ergo faciūt ibi
clauēs vel absolutio sacerdot. Dicendū scdm aliq̄s
q̄ de⁹ mūdāt aīam in 2tritōe a macula culpe. et ca

cerdos absoluit meā a vinculo pene etne. Fateor q̄
 nō intelligo istos, q̄ nō vīdeo q̄ aliq̄s postq̄ mūda-
 tus est a macula culpe mortalis sit obligat⁹ pene et
 ne: cū ista pena nō debeat nisi culpe vel pctō morta-
 li. Si de⁹ mūdat aīam in cōtritiōe a culpa mortali
 p̄ q̄s absoluit eū a vinculo pene etne. Et iō dicunt
 alii q̄ quis pctm̄ in q̄ritōe dimittat q̄tū ad culpā
 et q̄tū ad reatū pene etne: tñ pctōz adhuc remanet
 obligat⁹ ad duo. scilicet ad q̄ritēdū pctm̄. et ad aliquā sa-
 tisfactionē p̄ pctō faciendā. Et iō sacerdos virtute cla-
 uis absoluit istū a vinculo quo tenebat ad q̄fessionē
 et ligat eū ad satisfactionē. et sic dē sacerdos virtute
 clauis soluit et ligare: quis verū sit q̄ pctōz sic obli-
 gat⁹ ad illa duo, nō tñ videt q̄ scdm̄ viā istam dīa
 fōse sacramēntalis absolutōis possint bñ vīficari: nā
 dicit sacerdos. Absoluo te a pctis. et nō absoluo te
 a cōfessione. ergo scdm̄ istā viā op̄ q̄ absoluat eū ali-
 quo mō a pctis. Et iō dicūt aliq̄ q̄ pctōz p̄ pctm̄ nō
 solū obligat deo cui offēdit: s̄ etiā ecclē cui se peccā-
 do abstraxit. Et iō quis i q̄ritōe reconciliat deo. tñ
 remanet adhuc reconciliā⁹ ecclē in faciēdo q̄fessionē
 illi q̄ rectoz est ecclē. Et iō istud sit verū: nō tñ vide-
 tur sufficē cū clauis nō solū se extendāt ad soluādū
 et ligādū i teis. imo et in celis dicēte x̄po Qd̄cūq̄ li-
 gaueris tē ter. &c. Et iō dicūt aliq̄ alii q̄ sacerdos virtu-
 te clauis nō facit aliqd̄ nisi ostēsiue. vñ dicūt q̄ ab-
 soluit. i. absolutū ostēdit. vñ qñ dicit absoluo te. i.
 absolutū ostēdo te. Et istū videt dictū suū fū dare i au-
 ctōritate ābro. dic. Sacerdos quidē officium suum
 exhibet: sed nullius p̄testatis iure exercet. S̄ dictū
 istoz parum videt attribuere clauibz. Et verbū am-
 bro. itelligēdū est q̄ sacerdos nulli⁹ ptātis iura exer-

et auctoritate: sed misraliter bene. et ideo dicunt
alii qd sacerdos virtute clauis absoluit a culpa si in-
uenit eam. dum qd sit nō ponat obicē. et absoluit a
pena purgatorii cui pccōr erat obligat⁹ nō eā relaxā-
do s; eā gmutādo i penā tēpālē vel corporeālē. et hoc
sub gditōe. s. si implet iūctā pñiaz. ita qd si iniūcta pe-
nitētia sit gdnā: absoluit a tota pena purgatorii.
et si nō est gdnā nō absoluit a tota pena purgato-
rii s; a tāta. et ideo si moriat expleta penitētia gdnā
nō punit i purgatorio. Si aut penitētia nō fu-
rit cōdignā vel si fuerit gdnā nō tñ cōpleuit eā in
vita sua: cōplebit eā i purgatorio. et ista opinio videt-
ur michi satis rōnabilis. Alii dicūt qd cū omne mor-
tale pccm sit offēsiuū diuine bonitatis qd ē ifinita: pena
debita pccō mortali est ifinita et p qlequē ē viribus
nōs impoportionabilis virtute aut clauis sit nobis
pportionabilis i qd tñ virtute clauis gdnēti cōicat pas-
sio xpi qd dat efficaciam sacramēt oib; et que fuit suffi-
ciēs ad satisfaciendū p pccis toti⁹ mūdi. vñ scdm hāc
viā virt⁹ clauis ē: quā virtute eay coicat cōfiteñtī
passio xpi. i cui⁹ virtute pōt satisfacere p pccis quod
nō faciebat ante. vñ credo qd vñū Pater nō impos-
eū in penitētia a sacerō. efficacit⁹ ē ad satisfaciendū p
pccis: qd si aliq; dēet cētū milia p semetipm. qz illū
h; meritū a passiōe xpi: illa dō a merito dicentis. Et
hec opinio est multū rōnabilis.

Ca. xi de sigillo confessionis

Sigillū confessionis debet eē secretū. qz nullo mō
nullo pacto p nulla re debet frangi. pmo sacer-
dos sustinere debet quācūq; penā anteq̄ reuelaret co-
fessionem: nec vbo nec scripto nec nutu vel signo. Et
de hoc sigillo dicit gre. vt habet de. pe. di. vi. c. Sa.

cerdos. ubi dicitur sic. Sacerdos autem oīno caueat ne de
his q̄ ei cōfiteant p̄tā suā: alicui reuelet q̄ cōfessus est
ei nō p̄p̄ndis neq; extraneis. neq; qd̄ absit. p̄ scan
dalo aliquo. nā si hoc fecerit: deponat. et oib; dieb;
uite sue ignominiosus pegrinādo vadat. Itē de pe
et re. c. Dis utriusq; sexus. Caueat oīs sacerdos ne
verbo vel signo aut alio quouismodo p̄dat aliqua
tenus p̄tōrē. s; si prudētiōi cōsilio idiget: illud cau
te absq; vlla exp̄ssione req̄rat. qm̄ q̄ in p̄niali iudi
cio p̄t̄m sibi detēdū: reuelare p̄sūpserit: nō sacer
dotali officio deponēdū decreuimus: verū etiā ad a
gendū p̄niam in arcto monasterio p̄petuo detruden
dū. ita q̄ i decretali ista instituit cōfessio. de hoc qd̄ a
gere debeat: et a q̄ cauere debeat. Si enī sacerdoti i cō
fessione occurrat casus sup̄ quo nō possit bñ cōsulere
penitētē d; cō hoc cōsulere peritiozē se ut videat qd̄
agere debeat. Sub q̄ autē forma reuelabit isti perito
p̄t̄m qd̄ alt cōfessus est sibi. credo q̄ sub ista. Si ta
lis casus accideret qd̄ facturus eēt. Vel si aliq; con
fiteret de tali p̄tō qd̄ eēt cōsulendū. Nō aut d; dice
re ut credo. Ego audiui istud in cōfessione. q; dicēdo
sic. ipse mēt̄ret: qm̄ ipse nō audiuit ut ipse: s; ut vi
carius et locūtenens dei. Et multo minus d; dicere
quidā cōfessus est michi. q; dicēdo sic in ḡnali et ipli
cite reuelat cōfessionē et etiā mentit̄. q; cōfessio fuit ex
ta deo et nō sibi. nisi ut locūtenēt̄ dei. Sed pone sa
cerdos sup̄ crimē qd̄ audiuit i cōfessione iudicē i testē
et cōpellit iurare: qd̄ faciet. Si dicat q̄ reuelet cōfessio
nē. punit. si negat: piurat. Dico q̄ si solū sciat per
cōfessionē ipse d; iurare se nichil scire de ista mate
ria qua interrogat. nec piurat. q; ipse nichil inde scit.
esto enī q̄ sciat illud crimen fuisse sibi cōfessum

nescit tñ vtrū cōfiteus i pfitendo dixerit verū vel falsū et iō p̄bere dicere se nichil scire. Sed qd. iudicet erit cauillosus ⁊ interrogabit eū p̄ iuramētū vtrū audierit aliqd de crimie de quo agit. Dicēdū q̄ iuramētum nō ligat eū ad dicēdū aliquid in hac mat̄ia: cū iuramētū nō fuerit inuētiū ēē vīnclz iniquitatē extra de iura. calū. Quia vallis. In nullo qd sit cōtra mādātū dei est obligatoriū iuramētū. Qñ cū reuelare cōfessionē sit cōtra mādātū dei. l. cōtra illud. Nō falsū cōfessionū dices. nullū est iuramētū ad hoc obligatoriū. Qñ talis pōt licite iurare nichil se audisse. Et intelligat q̄ nichil audiuit vt hō vel p̄ modū q̄ debeat testificari. ¶ Alterri⁹ pone q̄ sacerdos sciat per cōfessionē aliquē hēticū in parrochia sua vel alibi q̄ alios filios iducit ad heresim qd faciet iste sacerdos. Ray. in lūma sua videt dicere i isto casu p̄fessionē posse reuelari. Et rō sua ē. qz nō seruat fidē ecclē cū sit heretic⁹ ⁊ infidelis. iō fides nō est ei seruanda. xlii. q. i. Poli. Salua tñ reuerētia ei⁹ videt magis cōsona veritati alia opinio quā etiā ip̄e Ray. recitat. l. q̄ sacerdos nō d̄z reuelare p̄fessionē ipi⁹: s̄z d̄z ire ad ep̄m vel ad inq̄sitorem. ⁊ dicē. custodi ⁊ vigila sup oues tuas. lup⁹ est in grege tuo. Et qd dī. Ray. q̄ cū iste non ē fidelis: fides non est ei seruanda. dico q̄ reuelando p̄fessionē: fides nō frāgitur hōi: s̄z deo qui est fidelis in oībus vīs suis. S̄z nū qd p̄t cōfiteus licētiare cōfessionem q̄ dicat illa que dicit ei i cōfessione. Dico q̄ cōfiteus bñ potest facere q̄ illa q̄ p̄felloz scit vt deus: sciat vt hō dicendo. l. ei extra p̄fessionē: que idē dicit in cōfessione: ⁊ sic cōfelloz poterit illa dicere ex quo audiuit illa vt hō extra cōfessionē. S̄z nunquid sufficit p̄ cōfiteus dicat cōfelloz dicē

do. ego do tibi licentia dicendi ea que dixi tibi in confessione, vel oia que replicet tibi oia extra confessionem. Alii doctores dicunt que sufficit ut licentiat confessor. et tunc durandus in quarto suo dicit que non imo tenetur oia replicare tibi extra confessionem. Et ratio sua que occurrit est. quia in his que sunt de necessitate sacri nullus potest dispensare, nec papa de quo magis videretur: sed tenere secretum est de necessitate confessionis sacramentalis ut probat diffinitio, ergo nullus potest contra hoc dispensare: et per quod nullus potest licentiarum que illa que per eum dicitur in confessione reveletur. id ad hoc que reveletur oia que sciant alii que per confessionem. et ex his patet quod si quis sciat aliquid per confessionem et extra confessionem potest illud revelare et testificari super illo eodem modo quo scit extra confessionem. Nota quod sigillum confessionis directe et principaliter respicit peccatum patet per ex pallogata de cre. Distinctusque lex. ubi dicitur Caveat ois sacerdos, ne verbo aut signo aut quovis alio modo peccatum prodatur. ex preteritis est ex quadam congruitate respicit alia. Et hec de confessione sufficiant

¶ Tractatus quartus secunde partis principalis de satisfactione huius septem capitulis principalia

Expeditis per dei gratiam duabus partibus philosophie, scilicet de contritione et confessione. De tertia, scilicet de satisfactione est agendum. Circa quam notanda sunt sex. Primo quod est satisfactio et in quibus consistit. Secundo de elemosina, que est prima pars satisfactionis. Tercio de ieiunio que est secunda pars. Quarto de oratione que est tertia pars. Quinto de meliora satisfactionis, scilicet que philosophia est imponenda pro bonis peccatis. Sexto utrum unus potest satisfacere per alio.

¶ Quid est satisfactio.

Satisfactio secundum gregorium est peccatorum causas excludere et earum suggestionibus aditum non indulgere

ita q̄ i ista diffinitōe duo tāgūt q̄ debēt eē in om̄i
satisfactōe. sicut ei bōa et p̄pleta medicina d̄z eē cu-
ratua infirmitatis p̄terite: et p̄seruatiua respectu fu-
ture: ita et satisfactio d̄z eē remediū p̄tī p̄teriti et cau-
tela respectu futuri. P̄p̄mū tāgūt cū dē p̄ctōy cās
excidere. Scdm̄ cū dē: earū suggestiōibus additum
nō indulgere. Q̄z etiā medicina si sit conueniēs d̄z eē
appropiata infirmitati et ordinari directe p̄tra istē
mitatē. teste b̄tō ihero. q̄ dicit. Medicina causz morbo
est adhibēda p̄tō enī sanat oculū qd̄ sanat calcaneū
Et scdm̄ q̄ dī. ihero. in p̄ma canonica sua. Qd̄ qd̄ est
in mūdo aut ē concupiscētia carnis. at̄ concupiscētia
oculoy: at̄ sup̄bia vite. Et vult dicere q̄ tres sunt ra-
dices oīm p̄ctōy. scilicet auaricia q̄ dat̄ itelligi p̄ hoc q̄ d̄z
concupiscētia oculoy. Luxuria q̄ dat̄ itelligi p̄ hoc q̄
d̄z concupiscētia carnis. Et sup̄bia per hoc q̄ dē sup̄-
bia vite. Idcirco cōtra istas tres radices p̄ctōy ordi-
nātur tres partes satisfactōis. scilicet elemosina q̄ ordiat̄
cōtra auariciā. ieiuniū p̄tra luxuriā. orō p̄tra super-
biā. et sic sūt tres partes satisfactōis. scilicet elemosina iei-
uniū. et oratio. et de his trib⁹ partibus per ordiem
est agendū.

Ca. ii. de elemosina qd̄ h̄z sub se q̄ttuor parua cap.
Licet multa et varia ac diuersa de d̄tute elemosine
sint a doctoꝝib⁹ sc̄is scripta. tñ oīa sc̄tūs thobias
h̄z enī sermōe cōprehēdit dicēs. Elemosina a morte
et a p̄ctō liberat aīam. et nō patiet̄ eā ire i tenebras
Elemosina est triplex p̄p̄ma p̄sistit in cordis cōtritiōe
qñ. scilicet aliq̄s se offert sacrificiū deo De quo dē in psal:
Sacrificiū deo sp̄ritus contribulatus. et de elemo-
sina ista dicit sapiēs. Misere anime tue placēs deo
Et elemosina sic dicta non est pars satisfactiōis.

Imo est pars integralis contritiōis cōditiua a satisfactiōe putat de q̄ p̄hie tres sūt partes. scilicet. contritiō. p̄fessio. & satisfactio. Alia ē elemosina q̄ consistit in cōpassiōe p̄ximi in qua cōpatimur alienis miseris sicut n̄ris. et de ista dicit iob. Ab initio cōualuit mecum miseratio: & ab v̄so m̄is egressa est mecum: Tercia consistit i largitiōe manuali. q̄n. scilicet. aliq̄s exhibet indigenti aliq̄d t̄pale subsidium p̄pter deū. Et de ista itendim⁹ hic. Et de hac dicit saluator in luca. Date elemosinā et ecce oīa munda sūt vobis. Et ambro. i. Pasce fame morientem. et nisi pauperis occidisti. lxxv. di. Et sub ista elemosina p̄tinetur septē opera mie. de q̄bus dicit in tertia particula. Sed p̄tū ad nūc circa elemosinam p̄sideranda sunt quattuor. P̄mo de q̄bus d̄z fieri. Secūdo q̄s p̄t eā facere. Tercio cui d̄z fieri. Quarto quo modo fiet. P̄mū cōsideratū circa elemosinam. scilicet. de q̄bus d̄z fieri elemosina.

Omīssa illa distinctiōe de necēario & superfluo dicitur q̄ in hoc cōcordāt cōitet oēs doctores q̄ nec de alieno nec de illicite acq̄litis d̄z fieri elemosina v̄n thobias oñdēs filio suo de quo faciendū eēt elemosina. dicit. Honora deū de tua s̄bā. dicit de tua. & nō de aliena. Et gre. p̄nō est putāda elemosina si pauperibus dī sp̄letur q̄d ex illicitis rebus acq̄ritur. Nota t̄n circa hoc q̄ illicite acq̄litū p̄t eē trib⁹ modis. Sūt ei q̄dā illicite acq̄lita in q̄b⁹ nō trāssert dñum in accipiēte vt in rapina & furto. Sūt & alia in q̄bus trāssert dñum in mīnī sed t̄n cōpetit repetitio. vt in v̄sura & symonia. Et i istis casib⁹ nō p̄t fieri elemosina. sunt alie in q̄bus trāssertur dñum & nō competit repetitio. vt i pecunia & in aliis rebus acq̄litis ex hīstrionatu & meretricio. In duab⁹ p̄mīs q̄n nō trāssertur dñum

vel si trāffertur cōpetit repetitio. nō pōt fieri elemo-
sina: sed d3 restitui iuxta mō q̄ ponet infra. vñ de re-
bus acq̄sitū furto. rapina: vñura: & simonia nō pōt fi-
eri elemosina. in tercio aut casu sc3 cū trāffertur do-
miniū & nō 2petit repetitio sicut i acq̄litis ex hñstio
natu vel meretrício de istis potest fieri elemosina. Et
hāc distictionē approbat am. xlii. di. v. Sane i fine.
Sed nūq̄d de his q̄ acquirūt ex ludo aleæ: vel taxil-
loꝝ vel quocūq; alio ludo pōt elemosina fieri. Dicē
dū q̄ qñ loquor de ludo nō itelligo de ludo q̄ sit cau-
sa solatiū vel recreatiōis. qz talis ludus ē licitus: dū
modo sit honestus ac debitis circūstantiis iuestitus:
sed itelligo de ludo q̄ sit cupiditatis causa: q̄ ē oīno
& semp illicitus & i eo 2currant pñā multa. Primo
enī ibi est desiderium lucrandi: ecce cupiditas q̄ ē ra-
di3 oīm malozum Secdo ē ibi volūtas spoliandi pxi-
mū: ecce rapina. Tercio ē ibi vñura maxima: l. xi. p.
x. non solū i anno vel i mēse, sed i eodē die: Quarto
multiplicant ibi mendacia. et verba ociosa & vana.
Quinto ē ibi blaphemia: ecce heresis. Sexto est ibi
multiplex corruptio pñmoz q̄ ludū aspiciant. Se-
ptimo ē ibi scandalū bonoz Octauo ē ibi cōtempt⁹
phibitōis sancte m̄tis eccle. Nono ē ibi amissio tē-
poris & alioꝝ bonozū: q̄ illo tempore tenetur homo
facē. Ex q̄bus patz quantū peccant q̄ talibus ludis
vacant. Et de pena clericoꝝū q̄ talibus ludis vacant
legitur i canonibus aploꝝum sico Si eps: presbyter
diacon⁹: aleæ aut ebrietati deserviat: aut desinat: aut
damnetur certe. Subdiacon⁹ autem. lector: aut cā-
toꝝ: similia faciens: aut desinat: aut cōmunicatiōe
pñuetur: Patz ergo quod illud qđ tali ludo acqui-
ritur illicite acq̄ritur. S3 nūq̄d pōt repeti. Dicunt

aliq̄ doctores q̄ nō: s; ille q̄ lucrat⁹ ē d; illd̄ erogare
 pauperibz. Argumento. xiiii. q. v. Non sane. Cum
 enī turpitudine statur ex parte vtriusq̄ melior est adi
 tio occupantis seu possidēt. Alii dicūt ē fere oēs cano
 niste q̄ p̄t repeti. Et pbat. ff. de aleatorib⁹ lege vlti.
 in fine. Et dicit greca cōstitutio q̄ vsq̄ ad quāq̄inta
 annos pōt repeti. ē sed; illos de acq̄sitis in ludo nō
 pōt fieri elemosina. Ray. em̄ cū quo conuolat scūs
 tho. ē q̄li oēs doctores theologi. dicit q̄ distinguēdū ē
 qz aut aliq̄s ludit volūtarie ex cupiditate nō coad⁹
 p̄ aliquē: ē tūc si amisit nō p̄t repetēdū amisit. s; il
 le q̄ lucrat⁹ ē tenet paupib⁹ erogare vel restituere in
 iudicio aīe sue. Aut ludit attract⁹ p̄ vīm vel per ino
 portunitatē alterius. ē tūc si amisit pōt repetere. Si
 dō lucrat⁹ ē: nō tenet restituere: s; qd̄ lucrat⁹ ē. pau
 peribus erogare. Istā s̄ntiam pbat p̄ multa iura: ē
 satis glōa rōi et eq̄tati. Notandū tñ q̄ sūt aliq̄ pso
 ne q̄bus indistincte tenet q̄s restituē. qd̄quid ab eis
 lucratus est in ludo. vt furiosi p̄digi. pupilli. mino
 res xv. ānoꝝ. mēte capti. surdi. cecī. muti. et q̄ mor
 bo perpetuo laborāt. qz tales reb⁹ suis sup̄e nō p̄t
 iō dātur eis tutores et curatores. Idē videt̄ eē de mo
 nachis et eis religiosīs et filiis familias. q̄ nō hāt preu
 liū castrēse vel quasi castrēse. Et de vxore q̄ nō habz
 res p̄ternales. et etiā de admīstratōe rerū ecclasi
 carū que paup̄y sūt: et filijs. vñ nec p̄lati nec cu
 rati p̄t ea remittere debitoribus ne p̄digi vel diss
 patores videātur. P̄ā cū talis acq̄sitis pecunie mul
 tiplicis iuris et facti sit culpabilis et viciosa restituē
 da nō est. dico ei q̄ eam amisit in ludo. sed tutoꝝ vel
 curatoꝝ. vel marito vel patri. vel ecclesie vel mona
 chio

Sed in p[ro]videntia circa elemosinam. l. q[ue] p[otes]t facere elemosinam

Elemosinā p[otes]t facere q[ui]q[ue] sui est iuris. et h[ab]et d[omi]nium vel administrationē aliquor[um] bonor[um] t[em]p[or]aliū. Nunq[ua]m ergo monach[us] vel aliqua p[ro]p[ri]a religio-
sa p[otes]t facere elemosinā: Dico q[uod] talis p[ro]p[ri]a aut hab[et]
administrationē at nō. si h[ab]et administrationē: p[otes]t et d[icitu]r i-
mo q[uod] quid sup[er]est sibi: necesse est eccle[si]e suppo[r]tatis i[n]
causis p[ro]p[ri]is ē exponēdū. dicēte b[eat]o ber. Bōa ecclesie
bona pauperū sūt. et q[uod]dā a m[is]tris eccle[si]e vltra viciū
et viciū retinet: totū ē sacrilegiū et rapina. Si autē
nō habet administrationē saluo meliori iudicio vel
cōsilio credo q[uod] nō p[otes]t: nec d[icitu]r facere elemosinā: nisi de
p[re]lati sui licētia petita et obtēta. Monach[us] ei nō po-
test tractare cōv[er]sitates sui monasterii: nisi de p[re]cep-
to sui abbatis. xvi. q. i. Monach[us]. de p[re]l. di. v. Ad o[mn]i-
a Et hoc intelligo nisi ille qui petit elemosinā sit i[n] ex-
trema necesse cōstitut[us]. i. indigeat ad mortē: q[uia] i[n] illo
casu debet ei dare si p[otes]t. esto et q[uod] p[re]lat[us] exp[re]sse ihiberet
sibi. q[uia] i[n] tali casu o[mn]is hō tenet ex p[re]cepto d[omi]ni subue-
re p[ro]p[ri]o. iuxta illud P[ro]ut fame moriet[ur]. et. xxxvi. di.
Et etiā tali casu o[mn]ia sūt coia. xlvii. di. Sicut li. No-
ta q[uod] si monachus non h[ab]et administrationē de p[re]cepto
abbatis vadat ad peregrinationē: vel ad studiū siue
aliqua distinctōe p[otes]t dare elemosinā. nā co[m]p[ar]o q[uod] p[re]la-
tus dedit sibi licētiā standi in scolis: vel eūdi ad pe-
regrinationē: videt sibi dedisse licētiā faciēdi o[mn]ia q[ue]
scholares honesti et peregrini solēt facere ita q[uod] mode-
rate faciat. Quilibet ei debet se p[ro]ximare morib[us] il-
lor[um] inter quos vivit. xlvii. di. capi. Si quis. Sed nū-
quid v[er]o potest elemosinam facere absq[ue] licentiā vi-
ci: Dicendum est q[uod] si v[er]o habet res paraferna-

les. i. p̄pas p̄ter dotē dictas a patre qđ est iuxta ei
ferna qđ est dos: quasi iuxta dotē pōt de illis facere
elemosinā: etiam iūto marito. **L.** de pac. l. qui hac.
De rebus etiā sui viri sicut de pane et vino et aliis re
bus que bono ac approbato et laudabili moze solēt
ad dispēcationē vxoris pertinere pōt facere elemosinā
nam moderate et scđm facultatē viri et scđm maiorē
vel minorē indigētia mltitudinem pauperū. Et dī sibi
formare p̄sciam qđ nō displiceat marito in corpore etiā
si qñq; phibuit ei ore. Solēt enī mariti facē talem p̄
hibitiōem vxorib⁹: nō vt retrahāt eas a toto: s; ab ex
cessu quem suspicantur eas facturās: si hērent habe
nas nimis laxas. Pōt etiā sibi formare p̄sciam de q̄
litate et miseria paupis cogitās qđ si marit⁹ videt il
lū oib⁹ modis placēt ei qđ faceret sibi elemosinā. Sed
vino et p̄cise dictet sibi qđ viro displiceat: deponat. p̄
sciam si pōt. si nō pōt nō det et doleat qđ nō p̄t dare
et sic intelligo illud ca. xxxiii. q. iiii. Quid deo. Vbi
dī qđ cū scandalo viri vxor nō dī facere elemosinā: et
illud intelligo nisi pauper sit in extrema necitate p̄stitu
tus q; tūc intrepide dī dare. aliter peccaret. Et qđ
dixi de reb⁹ viri: etiā de dotalib⁹ dixi. nā rex dotaliū
illibatiū dñiuz apđ virū ē. c. de iure. do. l. in reb⁹ Do
min⁹ aut albert⁹ dicit qđ si mulier sit lucrosa. i. si ex
officio suo vel misterio lucret esto qđ nō h; bona pa
rafernalīa: de eo qđ lucret pōt facere elemosinā absq;
mādato et cōsensu viri. etiā filiū familias nō p̄t facē
elemosinā de reb⁹ p̄cis sine ei⁹ licētia et mādato: nisi
supponat qđ placeat p̄ci sicut s; dixi de vxore. Et intel
ligo hoc nisi talis fili⁹ hēat peculīū castrense. vel qñ
castrense. de tali enī peculio p̄t facere elemosinā p̄ter
etiā iūto. Peculīū castrense est qđ acquirit ex militia

cxv

peculiū q̄si castreſe eſt qđ acq̄ſiuit ex ſciētia v̄l arti-
ficio honeſto. Intelligo etiā niſi videat pauperē i ex-
trema neceſſitate p̄ſtitutū. De filio etiā eūte ad pe-
grinationē vel eūte i ſtudio. i. tellige vt ſ̄ dixi de mo-
nacho. Et multomin⁹ ſeru⁹ vel ancilla pōt facē ele-
moſynā de reb⁹ dñor: niſi forte fuit ei p̄miſſa miſtra-
tio bonor. qz tūc pōt. tū moderate ſcito qz dñō nō
diſpliceret. ¶ Terciu⁹ conſideratū circa elemo-
ſynā. ſ. cui debet dari elemoſyna.

Elemoſyna nō dz dari niſi indigētī. et hoc ſonat
nomen elemoſyne. vñ elemoſina vt dicit ebra-
duſ dē ab elyos qđ eſt miſeria. ⁊ moy. qđ eſt aqua.
q̄ſi miſeror. i. indigētū aq̄. Hozū autē q̄ petūt elemo-
ſynā qđā petūt q̄ſi ex debito: ſicut relligioſi mēdicā-
tes q̄ p̄dicāt v̄bū dei ⁊ celebrāt q̄tidie p̄ bñfactoribz
ſuis Et iſti dñmō p̄ſet eos h̄re illud officiū ſūt oibz
aliis p̄ferendi. et iſti dñr petere quaſi ex debito. qz
nō ſolū dant eis t̄palia: imo etiā ſp̄ſalia accipiunt
ab eis. Vñ i p̄ſona taliū dicit apo. Si ſp̄ſalia vobis
ſeminam⁹: nō eſt mirū ſi t̄palia v̄ſa metamus. Alii
petūt t̄m pro vite ſue ſuſtēnatione: ſicut iſti paupes
qui mēdicāt. Et i iſto caſu aut hō pōt dare oibz aut
nō. ſi pōt dare oibz: tunc dz oibz dare abſqz vlla di-
ſtinctōe. et ad hoc reducunt exēpla abrahe et loth q̄
qm̄ oēs i diſſerentē recipiebāt hoſpitiū: angelos etiā i
hoſpitiū ſuſceperūt. ſi ei aliq̄s repulſſet: forſā int̄ il-
los angelos repulſſet. Et i hoc caſu ait ſo. cri. Qui
eſcamus ab abſurda. ſ. nefāda ac dyabolica curioſi-
tate. ſ. diſcernēdi int̄ pauperē ⁊ pauperē: nō ei ex vi-
ta eoꝝ q̄ accipiūt vel q̄bz das mercedē tibi retribuet
deus: ſz ex volūtate ⁊ honozificētia multa. ⁊ ex mīa

et bonitate. xlii. di. Quiescamus. Itē gre. xi. q. scia
 Qm i fine dicit. q excoicato etiā dāda est elemosina
 et hoc itelligo tā de excoicato q de quolz alio pctō
 re notorio. qd itelligēdū est: nisi ob saturitatē libi
 negligēt iusticiā & fierēt defiores. qz i tali casu nō
 est eis faciēda elemosyna. vt ait aug. v. q. v. Nō os
 et hoc itellige nisi esuriāt ad mortē. tūc ei qtuūq;
 negligēt iusticiā debēt pasci: nisi forte iudex scilā
 dānasset eos ppter scelera sua ad fame moriendum
 In scdo casu i quo nō pōt oibz dare elemosynā po
 sito q oēs eāle idigēat. dicit abzo. de cē circa hoc pfi
 derāda. s. fidē. cām. locū. tps. necessitudinē. Sanguis
 ppinqtatē. etatē. debilitatē. & ditionē siue nobilita
 tē. Fidē: qz fidelis pferēd⁹ ē ifideli. causā: qz si duo
 tenent capti: vn⁹ ppter culpā suā. alius sine culpa
 iste est pferēdus illi. Locū: qz capt⁹ siue detēt⁹ in
 carcere pferēd⁹ est illi q libere pōt ire quocūq; vult
 Tps: qz si vn⁹ in tpe psecutionis patit. pferēdus ē
 illi q nullā psecutionē patit. Modū: vt nō totū det
 vni. nec sil esūdāt opes: s; discrete dispēset nisi for
 te ali qd vellet relinqre ex toto saculū. Necessitudi
 nē: vt magis idigēs min⁹ idigēti pferat. Sanguis
 ppinqtatē: vt ppinqu⁹ pferat extraneo. Etatem:
 qz senes sūt iuuenibz pferēdi. Debilitatē: vt ifir
 mus pferat sano. & debilis forti. Nobilitatē: vt no
 bilis pferat ignobili Et istud totū itelligendū est ce
 teris paribz. Galis ei & ditiō posset eē ex vna pte q
 refōrmar et pactū in cōtrariū. sicut pone: qdē hz pa
 tre ifideli q idiget elemosynā: & extrane⁹ fidelis etiā
 indiget elemosyna. nec ipse pōt subuenire vtrifq; s;
 vni tñ: cui subueniet an pfi ifideli. an extraneo sive
 i exhibitōe nutrimentī In isto casu dicūt aliq q p

infidelis preferendus est extraneo fideli in exhibitio-
ne nutrimenti: sed extraneus fidelis preferendus est patri in
fidei in dilectione. ar. xxx. di. c. iiii. Et fūdat ista opor-
tū sē illud pceptū Honora pa. tu. & intelliget si eqli
indigeāt. Si enī extraneus indigeret ad mortē. & p-
hō: tūc extraneus eēt preferendus pā. Alii dicūt q tra-
rium. s. q boni extranei sūt preferēdi. qd istoz dicat
melius: iudicio lectoris relinquo

¶ Quartū cōsideratū circa elemosinam .s.
quomodo debet fieri elemosina

Quia scdm q dicit phīs in ethicis. modus iponit
spem actui vel actioni. qd intelligo de spē mori
non enī sufficit facere bonū: nisi bñ fiat. vñ dñs pce-
pit moyli. Iuste qd iustū fuerit exēris. ideo ad hoc
q elemosina sit meritoria requirit q debito mō fiat.
vñ elemosina dz fieri gratant siue letāt. vt ait apo.
ii. ad cor. xxi. c. Qui tribuit tribuat in hilaritate nō
ex tristitia aut necessitate: Hilarē enī dñs diligīt
deus. Secūdo dz fieri secrete. vñ saluator. Cū facis ele-
mosinā noli tuba canere ante te sicut hypocrite faci-
unt. et sequit Te aut faciēte elemosinā nesciat sini-
stra qd faciat dextera tua. Tercio dz fieri abundā-
et scdm facultatē dātis. vñ thob. iiii. Fili si multū
facit tibi abundā tribue. si aut exigū. libēter im-
partiri stude. Quarto dz fieri prudēt: vt fiat scdm
traditā formā i ca. pced. Quinto dz fieri festinant:
vñ sapi. Qui cito dat bis dat. Sexto dz fieri ardent
i. cū intentione recta. vt. l. fiat ppter deū et non p-
pter vānā glām. vñ sicut ait greg. Qñ celū mereri
poterat: non ventū transitorii fauoris querat.

¶ Ca. scū scde ptis pncipalis ē de ieiū: q ē secūda
pars satisfactōis quattuor hīs capitula

Secunda pars satisfactiois est ieiunium. de quo dicit in
thob. Bona est elemosyna cum ieiunio. Circa quod
consideranda sunt quattuor. Primum quot modis de ieiunio
nisi. scilicet quod fuit institutum. scilicet quot requiruntur ad hoc
quod ieiunium sit meritorium. quarto quot bona facit ieiunium
Primum consideratum circa ieiunium. scilicet quot modis de ieiunio

Notandum quod triplex est ieiunium. Primum est corpus
ris a cibo et potu materiali. secundum est afflictio
nis a gaudio temporalis. tertium est abstinere a peccatis mortali.
Et de hoc triplici ieiunio debemus castigare iumentum.
scilicet corpus. nescimus. parum est ieiunare a cibo nisi ieiunemus
a peccatis. unde isayas. Quare ieiunamus et non asperimus
humiliamus? animas nostras et nescimus. Loquitur isayas in persona
na ieiunantium in peccatis mortali. Et subdit rationem in
persona dei loquens. Ecce ad lites et contentionem ieiunatis
et percussis pugno ipse. et sequitur. Nunquid tale est ieiunium
quod elegi? quod dicat. non. imo istud Dissolve colligationes
impietatis. Solve fasciculos depmentes. et omne
onus. scilicet peccati disrumpere. Frange esuriendi panem tuum. et ege
nos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum
operi eum: et carnem tuam ne despereris.

Secundum consideratum circa ieiunium. scilicet quod fuit institutum ieiunium
Deus instituit ieiunium in paradiso terrestri quod pre
cepit primis parentibus ne comederent de ligno sci
entie boni et mali. Sed postea sanctificavit ipsum in de
serto: quod ieiunavit quadraginta diebus et xli. noctibus

Tercium consideratum circa ieiunium. scilicet
quot requiruntur ad ieiunium

Ad hoc quod ieiunium sit meritorium requiruntur quattuor.
Primum dicitur eum committere. scilicet largitas. leticia. hora et
mensura. De largitate dicitur hieronimus. Ad manducatur? eras
si non ieiunares de pauperibus et ieiunium tuum sit satur

cxvii

tas aie nō marcupit lucrū. Illud ietu. de? approbat
vt ait gre. Nō ad aliū man? elemosynar leuat. iō il
lud qd tibi subtrahis alteri largire. vt vñ caro tua
affligit: in indigēt pñmi caro releuet. De scia dicit
xp̄us. Cū ieiunast nolite fieri sicut hypocrite tristes
extināt enī facies suas vt appareāt hoīb? ieiunan-
tes. De scio. s. de hora. notandū q hora comedēdi in
dieb? ieiunioy ē hora nona vel circa. ita tñ q scdm
q dicit scūs tho. in q̄eto suo. Nō op? aspicere astro
labiū: s? sufficit q nō anticipet nimis notabilit p̄di-
ta hora. Vñ legē in p̄mo li. reg. xiiii. c. p̄ionathas q
anticipauit horā comedēdi mortū fuit adiudicat?. De
quarto. s. de mētura. notādū q ieiunās dz multū so
bie comedē. vñ di. b. pe. i. petri. v. c. Sobrii estote.
Et sobrietās ista attendit tā in cibi qualitate q
in q̄titate. In q̄litate cibi vt. s. hō nō comedat ciba
ria nō phibita. sicut carnes v? lacticia. et sifr non
q̄rant cibaria exq̄lita. exq̄lito mō parata. vide de hoc
s. ca. de interrogatiōib? faciēdis in p̄fessione. Sobrie
tas etiā attendēda ē in q̄titate vt nō sumat cib? nisi
q̄tū sufficit ad nature sustētationē. Sēfluitas ei cibi
multa mala facit. q? puocat ad luxuriā. et oē op? lu
nū dissoluit. vñ in figura h? legē in q̄eto li. reg. xxi
ca. q nabulardā q int̄pretat p̄nceps cocoy p quē in
telligit v̄tū ingluuiēs: destruxit muros hierl̄m p q̄s
intelligit virtutes aie fidelis. vñ aug. Mēs audita
te ciboy laxata p̄dit op̄ōnis virtutē. Et hiero. Vēnē
mero estuans de facili p̄p̄ūpit in libidinē.

Quartū p̄sideratū circa ieiū. s. quot bona facit.

Ieiuniū debito mō obseruatū tria bona facit. p̄-
mo rep̄mit simulū carnaliū vicioy: sc̄do mētē
eleuat ad p̄tēplationē diuinoy. Tercio ipetrat gra-

tiā virtutū & celestium p̄miorū. Et ista tria t̄gūt i p̄sa
tiōe q̄d agelimali i q̄ dē Qui corporali ieiunio vicia
p̄m̄is mētē eleuas & tūc largiū & p̄mia. Notandū
insup q̄ p̄ieiuniū itelligūt oēs afflictiones corporales
sicut vigilie pegrinationes flagella. & c. ¶ Ca. iiii. et
p̄cipale est de orōne q̄ est tertia pars satisfactiois.

O Ratio q̄ est tertia pars satisfactiois diffinit sic
a damasceno. Orō ē p̄m̄is affect⁹ i deū ten-
dēs plerūq̄ ne anim⁹ pigrescat i vocē p̄rūpēs. vel sic
Orō ē p̄geries vocū ad ipetrādū i deū tēdētū. No-
tādū ergo q̄ i orōne nō debēt peti t̄p̄alia ad minus
p̄ncipalit̄: s̄ debent peti sp̄alia & p̄nia ad salutem
Iuxta illū v̄bū saluatoris. P̄m̄ū q̄rite regnū dei
& iusticiā ei⁹ & hec oīa adiciēt vobis. s̄ t̄p̄alia. Que
aut̄ sūt petēda in orōne ostēdit x̄ps q̄ discipulis di-
cētib⁹ sibi. Agt̄ doce nos orare: dicit. Eū oratis di-
cite p̄ at noster. Et de hoc dicit in t̄cia parte vbi de
ista mat̄ia tractabit in t̄p̄ali. Ad hoc autē q̄ omnino
sit meritoria & satisfactoria req̄rit q̄ habeat. xiii. q̄di-
tiones. s̄. q̄ sit fidelis secunda humilis discretā verecun-
da deuota secreta pura lachrymosa attenta seruida
oposa & assidua De istis nō plus p̄sequamur: q̄ sūt
de se note cuilibet aduertere. volēt i valet deniq̄ ora-
tio p̄travicia sp̄alia p̄cipue. Vñ hiero. sup illū lo-
cū. hoc genus demoniorū nō eliciēt nisi in orōne et
ieiunio. dicit sic. Medicina est cuilibet morbo adhi-
benda. nō enim sanat oculum q̄d sanat calcaneum.
Ieiunio sanantur corporales pestes. Orōne sanan-
tur pestes anime vel mētis. Si aut̄ queratur q̄ ista-
rū triū partiū satisfactiois sit portio: scilz oratio ele-
mosina et ieiunium Dicendū q̄ si comparētur p̄tū
ad obiectū quod immediatē respiciūt vel p̄tū ad ma-

ex viii.

tertia circa qua sunt: sic oratio est dignior et potior aliis duabus. Deo enim hoc deus per immediato obiecto. ut patet ex eius definitione. Nam oratio est affectus primus mentis tendens in deum. Elemosyna autem hoc per immediato obiecto misericordiam proximi. ad hanc enim relevandam ordinatur. Ieiunium autem per immediato obiecto hoc lasciviam carnis quia ad hanc reprimendam terminatur et ordinatur. Deo enim est circa spiritualia. elemosyna autem et ieiunium circa corporalia. quare manifestum est quod oratio est dignior et potior elemosyna et ieiunio. et. Si autem apparent quidam ad ambitum: sic elemosyna est potior oratione et ieiunio. quia elemosyna continet in se orationem et ieiunium. Ille enim qui dat elemosynam indigenti: obligat ipsum ad orandum pro te deum. et sic oratio includitur in elemosyna. Ille enim qui facit elemosinam est particeps ieiunii et abstinentie illius qui recipit eam. et sic ieiunium in elemosina continetur. Unde credo quod elemosina sit utilior et potior ad satisfaciendum ieiunio et oratione. Et ista videtur esse intentio beati pauli apostoli in prima epistola ad timotheum. c. xi. ubi sic inquit. Exerce autem teipsum ad pietatem. id est ad elemosinam. nam corporalis exercitatio. id est ieiunium ad modicum utilis est. pietas autem ad omnia utilis est promissionem vite habens que est nunc et future.

Ca. v. de mensura penitentie

Quanto peccatum est gravius: tanto ceteris paribus debet fieri et imponi maior poenitentia seu satisfactio pro eo. et dico ceteris paribus. quia talis circumstantia posset esse ex parte persone peccantis. vel etiam ex parte peccati. quia minus gravi peccato deberet imponi gravior poenitentia seu satisfactio. verbi gratia. Constat quod interficere matrem est gravius quam interficere proximum. et tamen de iure gravior penitentia est iniungenda proximo quam matri. Et

Holsio

ratio est. qz penitentia d3 eē talis qz sit remediū pcti
 ppetiti & cautela futuri. & qm hoies sunt magis pni
 ad vxoricidiū q̄ ad mēicidiū. id vt magis retrahant
 maior pnia d3 iponi vxoricide q̄ mēicide. Et simil
 causa pnia maior d3 iponi iuueni lubrico q̄ leni. sed
 ceterū paribz q̄to pctm est graui⁹. tanto maior pnia
 est iponēda p eo. Ad videndū ergo q̄ pnia p vno qz
 pctō sit iponēda. videndū est de gradibz pctōz. qd
 .s. pctm est grauius altero. pzo quo sciendū qz gra
 uitas pctōz pōt attendi tribz modis. vno mō circa
 idē pctm & hoc duob⁹ modis. vno mō ex pte cause in
 ducētis ad pctm. pñā scdm qz dicit gre. Pctm tribz
 modis 2mittit. .s. ignorātia. infirmitate. aut certa sci
 entia. studio vel malicia ppetrat. vñ pctm qd perpe
 trat ex infirmitate graui⁹ est q̄ ppetratū ex ignorā
 tia: sed multo grauius est si ppetret ex sciētia certa.
 de pe. di. ii. Sciendū. Vñ maior est pnia iponēda p
 pctō ppetrato ex infirmitate. i. ex tētatione seu fragili
 tate: q̄ pzo pctō ppetrato ex ignorātia. s3 multo ma
 ior p pctō ppetrato ex certa malicia. pñā est contra
 illud ambro. dicēd. Graui⁹ peccat qui sibi pmittit
 ipunitatē q̄ 2tēuit. s3 nō graui⁹ qui ignorat. ex
 ipnēdū est q̄uissime. i. piculossime. qz specialit pnia
 nō agēt de pctō qd ignorat. vñ iohēs crī. vel os au
 rectū. Nullū iuenit tale remediū cōtra pctā sicut eoz
 mēoria p̄tinua. de pe. di. 3. Judas. & hoc intellige cū
 hō recordat de pctō ad contritiōē. non ad delectati
 onē. Alio mō pōt attendi q̄uitas circa idē pctm ex
 parte ipsi⁹ pcti. pñā vt dicit aug. Sicut tribz gradi
 bus puenit ad pctm. .s. suggestiōe. delectatiōe. & 2lē
 su: ita ipsi⁹ pcti sūt tres differentie. .s. pctm in corde.
 pctm i ope & oze: & pctm i 2suetudie. ita q̄ pctm i ope

est qui⁹ p^{er} p^{er}it^{um} in corde, sed qui⁹ p^{er}it^{um} ē in p^{er}suetudine
 Quā tres differētie p^{er}it^{um} intelligūtur per tres mo^{do}-
 tuos quos x^ps legi^t suscitasse, filiā, s. archisynagogi
 filiū vidue, et lazarū, puellā suscitauit in domo: ecce
 p^{er}it^{um} cogitatōis, puerū autē portā ciuitatē: ecce p^{er}it^{um}
 operatōis, lazarū quatrigenū i monumento: ecce
 p^{er}it^{um} cōsuetudinis: Itē puellā suscitauit x^po tātu⁹
 puer x^po et motu, lazarū x^po x^po et fletu et lachrimis.
 Et hoc ad ostēdēdū q^{uod} maior est p^{er}ia iponēda p^{er} p^{er}it^{um}
 operatōis q^{uam} cogitatōis, et multo maior p^{er} p^{er}it^{um} cōsue-
 tudinis, Alio mō p^{oss}it attēdi q^{uod}itas inē diuersa p^{er}it^{um}:
 ita tñ q^{uod} sint ei^{us}dē g^{en}is, sicut dicit aug. de p^{er}it^{um} lu-
 xurie dicēs Adulteriū malū viciit fornicatōem, viciit
 adulteriū ab incestu. Dei⁹ ei ē cū m^{at}re q^{uam} cū alia m^{at}re
 ere cōnubere. Sed horū oī^{um} pessimū q^{uod} cōtra nām
 fit Tercio⁹ p^{oss}it attēdi q^{uod}itas in p^{er}is: et hoc iter p^{er}it^{um}
 diuersorū g^{en}is, sicut dicit aug. q^{uod} qui⁹ ē hoicidū q^{uod}
 adulteriū, xxxiii. q. ii. Si q^{uod} veri⁹. Et v^{er}o oīa p^{er}it^{um}
 q^{uod} directe p^{er}mittūtur p^{er}tra dēū: sicut ydolatria, hēsis,
 blasphemia, et filia: sūt q^{uod}itas aliis De hoc tñ dicit
 in tertia parte q^{uod} agē de decē p^{re}ceptis. Q^{uod}is quō est
 gradus in p^{er}is: videndū est quō debeat sacerdos se
 hēre circa impositiōē p^{er}is. Circa quod sciēdū q^{uod} p^{er}is
 sentētia docto^{rum} t^{er} q^{uod} oēs p^{er}is sūt arbitrarie, i. arbi-
 trariis sacerdotis sūt taxāde, et hoc p^{er}sideratis crimi-
 nū q^{uod}itate et p^{er}it^{um}itate, Itē persone dignitate, officio,
 paupertate, infirmitate, seu debilitate, p^{er}plexiōe, con-
 suetudine, societate, lachrimis, deuotiōe, religione, et
 t^{er}is qualitate, ac oī^{um} b^{us} circūstātiis suprapositis Et
 nota q^{uod} circa impōem p^{er}is bonū est scire cal^{id} p^{er}ni-
 tētiales q^{uod} p^{er}nit hostien, in sūma sua si. de. pe. vbi dī-
 cit q^{uod} q^{uod} ipōs ignozat: nō meret hēre nomē sacerdotis

& debet confitenti pccōi sacerdos declarare q̄ ad hoc
 debet eē discretus. pñiam tñ pōt moderare scdm q̄lit
 tatē: & sic p̄t dicē p̄ q̄libet pccō: tu debes sic peitē: sed
 forte vīta tua nō sufficeret: id̄ do tibi talē. etc. p om̄i
 bus pccis tuis ꝓcedo tibi q̄ idulgētie fctē p̄sint tibi
 et oīa bōa q̄ facies: et mala q̄ p amoꝛe dei sustinebis
 coniungo p pñia. vñ leo papa. C̄pa penitudis. i. pñie
 habita moderatōe ꝓstituenda sūt tuo iudicio ꝓout
 rōuerfox. i. penitētia aīos perspexeris eē deuotos:
 Itē in octaua synodo fuit positū in iudicio eoz qui
 p̄sunt: vel q̄to tpe vel quali mō penitere debeāt qui
 deliquūt. xxvi. q. vi. C̄pe. et ca. Hoc fit. Hoc idē di.
 hiero. de pe. di. i. C̄p̄nū. l. i. arbitrio sacerdotis
 eē derelictū tps pñie. Ut aut̄ magis particulariter
 sciant simplices sacerd̄. quō in impōe pñiarum ꝓce-
 dere debeant. sciendū q̄ regularis ꝓo pericurio. adul-
 terio. fornicatōe homicidio voluntario: et ceteris cri-
 minibus capitalib⁹ est septēns pñia iponēda. & hoc
 duplici rōe. Q̄ia q̄ dñs ꝓcepit marīā soꝓozē moy-
 si et aarō lepra percussā: ꝓ quā intelligit lepra cuius
 libet pccī mortalis septē dieb⁹ manere extra castra.
 et post mūdationē redire ad castra. Hec rō ponitur
 xxxiii. q. ii. Hoc ip̄m. Et scdm hoc ꝓer diem intelli-
 gimus annū. Iuxta verbū dñi dicētis ꝓ ꝓphetam
 Diē ꝓ anno tibi dedi. Alia rō est. vt sicut ꝓ ꝓccī
 mortale pccōz amittit septisozmē grām spūācti ita
 ꝓ ꝓñiam septennē eā recuperet. Notandum q̄ li-
 cet dñs sit q̄ p h̄mōi criminibus sit imponēda septē-
 ns pñia: tñ magis vel min⁹ aspera debet imponi ꝓ
 ut maioritas vel minoritas crimi ꝓensatis ceteris
 cūstantiis hoc expolcit: vt in sequētibus apparebit.
 Sunt aut̄ plures casus in quibus ꝓpter peccātis di

gnitatē vel pñi enozmitatē: imponitur maior pñia.
 vel etiā ex variis causis minor. Itē pñi si fornicatio
 nē fecerit pñiam dē agere. x. annos scdm formā tra-
 ditā. lxxii di. Presbyter. Et illi dē intelligūt qdā de
 simplici fornicatōe. Alii vō et forte meli⁹ de incestu
 et adulterio. et qui cognouit cōsanguineā vel aff. nē
 Itē si pñi cognouit filiā suā spūalē quā baptisauit
 vel de sacro fōte leuauit: vel cui⁹ cōfessionē audiuit.
 vel in cōfirmatōe tenuit. dē hēc pñiam. xii. annos
 et dē tēponi. et ipā dē etiā reliquere res suas paup-
 bus et in mōasterio deo vlq; ad mortē seruire. xxx.
 q. i. Si qd sacerdos. Itē qui cognouit monialē de-
 bet agere pñiam decē annos. et si ipā scdm formā
 positā. xxvii. q. i. De filia. et ca. Deuotā pñia dē
 penitere decē ānis scdm formā satis asperā positā
 xxxiii. q. iii. Matorē. Moxicide adhuc iponet maior
 pñia. xxxiii. q. ii. Admonere. Notādū etiā q; parētī-
 bus in quoz lectis inueniūtur filii mortui ille ex c⁹
 culpa cōtigūt si sit solut⁹: dē induci vt intret mona-
 steriū eiūsdē epatus cuius pctā sua deplozet ppetua
 pñia. Si tñ non poterit ad hoc ppter carnis fragili-
 tatē induci. recedēda ē ei licētia ptraheđi mētionium
 imposita sibi in seculo pmanēti graui pñia. Si tñ nō
 debet induci ingredi monasteriū in alius duob⁹ ca-
 sibus. quozū vn⁹ ē qñ alter p iugum viuūt: nisi forte
 iunx vellet silē ingredi. Ali⁹ casus ē si habeat fili-
 os paruos a qbus nō pōt recedere: nisi aliq; timēs
 deū sine suspitōe illos educaret. Si autē sciēt illud
 acciderit. puta qz negligenter collocauit filiū secum
 in lecto ⁊ i mane inuenit eū extinctum: debēt vt dicūt
 aliq; doctores agere pñiam. iiii. annorum: quozū vn⁹
 sit in aqua et pane. extra de his qui occide

pñt filios. c. i. ii. 7. iii. q. i. Cōsulisti. Pro homicidio
 casuali ipñēda ē pñia. v. annor: qñ culpa pñēst ca
 tñ alit nulla: nisi forte ad cautellam. l. di. eos vero.
 7 duobus ca. seqñ. Et credo q idē est iudiciū de ho
 micidio necessario. De ista matia videē i tertia par
 te de decē pceptis. De vicio sodoitico qñ sit de testa
 bile p3 p aug. dicētē. q lōge mai⁹ crimē ē q matres
 cognoscere. p3 etiā p penā sodomitis illicitā q i igne
 7 sulphure de celo missis pierūt. Ad etiā pctm cla
 mat spalit in vindicta ad dñz. Vñ in gēsi. dicit dñs
 Clamor sodomor 7 gomozreor venit ad me. qz vt
 dicit aug Violatur p istud pctm societas q in nobis
 dz eē cñ deo cñ ipa natura cui⁹ ipse est actor: libidis
 pueritate polluit. xxii. q. vii. Flagi. De isto etiam
 pctō dicit aug. Vidēs de⁹ in hūana natura tm nefas
 ztra naturā fieri: fere desit incarnari. 7 infinita ma
 la de isto nefādo crimie pñt dici. ē enī tāte maledicti
 onis q nō sol⁹ act⁹ sed etiā platio siue noiatio os lo
 quētis: aures audiētū: iplaqz quodāmo polluit ele
 mēta. Et istud male cogitāt hyspani. Queri ei in cu
 nabulis existētes 7 etiā mulieres muliebzi postposi
 ta verecūdia istud nefādū 7 execrabile dñū q castel
 lani nomināt oib⁹ dñis suis imiscēt. vñ credo q p
 hmoi nefandissio crimie sit gravissia iūgēda pena.
 Multa alia crimia ponūt i diuersis capitulis i cor
 poze decretor p qbus maior pena q septēnis est ipo
 nēda: q dimittolū. qz talia crimia de iure 7 cōsuetu
 dine referuāt iudicio epozū. quos credo talia iura
 meli⁹ scire me. 7 tñ idistictē credo oēs penitētias ho
 die eē arbitrarías. i. arbitrio sacerdotū taxādas pē
 satis ztritōe 7 zditōe pctozū. 7 oib⁹ aliis circūstā
 tiis. vñ posset eē tāta ztritio cōfitentis q p maxio

pctō eēt modica imo quasi nulla pñia iponēda. Sicut
 fecit dñs clemēs papa qrtus: q̄ dñi eq̄taret q̄daz:
 die p romā. q̄dā mulier q̄ de remotis ptib⁹ venerat
 accessit ad eū portās vnū paruulū puerū i bzachīs
 ⁊ voce magna cū magnis lachrimis clamauit. Pater
 sancte miserere mei peccatricis: ⁊ da michi pñiam qz
 habui filiū meū quez hic porto a filio meo. Et papa
 corā oībus absoluit eā a pctō et iposuit ei pñiam vt
 ieiunaret septas ferias per annū in pane et aqua. Et
 mulier recedēs ⁊ reuoluēs secū gūitatē pcti: ⁊ puita
 tē pñie credidit q̄ papa nō hñ intellexisset eā: ⁊ i cra
 stinū accessit ad papā: ⁊ zfesta ē sicut pñs: ⁊ papa ab
 soluit eā iposita pñia sibi q̄ diceret tria. Idē nē. mīe
 itaqz recedēs ⁊ secū vt pñius pctm pñiamqz resoluēs
 iterato ad papā rediit ⁊ corā omib⁹ vt pñs zfesta est
 quā papa absoluit iponēs ei pñiam q̄ diceret vnum
 Idē nē: et cū interrogaret papā q̄re ita modicā pñiam
 sibi iponeret: Rēspōdit papa q̄ pl⁹ ascēdit ⁊ tritio: do
 loz et verecūdia: quā passa est ita publice zfitēdo pec
 catū suū: q̄ si oībus diebus vite sue ieiunasset cū pa
 ne et aqua. Exēplo ergo isto cōfessor in ipōe pñie dī
 attēdere ⁊ tritioē. doloze. ⁊ verecūdiā cōfitemi. ⁊ se
 cū dū q̄ videbit maiorē vel mīorē ⁊ tritioem dī impo
 nere maiorē vel mīorē pñiam. Notandū tñ q̄ pctō
 vbi dī fieri renūciatio sicut in symonia: vel restitu
 tio. sicut in furto. rapina: depdatōe: incēdio. vsura:
 fraudulētia. ⁊ dolosa negociatōe. ludo scdm districti
 onē supzapositā dī iponi pñia q̄ renūciat aut resti
 tuat si pōt: si nō pōt q̄ si hēat aim restituēdi ⁊ toleat
 q̄ nō pōt. ⁊ pmittat q̄ si de⁹ det sibi de quo q̄ restitu
 et: alias nō absoluat nec ei pñia iponat. Notandū
 q̄ sacerdos sē dī iponere pñiam p cōtrarium corpe

spōdentē ipi pctō. vt supbo oꝛōez. auaro elemosinā
 luxurioso ieiunū. et si vitat expedies peregriatōez
 vel loci mutatōem: vt sic macerat caro ⁊ refrenet a
 delectatōe ex mēozia facit vel aspectu persone vel lo-
 ci cū qua vel in quo peccauit ⁊ ppetratū fuit pctm.
 lxxi. di. Malet. xv. q. i. mulier. Notandū insuper q
 sacerdos d; cauere ne iponat pñiam seruo per quaz
 fiat pꝛiudiciū domino: nec discipulo per quam fi-
 at pꝛiudiciū magtō. nec etōtra. Et maxie etiā ca-
 ueat circa virū et vrozē ne ipōat pñiam talē alteri p
 quā ali⁹ possit deuenire in cognitiōē pcti. S; pone.
 aliq̄s cōfitei de pctis suis: ⁊ dicat se penitere: non tñ
 vult subire onus pñie dicēs se delicatū infirmum et
 male pplexionatū: et silia: qd faciet de isto Dico q si
 dicat se penitere de pctis et pponat de ceteero ablie-
 re: cū allegat infirmitatē: fragilitatē. et accusat aspe-
 ritatē satisfactionis: sacerdos d; ipm reducere vt a-
 nimū paratū ad oēm satisfactōem hēat: sibi ostēdan-
 do magnitudinē pctōꝝ suoz: et que et q̄ta bōa ami-
 sit ppter ista q̄ oīa recuperabit per pñiam. ostēdendo
 etiā q̄ et q̄ta xps sustinuit p pctis nostris: q̄ tamen
 erat sūmo delicatus. et quot et q̄ta sustinuerūt sc̄i
 inartres: et sancte virgīes tenere et delicate a pctiōi-
 munes: subiūgat ergo sacerdos q̄ta ergo pena debe-
 tur tot et tātis pctis q̄ tu cōmisisti. ⁊ mltā talia d;
 ostēdere ei. Et si cū oib⁹ istis nō pōt ipz inducē ad pe-
 nitētiā. iponat ei talē quā verisimlꝛ credat eū portare
 posse. Et ad hoc iūtat nos xpi exēplū qui nūq̄ legit
 grauē iposuisse pñiam nisi vade et āplius nō li pecca-
 re. Vñ ioh. cri. sup illū locū. Alligāt onera graua:
 ⁊ c. dicit. Si erramus ppter pñiam modicā iponen-
 tes nōne melius est ppter miam dei dare rōem q̄ p

c. xxi.

pter nimiam crudelitatem succubere peccatis xxvi. q. vii.
 Obligat Aug. Si non potest gaudere sacerdos de omni-
 da purgatione peccatorum gaudet saltem quia liberatus a gehem-
 na mittitur ad purgatorium. Ex quo patet quod si penitentia non sit
 condigna complebitur in purgatorio. Referendo ad supra-
 dicta quod diligenter volumus annotari. Item postea, aliquis
 fitetur penitentia sua et benevult abstinere ab uno et ab al-
 tero non: nunquid admitendus est ad penitentiam. Dico quod sa-
 cerdos debet confessionem illi audire et recipere: non tamen debet eum
 absolueret: sed debet de peccatis sibi confessis saluberrimum consilium
 quod poterit exhibere: et consulere quod faciat aliquam penitentiam
 de peccatis suis: et inducat eum ad bonum: quantum poterit: et
 omnia bona quae ipse de consilio sacerdotis faciet quantumque in
 forma, id est sine caritate facta: quibus non valeant sibi dire-
 ctie ad vitam eternam obtinenda: tamen valebunt sibi ad quat-
 tuor vel ad aliquos ipsorum. Primo ad extremi iudicii
 supplicium tolerabilius subeundum. de pe. di. iiii. Si quis
 secundum ad temporalem prosperitatem obtinenda. de pe. di. iii. Ca-
 uendum. xxi. q. ii. Si quilibet. Tercio ad hoc ut illustre-
 tur cor eius ad penitentiam. de pe. di. iii. Fletus sine. Quar-
 to quia dyabolus non potest ei tamen nocere: sicut patet de iudeo.
 de quo narrat gregorius in dialogo. quod quia se signauerat
 dyaboli non potuerunt ei nocere. Ex predictis patet quod ad
 hoc quod penitentia sit satisfactoria et meritoria oportet quod sit facta
 in caritate. id est: ille qui facit eam sit sine peccato mortali. Et
 pone. alicui fuit iniuncta penitentia et antequam impleat penitentiam
 suam labitur in peccatum mortale: et ex tunc in peccato complet
 penitentiam postea redit ad statum gratie: nunquid valet ista pe-
 nitentia vel tenet eam iterare? Ad hoc dicit sanctus thomas
 in quarto suo quod quidam sunt opera satisfactoria quo-
 rum effectus manet postquam ipsa facta sunt: sicut post-
 quam facta est elemosina: adhuc manet effectus scilicet

diminutio sbe tpālis dātis. Sile postq aliq̄s ieiuna-
uit: adhuc remanet effectus ieiunii q̄ est debilitas cor-
poris ieiunātis. ⁊ illa q̄uis sit i p̄tō mortali scā tñ n̄
o3 q̄ reitēretur. Alia sunt opa satisfactoria q̄ postq̄
sunt facta: nichil remanet de eis sicut o3 ⁊ iō si fiat
i p̄tō mortali o3 q̄ reitēret. vñ si alicui fuit in p̄nā
iūctū q̄ dicat cētū pat no. si dicat ea ex hīs i p̄tō mor-
tali: nō implet p̄nā. imo o3 q̄ iteret ea ex hīs in grā.
Secus est de eleosina et ieiunio vt dictū est. Circa hoc
sciēdū q̄ opa facta in caritate mortificant p̄ sequens
peccm mortale. ⁊ viuificātur postea post verā p̄nā
si sequat. S3 illa que nūq̄ fuerūt viua. i. illa q̄ fuerūt
facta i p̄tō mortali nunq̄ possunt viuificari. ⁊ illa
renuiscunt que mortificata fuerūt. Sed nō renui-
scunt. que mortua facta fuerūt

Ca. vi. vtrū vnus possit satisfacere pro alio.

Nūc restat videre vtrū vnus possit satisfacere p̄ a-
lio. Circa qd̄ notandum q̄ ille pro quo alius sa-
tisfacit aut est viuis: aut mortuus: si sit viuis at ip-
se potest per se satisfacere: aut non. si potest: dico q̄
vnus non potest satisfacere pro alio. Et rō q̄ me mo-
net ad hoc est ista. Eqtas enī iusticie exigit: vt q̄ pec-
cauit satisfaciat. et hoc si potest. Sed iste peccauit: p̄
per se satisfacere: ergo oportet q̄ satisfaciat. Si autē
non pōt per se satisfacere tunc dico q̄ alius pōt satis-
facere pro eo. Sed ad hoc requiruntur multa. quedā
ex parte illius qui satisfacit. qdā ex parte illi⁹ p̄ quo
satisfacit: qdā ex parte vtriusq̄. qdā ex pte operis satis-
factorii. Ex parte illius q̄ satisfacit requirit p̄pinitas
i. ille q̄ satisfacit sit obligatus p̄pinitate sanguis
illi p̄ quo satisfacit. sicut credo q̄ si pater esset impo-
tens ad satisfaciendū: fili⁹ posset ceteri p̄currētibus

expiat

satisfacere p eo. et rō est. qz p̄ et fili⁹ sūt quasi vna
 psona. Ex pte illius p quo satisfacit requiritur necessi-
 tas. l. q̄ indigeat. ⁊ etiā impossibilitas. l. q̄ nō possit p
 se satisfacere. Ex pte vtriusqz requirit̄ caritas. l. q̄
 vterqz sit in caritate. qz caritas est radix merēdi. et
 sū illa nullū est opus satisfactoriū. Ex pte opis satis-
 factoriū requirit̄ q̄ ille qui satisfacit p alio satisfaci-
 at plus q̄ ille p quo satisfacit. sicut si ille p quo satis-
 facit eēt obligatus ad ieiunandū sextā feriā oportet
 ret q̄ ille q̄ satisfaceret p eo amplius ieiunaret. Cre-
 do etiā q̄ oꝝ q̄ fiat auctoritate superioris. si aut̄ ille p
 quo satisfacit sit mortu⁹. aut est in paradiso. ⁊ tunc
 nō idiget q̄ aliq̄s p eo satisfaciat. qz vt dicit augu.
 Iniuriā facit martyri q̄ p martyre orat: qd̄ intelli-
 gendū est de quolz exūte in paradiso. vt expresse dē
 de ce. missa. cū marthe. Aut est in inferno: ⁊ tūc scdm
 opinionē oīm theologorū: nichil qd̄ sit p eo p̄ficiat sibi.
 qz in inferno nulla est redēptio. Aut est i purgato-
 rio. et tūc pōt satisfieri a viuīs p eo. Et ita dī. aug. i
 li. de agēdis circa mortuos vbi dicit. Nō estimem⁹
 ad mortuos p quibz curā gerim⁹ puenire: nisi q̄ p
 eis siue altaris. siue elemosinarū. siue oꝝnū suffra-
 gis supplicet. xiii. q. ii. Non estimemus. Et gre. Die
 defūctorū quattuor modis solūtur. aut oblatiōibz
 sacerdotū. aut oꝝonibz scōꝝ. aut viuoꝝ carorū ele-
 mosinis. aut ieiuniis cognatorū. Licet aut̄ de pnia
 multa eēt dicēda. hec tñ q̄ dicta sūt breuitatis cau-
 sa sufficiāt. Sup opis iperfectione veniā postulās a
 lectore vt q̄ corrigēda viderit et addēda nō inuidēt
 aio sed benigno corrigat et emēdet. Finit scōa ps
 p̄cipalis huius libri. Incipit t̄cia ps De articulis
 fidei. et his q̄ p̄tinēt ad informationē populi.

Quoniam dominus ac magister noster iesus christus de mundo ascendit? Ad premissum: discipulos quod se haberent ad fideles homines suo redimerat sanguine instruens dicit. Eritis in mundo universi docete omnes gentes. In quo rectores ecclesiarum discipulis succedentes instruxit et monuit: ut sibi subditos doctrina sua salutifera informarent: quod in veteri lege est pulcherrime figuratum: ubi legitur quod in rationali iudicio quod sacerdos gerebat in pectore: doctrina et veritas etiam sculpta. In qua re dabitur intelligi quod evangelici sacerdotes veritatis doctrinam in se debent gerere: et eam suis subditis officiare, alioquin suam maledictionis incurrent. sicut eis per prophetam dominus promittit dicens. Ego vobis canes muti non valentes latrare, merito est rector ecclesiasticus canis dei. quia latratum predicationis et doctrine evangelice lupos. id est demones arcere debet a grege domini: et dormientium in peccatis animos excitare. Sed tunc mutus efficiatur: dum desidia torquet: vel ex ignorantia tacet: et sic merito a domino reprobat. quia ex ore summoque labore debet: et solerti ac sollicito animo vigilare: ne divine scientie ignarus existat animo tam de ea scire tenet. quod sciat suum officium debite exequi et sibi populum promissum informare: et hoc primum ad ea quae populus debet scire. a quo ad nunc primum reduci ad quatuor. scilicet ad credendum: ad petendum: ad faciendum: ad fugiendum: et ad sperandum. Debet ergo rector ecclesiae sic? sibi subditos instruere quod credendum. quod petendum quod faciendum quod fugiendum et quod sperandum. Primum continetur in articulis fidei. Secundum in petitionibus dominice orationis. Tercium et quartum in preceptis decalogi. Quintum in dotibus glorie paradisi. Et de istis in ista tertia parte est agendum. Et secundum hoc ista tertia pars dividitur in quatuor capita. Primum. scilicet de articulis fidei. Secundum de petitionibus orationis dominice. Tercium de decem preceptis. Quartum de dotibus

bus beatorum.

Ca. i. de articulis fidei

Teste aplo. Sine fide impossibile est placere deo. Fides enī est fundamentū oīm bonorū operū. sine qua oīs edificatio p̄structa perit atq; cadit. Ista autē fides in articulis fidei p̄pletissime p̄tinetur: q̄ articuli in symbolo cōtinētur. ¶ Notandū ergo q̄ q̄tuor sunt symbola. q̄ licet i verbis sint varia. i cōfessionē et sentēcia sūt vnā. Prīmū vocat̄ symbolū aplo. l. credo. qd̄ d̄r in cōpletorio et p̄ma. et vocat̄ symbolū aploz. qz apli recepta sp̄sali gēa illud p̄posuerūt. et vocat̄ ex hoc symbolū: qz d̄r de singulis et bolus. qz quilibz ipsoz p̄posuit bolū suū. Quā beatus petrus incipit dicens. Credo in deū patre oīpote. et ceteri autē apostoli fuerūt p̄secuti. Secundū creditur vocatur symbolū nicenum. qz sc̄i patres in nicēna synodo p̄posuerunt illud. Et cantatur in missa sicut dictū fuit in p̄ima parte tractatus de eucharistia. ca. x. Tercū vocatur symbolū athanasii. qz sc̄us athanasius ipsū cōposuit. Et illud d̄r in p̄ima diei. l. Quicūq; vult saluus esse. Quartū potest vocari symbolū innocentianū siue lateranenē. qz fuit p̄positū sub innocentio in consilio lateranēsi. Et ponitur ex. de sum. tris. et si. ca. c. Hic iter credimus. Et ita sicut in quattuor euangelis tota veritas doctrine et fidei ch̄ristiane cōprehenditur: ita in quattuor symbolis omēs articuli fidei continent̄. Et sicut oīm quattuor euangelioz est eadē doctrina. ita oīm istoz symboloz est vna snia atq; fides. vt sic iuxta visionē ezechielis. rota sit i medio rote. Materia ergo istoz q̄tuor symboloz sūt articuli fidei. qui qd̄ articuli fidei ab aliqbz d̄r esse xli. et ab aliqbz xlii. Illi quidē eos esse duodecim distinguunt eos p̄

nes numerū xii. aploꝝ. q̄ vt dictū est symbolū cōpa
 fuerūt. et fidē catholicā predicauerūt. atq; eccliam
 fūdauerūt. Illi autē qui dicūt eē xiiii. dīstingūt eos
 eē penes materiā de q̄bz sūt. Cū ergo materiā de q̄
 sūt articuli fidei sit diuinitas et hūanitas q̄ dñs n̄
 iesus x̄ps ver⁹ de⁹ et ver⁹ hō est. Igit̄ scdm̄ istos sūt
 septē articuli ptinētes ad diuinitatē. et septē ptinen
 tes ad hūanitatē. Articuli ptinētes ad diuinitatē dī
 stīgunt̄ sic. qz vn⁹ respicit eēntiā. tres respiciūt p̄so
 nā. et tres opa p̄sonarū. Articulus ille q̄ respicit eēn
 tiā est credē in vnū trinū deū et vnū. v̄z in eēntiā ⁊
 trinū in p̄sonis. Et p̄tra illū articulū errauit man
 cheus q̄ posuit duos deos vnū bonū et alterū malū
 Et ad remouendū illū erroꝝ cū diceret̄ in symbolo
 aploꝝ solū: credo in deū. i symbolo niceno fuit addi
 tū: i vnū deū. Et de isto articulo dē i symbolo atha
 nasis. Fides autē catholica hec est vt vnū deū in tri
 nitate et trinitatē in vnitate veneremur. q̄si dicat.
 Credam⁹ deū eē vnū in essentia et trinū in p̄sonis.
 Articuli autē ptinētes ad p̄sonas sūt tres. primus est
 credere in p̄sona p̄ris. Et de isto articulo dē i vtroq;
 symbolo. Patrē oīpotentē. ita q̄ p̄r est p̄ria p̄sona i
 trinitate. nō q̄dē p̄rioritate nature vel t̄pis. s; solū
 p̄rioritate origis. qz p̄sona p̄ris a nullo originatur.
 s; alie p̄sone originant̄ ab ea. Et istud t̄gīt i symbo
 lo athanasii cū dē: p̄r a nullo est fact⁹ nec cre. nec ge.
 Scd̄s articulus de illis q̄ ptinēt ad p̄sonas ē credē in
 p̄sona filiū. et de isto dē i vtroq; symbolo. Et in iesū
 x̄pm filiū eius vnīcū dñm n̄m. ita q̄ debem⁹ crede
 re q̄ p̄sona filiū non sit nec creat⁹: s; a p̄re gñat⁹. ⁊ hoc
 t̄gīt i symbolo athanasii cū dē: filius a p̄re solo est
 nō factus. nec creatus sed genit⁹. Cōtra illū articū

lū errant arrius qui dixit filiū dei eē creatū et in-
 nozē p̄e. idē q̄tra errozē arrii fuit additū i symbolo ni-
 ceno. Deū de deo. lumē de luce. Deū verū de deo vero
 genitū nō factū. I3 enī x̄ps sit minor p̄e in q̄tū hōz
 tū in q̄tū de⁹ est eq̄lis p̄e. ita dicit athanasi⁹. Eq̄lis
 p̄e scdm diuinitatē: minor p̄e scdm hūanitatē. Fū-
 erūt enī aliq̄ heretici vocati ābzite q̄ dixerūt filiū eē
 genitū a p̄e ex t̄pe. ⁊ nō fuisse ab eēno. Et cōtra istū
 errozē fuit additū in symbolo niceno. Et ex p̄e na-
 tū ante oīa sc̄la. Tercī⁹ articul⁹ de illis q̄ p̄tinet ad
 p̄sonas est credere i p̄sona spūsc̄i. et de isto articulo
 dē i symbolo aplōz Credo in sp̄m sc̄m: ita q̄ debe-
 mus credere sp̄m sc̄m eē verū deū ex p̄e ⁊ filio p̄ce-
 dentē. Ita dicit athan. Spūsc̄us a p̄e et filio non
 factus nec creat⁹ nec genit⁹ sed p̄cedēs. Cōtra istū
 articulū errāt greci dicētes sp̄m sc̄m a solo p̄e p̄ce-
 dere. Et q̄tra errozē eoꝝ addit ecclia romana i sym-
 bolo niceno. Qui ex p̄e filioq̄ p̄cedit. Fuerūt etiā
 aliq̄ heretici q̄ dixerūt sp̄m sc̄m eē creaturā et nō v̄rū
 v̄rū q̄tra errozē illoꝝ additū fuit i niceno symbolo.
 Qui cū p̄e ⁊ filio simul adorāt et ḡlozificāt. Pul-
 la ei creatura d3 adorari eq̄li adoratiōe cū deo. Cō-
 tra istos tres articulos de trinitate p̄sonarū errant
 sabelli⁹ q̄ posuit q̄fusiōnē p̄sonaz dicēs. q̄ eadē per-
 sona q̄nq̄ erat p̄e. q̄nq̄ fili⁹. q̄nq̄ spūsc̄us. Cōtra
 quē errozē dicit athan. Alia est ei p̄sona p̄is alia fi-
 lii alia spūsc̄i. V̄rū sciēdū q̄ vna p̄sona est alia ab al-
 tēra: nō tū est aliū. v̄rū ista est v̄a: pat̄ est ali⁹ a filio
 sed ista est heretica et falsa. pater est aliud a filio. qz
 hec dictio ali⁹ q̄ est masculini ḡnis dicit diuersitatē
 in persona. sed hec dictio aliud que est neutri ḡnis
 dicit diuersitatē in essentia. Alii tres articuli p̄tēs

Folio

nēt ad opa trinitat. Quorū operū qdā ptinēt ad op^o
nature. s. ad op^o creatiōis. et de hoc est vnus articu-
lus q dicit q debem⁹ credere deū eē creatoꝝ oīm cre-
aturarū. Et de isto articulo dē in symbolo aploꝝum
Creatoꝝ celi et terre. Cōtra istū articulum errauit
maniche⁹ q dixit q de⁹ bon⁹ bona creauit inuisibilia
sed deus malus creauit res visibiles. vñ 2ª erroꝝ
sūū fuit additū in symbolo niceno. Visibiliū oīm ⁊
inuisibiliū. Notandū tñ q i symbolo apo. dē creato-
rē. In symbolo autē niceno dē factoꝝ. Et dīa est in-
ter creare et facere. Creare enī est aliqd ex nichilo p-
ducere. s. facere ē pducere aliqd ex aliq. qz ergo de⁹
creauit i pīcipio angelos ⁊ materiā oīm tā celestīū
q terrestriū ex q pōtea fecit alia. idō dē creatoꝝ. qz
vero pōtea ex illa materiā fecit oēs alias creaturas
idō dē factoꝝ. Operū autē dei qdā ptinēt ad op^o gē.
s. ad opus iustificatiōis. Et de hoc est vnus articu-
lus quo credere debem⁹ q p grām fideles spūaliter
vniunt⁹. et remittunt⁹ pctā fidelibz vnicis i vnitāte
ecclē et catholice fidei. Et de hoc dē i sym. apo. Hā-
ctā eccliam catholicā. i. vniuersalit. scōꝝ cōsonem
remissionē pctōꝝ. Et i isto sacō pprehēdunt oīa sa-
cramēta ecclē. Et quicqd sacrosctā romana ecclā de
baptismo et eucharistia et aliis sacīs ecclē i quibz
fideles ecclē adinuitē participāt et cōicant. et p que
fit remissio pctōꝝ pcepit et docet eē credendū. Con-
tra istū arti. errauit pelagius q pōuit q p solū actū
liberi arbitrii absq grā dei poterat hēi remissio pctō-
rū. Cōtra etiā istū articulū errauerūt iacobite ⁊ ni-
cholaite. iouiniani vualdēses ⁊ vlr oēs heretici. in-
del. sarraceni. gentiles. pagani. ⁊ quicunqz de baptis-
mo. eucharistia. et aliis sacramentis. credunt aliter

q̄ sc̄a romana ecclia. Cōtra etiā hūc articulū errāt
 specialē greci ⁊ oēs alii scismatici q̄ negāt sacrosan-
 ctā eccliam romanā eē caput et magistra oim ecclia-
 rū. Vñ ⁊ tra istū errozē fuit additū in symbolo nice-
 no. vñā aplicā eccliam. Cōtra etiā errozē donati q̄
 posuit baptismū iterari: fuit additū i symbolo nice-
 no: Cōfiteor vñū baptisma. ⁊c. Operū etiā dei q̄dā
 ptinent ad opus glie. s. ad opus glificationis. Et de
 hoc est vñ⁹ articulus. videlz q̄ credim⁹ virtute dei
 oēs resurrecturos tā bonos q̄ malos. et vños eē p-
 miādos. malos aut punitēdos. et de isto articulo dē
 in symbolo apo. Carnis resurrectionē et vitā etnā
 Et i symbolo niceo. Et expecto resurrectionē mor-
 tuozū. et vitā venturi seculi. Cōtra istū articulū er-
 rabāt saducei q̄ negabāt resurrectionē eē venturā:
 cōtra etiā istū articulū erravit plato qui posuit re-
 surrectionē eē naturalē. ⁊ sic fieri virtute nature. s.
 in fine magni anni qui ⁊ plebiē vt dicebat in xxx vi-
 milibz ānis. Cōtra etiā istū articulū erravit orige-
 nes qui posuit malos in inferno puniri solū vsq̄ ad
 diē iudicii. Vñ cōtra istos errores dē in symbolo a-
 thanassi Ad cuius aduentū. hoc est virtute cuius cō-
 tra errozē platonis: oēs hoīes resurgere habēt cum
 corporibus suis. ⁊ tra errozē saduceozū. et reddituri
 sūt de factis p̄p̄iis rationē. Et q̄ bona egerūt ibūt
 in vitā etnā: qui vñ mala i ignē eternū. ⁊ tra orige-
 nis errozē Ili sūt ergo septē articuli ptinētes ad di-
 vinitatē. alii aut septē ptinēt ad hūanitatē. Et p̄p̄-
 mus est de ⁊ceptione filii dei. s. credere q̄ filius dei cō-
 ceptus fuit in vtero m̄ris bē marie virgīs virtute
 spūscti. Et de hoc dē in symbolo apo. Qui cōcept⁹
 est de spūscto. Et i symbolo niceo. Qui propter nos

Hollis

hōies ⁊ ppter nrām salutē descēdit de celis. et incarnatus ē de spūscō. Cōtra istū articulū errauit manicheus dicēs dei filiū nō verā carnē: s; fāstasticā assūpisse. Et 2tra istū articulū dē i symbolo athanasii: Perfectus deus pfect⁹ hō ex aīa rōnali et hūana carne subsistēs. Scd⁹ articul⁹ de pertinētib⁹ ad hūanitatē ē de natiuitate xpī. s. credē filiū dei ab etno natū a patre. natū ex maria vrgine ex tpe q̄ vgo extitit ante partū: in partu et post partū. Et de isto articulo dē in vtroq; symbolo. Pat⁹ ex maria vrgine. Contra istū articulū errāt pīdi indei negantes dei filiū ex maria vrgine natū. Cōtra etiā istū articulū errauit nesci⁹ ille iouian⁹ dicēs q; l; btā vgo cōceperit vgo: tñ i partu fuit corrupta. Et 2tra istū errozē dē Natus ex maria vrgine. Tercius articul⁹ ē de passioe xpī. s. q; credim⁹ dei filiū p salute nrā passū crucifixū: mortuū et sepultū. Et hoc q; ad naturā hūanā qz natura diuīa nichil pattebat. Et de isto articulo dē in vtroq; symbolo: Passus sub pōtio pylato: crucifixus: mortu⁹ et sepult⁹. Cōtra istū articulū errauit spurcissimus machometus q; quīs i altero canōe suo dicat christū ex maria vrgie natū: tñ negat passū vel crucifixū fuisse: s; vnū aliū loco eius. Cōtra istū articulū errauit origenes di cēs. xpm nō solū passū fuisse p hoībz: imo etiā p demonibz in aere qñ ascendit ad celū. Et cōtra istū errozē dē in simbolo niceo. Qui ppter nos hoīes et ppter nrām salutē descēdit de celis. Quart⁹ articulus ptinēs ad hūanitatē est de descēsu ad inferos. s. q; credim⁹ q; aīa xpī q; in morte separata fuit a corpore. vnita tñ dītatī. corpore etiā diuinitatī vnito i sepulchro remanēte: descēdit ad limbū scōz patrū q; est qdā pars inferni. ⁊ s; qd⁹

c. xxviii.

p̄fēs q̄ in fide de x̄po incarnādo: & in caritate decesse:
 sant ide liberauit. p̄dōrib⁹ in iferno remanētib⁹ dā
 natis. Et de ifto articulo dē i vtroq; ſymbolo. De-
 ſcēdit ad iferos. Quint⁹ articl⁹ ē de reſurrectiōe. ſ.
 q̄ credim⁹ dei filiū reſurrexiſſe a mortuis terciā die
 ſcōm q̄ ſcripture pphāy p̄dixerāt Et de ifto articulo
 dē in ſymbolo niceno. Terciā die reſurrexit a mor-
 tuis. ūñ notādū q̄ x̄ps fuit i ſepulcro tm̄. xl. horis.
 ſ; dē ibi fuiſſe trib⁹ dieb⁹: qđ ſcōm aug. itelligēdū ē
 p̄ ſinodoche: vt ponat pars diei p̄ tota die. ūñ ipſe
 x̄ps fuit ibi p̄ vltimā partē diei veneris. q; in 2pleto
 rio illius diei fuſt poſitus in ſepulcro. & fuit ibi per
 totā diē ſabbati: & p̄ p̄mā p̄tē diei dñice. q; in auro
 ra reſurrexit. Sext⁹ articul⁹ ē de aſcēſu ad celos. ſ.
 q̄ credim⁹ q̄. xl. die a reſurrectiōe ſua x̄ps cū magna
 comitia āgeloy & animay ſctōy patrū q̄s ab iferno
 abſtraxerat aſcēdit ad celos. Et de ifto articulo hēt
 in vtroq; ſymbolo Aſcēdit ad celos ſedet ad dexterā
 dei p̄tis oīpotētis. Septim⁹ articul⁹ ē de aduētū ad
 iudiciū. ſ. credere q̄ x̄ps i fine mūdi in forma hūana
 apparebit cū virtute magna & ptāte i valle ioſaphat
 & ibi iudicabit bonos & malos Et de ifto articulo dē
 in vtroq; ſymbolo. Inde ventur⁹ iudicare viuos et
 mortuos. Iſti ergo ſūt. xlii. articuli fidei. quozū ſe-
 ptē p̄tinent ad dīnitatē. et ſeptē ad humanitatē. Et
 iftos articulos debēt ſacerdotes ſuos ſubditos edoce-
 re. & maxime iftos q̄ p̄tinet ad humanitatē. & p̄tiſ-
 ſime de illis de q̄bus ecclia ſolēnizat. ſicut eſt articu-
 lus 2ceptiōis de quo fit feſtū i anūciatiōe b̄tē marie
 et articulus de natiuitate. de quo fit feſtum i natali
 dñi. et articulus de paſſione: de quo fit feſtū in para-
 ſeue. & articulus de reſurrectiōe. de quo fit feſtū i pa-

scā. ⁊ articul⁹ de ascēſione. de quo fit feſtū in aſcēſio
ne dñi. Iſtos etiā articulos cū articlo de aduētū ad
iudiciū q̄l; fidelis poſtq̄ veit ad annos diſcretionis
teneſ ſcire explicite. Et de iſtis articulis ad hūanita
tē pertinētib⁹ hñtur. xl⁹. Paſcit. abluſitur patitur
deſcēdit ad ima. Surgit et aſcēdit veiet diſcernē cū
cta. Hec eſt catholica fides quā corpe credo ⁊ ope p̄ſi
teor; q̄ fide volo viuē ⁊ mori p̄teſtās me in oib⁹ crede
re ſicut ſacroſcā romana ecclia credit. Et ſi qd min⁹
bñ dixerit: totū reuoco. vt nō hēatur p̄ bene dicto

¶ Ca. ii. de petitōib⁹ oꝝis dñice:

Modū ⁊ formā oꝝandi ſaluatoꝝ tradēs diſcipulis
dixit. mathei. vi. ca. ⁊ lu. xii. Cū oꝝatis: dicite
P̄t nē q̄ es i celis. ⁊ c. Circa qd notandū q̄ iſta oꝝo
excellit oēs alias oꝝōes in trib⁹. p̄mo rōe magi q̄
eā cōpoſuit. q̄ fuit xp̄s ver⁹ de⁹ et ver⁹ hō in quo oīs
theſauri ſapie et ſcie dei ſūt abſcōditi Quanto ergo
magi qui iſtā oꝝōem cōpoſuit excellit oēs alios ma
giſtros: tāto iſta oꝝo excellit oēs alias oꝝōes. vñ iſta
oꝝo vocat dñica oꝝo. qz dñs dñantiū cōpoſuit eam ⁊
ordinauit: Scdo excellit oēs alias oꝝōes rōe forme.
Eſt eñ oꝝo benigniſſima et breuiſſima ita q̄ nō p̄t
ſe exulare et dicere q̄ rōe p̄lixitatis generet tedium
vel faſtidū: ⁊ l; ſit breuis in dñbis: eſt tñ multū p̄fun
da in ſenſu et ad ipetrandū efficaciffima. vñ de ea di
cit ſapiēs. Breuis oꝝo penetrat celos: Tercio excel
lit oēs alias oꝝōes rōe materie de qua eſt In ipa enī
continentur oīa neceſſaria tā in iſta vita q̄ in alia.
vnde notandū eſt q̄ ſaluatoꝝ in iſta oꝝōe p̄cedit ſic.
p̄mo docet nos capere dei beniuolentiam Scdo
docet modum oꝝandi et formam. p̄imum facit cū
dicit Pater nē qui es i celis. Secundum facit cum

exhibet.

Dicit Adueniat regnū tuū. ⁊ c. Circa p̄mū duo factē
 Primo docet nos captare dei beniuolētiā. Secūdo
 docet nos captare oīonis efficacīā ibi. Scitificet no
 mē tuū. Dicimus ergo. Pater n̄r qui es i celis. P̄l
 mo cōfitemur deū eē oīm rerū p̄ncipiū: qz pater Se
 cūdo allegam⁹ p̄uilegiū n̄m: qz dicim⁹ nosset Ter
 cio noīam⁹ p̄p̄iū nomē eius. qz qui es. Quarto as
 signam⁹ sibi certū domiciliū: qz in celis. Dicim⁹ ergo
 pater noster q̄ es in celis. Vbi sciendū q̄ scdm q̄ dī
 cit ebrardus pater accipit q̄nqz modis. Primo mō
 dē pater rōe cure. scdō rōe geniture. tercio rōe etatē.
 quarto rōe honozis. Quinto rōe creatōis. Istis quā
 qz modis deus est pater oīm. p̄mo ratione cure. Ita
 poit apo. paulus dicens omne sollicitudinē v̄sā
 ponentes in deum: qm̄ ipse curam gerit p̄ oībus. Et
 ipsemet x̄ps i matheo. Nolite solliciti eē dicētes qd
 māducabim⁹ aut qd bibem⁹ aut quo opiemur: scit
 enī p̄s vester celestis qz oībz hīs idigetis. Scdō de
 us ē pater oīm rōne geniture vñ de eo dicit apo. Mo
 lūtarie genuit non d̄bo veritatis vt simus initium
 aliqd creature eius. vñ q̄līz pōt dicere illud psalm i
 ste. Dñs dicit ad me filius meus es tu ego hodie ge
 nui te. Et de quolz dicit de⁹ illud in. ii. li. regū Ego
 ero illi in p̄cz. ⁊ ip̄e erit michi i filiū. Tercio de⁹ est
 p̄ oīu rōne etatis ⁊ aīq̄tatis vñ de eo dicit daniel
 Antiqu⁹ dīex sedet: ⁊ lib̄i videlz p̄sciētīay apti sūt
 cozā eo. vñ possum⁹ dicere illd qd dicit apo. Vnum
 patrē hēm⁹ deū. Quarto deus est pater oīm rōe ho
 nozis. qz debem⁹ deū honozare sp̄ali honoze ⁊ reue
 rētia q̄ a doctoꝝib⁹ latrīa dē. q̄ honoz nulli create de
 bet exhiberi nec decet: vñ quīlz dicere pōt illud qd
 dē in matheo. Confitebor tibi dñe deus celi et terre

ita ꝑ cōfiteri ibi idē est ꝑ laudare siue honozare. q̄n
to deus est ꝑ oīm rōe creatōis. vñ moyses. Nunq̄d
nō spē est ꝑ tu q̄ possidet & fecit et creauit te. Vñ ex
hoc q̄ dicim⁹ pater: hēm⁹ fiduciā illi⁹ qd̄ in ista oꝝde
petim⁹ obtinēdi. Vñ possum⁹ arguē sic Pater dat fi
lio illud qd̄ petit ab eo. si illud qd̄ petit sit iustum &
filio necēriū. Sz de⁹ ē ꝑ oīm: & istud q̄ in ista oꝝde
petim⁹ est iustissimū et valde nobis necēriū: quare
fiduciā hēm⁹ q̄ de⁹ totū dabit nobis. Et fundat ista
rō supꝛa x̄bū saluatoris, in lucā vbi dē. Si vos cū fi
lis mali nō scitis dare filiis v̄tis: q̄to magis pater ce
lestis dabit sp̄m bonū petētibus se. quasi dicat q̄ im
mo dabit. Scdō in oꝝde illa allegam⁹ ꝑꝛilegiū nēm
cū dicim⁹ noster, vbi notandū q̄ lz v̄t supꝛa dictū est
deus sit pater oībus illis q̄nq̄ modis: tñ nēm qui su
mus regnati aqua baptismatis est sp̄aliter pater.
Vñ nos baptisati & regnati in x̄po possumus dicere
Pater n̄r. qz nos sum⁹ liberati ab eo misericōꝝdi⁹: a
doptati speciali⁹. educati nobili⁹. et salubꝛius infoꝝ
mati. Dico ergo q̄ deus ē sp̄alē ꝑ n̄r: qz nos xp̄iani
sumus ab eo redēpti. et liberati misericōꝝdi⁹. vnde
possumus deo dicere illd̄ quod d̄z in apoca. Redēpsisti
nos de⁹ in sanguie tuo. De qua redēptōe dī. beatus
petrus. ꝑd̄ ex coꝛruptibilib⁹ auro vel argēto redē
pti estis de vanav̄sa ꝓuersatiōe: sed ꝑciolissio sāguie
imaculati agni dñi n̄ri iesu xp̄i. Scdō dico q̄ deus ē
sp̄alē ꝑ n̄r. qz nos xp̄iani sum⁹ adoptati specialius
& de hoc dī. apost. Misit de⁹ sp̄m filii sui in coꝛda n̄ra
in quo clamam⁹. abba pat̄r adoptionē filioꝝum dī
reciperemus Tercio dico q̄ deus est sp̄alē pater n̄r.
qz nos xp̄iani sumus ab eo educati nobilius. In sā
cramento enim eucharistie pascit nos deus coꝛpoꝛe

& sanguine xpi. Ita dicit ipemet iesus i iohē. Caro
 mea vere est cibus & sanguis meus vere est potus. De
 isto cibo dicit psal. Panē āgelozū māducauit hō de
 quo pane dicit xps. Qui manducauerit ex hoc pane
 viuet in eternū. vñ ecclia tñ bñficiū recognoscens
 in vocē grati actionis prūpēs dicit. D q̄ suauis do
 mine spūs tu? q̄ vt dulcedinē tuā i filios demonstrā
 res pane de celo p̄stito esuriētes huiles replēs bo
 nis: fastidiosos diuites dimittens ianes. Quarto di
 co q̄ de? est sp̄aliter pater n̄r: qz nos xp̄iaui sum? ab
 eo i formā salubzioris & hoc per euāgelicā doctrinā q̄
 sola est doctrina salutifera & salubzioris & istā doctrinā
 dauid petebat cū dicebat. Bonitatē et disciplinā et
 sciētā doce me. De ista doctrina dicit sapiēs. Audi
 fili mi doctrinā p̄ris tui. ex hoc ergo q̄ dicim? pater
 n̄r hēmus fiduciā q̄ a deo i ista ordne qd petim? da
 bit nobis. vt arguam? sic. P̄cipale attrahit ad se
 m̄n? p̄cipale & accessoriū. extra de cōse. ecclie. vel al
 tar. Si ecclia. l. vi. sed de? dedit semetipm nobis.
 iō vocamus eū n̄m. & respectu ei? oīa sūt accessoria
 ergo certi sum? q̄ oīa ista dabūt nobis a deo. Et sū
 dat ista rō sup verbo apli dicētis i eplā ad romanos
 Si deus p nobis q̄s p̄tra nos. q̄ etiā p̄p̄io filio suo
 nō pepcit: sed p nobis oibz tradidit illū: quō etiā nō
 cū illo oīa donauit nobis. q̄ si dicat q̄ imo. Tercio in
 ordne ista noīamus p̄p̄iū nomē dei. cū dicim? q̄ es
 Circa qd sciēdū q̄ quīs scdm doctores in vita ista
 nesciamus nomē p̄p̄iū dei tñ int oīa alia noīa q̄ dñe
 de deo: illud nomē q̄ es ē magis sibi p̄p̄iū qd p̄z ex
 hoc. qz mpsi i terrogāti qd respōderet filiis isrl̄ si in
 terrogarent qd erat nomē p̄p̄iū dei: dicit de?: dices
 Sic filius israel. q̄ ē: misit me ad vos. Dicemus ergo

deo qui es: qz de^o est firma entitas: qz nunq̄ deficiēs
 sed oēs perficiēs sūma bonitas: oibus sufficiēs: pu-
 ra veritas: oēs erudiēs: vera caritas oēs reficiēs. Di-
 co qz dicimus deo q̄ es: qz ip̄e ē firma entitas nunq̄
 deficiēs. vñ ip̄e de se dicit in exodo. Ego sū qui sum
 Et psal. A sc̄lō et vlcqz in sc̄lā tu es. Sc̄do dicim^o deo
 q̄ es: qz de^o est sūma bonitas oibz sufficiēs. vñ vocāti
 se bonū dixit de^o Nemo bon^o nisi sol^o de^o. Et de eo
 dicit psal. Bon^o es tu: et in bonitate tua doce me iusti-
 ficationes tuas. Et apls. Sufficiētia n̄ra ex deo est.
 Tercio dicim^o deo q̄ es: qz de^o est pura veritas oēs eru-
 diens. vñ dicit xps in iohē. Ego sū v̄ia veritas et vi-
 ta. Et in matheo. Magister: scim^o qz verax es: et v̄ia
 dei in veritate doces. Quarto dicim^o deo q̄ es: qz ip̄e
 ē vera caritas oēs reficiēs. vñ in p̄ia canōica ioh̄is.
 Deus caritas ē: et qui manet in caritate: i deo māet
 et de^o in eo Et ip̄emet dicit in math. Venite ad me os
 q̄ laboratis et onerati estis: et ego reficiā vos Dicēdo
 ergo q̄ es: fiduciā hēim^o: qz de^o qui est firma entitas
 nulli deficiet s; perficiet: qz est sūma bonitas: oibus
 sufficiet: qz ē pura veritas: oēs erudiet: qz est vera ca-
 ritas: oēs reficiet. Quarto dico qz in ista op̄e captā
 do dei beivolētiā assignamus sibi certū domicilium
 tū dicimus in celis. Circa qd̄ notādum qz celū q̄ ad
 nūc est quadruplex. qz est celū sup̄naturale: materia-
 le: sp̄iale et intellectuale. Celū sp̄iale est ip̄a trini-
 tas. et de isto celo dē in gen̄. Suscipe. i. respice celus
 .i. trinitatē. et numera stellas. i. perfectōes si potes.
 Celū m̄ale quo ad nūc ē celū empireū de quo d̄z in
 gen̄. In p̄ncipio creavit deus celū et terrā: et qz celū
 stellatū alias sc̄i scribit: itelligē celū empireū Celū
 sp̄iale est deuota aia de quo dē in psal. Dñs in celo

СХХХ:

tedes eius. Celū intellectuale est natura angelica de
 quo ibidē. Verbo dñi celi firmati sūt. i. angeli cōfir-
 mati sūt i bono. Et i quolqz istoz celozū ē deus. qz i
 pmo celo. i. in trinitate est idiuinus per essentiā. In
 scdo celo. i. in ēpīreo est clare vis⁹ p gloriā. In ter-
 cio celo. i. i aīa deuota ē ihabitās p gām. In quar-
 to celo. i. i āgelica natura ē ipām eleuās p excellen-
 tiā. De pmo dē i pīma canouica iohis. Tres sūt
 qui testimoniū dant in celo. Pater verbū. ⁊ spūs ā-
 ctus. ⁊ hī tres vnū sūt p essentiā. De scdo dē in apo-
 pteris est hostiū in celo: ⁊ archa testamenti visa est
 Archa testamenti est de⁹ qd vt dicit apłs: noui testa-
 menti mediatoz est. De tercio celo dr i psal. Ad te le-
 uauit oculos meos qui habitat in celis. i. in. aīabz de-
 uotīs. De quarto dē in psal. Eleuata est magnificē-
 tia tua super celos. glo. i. super nouem chozos ange-
 lozū. Dicendo ergo in celis habemus fiduciam qd qz
 dñs est in pīmo celo. i ipm transpozabimur. qz in
 scdo per ipm. inhabitabimur. qz in tercio. per ipm
 uiuificabimur. qz in quarto: p ipsū eleuabimur. E
 sic finit pīa pars oꝝis dñice. i. qua captabam⁹ dei
 bentuolētīā ¶ Sedē scda pars oꝝis dñice i q opta-
 mus seu petim⁹ oꝝis efficacīa dicendo. Sctificetur
 nomē tuū. Et ē pīma petitio i oꝝie: i. ē bñctia i re
 seu in iētētiē. Ido quo notādū qd ad hoc qd nra oꝝo
 hēat efficacīā. i. ad hoc qd nra oꝝo exaudiat a deo: re-
 quirūt qttuoz. s. qd fiat cū firmitate fidei: cū bonita-
 te rei: cū deuotiōe animi: et qd fiat in noīe xpi. Dico
 pīo qd ad hoc qd oꝝo nra habeat efficacīā: opz qd fiat
 cū firmitate fidei. Sicut ei instrumentum inefficax
 est nisi sit debito modo signatum. ita oꝝatio est inef-
 ficax nisi sit signaculo fidei signata. Et ideo dice-

bat xps. Quidqd orātes petitis credite. i. signaculo
 fidei signato: et accipietis et fiet vobis: vñ dñ in iohē.
 Scim⁹ qz pctōres nō exaudit de⁹. vt aūt dicit apol.
 Dñe qd nō est ex fide petm̄ est. et ideo vt dicit xp̄s:
 Veri adoratores adorabunt patrē in spū et veritate
 vñ fidei. Scdo oz q fiat cū bonitate rei. i. q in oōe
 nō petant nociua: sed vtilia. Sicut ei libellus inept⁹
 est null⁹: ita inepta oō est nulla In cui⁹ signū dicit
 xps Petitis et nō accipietis eo q male petitis. tercio
 oz q fiat cū deuotōe animi. Sicut ei ad hoc q fum⁹
 ascendat a thuribulo oz q sit ibi ignis: ita ad hoc q
 oō ascendat ad deū. oz q sit igne caritatis accensa.
 In cui⁹ signū legitur in apo. Stetit angelus iuxta
 arā tēpli hñs thuribulū aureū in manu sua. et data
 sūt ei incensa multa: que sunt oōes sanctorum. Et
 ascendit fum⁹ aromatū in cōspectu dei de manu an-
 geli. ita petebat dauid i psal. Dirigat dñe ad te oō
 mea: sicut incensū in cōspectu tuo. Quarto q fiat in
 noie xp̄i. Sicut ei pcuratoz nō dñ agere nisi nomie
 pcuratorio: alias istud quod facit non valet: ita cuz
 limus ozando pcuratores xp̄isti: si velimus exau-
 diri: opz q petamus in nomine xp̄i: vñde xps dicit:
 Quidqd petieritis patrē in nomine meo dabit vo-
 bis. Ita quattuor optamus eē i oōne nostra cū di-
 cimus. Sanctificet nomē tuū. tangūtur tria in hoc
 q dñ sanctificet scdm q scrip̄t p̄t capi tribus modis.
 Quo modo idē est q firmū. in quo est firmitas fidei
 Secūdo modo idē est q sine terra in quo ē vtilitas
 rei. alio mō idē ē q sanguine tinctū. i quo animi de-
 uotio designatur. Quartū tāgitur i hoc. qd dicim⁹
 nomē tuū. De quo noie dicit i marco. In noie meo
 demonia eiciēt liguis loquēt nouis serpētes tollē

et si mortiferū quid biberint: non eis nocebit. super
egros man⁹ iponēt et bene habebūt. Et sic teriatur
scda pars orōnis dñice in qua optamus seu petim⁹
orōnis efficaciam. ¶ Sequitur tertia pars pzincipa-
lis orōnis in qua docemur habere formā & modum
orandi cū dñs adueniat regnū tuū. Circa qd sciendū
q ab hoc loco vsq in finē ptinent sex petitiōes i quib⁹
bus petimus oē qd est nobis necessariū tam in vita
nrā q in alia. Cū enī tota perfectio hominis ptinēat in
duobz. scilicet in declinatione mali. et i psecutione boni.
Iuxta illud psal. Declina a malo et fac bonū. id in
ista orōne petimus a deo vt nobis pferat bonū & au-
ferat malū. Quantū ad collationē boni: ponuntur
tres petitiones. Cū enī sit triplex bonū. scilicet bonū glie
bonū grē et bonū nature. istud triplex bonū nobis
dari petimus. Nā nobis bonū glie dari petim⁹: cū
dicimus. Adueniat regnū tuū. scilicet regnū paradisi. et
est sensus. O pater noster qui es in celis: petimus q re-
gnū tuū adueniat. i. ad nos veniat. Sed quare me-
lius dicimus: adueniat regnū tuū. q dicamus adue-
niamus in regnū tuū? Dico q ad denotandū q glo-
ria paradisi non habetur ex pzopriis meritis: sed ex
mera grā dei. Iuxta verbū apli dicētis. Nō ex opti-
bus iusticie q fecimus nos: sed scdm miam suam sal-
uos nos fecit. ideo dñs adueniat regnū tuū. scilicet gratia
tua nobis adueniat. Nō autē dicimus adueniamus
q vt dictū est ex meritis nrīs nō possumus ad illud
venire. Nō ei pōt venire ad me nisi p me traxerit
illū. vt dñs i iohē. De isto regno dicit aug. loquēs in
plona xpi. Venale habeo: quid? regnū celozū. quod
emittur paupertate. rerū utilitate. labore. requie. tristitia.
gaudio. morte. vita. Bonū grē petimus cum dñs

simus. Fiat volūtas tua sicut in celo et in terra. Ad
cuius evidētiā sciendū qd hō vocat in sacra scriptu-
ra tra. vñ psal. Mā mea sicut tra sine aqua tibi. vñ
de hoīe iusto dicit ibidē. Bñdixisti dñe terrā tuā. An-
geli aut et scī in paradiso stātes vocantur celū. vñ
psal. Celi enarrāt glām dei. Est ergo sensus. Qd pñ
nē qui es in celis fiat volūtas tua in tra: hoc est hoī-
bus terrenis: sicut fit in celo. i. sicut fit in angelis et
beatis. vel per terrā intelligit ecclia militans. p ces-
lū ecclia triūphās. vt sit scūs. Sicut in ecclia triū-
phāte fit volūtas tua: ita et i ecclia militāte petim⁹
q fiat. Que aut est ista volūtas nos docet apłus de
rēs. Hec est volūtas dei scificatio vñ. Et dicit fiat vo-
lūtas tua. nō aut nrā. qz vt dicit xps. Non oīs qui
dicit michi dñe dñe intrabit regnū celozū. sz q facit
voluntatē pñs mei q est i celis: ipse intrabit regnū
celoz. Bonū nature petim⁹ cū dicimus. Panē nēm
quotidianū da nobis hodie. Pro quo sciendū q pa-
nis dicit a pan. grece qd est totum latine In hoc ergo
q petimus panē: petimus oīa q necessaria sūt ad su-
stentationē huius miseris et trāsitorie vite. nec
istud est extra illud qd dictū est supza in scda pte tra-
ctatus quarti ca. de orōe vbi dicebat q in orōne nō
sūt tpalia petēda. qd intelligēdū est q i orōe nō sūt
petēda tpalia directe et p se. sz inqñtū sūt necessaria
ad habendū celestia et etna. sic ei bñ possūt peti. vñ
gre. in collecta. Sic trāseamus p bona tp alia vt nō
amittamus etna. Vel est intelligendū q non sūt pe-
tenda bona tpalia ad supfluitatē: sed ad sustentatio-
nē. et sic petimus ea hic: cū dicimus hodie. qz nō pe-
timus nisi qñtū est necessariū pro die. Et ita petebat
salomon cū dicebat: Diuitias et paupertates ne deo-

eis michi. s. tibi dū meo tribue necessaria. Et pan-
 lus. Habētes alimēta et q̄bz tegamur: his p̄tenti si-
 mus. ¶ Notandū etiā q̄ duplex est panis quē peti-
 mus in ista orōe. p̄m^o est spūalis panis austerē p̄nē
 Iste est panis or̄deaceus de quo d̄r in iohē. Est puer
 vn^o hic q̄ h̄z q̄nq; panes or̄deaceos. q̄nq; panes sūt
 q̄nq; p̄tes p̄fecte p̄nē. s. cōtritiō. p̄fessio. or̄ō. elemo-
 sya et ieiunū. De q̄bz dictū est supra in sc̄da p̄te.
 Secundus panis est sacramētalīs eucharistie. de quo
 pane d̄r in iohē. Hic est panis qui de celo descendit.
 si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum
 In fortitudine istius panis ambulant fideles vsq;
 ad montē paradisi. Tercius panis est materialis tē-
 poralis substantie. de quo pane d̄r in genesi. In sudore
 vultus tui vesceris pane tuo. Et istos tres panes
 petimus in ista oratione. iuxta verbū saluatoris in
 ca dicentis. Dimice accommoda michi tres panes Iste
 ergo tres petitiones respiciūt collationē boni. Sūt
 et alię que respiciūt ablationē mali Circa quod no-
 tandū q̄ duplex est malū. s. malū culpe et malū pe-
 ne. Malū culpe est duplex. s. p̄teritū et futurū. Se-
 cundū hoc ergo sūt tres petitiones ablationis mali
 In p̄ma petimus malū culpe p̄teritorum nobis
 dimitti: cum dicimus Dimitte nobis debita nostra
 sicut et nos dimittimus debitoribz nostris. Ista de-
 bita sūt p̄cā. iuxta parabolā xp̄i quā p̄posuit symo-
 ni leprosi dicēs. Duo debitores erant cuidā fenera-
 tori. sc. Que parabola sc̄dū glōfā intelligit de debi-
 to p̄c̄i. Ista debita petim^o nobis dimitti a deo: sicut
 dimittim^o debitoribz n̄ris. s. illis q̄ p̄tra nos pecca-
 uerūt. et istud intelligit de debito iniuriar. q̄s debem^o
 dimittē. Alioquin nisi dimittam^o; de^o nō dimittet^o

nobis dicente xpo. Deus p̄r vester celestis nō dimittet vobis nisi dimiserit vnusq̄q̄ de cordibus v̄s. In q̄ enī mēsurā mēsi fueritis: eadē remetiet vobis. Si ergo v̄s q̄ de⁹ dimittat tibi p̄tā tuā: dimitte tu illis q̄ p̄tra te peccauerūt. alioqui dicet tibi. Ex ore tuo te iudico serue neq̄. Dicis ei dimitte michi sicut dimitto. Et tu nō dimitt. ergo dicis q̄ tibi nō dimittē. Sed nūq̄d ille q̄ existit ī fēno odio dicēs istā orō: nē peccat. Dico q̄ nō: q̄ nō dicit eā in p̄pā p̄sona s̄ in p̄sona eccle. q̄d p̄z: q̄z dicit nobis et nō michi. Et s̄ cū vniuersalis ecclesia q̄ regit a sp̄s̄ sc̄s nō possit errare: nūq̄d errat ī dicēdo istā orōnē. In sc̄da petitio ne p̄tīm⁹ nobis a malo culpe p̄caueri: cū dicimus Et ne nos iducas in tētatōnē. Idē quo sciendū q̄ aliquā tētatō sumit ī bonū: vt p̄z ī gēn. q̄n dē. Gētauit de⁹ abrahā. Et ī lib̄o sap. De⁹ aut tētauit eos et inuenit eos dignos se. Et d̄z de⁹ duobz modis tētare. vno mō p̄missiue vt app̄obet: et ita sumit q̄n d̄z. De⁹ tētauit illos. i. tētari p̄misit. et isto mō tētauit de⁹ iob. Alio mō d̄z tentare: vt exēplū v̄rtutū a l̄is ostēderet. et hoc mō tētauit de⁹ abrahā: vt ostēderet v̄rtutē obediētīe ei⁹. et de tali tētatōne nō intelligimus hic. Aliq̄n etiā tētatō sumit ī malū. et est duplex. Pr̄a q̄dā est ab hoste. i. demone. q̄dā a carne inq̄tū. i. caro p̄surgit aduersus sp̄m. Tentatō q̄ est ab hoste non est p̄tā: nisi consentiatur sibi. imo si fiat resistētia est multū meritoria. et isto mō fuit tētatus xps. vt d̄z math. Ductus est iesus ī desertū a sp̄u vt tētaretur a dyabolo. Tentatō que est ī carne semp p̄ouenit ex p̄tō inq̄tum scilz ipsa rebellio carnis ad sp̄m p̄ouenit ex p̄tō parentū in nobis. et est materialiter ipsū peccatū originale. modo rebel-

lio ista ꝑtū ad suū ꝑncipiū nō est in ptāte nostra
 ꝑut dꝛ q ꝑimi motus nō sunt in ptāte nrā: sed re
 sistere illi rebellionī. siue allicere istos ꝑimos mot⁹
 bene est in ptāte nrā. et ideo ꝑsentire tentationi siue
 sit ab hoste siue a carne sp est ꝑctm. ita q si sit ꝑsen
 sus cū deliberatione est ꝑctm mortale. si sit ꝑsensus
 subitus et qsi surreptiu⁹ est solū ꝑctm veniale. Ideo
 ergo nō petimus in hac petitione ne tētemur: sꝫ
 petimus ne in tētationē inducamur. Tūc aut in tē
 tationē inducimur cū tētatione ꝑsentimus. ideo in
 ista orōne nichil petimus deo nisi q det nobis virtutē
 tē resistēdi tētationi. qd apłs ꝑmittit eū facturū dī
 cēs. fidelis de⁹ q nō ꝑmittit vos tētari supra id qd
 potestis: sꝫ faciet cū tētatione ꝑuentū ita vt vos ꝑ
 sitis resistere. In vltima petitiōe petim⁹ nos a ma
 lo pene liberari: cū dicimus Sed libera nos a malo
 ita q hoc itelligit de malo pene etne qd est simpliciter
 malū. Nā malū pene tꝑalis ꝑt eē ⁊ est aliqñ bonū
 sicut bonū scis martyribz fuit pati et sustinere pe
 nas multas et tormenta multa. vñ a tali malo nos
 nō petim⁹ liberari: sed a malo pene etne. Iuxta qd
 petat ecclia dicēs. Libera me dñe de morte etna. In
 fine oīm petitionū subiungit. Amen. i. ita fiat qsi cō
 firmatio oīm petitionū: sic ergo in orōe dñica sūt se
 ptē petitiones. i. quarū ꝑma petim⁹ orōis efficaciam:
 cū dicim⁹ Sanctificet nomen tuū. quasi dicam⁹. sicut
 nomen tuū est scitū et firmū: ita illd qd petimus in
 ista orōne sit firmū. Ideo hꝫ ista petitiō sit ꝑima in
 ordine. tñ est vltima in intētionē. In aliis sex peti
 tionibz petimus nobis omē bonū conferri. et a no
 bis oē malū auferri. Donec dñs vt hec omīa nobis
 concedant. Et ista sufficiant ꝑtū ad nunc. qz for

te alia de ista materia latius loquemur.

Ca. terciū de decem preceptis legis.

Interrogāti iuueni qđ faciēdo vitā eternā possēderet. rñdet iesus. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. qñ dicēt. Ingressus ad vitā eternā est obseruatio pceptoy et mādatoꝝ. q̄ quidē mādata sunt pcepta decalogi. ⁊ decalog⁹ dē a decas qđ est decē. et logos sermo qñ decē pceptoy sermo. Sūt ergo decē pcepta legis. quoy qđā ordināt hoīem ad deum qđā i prīmū. Pcepta autē q̄ ordināt hoīem ad dñū sūt tria: scđm q̄ hō est deo obligat⁹ ad tria. sicut ei vassalus dꝛ dñō suo tria. s. fidelitatē. vt nō cognoscat aliū dñm. reuerentiā: vt nō faciat ei opprobriū famulatū: vt impēdat ei debitū obsequiū. sic q̄lz de dictamine iur⁹ naturalis ē obligat⁹ deo ad ista tria. Et iō q̄tū ad prīmū est istud pceptū. Nō hēbis deos alienos corā me. q̄tū ad scđm est istud. Nō assumes nomen dei tui i vanū: q̄tū ad terciū est istud. Memēto vt diē sabbati sc̄ifices. Pcepta autē que ordināt hoīem ad prīmū sūt septē. Ordinatur enīz hō ad prīmū duobus modis. s. vt bonū sibi faciat. ⁊ ne sibi noceat. Quantū ad prīmū est vnū pceptū. s. Honora patrē tuū et matrē tuā. Quantū ad scđm sunt sex. pōt enī hō nocere primo trib⁹ modis. vno modo facto. alio mō dō. alio mō volūtate. Facto pōt sibi nocere tribus modis. s. vel in ppria psona. vel in persona sibi coniuncta. vel in ppria substantia. Quantū ad prīmū est istud pceptū. Non occides. q̄tū ad scđm Nō mechaberis. q̄tū ad scđm. Nō furtum facies. iōtū ad hoc vt non noceat hō proximo suo verbo: est istud. Non falsum testimoniū dices. quantum ad hoc vt non noceat homo prima

sua voluntate: sūt duo alia. Aut vt nō noceat sibi vo-
luntate libidis. et tūc est istud. Non ꝛcupisces vxorē
primi tui. Ne aut noceat sibi voluntate cupiditatis
est istud. Non ꝛcupisces rē alienā. s. seruū vel ancil-
lā. nō bouē vel alinū. ne sibi noceat voluntate cupi-
ditatis. Illa ergo sunt decē ꝑꝛecepta legis de quorū
quolꝫ aliqua ꝑꝛ ordinē sunt dicenda

¶ De ꝑꝛimo ꝑꝛecepto.

Primū ꝑꝛeceptū est. Non habebis deos alienos
corā me. ita qꝫ in isto ꝑꝛecepto ꝑꝛibet oīs ydola-
tria. oīs heresis. et oēs spēs sortilegiū siue diuina-
tio quocūqꝫ mō fiat. siue fiat in igne siue in aere. si-
ue in aqua. siue in tra. siue i corporibꝫ mortuorū. si-
ue in aspectu garricꝫ vel volatus auisū. siue i cara-
cteribꝫ. siue in vana aspectione psalteriū vel euāge-
liorū. vel alterarū scripturarū. et gñaliter oīs diui-
natio quocūqꝫ ꝑꝛedictorū modorū vel qualicūqꝫ aliē
fiat: ꝑꝛibita est i ꝑꝛecepto isto. et est maledicta a deo
et a scā mte ecclia tāqꝫ ydolatria et ifidelitas repro-
bata. Cū ei futura qꝫ solius dei sūt ꝑ tales supstitio-
nes inuenire aliqꝫ laborāt. deitā i iura creaturis at-
tribuūt. ita ponit isayas dicens. Pꝛiora et nouissima
annūcietis m. et dicā qꝫ dii ellis vds. Et aug Non ob-
seruetis dies qui ꝑꝛdicūtur egyptiaci aut kalēdas ia-
nuarii. in qꝫ cātilene et qꝫdā ꝑꝛutitiones et come-
stiones adinuicē fiebāt. dona donant. ⁊ qꝫ in ꝑꝛinci-
pio añi boni fati augurio. aut aliqꝫ mēses dies aut
tꝑa vel annos. aut lune aut solis cursū. qꝫ qui has
et qualcūqꝫ diuina-ōes aut auguria facit aut obser-
uat aut attēdit. aut ꝑꝛēit obseruātibꝫ. aut talibus
credit. aut ad domū eorū vadit. aut in sua domo idē
est vꝫ iꝛrogat: sciat se ꝑꝛplanā fidē ⁊ baptisimū ꝑuari

caste et pagani et apostate inimici dei et ira dei
 griter et in eternu incurrisse: nisi ecclesiastica emendatus
 pnia deo reconcilietur. ¶ Nota q agricolae qui obser-
 uant tpa ad seminandu vel ad arbores succidendas vel
 ad consilia q certant et naturalē habet causā seu rōnē
 naturalē. et medici q ad medicinas dādas vel mu-
 nitōes faciēdas et ad similia obseruāt dies certos et
 tēpora certa. nō hic pdenatur. Cū ei oia ista iherio-
 ra subint qtu ad corporale naturā influētie corporū
 celestiu nō ē phibitū: imo ē necessariū et debitū respi-
 cere in istis et attēdere fluxū stellarū et planetarū. s;
 cū aia rōnalis i nullo subit influētie corporū celestiu
 dicēte salomone ac etiā ptolomeo. Nā sapiēs dñabi-
 tur astris. respicē talia i his q a libero arbitrio pce-
 dūt est supsticiosū et vanū. Nā ex clamore cornicis
 pnostrare pluuiā futurā nō est supsticiosū. cū talia
 aialia ex dispositione aeris et mutatiōe tps possint i
 corporibz suis talē sentire mutatiōē. ¶ Notandū
 etiā q si aliqs vel aliqua colligat aliquā herbā dicē-
 do symbolū fidei vel orōnē dñicā vt ponat eā super
 aliquē ifirmū: ista itentōe vt i istis de creator oim
 vt de honeret. nō reprobāt dñmō nulla obseruan-
 tia supsticiosa obseruet vel imisceat. xxvi. q. v. Nō
 licet. et q. v. Nō obseruetis. Et istud habendū est p
 regula gñali in ista materia. q ois iudicatio q fit p in-
 uocationē demonū tacitā vel expressā quocūq mō
 fiat siue per caracteres. siue p figuras. siue alio quo-
 cūq mō est in isto pcepto phibita. Sed quid erit de
 istis iuratis in qbz ponunt et recitant noia dei et an-
 geloz. et ponunt multa bona dñba? Dico q in talibz
 est cauēdū ne sub specie boni lateat malū. vñ dilige-
 ter est aduertendū ne inter illa noia imisceatur noia

ignota q̄ magis sūt noīa demonū q̄ angeloy. Cū ē
scdm q̄ dicit beda: nulla sit falsa doctria q̄ non aliq̄
vera falsis admisceat. ipossibile est q̄ in istis suspici
onib⁹ nō admisceātur aliq̄ vera cū falsis: ⁊ aliq̄ bona
cū malis. et q̄ modicū fermētū totā massā corrum=
pit: q̄tūq̄ sūt ibi multa bōa si sūt ibi aliqua ma
la totū est suspectū et corruptū. ⁊ etiā angel⁹ ma
lus se trāffigurat in angelū lucis nō est credēdū illi
falsitatis q̄ dicūt se videre angelos vel aliquos scōs
vñ dicit apost. Probate spūs si ex deo sint

De secundo p̄cepto

Secūdū p̄ceptū est. Nō assumes nomē dei tui in
vanū. ita q̄ in isto p̄cepto phibētur p̄mo ⁊ spe
cialiter oēs spēs piuri q̄ sūt multe Ad cui⁹ evidētia
sciēdū q̄ ad hoc q̄ iuramētū sit licitū opz q̄ ibi sūt
tria. s. veritas. iudiciū. et iusticia. Ita dicit dñs per
osee pphām. Jurabūt dicit dñs in veritate: ⁊ iusticia
et iudicio. xlii. q. ii. Aduertēdū. Veritas ei sp̄ dz
esse in cōscia iurātis vt firmiter sciat ita eē sicut iu
rat. aliter si solū credit ⁊ nō sciat p̄ certo ita eē: non
dz de certa scia sed de credulitate iurare. Iudiciū dz
hic discreta deliberatio vt scz nō iuret etiā vex nisi p̄
pter necessitatē. i. cū dicit alicui aliq̄d verū quod ei
expedit vel vtile est credere et nō vult credere simpli
ci assertioni. Iusticia dē vt illd quod iuratur licitū
sit et honestū. extra de iureiurā. c. Et si xps Quocūq̄
ergo modo iuret si iuramētū sit assertoriū siue p̄mis
soriū si aliq̄d istoz deficiat siue q̄ iuret falsū vel vex
cū iurās credit iurare falsū: siue iuret absq̄ aliqua
necessitate: siue iuret aliquod illicitū sp̄ ē piuri. ⁊ ē
directe ⁊ tra illud p̄ceptū Sed qd fiet de istis iuramē
tis q̄tidianis q̄ fiūt ex qdā leuitate: vel ex qdā mala

consuetudine: nūquid ibi est piurū cū deficiat ibi in
dicū: dico q sic. s. si fuerit de re licita & sine icētiōe
decipiēdi vel fallēdi nō est nisi pām veniale. s. si fiat
de re illicita vel cū icētiōe decipiēdi et fallēdi ē pām
mortale. vñ notādū q cū iuramētū nō fuerit iūtu
tū vt sit vinculū iūctatis: iuramētū qd fit de re illiciti
tabel zera caritatē: et qd nō pōt saluari sine iteritu
etne salutis. sicut si iurārē me aliquē interfecturū vel
nō daturū elemosinā vel aliqd tale piurū: nō ē alī
quaten? obseruādū. vñ hiero. In malis pmissi fidē
relinde. In turpi voto muta decretū. xxi. q. iii. In
malis. Notādū etiā q scdario phibet hic iuramētū
qd fit p falsos deos q nō debet fieri a xpianis. tñ cre
do q xpian? vbi eēt expēdiēs posset recipe iuramētū
a saracenis per deos suos: Notādū insup q nō est
iurādū p creaturas nisi per aliquas. vt p euāgelis
per altare. p crucē. per reliqas scōr. In manu etiā
epi pōt iurari. xxi. q. i. Si aliqua. & q. v. Qui piur
rat. Unde nota q qui iurat per creaturā nō conel
sam debet acerrime puniri. vt dicit. Raymundus.

De tercio pcepto.

Terciam pceptū ē Memēto vt diē sabbati cā
fices ita q i isto pcepto picipit pmo & picipa
lit obseruari dies dñica & ex psequēti picipiūt alie fe
stiuitates solēnes: ponunt de. conse. di. iii. Pronun
ciādū. & sūt iste. Natiuitas dñi. scōr stephani. iohis
euāgeliste. innocētiū. siluestri. circuncisio dñi. epy
phania dñi. purificatio be. marie virgi. inuētiō scē
crucis. scē pascha cū ebdomada. tres dies rogatio
num. ascēsiō do. dies pēthecostes. sci ioh. bap. duode
cim aplōr. et maxime petri & pauli q totū mundum
sua pēdicatione illuminauerūt. scāti laurentii assum

p^{ri}o b^{ir}gis marie: natiuitas et cōceptio eiusdē. dedi-
 catio sancti michaelis. dedicatio cuiuscunq; oratorij
 seu ecclie. festū oim scōp. martini. et ille festiuitates
 quas singuli epi in suis epiatibus cū clero collauda-
 uerunt celebrare. q̄ vicinis cōmōzātibus idieēdo. sūt
 nō tñ gñaliter oibus. tñ hoc vltimū itellige de scis
 canonizatis ab ecclā romana. qz eps nō posset per se
 aliquē scm canonizare. ex. de re. ⁊ vene. scōp. c. i. Re-
 liquēdo festiuitates nō sunt cogende ad seruandum
 vel phibēde. Hec itaq; scripta sunt et determinata in
 c. pā legato p̄nunciādum. Itē eusebi⁹ papa sta-
 ruit festū inuētōis scē cru. v. nonas maii solēnē ce-
 lebrari. de p̄se. di. iiii. Crucis. Nota etiā q̄ in c. p̄dāo
 p̄nunciādum. nō fit mētio de fe. annunciatiōis
 bē marie cum tñ sit festum solēne ⁊ celebre. Sz forte
 diceret aliq̄s illd p̄ceptum de die sabbati non de die
 dñico est intelligēdum. Ad cui⁹ euidētiā est intelligē-
 dum q̄ in lege veteri fuerunt qdā p̄cepta cerimo-
 nialia. quedā moxalia. Cerimonialia erōt illa q̄ p̄ti-
 nebāt ad spālē cultum dei sicut q̄ tali die fieret sa-
 crificium tale vel tale. ⁊ etiā q̄ pertinebat ad cerimo-
 nias illi⁹ ppli. sicut q̄ iduerētur tali veste. ⁊c. Et ista
 p̄cepta ex quo xp̄s surrexit et fuit p̄mulgatū euā-
 gelij nō fuerūt obseruata. imo q̄ ea obseruaret. pecca-
 ret mortalit. Moxalia autē erāt illa q̄ erāt de dicta-
 mine legis nature. sicut seruire deo. honozare paren-
 tes: et similia. Et ista p̄cepta adhuc manēt in dñi-
 te sua. modo p̄ceptum de obseruatōe sabbati par-
 tim erat moxale quantum ad hoc scz debitus honoz
 impenderetur deo. et illud est de dictamine legis na-
 ture. sed quod tali die determinata talis honoz im-
 penderetur magis quam alia die. erat ceremoniale

In q̄tū reges illi⁹ dñi erat figura illi⁹ sabbati magni
 quo requieuit de⁹ in sepulchro: et iō q̄tū ad illd̄ cel-
 sauit istud p̄ceptū: ita q̄ dies sabbati fuit mutata in
 diē dñicā. et hoc rōabilē. In hac enī diē mūdus cū-
 p̄sit exordiu: resurrexit x̄ps. moys interiit. et vita ac-
 cepit p̄cipiū. Et ista est int̄tio b̄ti pauli ad collocē.
 vbi dī. Ne vos iudicet in cibo aut potu aut ī parte
 diei festi aut neomenie aut sabbatorū q̄ sūt ymbra fu-
 turozū. Et de hoc disputat multū apls ad hebr̄. iiii.
 et iiii. ca. Et h̄ntur sup hoc multa ca. de 2le. di. iiii.
 In dieb⁹ festiuis debēt vacare homies hymnis: psal-
 mis: et canticis spūalib⁹: et aliis boīs opib⁹ magis q̄
 aliis dieb⁹. et iō magis debēt abstinere ab oī ope ser-
 uili: nō solū a pctō qd̄ p̄p̄ie scruiē dē. q̄ facit hoīez
 seruū dyaboli: sed etiā ab opib⁹ mechanicis et nego-
 ciis secularibz: nec mercatū fiat: nec placitū: nec ali-
 q̄s ad penā seu mortē iudicetur: nec sacramēta iurē-
 tur nisi p̄ pace fienda. de cōse. di. iiii. Rogatōes. De
 his mechanicis et aliis scl̄aribz officiis exp̄ssit dñs dī-
 cēs. Sex dieb⁹ opaberis. septio aut̄ diē q̄ est sabbatū
 dñi dei tui nō facies op⁹. tu. fili⁹ tu⁹: filia tua: seru⁹
 tu⁹: et ancilla tua. iumentū et aduēa q̄ est itra portas
 tuas. Nota etiā q̄ p̄pter periculū hostiū vel tēpēsta-
 tis iminētis p̄nt fruct⁹ colligi ī dieb⁹ dñicis et festiuis
 ita tñ q̄ de illis p̄ posse studeāt illi quoz sūt largio-
 res elemosinas erogare. Scholares etiā illis diebus
 possūt scribere ī quatinis suis lēones suas quas p̄ eb-
 domadā audiuerāt. De quarto p̄cepto.
Quartū p̄ceptū et p̄mū de illis q̄ pertinet ad p̄ri-
 mū est. Honora patrē tuū et matrē tuā. Ita q̄
 in isto p̄cepto directe p̄cipiē q̄ parētes honoremus
 Et est intelligēdū nō solū de honore reuerentie sicq̄

gentia flectant corā eis. ⁊ qđ osculētur eis man⁹ et si
milia. s. etiā de honore subsidii ⁊ puidētie. s. qđ pui-
deat eis in necessariis scđm facultatē vniuscuiusq;.
Nōmine etiā p̄ris ⁊ matris itelligūt p̄lati ecclesie
et maḡi et dñi t̄pales qđ est honoz debitus exhibē-
dus. Nōie etiā p̄ris ⁊ matris itelligūt oēs p̄rimi. qđ
b⁹ sūt opa mie exhibēda. Nō operū mie qđ sūt sp̄i-
ritualia. qđ corporealia. Sp̄ualia sunt ista. cōsulare
nesciētes: corrigere deliquētes: remittere iniuriātib⁹
⁊ solari tristes: sup̄portare ipotunos: orare p̄ perse-
cutoribus. dñ⁹. Cōsulare: castiga: solare: remitte: fer-
ora. Corporealia sunt ista. Pascere esuriētes: pota-
re sitiētes: vestire nudos: v̄sitare infirmos. rediere
captiuos. colligere in hospitio vagos. sepelire mortu-
os. dñ. V̄sitare. potare. cibo. redire. tēgo. colligo. cōdō

De quinto p̄cepto.

Quintū p̄ceptū: et scđm ad p̄mū est. Non occi-
des supple iniuste. In quo p̄cepto phibetur ho-
miciđiū: et sub nōie homicidiū itelligit omis iniuria
corporealis qđ p̄t inferri p̄rimo. Pro quo notandum
qđ duplex est hoiciđiū: quoddā est sp̄uale: et quoddā
est corporeale. Sp̄uale fit qñq; modis. s. odiendo. v̄s-
ioh. in p̄ria canonica sua. Qui odit fratrem suū ho-
miciđa ē. detrahendo: male cōsulēdo. nocendo. Et de
his trib⁹ hētur de pe. di. i. Homicidiū ⁊ et ca. Dis i-
quitas: et c. Noli putare. vel victū subtrahendo. di.
lxxvi. P̄asce fame morientē. si nō pausisti: occidisti
Et quodl; istoz hoiciđioz scđm doctozes est pecca-
tum mortale. Homicidiū corporeale scđm doctozes
fit duob⁹ modis. vno modo verbo. alio mō facto. ver-
bo fit tribus modis. s. p̄cepto. cōsilio. et defensione.
di. i. Si quis videret. de pe. di. i. P̄ericulose. Et quod

libet istozum si fiat iniuste: est peccatum mortale. Facto
 fit quattuor modis. scilicet iusticia: necessitate: casu: et vo-
 luntate. Iusticia ut cum iudex vel miles reum iuste et
 demeritum ad mortem occidit. hoc homicidium si fi-
 at ex ira vel amore fundendi sanguinem humanum
 talis mortatur iuste: quia meretur mortem: tamen iste qui oc-
 cidit peccat mortaliter propter intentionem corruptam
 Si autem fiat amore iusticie: nec peccat iudex: condem-
 nando eum ad mortem. nec precipiendo ministro qui
 occidat eum: nec minister exequendo mandatum iudi-
 cis dummodo fiat servato ordine iuris. probatur hoc ex
 verbo apostoli. in epistola ad romanos. Vis autem potestibus sublimiori-
 bus subdita sit. et sequitur. Non enim sine causa gladi-
 um portat. dei enim minister est et iudex in iram ei qui
 male agit. Si fiat in necessitate. distingue. quia aut illa
 necessitas fuit evitabilis: puta quia potest evadere abs-
 que occisione hominis tunc est reus homicidii. et debet agere
 prout potest propter peccatum mortali. aut fuit inevitabilis: quia
 occidit hominem absque homicidii meditatione. immo cum
 dolore animi se et sua defendendo siue liberando. et
 in isto casu non dicitur peccare neque astringitur ad
 penam. tamen debet dolere et suis peccatis ascribere quod
 in tantam poterit venire culpam ubi culpa non est.
 ut. c. Interfecisti. extra de homicidio. Si autem fiat casu:
 distingue: aut iste dabat operam rei licite vel illicite
 si dabat operam rei illicite: puta quia percutit lapides
 per loca per que consueverunt homines transire vel dum fu-
 rabatur equum vel bovem: aliquis ab equo vel bove percussus
 interit. et In isto casu talis est simpliciter reus homicidii
 Si autem dabat operam rei licite. puta quia arbores sibi
 necessarias incidere: vel deponebat fenum de curru

et similia. Si adhibuit diligentiā quā debuit. scilicet. respiciendo vel proclamando nō nimis tarde vel lēte: sed tpe pgruo & alte: ita qd si aliq̄s erat ibi vel veniebat poterat fugere vel sibi cauere. nō imputatur sibi. probatur hoc di. l. Sepe p̄tigit. ex. de homicidio. Quia dā. Si autē homicidiū fiat volūtariē sine oī distinctio ne tenendū est eē ḡuissimū et enozme petri. di. l. Si q̄s volūtariē.

De sexto p̄cepto

Sextū p̄ceptū est. Nō mechaberis. Ita qd i isto p̄cepto phibetur oīs cōcubit⁹ p̄terq̄ cū legitima vxore. Que autē et quot sūt sp̄es talis cōcubitus, vide sup̄a pte sc̄da. tractatu ii. et ix.

De septimo p̄cepto

Septimū p̄ceptū est. Nō furtū facies. Ita qd in isto p̄cepto phibet furtū. vlura. fraud. rapina. dolus. et ḡralit oīs acq̄sitio illicita aliene rei quocūq̄ modo palliato siue pctō fiat

De octauo p̄cepto:

Octauū p̄ceptū est. Non falsū testimoniū dices. Ita qd in isto phibetur oē mendaciū. Pro quo notandū qd secundū aug. libro de mēdacio octo sūt genera mendaciozū. ¶ Prīmū est qd sit cōtra doctrinam fidei et bonozū mozū: vt dicere ch̄istū nō esse natū de pura virgine maria. vel non eē passū i cruce. vel aliud simile cōtra articulos fidei vel bonos mozes. ¶ Sc̄dm est qd nulli p̄dest et alteri obest. vt est mēdaciū detractionis. vel falsi testis in causa eriminali. Tercū est qd p̄dest vni et obest alteri. vt testimoniū falsi testis in causa pecuniaria. Quartū est qd sit sola mentiendi libidine quasi sine causa et vtilitate. Quintum est qd sit placēdi cupiditate: vt mēdaciū adulatozis. ¶ Sextū est qd nulli obest &

prodest alicui ad evitandū periculum pecunie. vt si quis sciens pecuniā alicui⁹ tollendā a fure vel p̄do ne mētiretur iurās se nescire vbi sit. ¶ Septimū est quod nulli obest et p̄dest alicui ad evitandū periculū p̄sone: vt si quis q̄ratur ad mortē et aliquis mētatur iurans se nescire vbi sit. ¶ Octavū est quod nulli obest et p̄dest alicui ad hoc vt ab imundicia corporali aliquis teneatur: vt si volenti corrūpere virginē mētatur aliquis dicēdo eā eē coniugatā. vel se nescire vbi esset illa virgo: vt seruaretur eius virginitas. Alia distinctio ponitur ab eodē ang. .s. q̄ mendacior. aliud est perniciosū. et illud cōprehēdit quicq̄ genera distinctōis. Et istud est semp̄ p̄m̄ mortale. xxi. q. ii. Primū. aliud est viciōsū. et illud cōprehēdit tria vltima ḡna p̄ime distinctiōis. et illud est peccatū veniale. Aliud est iocōsū. et credo etiā q̄ istud est veniale. qđ intelligo qñ ille cui dē nouit rē causa iocandi fuisse dictā. et q̄ non dicatur ex libidine mentiendi. ¶ De mendacio adulationis nota q̄ aliquis potest adulari alteri tribus modis. vno mō attribuendo ei bonū quod non habet. Et isto modo dicūt aliqui q̄ est p̄ctm̄ mortale. et aliqui q̄ est veniale. Alio mō p̄bando malū quod habet. ⁊ istud secūdū oēs est mortale. Alio modo extollendo bonū qđ habet: et istud secūdū oēs est veniale

De nono et decimo p̄ceptis

Nonū et decimū p̄cepta phibent accū interio rem. .s. actū volūtatis. videlz q̄ nullus concupiscat alienam vxorem et sub noīe vxoris intelligit quēcūq̄ mulier. qz vt dicit apls. Quicūq̄ viderit mulierē ad concupiscendū eā: iam mechatus est in cor

de suo. et q̄ nō cōcupiscat rē alienā ad possidendū :
 Hōi autē decē p̄ceptoy legis quedā sūt affīcatīua
 quedā negatīua. Et p̄ dēia istoy. q̄ affīcatīua oblī
 gāt sp̄: s̄z nō ad sp̄. sed p̄ loco et tpe. negatīua autē
 obligāt sēp et ad sēp. De istis decē p̄ceptis h̄ntur
 isti v̄sus. Vñū crede deū. ne iures bana per ipsum:
 Sabbata sanctifices. et venerare patres. Nō sis oc
 tīsoz. fur. mehus. testis iniquus. Viciniq̄z thozum:
 resq̄ caueto suas.

Ca. iiii. de dōtibus beatorum

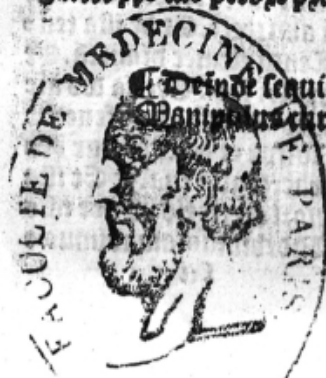
Quia teste aug. Nullū bonū irremuneratū. neq̄
 malū ipunitū remanebit. Ideo vltimo viden
 dū est de dōtibus btōy. i. de p̄miis q̄ hēbunt illi q̄
 obseruabunt ista p̄cepta. **N**otandū ergo q̄ ob
 seruatozibz istoy p̄ceptoy dabunt septē dotes glō
 rie in paradiso. tres ex parte aīe. et quattuor ex pte
 corpōis. Prima dōs ex parte aīe est clara vīsiō dei
 .i. q̄ videbimus deū clare sine aliquo velamine. ⁊ i
 ista vīsiōne p̄sistit tota nrā btitudo. vñ aug. Vīsiō
 est tota merces. Et ista claravīsiō succedit vīsiōni fī
 dei. Ita dicit paulus apo. Videmus nunc. i. in vita
 ista per speculū in enigmate. i. fidei. tūc autem .i.
 in paradiso: facie ad faciē. Secūda dōs ex parte aīe
 est firma tentio. q̄ scilz ita firmiter tenebimus deū
 q̄ nullo mō timebimus eū amittere. Et de ista ten
 tione dicitur in canticis. Tenui eū: nec dīmittā. Et
 ista firma tētio succedit virtuti sp̄s. Tercia dōs aīe
 beate erit perfecta fructio. i. q̄ aīa btā p̄fede fruetur
 deo. et adherēbit ei. et satiabitur et delectabitur i eo
 vñ psal. Satiabor cū apparuerit glia tua. ⁊ Et ista
 perfecta fructio succedit amori caritatis. Et de istis
 tribus modis dicit aug. Videbimus. amabimus ⁊

¶ ii

laudabimus: Et istud officiū habebimus in paradiso. scilicet videre, amare et deū laudare. Post resurrectionem autē habebimus quattuor dotes ex parte corporis. quia corpora nostra erunt agilia. id est. movebuntur per quantumcumque ipsa sine aliqua fatigatione et labore. Erunt etiā impassibilia. quia a nullo poterūt pati. Erunt etiā immortalia: quia nullo modo poterūt mori. Erunt etiā clarissima. vñ saluator. Fulgebūt iuxta sicut sol in regno patris mei. Cuius regni concives nos faciat rex regnū et dominus dominātium iesus christus. Amen.

Optata felix conspicio:

Hec circa officiū curatorum bene a me scripta sunt: ut simplices in aliquibus instruātur. et magis proveci ad altiora investiganda laborēt: obsecrās ut si in libello isto lector aliqua vtilia inueniat: ipse attribuat soli deo grates referēs et michi petōri aliquid quantulā scintillulam intelligētie impartiri dignatus est. Illa autē que minus bene dicta sūt mee ignorantie aut inaduertentie ascribens caritativē corripat. et pro me petōre preces ad dñm fundat.

Deinde sequitur tabula huius libri qui Manipulus curatorum inscribitur:

Tabula libri qui. Manipulus creatorum appel-
latur incipit feliciter.

Liber iste prima sui divisione in tres partitur par-
tes principales. In prima parte agitur de sacramen-
tis et his que pertinent ad ipsorum sacramentorum admi-
nistrationem. Et pars illa principalis dividitur in se-
ptem tractatus. Secunda pars incipit. Verus deus ac
pius samaritanus in qua agitur de penitentis et his
que pertinent ad confessionem audientiam et penitentiarum
impositionem. Et continet quatuor tractatus. Tercia pars
incipit ibi. Qui dominus ac magister. Et est de articulis fi-
dei et de preceptis legis. Et continet quatuor capitula.
De sacramentis in generali.

Tractatus primus prime partis principalis est de
sacramentis in generali. et habet tria capitula.

ca. i. de distinctione sacramentorum. Folio 111

ca. ii. de virtute et efficacia sacramentorum. 112

ca. iii. de numero sacramentorum. 113

Tractatus secundus prime partis principalis est
de baptismo. Et habet octo capitula.

ca. i. quid est baptismus. et unde dicatur. 114

ca. ii. de materia baptismi. 115

ca. iii. de forma baptismi. 116

ca. iii. de ministro baptismi. 117

ca. v. de suscipientibus baptismum. 118

ca. vi. de ritu baptismi. 119

ca. vii. de effectu baptismi. 120

ca. viii. de annexis baptismum. 121

De confirmatione.

Tractatus tertius prime partis principalis est de
confirmatione et habet septem capitula.

ca. i. quid est confirmatio. 122

ca. ii. de materia confirmatōis	xxvi
ca. iii. de forma confirmatōis	xxvii
ca. iiii. de ministro confirmatōis	xxviii
ca. v. de suscipientib⁹ cōfirmatōem	xxviii
ca. vi. de ritu cōfirmatōis	xxviii
ca. vii. de effectu cōfirmatōis	xxix

De sacramento eucharistie

Tractatus quartus prime partis principalis est de sacramento eucharistie. et hz. xl. capitula

ca. i. qd est eucharistia et unde dicatur	xxix
ca. ii. de ministro eucharistie	xxx
ca. iii. de materia sacramenti eucharistie	xxxi
ca. iiii. de forma eucharistie et consecratōis sanguinis	xxxi
ca. v. de loco ubi missa dz celebrari	xxxi
ca. vi. quo tpe missa dz celebrari	xxxi
ca. vii. quoties in die missa debet celebrari	xxxi
ca. viii. de vestib⁹ qb⁹ sacerdos induit in missa	xxxi
ca. ix. qbus dz dari sacramētū eucharistie	xxxi
ca. x. de ritu quo debet dici missa	xl
ca. xi. de defectib⁹ quib⁹ pnt occurrere i missa	xl vii.

De sacramento ordinis

Tractatus quintus prime partis principalis est de sacramento ordinis et hz. quinque capitula

ca. i. quid est ordo	l.
ca. ii. quot sunt ordines	l
ca. iii. an in quolz ordine imprimatur caracter.	li
ca. iiii. i quo actu i quolz ordine imprimat caract.	lii.
ca. v. que requiruntur in suscipiente ordines.	liii.

De sacramento extreme unctionis.

Tractatus sextus prime partis principalis est de sacramento extreme unctionis. et hz. septē capitula.

ca. i. de materia extreme unctionis	liiii.

Ca. ii. est de forma extreme unctionis	lvj
ca. iii. quis sit minister extreme unctionis	lv
ca. iiii. quis sit effectus extreme unctionis	lv
ca. v. quibz debet dari istud sacramentum	lvj
ca. vi. in quibus partibus corporis debet fieri istud sacramentum	lvj
ca. vii. an debeat extrema unctio iterari	lvj

De sacramento matrimonii

Et primo de sponsalibus

Tractatus septimus prime partis principalis est de sacramento matrimonii. Et habet duas partes. Prima est de sponsalibus, et hz quinqz capitula.

Ca. i. quid sint sponsalia. et vñ dicantur.	lvij
ca. ii. qualiter contrahantur sponsalia.	lvij
ca. iii. i qua etate possunt contrahi sponsalia	lvij
ca. quartu quis sit effectus sponsalium.	lvij
ca. v. quibz casibus dissoluntur spōsalia	lvij.

Secda pars huius septimi tractat⁹ prime partis principalis est de matrimonio. et habet octo capitula

Ca. i. quid est matrimoniu et vñ dicatur.	lix
ca. ii. qualiter cōtrahitur matrimoniu	lix
ca. tciū qñ vbi ⁊ qbz vñ fuit institutū mēimōniū	lx.
ca. qrtū. que fuit causa institutionis matrimonii.	lx.
ca. v. q possunt contrahere matrimonium	lx.
ca. vi. quot modis dī mēimōniū	lx.
ca. vii. quot sunt bona matrimonii	lxi
ca. octauū est de impedimento matrimonii	lxi.
Et istud octauū ca. vltra subdividit i xvi. cap.	
ca. i. hui⁹ octavi ca. est impedimentū erroris	lxi
ca. ii. de impedimento conditionis	lxix.
ca. tciū de impedimento voti	lxi
ca. iiii. de impedimēto cognationis carnalis	lxix

Tabula

Ca. v. de impedimēto cognationis spūalis.	lxxiii.
ca. vi. de impedimento cognationis legalis	lxxv.
ca. vii. de impedimento criminis	lxxv.
ca. viii. de impedimēto disparitatis cultus	lxxvi.
ca. ix. de impedimento violentie	lxxvii.
ca. x. de impedimento ordinum	lxxviii.
ca. xi. de impedimento ligaminis	lxxviii.
ca. xii. de impedimēto publice honestat iusticie.	lxxviii.
ca. xiii. de impedimēto affinitatis	lxxix.
ca. xiiii. de impedimentis ipotentie coeundi.	lxx.
ca. xv. de impedimento tēporis feriarum.	lxx.
ca. xvi. de interdicto ecclesie	lxx.

Secūda pars huius libri i qua agit de penitētiis et his q̄ pertinet ad confessionū audientiam et penitentiā ipositionē; subdiuidit in quattuor tractatus principales

De penitētia in generali

T ractatus primus secūde partis est de penitētia in gūali habēs quattuor capitula	
ca. i. qd est pnia & vñ dicat & q̄t sūt ei? spēs.	lxxiii.
ca. ii. de solēni penitētia	lxxiii.
ca. iii. de publica penitētia;	lxxiii.
ca. iiii. de priuata penitētia	lxxiii.

De contritione

T ractatus scd̄s scd̄e partis principalis est de contritione. et habet septem capitula	
ca. i. quid est contritio	lxxv.
ca. ii. de q̄titate cōtritionis	lxxvi.
ca. iii. de qualitate cōtritionis	lxxvii.
ca. iiii. q̄tū debet durare cōtritio	lxxviii.
ca. v. de quibz debet eē contritio	lxxix.
ca. vi. que sunt cause inductiue cōtritionis	lxxx.

c. xx:	
ca. vii. de effectu contritiōis	lxxxv
De confessione.	
Tractatus tercius est de confes: hz: xi. capitula	
ca. i. de institutōe confessionis	lxxxvi
ca. ii. de illis q̄ tenētur ad cōfessionē	lxxxvii
ca. iii. de tpe quo quis tenet ad p̄fess.	lxxxviii
ca. iiii. cui faciendā est cōfessio:	lxxxix
ca. v. de quibus debet fieri cōfessio	xc
ca. vi. qualis debet esse confessio	xcvi
ca. vii. de iteratōe confes:	xcvii
ca. viii. quō debet se h̄re sacerdos ad cōfitemē:	xcviii
ca. ix. de interrogatōibus faciēdis in cōfessione	xcix
ca. x. de p̄tate clausum et effectu cōfessionis.	c
ca. xi. de sigillo p̄fessiois	cx
De satisfactione	
Tractat⁹ quartus ē de satisfactōe. hz vi. ca. p̄ncipala	
ca. i. quid est satisfactio	cxvi
ca. ii. est de elemosina	cxvii
Et subdividitur istō c. i. q̄ttuor capla siue p̄siderata	
Primū cōsideratū circa elemosinā. c. de q̄bus debet fieri	cxviii
Secundū cōsideratū circa elemosinā scz q̄s p̄t face-	
re elemosinam	cxix
Tercū cōsideratū circa elemosinā cui d̄z dari	cxv
Quartū cōsideratū circa elemosinā quō d̄z fieri. cxvi	
ca. iii. p̄ncipale quarti tractat⁹ est de ieiunio qd̄ ē se-	
cunda pars satisfactōis. Et subdividit istud caplū	
in quattuor ca. siue cōsiderata	
ca. i. quot modis d̄t ieiunium	cxvi
ca. ii. quando fuit institutū ieiunium	cxvii
ca. iii. quot requiruntur ad ieiunium	cxviii
ca. iiii. quot bona facit ieiunium	cxviii

Ca. iiii. pñcipale hui⁹ quarti tractatus est de ofoe q̄ ē
 tertia pars satisfactiois cxvii
 ca. v. de mensura penitentie cxviii
 ca. vi. utrū vn⁹ possit satisfacere p̄ alio cxix

De articulis fidei ⁊ de p̄ceptis decalogi

Tercia pars p̄cipalis hui⁹ libri in qua agitur
 de articulis fidei: et de his q̄ p̄tinet ad populi i
 formationē diuidit̄ in quattuor capitula

Ca. i. de articulis fidei cxlii
 ca. ii. de petitiōib⁹ orōis dñice cxliii
 ca. iii. quo d̄ nomē continet porciones est de decem p̄
 ceptis legis cxliii
 De primo p̄cepto cxliiii
 de secundo p̄cepto cxlv
 de tercio p̄cepto cxlv
 de quarto cxlvi
 de quinto cxlvii
 de sexto cxlviii
 de septimo cxlviii
 de octauo cxlviii
 de nono et decimo p̄ceptis cxlviii
 ca. lili. est de dotibus beato cxlix

Celeberrimi viri dñi Guidonis de mōte rocheri
 liber qui manipulus curatorū inscribitur vna cum
 tabula eiusdem finit feliciter. Exaratus rothomagi
 Impressusq; per Richardū auzoule eadem in vrbē
 cōmportantem. pro Roberto mace cadomi ⁊ morante
 Anno dñi M. v. cc. diebero. quattadecima Julii

